

KOHTI AVOIMEMPAA LASTENSUOJELUA

Sosiaalityön asiantuntijuus läheisneuvonpidossa

ANNUKKA PAASIVIRTA
Turun yliopisto
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen
kuuluva lisensiaatintutkimus
Marginalisaatiokysymysten erikoisala
huhtikuu 2016

*Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin
OriginalityCheck -järjestelmällä.*

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Läheisneuvonpito – ajattelutapa vai menetelmä?	3
2.1 Läheisneuvonpidon historia ja leviäminen	4
2.3 Sosiaalityöntekijöiden suhtautuminen läheisneuvonpitoon	9
3 Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus	13
3.1 Avoin asiantuntijuus läheisneuvonpidossa	14
3.2 Jaettu asiantuntijuus työntekijän ja asiakkaan välillä	17
4 Tutkimuksen toteuttaminen	20
4.1 Tutkimusasetelma	20
4.2 Tutkimusaineisto	20
4.3 Sosiaalityöntekijöiden haastattelut	22
4.4 Aineiston analyysi	27
5 Sosiaalityön asiantuntijuus läheisneuvonpidossa	32
5.1 Miksi läheisneuvonpito?	32
5.1.1 Läheisneuvonpidon tarkoitus	32
5.1.2 Milloin läheisneuvonpito?	40
5.1.3 Läheisneuvonpidon onnistuminen	45
5.1.4 Osallisuus läheisneuvonpidossa	51
5.1.5 Läheisneuvonpidon vaikutus sosiaalityöntekijän ja asiakkaan suhteeseen	58
5.1.6 Läheisneuvonpidon edellytykset	62
5.1.7 Yhteenveto läheisneuvonpidon tavoitteista	75
5.2 Millaista asiantuntijuutta vaaditaan?	78
5.2.1 Sosiaalityöntekijän asiantuntijuuden määrittelyä	78
5.2.2 Läheisten asiantuntijuus	90
5.2.3 Sosiaalityöntekijän osaaminen läheisneuvonpidossa	92
5.2.4 Sosiaalityöntekijän valta ja vastuu	96
5.2.5 Yhteenveto sosiaalityön asiantuntijuudesta läheisneuvonpidossa	106
5.3 Millaisia arvoja ja asenteita?	108
5.3.1 Keskeiset arvot	108
5.3.2 Juurtuminen	118
5.3.3 Haastateltavien oma kanta läheisneuvonpidon lisäämiseen	122
5.3.4 Läheisneuvonpito suhteessa muuhun lastensuojeluun	124
5.3.5 Yhteenveto läheisneuvonpidon tausta-arvoista ja suhteesta muuhun lastensuojelutyöhön	132
6 Läheisneuvonpidossa sosiaalityön ydinarvojen äärellä?	135
Kirjallisuus	140
Liitteet	146

TURUN YLIOPISTO

Sosiaalitieteiden laitos

PAASIVIRTA, ANNUKKA: Kohti avoimempaa lastensuojelua, sosiaalityön asiantuntijuus läheisneuvonpidossa, Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus. Marginalisaatiokysymysten sosiaalityö. 145 sivua, 7 liitesivua
Huhtikuu 2016

Tutkimuksessa avataan sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuuden kautta läheisneuvonpidon käyttämiselle merkittäviä tekijöitä, arvoja ja asenteita. Aiempien tutkimusten mukaan osallistujien kokemukset ovat olleet läheisneuvonpidoista hyviä, mutta menetelmä ei ole integroitunut osaksi sosiaalityön valtavirtaa. Tutkimuksessa tarkastellaan läheisneuvonpitoa avoimen asiantuntijuuden ja kehittyvän tiedontuotannon näkökulmasta. Tutkimuskysymyksinä ovat 1) mitä sosiaalityöntekijät tavoittelevat läheisneuvonpidolla, 2) millaiseksi sosiaalityön asiantuntijuus määrittyy suhteessa läheisneuvonpitoon ja 3) millaisia asenteita ja arvoja sosiaalityöntekijöillä on suhteessa perhelähtöiseen työskentelytapaan.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa haastateltiin kymmentä läheisneuvonpitoa useamman kerran käyttänyttä sosiaalityöntekijää yksilö- ja ryhmähaastatteluilla. Haastattelut olivat teemahaastatteluja. Analyysimenetelmänä oli sisällönanalyysi.

Läheisneuvonpidon tarkoituksena oli haastateltavien mukaan saada läheiset mukaan työskentelyyn, lisätä perheiden aktiivisuutta, saada tukea työntekijälle, antaa ja saada tietoa läheisiltä ja tehdä hyvä suunnitelma. Läheisneuvonpito järjestettiin asiakkuuden loppuvaiheessa. Toiveena oli järjestää se varhaisemmassa vaiheessa. Läheisneuvonpito sopii kaikille. Läheisneuvonpito oli onnistunut, kun tuloksena oli hyvä suunnitelma ja syntyi luovia ratkaisuja. Läheisneuvonpito tuki perheiden osallisuutta ja sillä oli vaikutusta asiakkaan ja työntekijän väliseen suhteeseen. Läheisneuvonpidon käyttöä estävät ja tukevat tekijät liittyivät aikaan, asenteisiin ja organisaatioon.

Asiantuntijuus määriteltiin läheisneuvonpidossa olevan jaettua ja kollektiivista, avointa, riittämätöntä, omaa asiantuntijuutta haastavaa sekä osaamiseen ja työtapaan vaikuttavaa. Läheisneuvonpito oli vaikuttanut haastateltavien osaamiseen verkostojen huomioimisessa työssään. Läheisneuvonpidossa valta oli läpinäkyvämpää, selkeästi esillä läheisneuvonpidon eri vaiheissa, perheillä oli enemmän valtaa ja valtaa jaettiin läheisverkoston kanssa.

Läheisneuvonpidon tausta-arvoja olivat avoimuus, kunnioitus, luottamus, tasa-arvo, voimaantuminen, yhteisöllisyys ja välittäminen. Läheisneuvonpidon juurtumiseen vaikuttivat resurssikysymykset, organisaatio, kiire, työntekijöiden vaihtuvuus ja asenne. Läheisneuvonpidossa hyväksi arvioidut elementit eivät toteudu muussa lastensuojelutyössä. Läheisneuvonpidon taustalla olevat arvot ovat sosiaalityön ydinarvoja. Läheisneuvonpito ajattelutapana tukee sosiaalityön asiantuntijuuden demokratisoitumista. Läheisneuvonpidossa on elementtejä, joita voi hyödyntää lastensuojelun ja perheiden kanssa työskentelyssä.

Asiasanat: läheisneuvonpito, asiantuntijuus, lastensuojelu, sosiaalityö

1 Johdanto

Läheisneuvonpitoa on markkinoitu Suomessa uutena sosiaalityön menetelmänä vuosituhannen vaihteesta lähtien (Heino 2000). Läheisneuvonpitoa pidetään lastensuojelussa uudenaikaisena, perinteistä asiakastyötä radikaalisti haastavana työtapana. Sen periaatteena on, että viranomaiset jakavat määritys- ja päätösvaltansa asiakasperheen kanssa ja työskentelevät sen kumppanina lapsen auttamiseksi. (Reinikainen 2007, 13.) Perheen ja yhteiskunnan välisen suhteen muutoksessa on puhuttu myös ns. paradigmamuutoksesta (mm. Hudson ym. 1996, 234). Läheisneuvonpitomenetelmässä kyse on siis sekä asiakasperheen ja yhteiskuntaa edustavien viranomaisten kumppanuudesta että asiantuntijan ja maallikon tuottaman tiedon välisestä suhteesta.

Läheisneuvonpidon levitessä on sosiaalityön professio kehittynyt voimakkaasti viime vuosikymmeninä. Karvinen-Niinikoski (2005, 78) on korostanut, että professionaalisessa kehityksessä ovat keskeiseen asemaan nousemassa tiedon tuottamisen sekä kriittisen ja avoimen asiantuntijuuden ulottuvuudet tieteellisen monopolin sijaan. Läheisneuvonpidon on katsottu sopivan luonteeltaan hyvin tähän sosiaalityön diskurssin ideologiseen muutokseen – sen demokraattisilla arvoilla, yksilön ja perheen vastuulla ja lapsikeskeisellä prosessilla (Nyberg 2003, 119). Heino (2002, 91) mukaan läheisneuvonpitoa voi luonnehtia humanistisenakin metodina, joka korostaa professionaalisuuden muutosta kohti postmodernia asiantuntijuutta.

Läheisneuvonpitoa on tutkittu paljon eri puolilla maailmaa. Kertynyt runsas kansainvälinen kokemus- ja tutkimustieto tukee menetelmän käytön merkitystä (Heino 2008, 37–51). Osallisten kokemukset läheisneuvonpidosta ovat olleet positiivisia, mutta läheisneuvonpito on silti hyvin harvassa maassa juurtunut sosiaalityön yleiseksi käytännöksi (esim. Sundell ym. 2001). Pääkaupunkiseudulla läheisneuvonpitoa on kehitetty Helsingin sosiaaliviraston ja pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan Heikki Waris -instituutissa vuodesta 2002 alkaen, jota ennen menetelmä oli osa Helsingin Kaakkoisen sosiaalikeskuksen kansallista läheisneuvonpitoprojektia. Läheisneuvonpidon prosesseja on pääkaupunkiseudun kunnissa kymmenen vuoden aikana käynnistynyt yhteensä hieman alle 200 eli noin 20 vuodessa. (Ks. Vuorio 2008.) Käytäntö pääkaupunkiseudulla osoittaa, että eri kunnissa ja kuntien eri alueilla

menetelmän käyttö vaihtelee ja voi myös hiipua, kun menetelmää käyttänyt työntekijä siirtyy muualle töihin. Keskustelussa läheisneuvonpidon juurtumisessa esteiksi on sosiaalityöntekijän näkökulmasta mainittu usein läheisneuvonpidon käytännön organisointi mutta toisaalta myös työntekijöiden asenteet (Vuorio 2008, 23).

Tutkimuksessani mielenkiinto kohdistuu juuri tähän yhtymäkohtaan, yhtä lailla muutoksessa olevaan sosiaalityön asiantuntijuuteen kuin läheisneuvonpidon asettamiin vaatimuksiin sosiaalityön asiantuntijuudelle. Sosiaalityöntekijän on katsottu olevan olennaisessa ”portinvartijan” roolissa määrittelemässä läheisneuvonpidon tarjoamista, ja sosiaalityöntekijän tavassa tehdä työtä on katsottu olevan yhtymäkohtia siihen, miten läheisneuvonpitoa toteutetaan. Pelkkä sosiaalityöntekijöiden positiivinen suhtautuminen läheisneuvonpitoon ei ole aiempien tutkimusten perusteella ollut riittävää, vaan se on vaatinut suurempaa ajattelutavan muutosta. Tutkimuksessani haluan saada esille erityisesti sosiaalityöntekijän ajattelussa tapahtunutta muutosta hänen oman asiantuntijuutensa kautta.

Tutkimuksessani kysyn, millaiseksi sosiaalityön asiantuntijuus määrittyy suhteessa läheisneuvonpitoon, mitä sosiaalityöntekijät tavoittelevat läheisneuvonpidolla ja millaisia asenteita ja arvoja sosiaalityöntekijöillä on suhteessa perhelähtöiseen työskentelytapaan. Taustoitin tutkimustani tarkastelemalla ensin läheisneuvonpidon juurtumista ja leviämistä ennen kaikkea ajattelutapana sekä sosiaalityöntekijöiden suhtautumista läheisneuvonpitoon aikaisempien tutkimusten ja raporttien mukaan. Tämän jälkeen avaan tutkimukseni näkökulmaa ja lähestymistapaa avoimesta ja jaetusta asiantuntijuudesta. Luvussa neljä kerron tarkemmin, kuinka olen toteuttanut tutkimukseni. Luku viisi on empirialuku, jossa esittelen tarkemmin tutkimukseni tulokset. Olen jakanut luvun kolmeen osaan. Ensin tarkastelen sitä, miksi haastateltavat kertovat järjestävänsä läheisneuvonpitoja. Seuraavassa osassa tarkastelen sosiaalityön asiantuntijuuden määrittelyä läheisneuvonpidossa. Viimeisessä osassa on tuloksia siitä, millaisia arvoja ja asenteita haastateltavat määrittelevät liittyvän läheisneuvonpitoon. Luvussa kuusi kokoan tutkimukseni keskeiset johtopäätökset ja kehittämisehdotukset.

2 Läheisneuvonpito – ajattelutapa vai menetelmä?

Tutkimuksessani keskityn läheisneuvonpidon juurtumiseen ja ennen kaikkea minua kiinnostaa kuinka läheisneuvonpito näyttäytyy sosiaalityössä. Tässä tutkimusta taustoittavassa luvussa tarkastelen aiempien tutkimusten ja selvitysten näkökulmasta läheisneuvonpidon taustaa ja sitä kautta sen ristiriitaa menetelmällisyydestä ja ajattelutavasta. Kokoan lyhyesti läheisneuvonpidon historiaa, sen leviämistä ja juurtumista sekä sosiaalityöntekijöiden käsityksiä läheisneuvonpidosta.

Tutkimusten mukaan osallistujien kokemukset neuvonpidon prosessista ovat olleet pääsääntöisesti hyviä. Perheet ovat kokeneet läheisneuvonpidossa voimaantumisen tunteita; tulleen kuulluiksi ja saaneensa osakseen arvostusta. He ovat myös kokeneet läheisten keskinäisen vuorovaikutuksen parantuneen ja ristiriitojen vähentyneen. Kaiken kaikkiaan he ovat pitäneet läheisneuvonpitoa hyvänä tapana käsitellä ongelmia ja yleensä parempana kuin perinteisiä päätöksentekomenettelyjä (case meetings). (Heino 2009, 36.) Huolimatta läheisneuvonpidon leviämisestä ja kiinnostuksesta sitä kohtaan, vain harvassa maassa on lainsäädäntö muuttunut. Pohjoismaissa lakeihin on tehty hienosäätöä. (Heino 2008, 44.) Ruotsin ja Ison-Britannian sosiaalityöntekijöitä koskevassa tutkimuksessa on todettu, että molemmissa maissa läheisneuvonpitoon suhtauduttiin positiivisesti, mutta toteutuneita läheisneuvonpitoja oli vähän (Sundell, Vinnerljung & Ryburn 2001). Samankaltaisista tuloksista on kirjoitettu eri puolilta maailmaa (mm. Australiasta Ban 1996, 150; Isosta-Britanniasta Marsh & Crow 1998, 82; USA:sta ja Kanadasta Immarigeon 1996, 167).

Backe-Hansen (2006) kysyy, miksi läheisneuvonpito ei ole onnistunut integroitumaan osaksi toimintaa ja sosiaalityön valtavirtaa? Heino (2008, 46–47) mukaan se on toisaalta, muiden verkosto- ja dialogimenetelmien ohella, luomassa ammatilliseen työhön paradigmaattista muutosta ja toisaalta näin iso muutos on vasta esiinmurtautumisen vaiheessa. Heino mielestä kysymystä pitäisikin tutkia tarkemmin.

Läheisneuvonpitomenetelmän juurtumisen problematiikka on mielestäni syytä yhdistää koko professionaalisen toimintajärjestelmän muutokseen (ks. Karvinen-Niinikoski 2005, 84–85). Karvinen-Niinikosken (2005, 85) mukaan keskeistä asiantuntijuuden muutoksen keskusteluissa on yhteistoiminnallisten ja innovatiivisten, luovan asiantuntijuuden ja oppimisen mallien sekä vaihtoehtoisten lähestymistapojen ja

käytäntöjen rakentelu. On syytä olettaa, että läheisneuvonpidon juurtumiseen vaikuttavat muutkin tekijät kuin käytännön organisatoriset rakenteet, sillä samoissakin rakenteissa saattaa tietyt työryhmät käyttää hyvin aktiivisesti läheisneuvonpitoa ja toiset eivät lainkaan (Vuorio ym. 2008). Myös Walls (2005, 39) toteaa Karvinen-Niinikoskea mukaillen, että Suomessa tulisi syventää ammatillisesti reflektiivisen asiantuntijuuden analyysia ja sosiaalityön kielen ja diskurssien tutkimusta.

2.1 Läheisneuvonpidon historia ja leviäminen

”Läheisneuvonpidon tarkoituksena on vahvistaa asiakkaan osallisuutta ja asemaa sosiaalityössä, laajentaa sosiaalityön alaa ja toimintaa asiakkaalle tärkeiden läheisten, yhteisöjen ja verkostojen suuntaan, löytää uudenlaisia voimavaroja ja ratkaisuja ja parantaa ja selkiyttää yhteistyötä viranomaisten ja asiakkaiden välillä.” (Heino 2006, 168.)

Alun perin läheisneuvonpito (Family Group Conference) on kehitetty Uudessa-Seelannissa, jossa se on ollut osana lakisäätteistä lastensuojelun sosiaalityötä vuodesta 1989 lähtien. Tällöin voimaan tullut uusi laki heijasti uskoa, että tarvitaan suurempaa painotusta perheiden omalle vastuulle lasten huollossa, suojelussa ja kontrollissa. Toiseksi se kuvasti uskoa, että lasten ja nuorten oikeuksille tulee antaa enemmän huomiota. Kolmanneksi laki heijasti uskoa, että on löydettävä keinoja auttaa ja tukea kulttuurista monimuotoisuutta. Neljänneksi laki edusti valtion ja ennen kaikkea sosiaalihuollon sitoumusta rohkaista kuntia ja valtiota entistä suurempaan kumppanuuteen perheiden kanssa tarjotessaan heille palveluja. Samat perustelut löytyvät myös Iso-Britannian lain pohjalta. (Hassall 1996, 18 – 19.) Erityisesti taustalla oli epäonnistuneet sijoitusratkaisut Uuden-Seelannin alkuperäiskansan Maorien keskuudessa (Hessle 1997, 247). Maorit tunsivat, että prosessit, joissa päätöksiä tehtiin heidän lasten asioista, olivat vieraita heidän arvoilleen ja perinteilleen ja ne tuhosivat Maorien yhteisöä. Lapsia sijoitettiin perheiden ulkopuolelle paljon ja tämä oli erityisen hankalaa, koska Maorien perinteessä lapset ovat erityisen kiinteä osa sukulinjaa ja laajaa sukulaisuusrakennetta, jotka yhdessä muodostavat saumattoman ja pyhän kokonaisuuden. Liian vähän oli tehty vahvistaakseen Maorien sukulaisheimoja. (Hassall 1996, 22.)

Uudessa-Seelannissa läheisneuvonpito on lain mukaan järjestettävä aina ennen kuin lapsen huostaanottoasia taikka nuoren rikoksentekijän rikosasia viedään oikeuteen ratkaistavaksi. Läheisneuvonpidolla on keskeinen rooli Uuden-Seelannin lastensuojelulaissa. Doolanin (2002, 10–11) mukaan ”It is the system in New Zealand, there is no other”. Missään muussa maassa perheelle ei ole annettu niin keskeistä roolia lainsäädännössä kuin Uudessa Seelannissa (Lupton & Nixon 1999, 68).

Läheisneuvonpito kehitettiin Uudessa-Seelannissa tunnustamaan, että perheellä on tärkein rooli lapsista huolehtimisella ja suojelemisella sekä lisäämään perheen osallistumista lastensuojelun päätöksentekoon (Fraser & Norton 1996, 37). Keskeinen lähtökohta läheisneuvonpidolle oli, että suojelun tarpeessa olevat lapset ja heidän perheensä näyttävät pärjäävän paremmin, kun heihin vaikuttavat päätökset ovat syntyneet perheyksikön yhtenäisyyttä kunnioittaen, perheen vahvuuksiin ja yhteisön tukeen keskittyen ja luoden mahdollisuuksia vanhempien ja muiden läheisten aikuisten tuntea vastuunsa (Burford & Hudson 2000).

Kymmenessä vuodessa läheisneuvonpito on levinnyt ympäri maailmaa ja Suomeen se tuli pääasiassa Ruotsin kautta 1990-luvun lopulla. (Heino 2003, Reinikainen 2007 ja Vuorio ym. 2008.) Läheisneuvonpito on strukturoitu työtapana, joka etenee selkeästi vaiheittain. Vuorio (2008) kuitenkin korostaa, että läheisneuvonpito toimii huonosti vain teknisesti toteutettuna menettelytapana. Neuvonpidon toteutuksesta puuttuu alkuperäinen ideologinen lähtökohta, jos työntekijöillä (koollekutsujilla ja sosiaalityöntekijöillä) ei ole keskinäistä luottamusta, eikä kykyä käydä dialogia läheisverkoston kanssa tai vastaanottaa kritiikkiä. Tällöin läheisneuvonpito kutistuu kaavamaiseksi tavaksi edetä työskentelyprosessissa. (Mt. 11–12.) Samaa korostavat myös brittitutkijat Marsh & Crow (1998, 65), joiden mielestä läheisneuvonpito ei ole vain uusi tapa työskennellä, vaan se haastaa jokaisen pohtimaan oman työnsä taustalla olevia oletuksia.

Läheisneuvonpito menetelmänä tukee sosiaaliekologista systeemiteoriaa, sosiaalisten verkostojen teoriaa ja voimaantumisen teoriaa (von Kraemer 2008, 9). Läheisneuvonpidon taustalla olevat arvot ovat perheen ja sukulaisverkoston eheyden kunnioittaminen, perheen vahvistamiseen ja yhteisön tukeen keskittyminen, vallan jakaminen, mahdollisuuksien luominen vanhemmille tuntea olevansa vastuussa

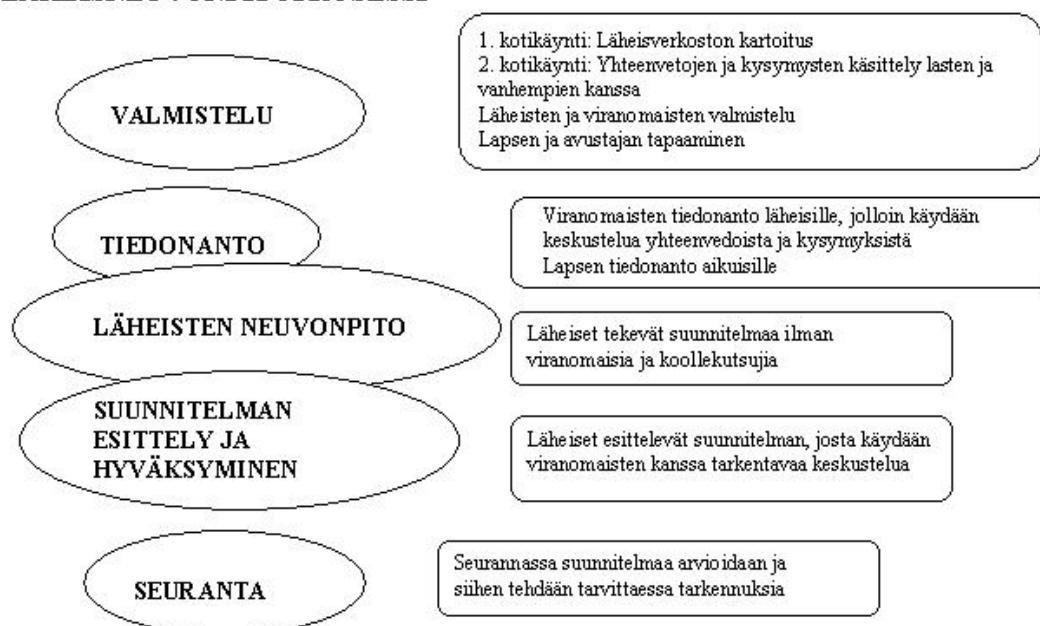
lapsistaan ja itsestään sekä herkkyyden ja kunnioituksen osoittaminen perheiden kulttuureita kohtaan (Hudson ym. 1996, 1). Heimon (2006, 168) mukaan läheisneuvonpidon voi paikantaa myös osaksi sosiaalityön demokratisoituspyrkimystä avaamalla sosiaalityön työprosessia. Lisäksi lapsen, perheen ja läheisten asemaa vahvistetaan päätöksenteossa. Laajemmat läheisneuvonpidon taustalla olevat teemat edustavat muutosta yhteiskunnan näkemyksissä lapsista ja perheistä ja kasvavasta ammatillisten vaikeuksien tunnistamisesta ja usein lyhytkestoisista tuloksista lastensuojelussa. Lasten ja perheiden rooliin suhtaudutaan yhä positiivisemmin ja olemassa olevien palveluiden epäonnistumiseen ja niiden lähestymistapaan yhä negatiivisemmin. (Marsh ja Crow 1998, 37). Läheisneuvonpito on menetelmä, mutta tärkeintä on muistaa mitä varten menetelmä on. Läheisneuvonpidolla on keskeinen rooli lapsilähtöisessä ja perhekeskeisessä käytännön paradigmassa, jossa läheisneuvonpito on mekanismi kumppanuudelle, joka edesauttaa virallista valtion ja ammattilaisten järjestelmää olemaan vuorovaikutuksessa tasavertaisesti ja kunnioittavasti epävirallisen perheen ja yhteisön järjestelmien kanssa. (Doolan 2002, 13)

Sven Hessle (1997) kirjoittaa lastensuojelussa tapahtuvasta paradigmanmuutoksesta 2000-luvulla. Hän liittää läheisneuvonpidon suurempaan kysymykseen siitä miten lapsen yhteys omiin biologisiin vanhempiinsa turvataan ja kuinka mahdollistetaan lapsen mahdollisuus olla aidosti dialogissa aikuisten kanssa. Ongelmana on ollut, että vaihtoehtoiset sijoitusratkaisut ”lapsen parhaaksi” eivät ole tutkimusten mukaan pitkällä tähtäimellä olleet parempia, kuin jos lapset olisivat jääneet omaan ympäristöönsä. (Hessle 1997, 245 - 246, 257). Samankaltaisia tuloksia ovat nostaneet Suomessa esille muun muassa Heino ja Johnson (2010) pitkittäistutkimuksessaan nuoruusiässä tehdyistä huostaanotoista. Tutkijat ovat Ruotsissa olleet yhtä mieltä siitä, että biologisten vanhempien läsnäolosta lasten elämässä tulee turvata, riippumatta siitä minne lapsi on sijoitettu (Hessle 1997, 248).

Hesslen (1997, 246) mukaan läheisneuvonpito on esimerkki vaihtoehtoisesta tavasta tehdä lastensuojelua, jossa huomioidaan perhejatkuvuuden linja. Perhejatkuvuus periaatteena tarkoittaa sitä, että rakennetaan käytäntö, joka vahvistaa lapsen ympärillä olevaa verkostoa. Läheisneuvonpito on yksi käytäntö, joka tukee tällaista ajattelua. (Hessle 1997, 246, 252.)

Läheisneuvonpidossa luodaan uudenlaista yhteistyörakennetta, jossa otetaan systemaattisesti käyttöön perheen tueksi heille läheisten ihmisten apu. Mallissa etsitään uusia yhdistelmiä avusta viranomaisten ja läheisten yhteistyöllä. (Heino ym. 2003, 15.) Läheisneuvonpito eroaa monessa suhteessa kilpailevista metodeista. Ensinnäkin siinä tähdätään ratkaisun aikaansaamiseen, suunnitelman laatimiseen ja päätöksentekoon. Toiseksi, sosiaalityöntekijä delegoi osan tehtävistään ulkopuoliselle henkilölle, koollekutsujalle. Tämä valmistelee läheisneuvonpidon, kartoittaa kutsuttavat läheiset, kutsuu kokouksen koolle sekä toimii siinä puheenjohtajana. Sosiaalityöntekijän tehtävät keskittyvät prosessin käynnistämiseen. Hän laatii oman yhteenvetonsa tilanteesta kuten muutkin viranomaiset ja yhteistyökumppanit. Kolmas erityisyys on, että koollekutsuja kartoittaa lapsen läheisverkoston ja valmentaa sen etukäteen neuvonpitoon. Hän siis tapaa ja työskentelee sellaisen läheisverkoston kanssa, jota sosiaalityöntekijä ei asemansa takia voi saada näkyviin. Läheisten voimavarat ja osallistuminen tulevat kartoitetuksi. (Heinon 2006, 168–169.)

LÄHEISNEUVONPITOPROSESSI

Kuvio 1. *Läheisneuvonpitoprosessi* (Vuorio ym. 2008, 185)

Neljänneksi itse läheisneuvonpitokokous muodostaa selkeän kolmivaiheisen prosessin: 1) tiedonantovaihe, 2) läheisten oma kokous ja 3) suunnitelman hyväksymisvaihe (ks.

myös kuvio 1). Neuvonpidon alussa viranomaiset kertovat läheisverkostolle oman käsityksensä asiasta, jakavat tietonsa siitä, mitä ovat asiassa tehneet ja mitä voivat tehdä. Saatuaan tarvittavat tiedot asiakas läheisineen vetäytyy omaan kokoukseen (johon eivät viranomaiset eikä edes koollekutsuja osallistu) etsimään ratkaisua asetettuun kysymykseen sekä laatimaan suunnitelmaa. Tämä on läheisneuvonpidon varsinainen ydin ja erityisyys. Laadittuaan keskenään suunnitelman asiakas läheisineen esittelee sen sosiaalityöntekijöille hyväksyttäväksi. Sosiaalityöntekijät päättävät suunnitelman hyväksymisestä tai hylkäämisestä paikan päällä. Heillä säilyy veto-oikeus päätöksen suhteen. Samassa yhteydessä sovitaan seurantakokouksesta, jolloin kokoonnutaan arvioimaan yhdessä, miten suunnitelma on toteutunut. Tämä yhteinen seuranta on myös metodille erityistä. (Heino 2006, 168 – 169.)

Läheisneuvonpidossa huomioitavaa on, että lastensuojelutyötä laajennetaan ja avataan kolmeen eri suuntaan. Ensinnäkin se laajentaa työskentelyä yksilö- ja perhekeskeisestä työskentelystä sosiaalisten verkostojen suuntaan. Läheiset eivät ole lastensuojelun asiakkaita eivätkä viranomaisia tai muita ammattilaisia. Toiseksi viranomaiset esittelevät henkilökohtaisesti näkemyksensä (tiedonantovaihe) koko laajennetulle verkostolle ja vastaavat heille esitettyihin kysymyksiin. Viranomaisyhteistyö tulee näin avoimemmaksi ja ammatillisen tiedon käyttö muuttuu. Kolmanneksi läheisneuvonpito tuo työhön uuden toimijan, koollekutsujan. Koollekutsujan tehtävä on kartoittaa lapsen ja perheen yksityistä verkostoa. Koollekutsuja järjestää koko läheisneuvonpidon ja auttaa perhettä valmistautumaan neuvonpitoon. Koollekutsuja huolehtii neuvonpidossa, että kaikki tulee otetuksi huomioon ja kaikki tulevat kuulluiksi. (Heino ym. 2003, 16.)

Suomalaisessa lastensuojelusta käydyssä keskustelussa on 2000-luvulla ollut yhtenä keskeisenä teemana lapsikeskeisyys sosiaalityön viitekehyksenä. Lapsi on haluttu nähdä yksilönä ja itsenäisenä toimijana ja saada hänen oma äänensä paremmin kuulumaan lastensuojelun prosesseissa. Tämä on johtanut myös siihen, että lastensuojelulain uudistuksessa (2007/417) lapsen asemaa on korostettu aiempaa enemmän. Lisäksi suuntauksena on saada lastensuojelun prosessit suunnitelmallisemmiksi ja siten läpinäkyvämmiksi. Läheisneuvonpito työkäytäntönä istuu hyvin lapsilähtöisen suunnitelmallisen työn viitekehykseen. (Nousiainen 2010, 24.) Läheisneuvonpito mainittiin lastensuojelulain uudistuksessa läheisverkoston kartoittamisessa, mutta sitä ei ole Suomessa, eikä muissakaan Pohjoismaissa lakisääteistetty. Läheisneuvonpitoa on enemmänkin levitetty hyvänä käytäntönä ja työmenetelmänä. (Heino 2009, 16 - 17.)

2.3 Sosiaalityöntekijöiden suhtautuminen läheisneuvonpitoon

Läheisneuvonpitoa on kokeiltu, kehitetty, tutkittu ja sovellettu monissa maissa. Erilaisia pienimuotoisia tutkimuksia aiheesta on tehty runsaasti. (Heino 2008, 37–38.) Läheisneuvonpidoista tehtyjä tutkimuksia ja kirjallisuutta ovat arvioineet Heino lisäksi mm. Huntsman (2006), Sundell ym. (2001) ja Backe-Hansen (2006).

Suurin osa lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä eri maissa on suhtautunut läheisneuvonpitoon positiivisesti ja erityisesti silloin kun he ovat itse osallistuneet siihen. Silti pidettyjen läheisneuvonpitojen määrä on ollut hyvin matala. Yleisimmäksi syyksi kuvattuun ristiriitaan on tuotu esiin joidenkin työntekijöiden haluttomuus luovuttaa kontrollia päätöksenteosta perheelle. (Huntsman 2006, 10; Sundell ym. 2001, 334). On löytynyt tuloksia, joissa ammattilaiset yrittävät säilyttää valtansa neuvonpitojen aikana kontrolloimalla kuka saa osallistua ja johtaa keskustelua. Työntekijöiden keskuudessa on epäluottamusta lastensuojeluperheiden kykyyn osallistua neuvonpitoon ja toimia tarkoituksenmukaisesti. (Huntsman 2006, 10.) Marsh ja Crow toteavat (1998, 83) sosiaalityöntekijöiden kokemuksen läheisneuvonpidosta olevan kaksijakoisen. Toisaalta he tuntevat vallan ja vastuun siirtämisen perheille uhkaavana, mutta toisaalta tervetulleena jakamisena ja roolien selkiyttäjänä.

Voidaan myös kyseenalaistaa, että perheen vallan lisääntyessä sosiaalityöntekijän valta automaattisesti vähenisi. Valta ei ole nollasummapeli. Valta voidaan nähdä muuttujana, jonka on mahdollista kasvaa. Se voidaan nähdä sosiaalisena konstruktiona ja dynaamisena ilmiönä, johon vaikuttavia voimia ei sen enempää sosiaalityöntekijä kuin asiakasperhekään hallitse. Kysymys ei ehkä olekaan näiden toimijoiden keskinäisestä vallasta, vaan monista toisiinsa kietoutuneista ideologisista, poliittisista ja taloudellisista suhteista. (Backe-Hansen 2006, 276–277.)

Voi olla perustavampaa laatua olevia syitä työntekijöiden haluttomuudelle toteuttaa neuvonpitoja. Kulttuurinen muutos asiantuntijakeskeisestä kontrollista ja vastuusta vallan jakamiseen perheiden ja yhteisöjen kanssa ei tapahdu helposti, kumpaankaan suuntaan. (Huntsman 2006, 11.) Läheisneuvonpito perustuu erityisille sosiaalityön arvoille, jotka rakentuvat perheiden vahvuuksille, osallisuudelle ja voimaantumiselle. Ammattilaisten ”sydämiä ja mieltä” ei ole ehkä vielä voitettu suhteessa malliin ja sen arvoihin. (Brown 2003, 338.)

Eräs vakava syy työntekijöiden haluttomuuteen jakaa päätöksentekovaltaa saattaa liittyä sosiaalityöntekijöiden kokemaan vastuuseen menettelyn lopputuloksesta: jos jokin menee pieleen, vastuu on viime kädessä heillä (Sundell ym. 2001, 334). Huoli ammatillisesta luotettavuudesta ja vastuusta saattaa nousta merkittävämmäksi kuin toive hyödyntää läheisneuvonpitomallin mahdollisia etuja (Huntsman 2006, 11). Uudistus ja läheisneuvonpitomallin suurempi käyttö vaatisi julkilausuttua poliittista sitoutumista päättäjiltä, jotta vältettäisiin yksittäisten työntekijöiden joutuminen syntipukeiksi ja tuettaisiin ammattilaisten luottamusta mallin avulla saavutettavaan kumppanuuteen ammattilaisten ja perheiden välille (Huntsman 2006, 11; Sundell ym. 2001, 334). Myös Nixon (2000, 102) on korostanut työntekijöiden vaikeutta viedä läheisneuvonpidon periaatteita käytäntöön muuten vallitsevissa hierarkkisissa rakenteissa. Toisaalta, kun työntekijät näkevät läheisneuvonpidon kumppanuuskehyksenä, kykenevät lastensuojelun työntekijät yleensä löytämään ratkaisuja järjestelmän heikkouksiin (Pennell ja Weil 2000, 257).

Tutkimuksissa on korostettu, että olennaista läheisneuvonpidon juurruttamisessa on sen taustalla olevat arvot ja työntekijöiden kyky muuttaa ajattelu- ja työtapojaan. Monissa raporteissa on todettu, sosiaalityöntekijät eivät ole suositelleet läheisneuvonpitoa johtuen ajan puutteesta, henkilökohtaisen vastuun pelosta ja muista riskeistä, kuten huolesta, että se lisää heidän työtaakkansa ja vähentää tukea prosessille. Tällaiset syyt (työtaakka ja ajanpuute) kuitenkin yleensä viittaavat sosiaalityöntekijöillä arvoihin ja filosofisiin eroihin. Läheisneuvonpito haastaa vallitsevan lastensuojelun käytännön ja siksi se voi uhata prosessia sosiaalityöntekijöille. (Merkel-Holguin ym. 2003, 9.)

Läheisneuvonpidon voimauttavaa (empowering) käytäntöä tutkineet Lupton ja Nixon (1999, 68) tuovatkin esille huolen siitä, missä määrin ammattilaiset näkevät läheisneuvonpidon vain irrallisena tekniikkana tai metodina osallistavan työotteen sijasta. Myös Yhdysvaltojen ja Kanadan läheisneuvonpitokokeilujen pohjalta on todettu, että ammattilaisten roolissa on tapahduttava muutosta ennen kuin läheisneuvonpidot voivat levitä laajemmalle (Immarigeon 1996, 178). Ison-Britannian läheisneuvonpito-ohjelman toteuttamista arvioineiden Marsh ja Crown (1998) mukaan olennaista läheisneuvonpidon levittämisessä on saada ihmiset uskomaan ja sitoutumaan uuteen tapaan työskennellä perheiden kanssa. Läheisneuvonpitoa ei levitetä vain sanomalla, mitä pitää tehdä. He painottavatkin, että käytäntöön vieminen vaatii ihmisten

pohdinnan siitä, miten he tällä hetkellä työskentelevät perheiden kanssa. (Mt. 64–65) Myös Pohjoismaissa ja erityisesti Ruotsissa läheisneuvonpitotutkimuksissa korostuu, että jos läheisneuvonpidon leviäminen ei ole seurausta asennemuutoksesta (perheen oikeus olla mukana päättämässä omista asioistaan), on todennäköistä, että mallia kohdellaan kuin mitä tahansa muuta menetelmää ja se voi jäädä muiden, vakiintuneempien menetelmien varjoon. (Sundell ja Hæggman 1999, 199.)

Helsingin Kaakkoisen sosiaalikeskuksen läheisneuvonpitoprojektin kehittäjät Korhonen ja Possauner (2001) totesivat seuraavasti omasta roolistaan lastensuojelun sosiaalityöntekijänä:

”Projektin edetessä huomasimme pian tarkastelevamme rooliamme lastensuojelun sosiaalityöntekijöinä yleisemminkin: Puhummeko lapsikeskeisesti vai aikuiskeskeisesti? Mikä on perustehtävämme; aikuisten muuttaminen vai lasten tilanteen parantaminen? Läheisneuvonpidoissa oppimamme vaikutti työskentelytapoihimme laajemminkin. Silloinkin, kun emme kutsu koolle läheisneuvonpitoa vaan työskentelemme yksilöiden tai perheiden kanssa, katselemme asioita uudesta, läheisneuvonpitoprojektissa oppimastamme näkökulmasta. Läheisneuvonpidossa sosiaalityöntekijän pitää luottaa läheisverkostojen kykyyn itse löytää toimivia ratkaisuja. Luottamus näkyy muun muassa siinä, kuinka vapaat kädet sosiaalityöntekijä antaa läheisten omalle suunnitelmalle ja kuinka hyvin hän pystyy luopumaan omasta kontrollitehtävästään.” (Mt. 11.)

Vastuukysymykset ovat keskiössä yhteiskunnan ja perheen välisessä suhteessa. Kysymykset siitä, kenellä on oikeus tehdä päätöksiä lasten edun näkökulmasta, kenellä on vastuu lasten turvallisuudesta ja hyvinvoinnista, vaikuttavat kuinka lastensuojelujärjestelmä tehtäväänsä vastaa. Kokeneimmatkin sosiaalityöntekijät kamppailevat löytääkseen oikean tasapainon perheen tukemisen ja lasten suojelun välillä. Ja toteuttaakseen tämän tehokkaalla ja turvallisella tavalla. (Connolly 2006, 538.) Ruotsissa tehdyssä Botkyrkanin läheisneuvonpitokokeilussa sosiaalityöntekijöissä herätti vahvoja tunteita se, että perhe saisi itse valita työmallin, joka oli kokeilussa alun perin tavoitteena. Tämä nosti esiin kysymyksen siitä, että kuinka paljon vastuuta sosiaalityöntekijä voi antaa perheelle ilman että menettää kontrollin asiasta. (Sjöblom 1999, 85.) Sekä Botkyrkan projektin että Ruotsin kuntayhtymän projektin arvioinnissa

tuli esiin, että sosiaalityöntekijöiden oli vaikea muuttaa ammattirooliaan asiantuntijoina ja lasten turvallisuudesta vastuullisina. Selviäminen tästä vaikeasta ammattiroolista; antaa vastuuta ja samalla luottaa laajennetun perheen omiin ongelmanratkaisukykyihin sekä samanaikaisesti olla se, joka viimekädessä on vastuussa lapsen suojelusta ja turvallisuudesta, on vaikeaa. Tämä ammatillinen problematiikka tulisi nostaa esille ja keskustella avoimesti eikä jättää jokaisen työntekijän omaksi ratkaisuksi. Läheisneuvonpito mallina loi selkeyttä vaikeuteen yhdistää muutossuuntautunut sosiaalityö sen kontrolloivan tehtävän kanssa, joka sosiaaliviranomaisella myös on. (Sjöblom 1999, 110.)

Kaiken kaikkiaan aiempien tutkimusten perusteella nousee esille, että sosiaalityöntekijän suhtautumisella läheisneuvonpitoon on keskeinen merkitys työmenetelmän juurtumiselle. Sosiaalityöntekijät tekevät valikointia asiakkaistaan, kenelle läheisneuvonpito heidän mielestään sopii. Sosiaalityöntekijän arvio siitä, onko asiakkaalla olemassa olevaa läheisverkostoa vai ei, vaikutti osaltaan siihen ehdottiko sosiaalityöntekijä perheelle läheisneuvonpidon järjestämistä, vaikka työntekijän arvio ei aina ollut todellinen (Possauner ym. 2002, 21).

3 Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus

Sosiaalityön asiantuntijuus on ollut muutoksessa 1990-luvun lopulta lähtien. Asiakaslähtöinen ajattelu on muovannut asiantuntijuuteen liittyviä käsityksiä ja asiakas nähdään yhä enemmän tasavertaisena keskustelukumppanina ja oman asiansa asiantuntijana. (Vaininen 2011, 57.) Asiantuntijuuden keskeiset toiminnalliset taustat ovat tiede, professio ja instituutio. Työtä tehdään tiedon, ammatillisen osaamisen ja organisaation muodostaminen toimintayhteyksien mahdollistamina. Mukaan kytkeytyy valtaa ja vastuuta, yhteiskunta- ja ihmiskäsityksen punnitsemista, eettisiä velvoitteita sekä yhteistyösuhteita. Kokonaisuutena sosiaalityössä on kyse sosiaalisen asiantuntemuksesta. Asiantuntijuus on monessa suhteessa liikkuva ja useita ulottuvuuksia sisältävä käsite. (Pohjola 2007, 13 - 14.)

Asiantuntijuutta voi tarkastella modernista ja postmodernista tulkintakehyksestä (Raitakari 2002). Moderniin, vahvaan professionalismiin liittyy ajatus asiakkaan lineaarisesta elämänkulkumallista. Asiantuntijavalta perustuu muun muassa mahdollisuuden määrittellä ennalta hyvän elämän tavoite, jota kohti asiakkaan tulisi kulkea. Modernissa diskurssissa asiakkuus määritellään ongelmapuheen sekä yleisten tyypittelyjen kautta. Modernissa tulkintakehyksessä asiantuntija määrittyy yhteiskunnan sisällä olevaksi ja diagnoosivaltaa käyttäväksi yksilöksi. Asiakas konstruoituu vastaavasti syrjäytymisvaarassa olevaksi tapaukseksi. Modernin asiantuntijakäsitykselle syntyy merkittävä vastavoima etenkin sosiaalityön omasta eettisestä koodistosta sekä valtaistamisen teoriasta. Moderni ymmärrys asiantuntijuudesta on ehdoton valtti työmarkkina-asemasta tai työntekijän oloista keskusteltaessa. Moderni asiantuntijakäsitys on vahva julkisessa keskustelussa. Moderni puhe tarjoaa sosiaalityölle mission kansallisen integraation lujittajana, syrjäytymisen vastustajana sekä sosiaalisten ongelmien ratkaisijana. (Raitakari 2002, 47 – 54.)

Postmoderni asiantuntijakäsitys lähtee siitä, että asiakas on oman elämänsä aktiivinen subjekti, ratkaisujen tekijä sekä lopullinen vastuunkantaja. Subjektina olemisen merkinä voidaan pitää tasavertaisuuden, dialogin ja osallisuuden vaatimusta. Postmoderni ihmiskuva on samanaikaisesti sekä mahdollistava että epävarmuutta lisäävä, ja näin yksilölle erittäin vaativa. Postmoderni asiantuntijakäsitys mahdollistaa parhaimmillaan politisoituneen ja henkilökohtaista etiikkaa korostavan työotteen. Profioiden kohdatessa entistä vaikeammin ratkaistavia sosiaalisia kriisejä, saattaa

löytyä tilaa todelliselle yhteistyölle kaikki tietäväisyyden sijaan. (Raitakari 2002, 51, 55)

Sosiaalityön paikkaa ja tehtävää määriteltäessä käytetään hyväksi sekä modernia että postmodernia asiantuntijakäsitystä. Asiakassuhteessa ja julkisessa keskustelussa tasapainoillaan aina modernin ja postmodernin asiantuntijaideaalin välimaastossa. Asiantuntijalla ja asiakkaalla on päätösvaltaa oman työnsä ja elämänsä suhteen, mutta tietyssä kontekstissa kummatkin voivat olla pakotettuja marginaaliin, vaihtoehtottomuuteen ja vallattomuuden tilaan. Keskeistä ei ole eri tulkintakehysten oikeellisuus vaan niiden joustava käyttö. Tiedostava ammatillisuus on erilaisten asiantuntijakäsitysten ylittämistä ja yhdistämistä. Tulevia haasteita tulee lähestyä sekä vahvistamalla modernia asiantuntijuutta että luomalla edellytyksiä tulkintaa ja subjektia korostavalle toimintatavalle. (Raitakari 2002, 53, 56.)

3.1 Avoin asiantuntijuus läheisneuvonpidossa

Tutkimuksessani tarkastelen läheisneuvonpidon juurtumista erityisesti sosiaalityön profession ja asiantuntijuuden määrittelyn kautta. Karvinen-Niinikosken (2005, 80) mukaan sosiaalityön asiantuntijuuden rakentumisella on sekä perinteiset mallit että uudelleen muotoutuvat käytännöt. Kun näitä tarkastellaan suhteessa asiantuntijuuden suljettu-avoin-ulottuvuuteen, rakentuu neljä erilaista tiedon ja asiantuntijuuden tuottamisen lähestymistapaa, paradigmaa (ks. kuvio 2).

Kuvion oikea puoli kuvaa nykytilannetta, jossa ovat näkyvissä uuden asiantuntijuuden jännitteet. Kansainvälisenä liikkeenä vahvistuvan tieto- ja näyttöpohjaisen sosiaalityön pyrkimys näkyy kuvion oikeassa yläkulmassa tutkimuksen ja tiedontuotannon vakiintuvina uusina tapoina, jotka toteuttavat erityisesti uuden hallinnollisen tietoon perustuvan ohjauksen ja hallinnoinnin intressejä. Avoimempaa ja erilaisissa toiminta- ja neuvotteluyhteyksissä orientoituvaa tiedontuotantoa taas edustaa kuvion oikea alakulma. Se kuvaa sosiaalityön muutosta globalisoituvassa, monin tavoin eriytyvässä ja yksilöllistyvässä epävarmuuksien maailmassa. Sosiaalityössä tämä korostaa kumppanuutta, osallisuutta sekä voimaantumista rakentavia ammattikäytäntöjä sekä niitä tukevaa tutkimusta ja tiedontuotantoa. (Karvinen-Niinikoski 2005, 81–82.)

Kuvio 2. *Sosiaalityön tiedontuotannon ja asiantuntijuuden kehityssuuntia* (Karvinen-Niinikoski 2005, 80).

Läheisneuvonpito menetelmänä on paikannettavissa kuvion oikeaan alareunaan. Karvinen-Niinikosken (2004) mukaan läheisneuvonpito osaltaan rakentaa uudelleen sosiaalityön asiantuntijuutta ja läheisneuvonpidolla luodaan uudenlaista paradigmaa tiedon tuottamiseen. Läheisneuvonpito haastaa olemassa olevan asiantuntijuuden. Läheisneuvonpidossa asiantuntijuus on joustavaa ja reflektiivistä. Läheisneuvonpidossa mahdollistuu jokapäiväinen sosiaalinen tieto ja innovaatiot. Karvinen-Niinikosken mukaan läheisneuvonpito tuottaa jaettua asiantuntijuutta. Se luo uutta ymmärrystä sekoittamalla ja muokkaamalla laajempia systeemejä, tuottaa jokapäiväisiä sosiaalisia innovaatioita sekä ikkunoita ja foorumeita sosiaalisen tiedon tuottamiselle, jotka mahdollistavat sosiaalisia innovaatioita ja parempia käytäntöjä. (Mt.) Heino (2002) kirjoittaa Suomen läheisneuvonpitoprojektin (1997–2000) tuloksien perusteella, että läheisneuvonpidossa syntyi uusia yhdistelmiä virallisesta ja yksityisestä tuesta, ja samalla virallisesta ja yksityisestä kontrollista. Menetelmä aktivoi yksityistä verkostoa, mutta samanaikaisesti se näytti todelliset perustehtävät, jotka virallisen sektorin tulee hoitaa. Tässä welfare-mix kuviossa selventyi paikka ja tehtävät uudelle

asiantuntijuudelle lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden keskuudessa. (Mt. 88.) Tutkimuksessani keskityn tähän toimintayhteyksissään rakentuvaan ja muutossuuntautuneeseen asiantuntijuuteen (jota Karvinen-Niimikoski kuvasi jo väitöskirjassaan vuonna 1996) ja siihen kuinka se on paikannettavissa sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa suhteessa läheisneuvonpitoon.

Läheisneuvonpidossa on kyse asiantuntijavallan muokkaamisesta uudennlaiseksi. Läheisneuvonpidossa syntyy uudenlaista asiantuntijuutta ja uudenlaista tapaa työskennellä verkostojen kanssa. Läheisneuvonpidossa kootaan palvelujärjestelmän osaaminen ja läheisverkostojen resurssit yhteen uudennlaiseksi kokonaisuudeksi. Sosiaalityöntekijä muuntuu läheisneuvonpidossa asiantuntijasta perheen palvelujen ohjaajaksi. Sosiaalityöntekijällä ei ole kaikkia ratkaisun avaimia, vaan tavoitteena on löytää uusia ratkaisuja ja uusia resurssiyhdistelmiä. (Heino ym. 2003, 23 - 24.)

Lisäksi tutkimuksessa pohditaan läheisneuvonpidon juurtumisen ja asiantuntijuuden tematiikkaa Connollyn (2004) jaottelemien neljän lastensuojelukäytännön kautta (ks. kuvio 3). Connollyn (2004, 56–57) mukaan kyse on ideologisesta jatkumosta perhejohtoisesta käytännöstä ammattijohtoiseen käytäntöön.

Ammattijohtoinen (Professional driven)	Perhevaikutteinen (Family infused)	Ammatillisvaikutteinen (Professional infused)	Perhejohtoinen (Family-led)
			
lastensuojelutiimien ammattilaisten arviointiin perustuva päätöksentekomalli; ammattijohtoisesti määritellyt prosessit ja käytännöt. Vahva luottamus kodin ulkopuolella tapahtuvaan hoitoon.	ammattilaisten valitsema perheen osallistuminen päätöksentekoprosessi eihin: ammattilaisten määrittelemät prosessit koskien tapaamisia, muiden osallistumista prosessiin jne.	Perhekeskeiset prosessit, mutta sisältävät ammattilaisten osallisuuden erityisesti kriittisissä päätöksentekovaiheissa; perhe ilmiselvästi riippuvainen ammattilaisten avusta ja työntekijät kiinnostuneita osallistumaan.	laajentunut perhejohtoinen päätöksenteko, jota seuraa täydellinen tiedon saantioikeus; perhe ratkaisukeskeiset prosessit joka työn vaiheessa; perheen kehittämässä ja valvomassa turvallisuussuunnitelmia jne.

Kuvio 3. Ideologinen jatkumo perhejohtoisesta käytännöstä ammattijohtoiseen lastensuojelun käytäntöön (Connolly 2004, 57; ks. myös Heino 2008, 50)

Uudessa-Seelannissa, missä läheisneuvonpito säädettiin lakiin vuonna 1989, on siirrytty jälleen kohti ammattijohtoista käytäntöä. Kun ammattilaiset alkavat määritellä keskeisiä prosesseja läheisneuvonpidossa, niin on nähty vaarana, että se ajautuu yhä ammattijohtoisemmaksi malliksi. Kun läheisneuvonpidosta tulee osa valtavirtaa ja jokapäiväisiä käytäntöjä, saattaa ideologinen ajautuminen tähän suuntaan olla väistämätöntä. (Connolly 2004, 56 – 57.) Connollyn (2004) tekemän jaottelun avulla voidaan tutkimuksessa osaltaan paikantaa sosiaalityöntekijöiden asennemuutosta ja sosiaalityön paradigmanmuutosta asiantuntijuudessa suhteessa läheisneuvonpitoon.

3.2 Jaettu asiantuntijuus työntekijän ja asiakkaan välillä

Kirsi Juhilan (2006, 103, 106) mukaan sosiaalityön ydin on työntekijöiden ja asiakkaiden kohtaamisissa. Hän tarkastelee sosiaalityötä liittämisen- ja kontrolli-, kumppanuus-, huolenpito- ja vuorovaikutussuhteena. Näistä erityisesti kumppanuussuhde, jossa sosiaalityöntekijä ja asiakas toimivat rinnakkain, tulee lähelle sitä ajatusta mitä läheisneuvonpidossakin tavoitellaan. Sosiaalityön kohtaamisissa asiakkaiden niihin tuoma toinen tieto on läsnä sosiaalityöntekijän oman ammatillisen tiedon ja virallisen hallinnollisen tiedon rinnalla. Kriittinen kohta onkin millaisen paikan asiakkaiden tuoma niin sanottu toinen tieto saa näissä kohtaamisissa. (Mt.)

Kumppanuussuhteeseen perustuvassa sosiaalityössä asiantuntijuus on horisontaalista (ks. taulukko 1). Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisessä suhteessa kummallakaan ei ole lähtökohtaisesti sellaista asiantuntijuutta, joka ylittäisi toisen osapuolen asiantuntijuuden. Sosiaalityöntekijä ei ole suhteessa ainoa asiantuntija, vaan monenlaista asioiden tuntemusta on myös asiakkaalla. Horisontaalisuus tarkoittaa samalle tasolle asettumista, toinen toistensa kuuntelemista. Horisontaalinen asiantuntijuus on vastakohta vertikaaliselle lähestymistavalle, jossa asiantuntijuus ja siihen liittyvä tieto on suhteen ammatillisella osapuolella. Horisontaalisuus on tavoitteena kuitenkin aikamoinen haaste, usein työntekijä ja asiakas asettuvat hierarkkisiin vastapooleihin (vrt. Healy 1999, 122). Haasteeseen on kuitenkin Juhilan mukaan tartuttava, jos sosiaalityössä tavoitellaan erot huomioivaa transkulttuurisuutta, jossa keskeisiä lähtökohtia ovat asiakkaiden osallisuus, täysivaltainen kansalaisuus ja vahva kansalaisyhteiskunta. (Juhila 2006, 137 – 139)

Taulukko 1. *Sosiaalityön kumppanuussuhteen näkökulmat* (Juhila 2006, 147)

Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan suhde:	Kumppani – kumppani
Sosiaalityön asiantuntijuus:	Horisontaalinen
Yhteiskunnan perusarvot:	Erojen kunnioittaminen ja transkulttuurisuus
Sosiaalityön menetelmät:	Toisen tiedon, osallisuuden, valtautumisen ja kansalaisyhteiskunnan vahvistaminen
Käsitys hyvinvointivaltiosta:	Kansalaisyhteiskunnan varaan rakentuva
Sosiaalityön visio:	Eroja kunnioittavan kriittisen otteen vahvistuminen

Kumppanuusorientaatio on sosiaalityön ja yhteisön suhteissa paikannettavissa jälkimoderniin yhteiskuntaan, jossa sosiaalityön kohteena ovat syrjäytyneet ja strategia on yhteisöllistävä (ks. taulukko alla) (Roivainen 2002, 225).

Taulukko 2. *Sosiaalityö ja yhteisö* (Roivainen 2002, 225)

Yhteiskunta	Strategia	Kohde	Orientaatio
modernisoituva	Yhteisön	oma piiri	vertaisuus
moderni	Yhteisö	Asukkaat	asiantuntijuus
jälkimoderni	Yhteisöllistävä	Syrjäytyneet	kumppanuus

Kaarina Mönkkönen (2002) on tutkinut dialogisuutta kommunikaationa ja suhteena. Hän on eritellyt ihmissuhdealan työn erilaisia vuorovaikutusorientaatioita asiantuntijakeskeiseen, asiakaskeskeiseen ja dialogiseen orientaatioon. Asiantuntijakeskeisessä vuorovaikutuksessa on vahva asiantuntija-auktoriteetin positio ja asiantuntijan määrittelyt hallitsevat vuorovaikutusta. Asiakaskeskeisessä vuorovaikutuksessa taas korostuu se, että asiakas nähdään oman elämänsä parhaana asiantuntijana ja auttajan positio on hyvin neutraali. Dialogisessa orientaatioissa vuorovaikutus tapahtuu molempien ehdoilla ja työntekijät ja asiakkaat muodostavat yhdessä moniäänisesti argumentoivan systeemin. Dialogissa pyritään yhteisen ymmärryksen rakentumiseen. (Mt. 2002, 53 – 63.)

Seikkulan ja Arnkilin (2009, 10, 164) mukaan verkostojen kohtaamisessa voi muodostua jaettua asiantuntemusta, joka ylittää yksittäisten toimijoiden mahdollisuudet. Hyvät tulokset voidaan lunastaa heidän mukaansa muuttamalla vallitsevan ammattiauttajaparadigman perustekijöitä. Muun muassa seuraavat seikat luonnehtivat dialogisissa käytännöissä muotoutuvaa uutta paradigmaa:

- Ammattiauttaja pyytää asiakkailta ja muilta ”maallikoilta” apua oman huolensa huojentamiseen – ja on hyvä siinä.
- Ammattiauttaja muuntelee omaa toimintaansa sen sijaan, että tähtäisi toisten muuttamiseen jonkin päämäärän mukaiseksi.
- Kehittyminen nähdään yhteiskehityksenä, jossa kaikki – myös ammattilainen – muuttuvat.
- Asiakkaiden läheisverkostoihin suuntaudutaan voimavarana, ei ongelman aiheuttajana tai ylläpitäjänä.
- Yhteistyössä ei pyritä yhteiseen ongelmanmäärittelyyn vaan kiinnostutaan siitä, millaisena tilanne kullekin näyttäytyy hänen näkökulmastaan.
- Hoidon tai auttamisen suunnittelua ei eroteta hoito- tai auttamisprosessista eikä sitä prosessia suunnitella ammattilaisten kesken ilman asiakkaita.
- Kuunteleminen tulee tärkeämmäksi kuin elämäntapaneuvojen antaminen.
- Menetelmiä keskeisemmäksi tulee ajattelutapa, asennoituminen ja kohtaaminen.
- Ammatillisen järjestelmän rajanylitykset tulevat tärkeämmäksi kuin rajanvedot.

Heino (2009) on kuvannut läheisneuvonpitoprosessissa, siihen valmistautumisessa, itse neuvonpidossa ja seurantavaiheessa, olevan useita dialogin paikkoja ammatillisen asiantuntijatiedon ja yksityisen verkoston jokapäiväisen arkitiedon välillä. Valmistautuessa läheisneuvonpitoon koollekutsujalla on merkittävä tehtävä dialogin mahdollistamisessa. Koollekutsuja auttaa verkostoa käymällä läpi sosiaalityöntekijän tuottamaa asiantuntijatietoa. Neuvonpidossa dialogia tapahtuu yksityisen ja viranomaistiedon välillä ja toisaalta läheisverkoston kokoontuessa keskenään myös heidän välillä. Läheisneuvonpidossa dialogia voidaan määritellä ammattilaisten ja perheen yhteisen ajattelun ja tiedon muodostuksen prosessiksi. Keskeistä on, että läheisneuvonpidossa on useita paikkoja tällaiselle yhteiselle tiedon muodostukselle. (Mt, 36 - 38.)

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Tutkimusasetelma

Tutkimuksen kohteena on sosiaalityön asiantuntijuus suhteessa läheisneuvonpitoon ja sen juurtumiseen. Tutkimuksessa avataan sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuuden kautta läheisneuvonpidon käyttämiselle merkittäviä tekijöitä, ja näin pyritään löytämään sosiaalityöntekijöiden muodostamia arvoja ja asenteita suhteessa läheisneuvonpitoon menetelmänä luonnollisten verkostojen ja viranomaisasiantuntijoiden välillä. Tutkimuksella etsitään toisaalta syvempää tietoa sosiaalityöntekijöiden omista käsityksistä suhteessa nykyiseen keskusteluun sosiaalityön asiantuntijuuden muutoksista ja toisaalta yleisempää tietoa hyvien käytäntöjen juurtumiseen vaikuttavista tekijöistä sosiaalityössä.

Tutkimuksessa kysytään:

- Mitä sosiaalityöntekijät tavoittelevat läheisneuvonpidolla?
- Millaiseksi sosiaalityön asiantuntijuus määrittyy suhteessa läheisneuvonpitoon?
- Millaisia asenteita ja arvoja sosiaalityöntekijöillä on suhteessa perhelähtöiseen työskentelytapaan?

4.2 Tutkimusaineisto

Olen valinnut haastateltavat sosiaalityöntekijät niin sanotulla tarkoituksenmukaisella otannalla tietyin kriteerein (esim. Patton 2002, 230, 238). Halusin löytää työntekijöitä, jotka ovat käyttäneet läheisneuvonpitoa useamman kerran, jolloin käsityksensä läheisneuvonpidon merkityksestä sosiaalityön asiantuntijuudelle ei nojaa vain yhteen yksittäiseen kokemukseen.

Sosiaalityöntekijöiden löytämiseksi kävin läpi kaikki vuosina 2002–2009 tehdyt toimeksiantosopimukset Espoossa, Helsingissä ja Vantaalla¹. Toimeksianto on sopimus, jonka ovat tehneet perhe yhdessä sosiaalityöntekijän ja läheisneuvonpitoprojektin

¹ Pääkaupunkiseudun läheisneuvonpitoprojektin (2002–2009) aikana läheisneuvonpitoprosesseja käynnistyi vuosittain keskimäärin 21 ja läheisneuvonpitoprosessit

projektipäällikön kanssa. Toimeksiannossa sovitaan siitä, mitä asioita läheisneuvonpidossa on tarkoitus käsitellä, sekä siitä, keitä työntekijöitä läheisneuvonpitoon kutsutaan. (Vuorio 2008, 14, 32.) Toimeksiantosopimuksen allekirjoittavat perhe ja kaksi sosiaalityöntekijää. Joissain tapauksissa työparina on saattanut olla myös sosiaaliohjaaja tai esim. koulukuraattori. Toimeksiantosopimuksista poimin allekirjoittaneiden työntekijöiden nimet ja tarkastelin sitä kuinka monta eri työntekijän nimeä sopimuksista löytyy ja kuinka monta työntekijää on aloittanut useamman kuin yhden läheisneuvonpitoprosessin. Näistä sosiaalityöntekijöistä, jotka olivat aloittaneet useamman kuin yhden prosessin, tavoitteenani oli löytää haastateltavat tutkimukseeni.

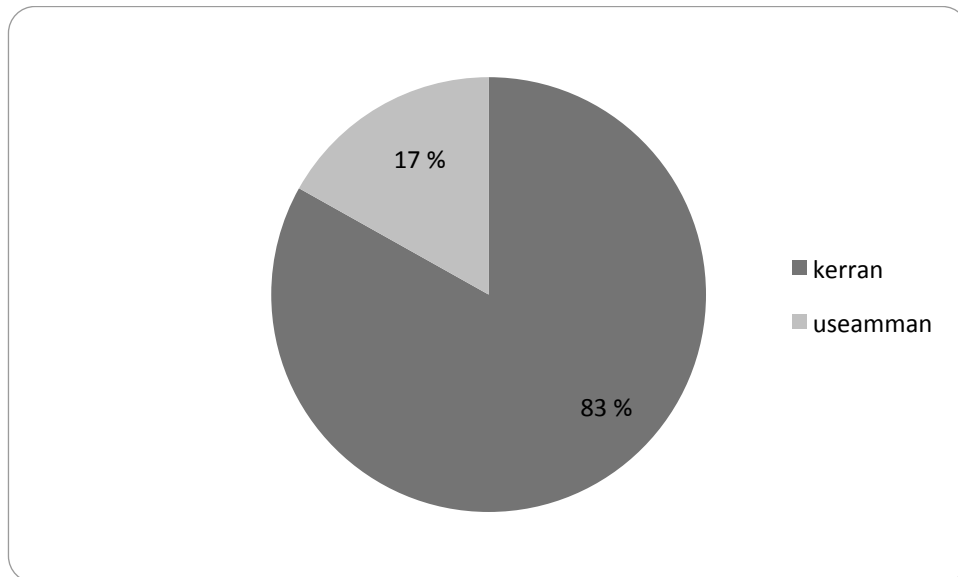
Toimeksiantosopimuksia löytyi yhteensä 178. Taulukossa 1 on eriteltynä tehdyt toimeksiantosopimukset vuosittain ja kunnittain. Vuositasolla tehtyjen toimeksiantosopimusten määrä vaihteli 13 ja 30 välillä. Espoossa läheisneuvonpitoa ei ole selvästikään otettu keskeiseksi sosiaalityön menetelmäksi, kun toimeksiantosopimuksia oli tehty yhdestä kolmeen vuosittain, kun taas pienemmässä kunnassa Vantaalla sopimuksia oli tehty huomattavasti enemmän.

Taulukko 3. *Toimeksiantosopimukset vuosittain ja kunnittain.*

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Yht.
Helsinki	15	9	11	6	12	13	11	17	94
Vantaa	12	6	2	8	10	12	14	11	75
Espoo	1	2	0	0	0	3	1	2	9
Yht.	28	17	13	14	22	28	26	30	178

Toimeksiantosopimuksissa oli yhteensä 332 lastensuojelun työntekijän nimeä, joista suurin osa (83 %) oli tehnyt sopimuksen vain kerran. Sopimuksista löytyi 56 työntekijää, jotka olivat tehneet sopimuksen useamman kuin yhden kerran (kuvio 3). Näistä työntekijöistä 30 oli tehnyt sopimuksen kaksi kertaa ja 14 työntekijää oli tehnyt sopimuksen kolme kertaa. Tätä useampia sopimuksia oli tehnyt vain yksittäiset työntekijät. Kaksi työntekijää oli aloittanut läheisneuvonpitoprosessin kaikkiaan yhdeksän kertaa, mikä oli suurin määrä. Sopimuksista löytyvät nimet kertovat kuitenkin vain sen, miten monta prosessia on aloitettu. Niiden pohjalta ei voida päätellä, kuinka monta läheisneuvonpitoa työntekijät ovat kaiken kaikkiaan tehneet tai kuinka pitkiä läheisneuvonpitoprosessit ovat olleet, koska tässäkin on hyvin suurta vaihtelua. Taustoitusta antaa kuitenkin kuvan siitä, että suurin osa pääkaupunkiseudun

lastensuojelun työntekijöistä oli kokeillut läheisneuvonpitomenetelmää kerran, mutta menetelmä ei suurimmalle osalle ollut vakiintunut tavaksi tehdä lastensuojelun sosiaalityötä.

Kuvio 4. Toimeksiantosopimuksia tehneet työntekijät (%)

Tutkimuksessani mielenkiinto kohdistuu erityisesti siihen 17 prosenttiin sosiaalityöntekijöistä, jotka olivat aloittaneet useampia läheisneuvonpitoja ja useamman kerran menetelmää käyttäneet työntekijät erottuivat vielä suuremmassa määrin omaksi ryhmäkseen. Näistä 56 sosiaalityöntekijästä poimin ne, jotka olivat useamman kuin yhden toimeksiantosopimuksen teon lisäksi osallistuneet edelliseen läheisneuvonpitoon viimeisten kahden vuoden aikana. Mahdollisiksi haastateltavakseni valikoitui kaikkiaan 17 lastensuojelun sosiaalityöntekijää Helsingistä ja Vantaalta.

4.3 Sosiaalityöntekijöiden haastattelut

Kiinnostukseni kohteena oli erityisesti sosiaalityöntekijöiden omat käsitykset ja määrittelyt asiantuntijuudestaan, ja mielestäni haastattelu on ainoa keino tavoittaa sosiaalityöntekijöiden oma ääni. Alasuutarin (2001b) mukaan teoreettinen viitekehys määrää sen, millainen aineiston tulee olla ja millaista menetelmää sen analyysissa on hyvä käyttää. Vastaavasti aineisto asettaa rajat sille, millainen tutkimuksen teoreettinen viitekehys voi olla ja millaisia metodeja voi käyttää. Teoreettisen viitekehysten ja sen kanssa sopusoinnussa olevan metodin valitseminen on siis tärkeä, kauaskantoinen ratkaisu. (Mt. 83.) Haastattelun etuna on sen tuoma mahdollisuus saada haastateltavan

oma ääni kuuluviin. Ihminen nähdään tutkimustilanteessa subjektina ja hänelle on annettava mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Toisaalta haastattelun luotettavuutta saattaa heikentää se, että haastateltavilla on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia koskien mm. moraalia ja sosiaalisia velvollisuuksia. Haastattelua menetelmänä on kuitenkin pidetty luotettavimpana käsiteltäessä arkoja aiheita. (Hirsjärvi ym. 2001, 192–194.) Kun haluamme tietää, mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii niin kuin toimii, kun haluamme kerätä tietoa, käsityksiä ja uskomuksia, on järkevää kysyä sitä häneltä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72; Hirsjärvi & Hurme 2001, 11).

Haastateltavia sosiaalityöntekijöitä löytyi tausta-analyysini perusteella 17, joista 10 suostui tutkimushaastatteluuni. Viisi työntekijää oli vaihtanut työpaikkaa eikä minulla ollut heidän yhteystietojaan. Kaksi työntekijää ei vastannut yhteydenottoihini. Tein sosiaalityöntekijöiden yksilöhaastattelut 17.11.2010 – 10.1.2011 välisenä aikana. Haastattelut kestivät keskimäärin tunnin ja 15 minuuttia. Kaikkiaan haastatteluaineistoa kertyi 12 tuntia ja 43 minuuttia. Litteroituani haastatteluaineiston sanatarkasti ja teemoiteltuani aineiston alustavasti, kutsuin haastateltavat fokusryhmähaastatteluun 2.9.2011. Tähän osallistui seitsemän kymmenestä yksilöhaastateltavasta. Yksi haastateltava kieltäytyi fokusryhmähaastatteluun osallistumisesta jo yksilöhaastattelun aikana, koska hän oli vaihtamassa työpaikkaa. Muut yhdeksän haastateltavaa oli kiinnostuneita osallistumaan ryhmähaastatteluun, mutta kahdelle heistä ajankohta ei ollut sopiva. Fokusryhmähaastattelun kesto oli 1 tunti 52 minuuttia.

Yksilöhaastattelut

Haastateltavat sosiaalityöntekijät löytyivät Helsingistä ja Vantaalta. Espoo oli ollut mukana läheisneuvonpitoprojektissa, mutta siellä läheisneuvonpidon käyttö oli ollut huomattavasti vähäisempää eikä sieltä löytynyt työntekijöitä, joilla olisi ollut kokemusta useammasta neuvonpidosta. Haastateltavani ovat seitsemästä eri työyhteisöstä, Vantaalta kolmesta eri työyhteisöstä ja Helsingistä neljästä eri työyhteisöstä. He kaikki, näin voi sanoa verrattaessa koko pääkaupunkiseudun lastensuojelun työntekijöiden pysyvyyteen, ovat pitkän linjan lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä. Työkokemusta heillä oli lastensuojelusta viidestä vuodesta yli kymmeneen vuoteen. Haastateltavista kolme toimi haastatteluhetkellä johtavana sosiaalityöntekijänä, yksi erityissosiaalityöntekijänä ja kuusi sosiaalityöntekijänä. Haastateltavista työntekijöistä puolet eli viisi oli muodollisesti päteviä sosiaalityöntekijöitä. Viidestä muodollisesti

epäpätevästä kolmella sosiaalityön opinnot olivat loppusuoralla ja kahdella sosiaalityön opinnot olivat kesken. Myös pätevistä työntekijöistä osa oli valmistunut melko hiljan ja työskennellyt pitkään epäpätevänä. Työntekijöillä oli kokemusta läheisneuvonpidosta kolmesta jopa kymmeneen eri prosessiin asti. Läheisneuvonpitoprosesseihin oli lähes aina sisältynyt ainakin yksi ja usein myös useita eri seurantakokouksia, joten yksi prosessi oli saattanut kestää useamman vuoden. Suurimmalla osalla läheisneuvonpito oli haastatteluhetkellä aktiivisessa käytössä, mutta osalla viimeisimmästä neuvonpidosta oli hieman enemmän aikaa. Puolet haastateltavista oli tutustunut läheisneuvonpitoon jo 2000-luvun alussa, puolet 2000-luvun puolen välin jälkeen. Nämä kaikki kymmenen työntekijää suostuivat mielellään haastatteluuni ja useampi totesi jo puhelimesta syyksi sen, että näki läheisneuvonpidon niin tärkeänä asiana, että sen takia halusi jakaa tietoaan ja kokemuksiaan siitä.

Haastattelumenetelmäksi olin valinnut puolistrukturoidun teemahaastattelun. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit, teema-alueet, on etukäteen määrätty, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelusta toiseen (Eskola & Vastamäki 2001, 26 – 27). Periaatteessa etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen eli tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Haastattelurunkoon ei laadita yksityiskohtaista kysymysluetteloa, vaan teema-alueeluettelo. Haastattelutilanteessa teema-alueet tarkennetaan kysymyksillä. Tutkijan valitsemien teema-alueiden tulisi olla niin väljiä, että se moninainen rikkaus, joka tutkittavaan ilmiöön sisältyy, myös mahdollisimman hyvin paljastuu. Haastattelu edetessä tiettyjen keskeisten teemojen varassa, se voi vapauttaa pääosin haastateltavan tutkijan näkökulmasta ja tuoda tutkittavien oman äänen kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48, 66–67.) Haastatteluteemat olivat muotoutuneet perehtyessäni aikaisempaan tutkimukseen läheisneuvonpidosta ja toisaalta teoreettiseen pohdintaan sosiaalityön asiantuntijuuden muutoksesta (haastattelurunko liitteenä). Teemahaastattelun koin olevan sen verran väljä menetelmä, etteivät kysymykset olleet liian sidottuina etukäteen muodostamiini käsityksiini aiemman tutkimuksen ja teorian perusteella. Tämä tuli mielestäni hyvin näkyviin litteroidessani aineistoa. Toisaalta teemat toivat rakennetta keskustelulle, mutta toisaalta jokaisesta haastattelusta tuli omanlaisensa, kun työntekijällä oli mahdollisuus kertoa laajemmin tietystä aihealueesta, niin halutessaan.

Hirsjärvi ja Hurme (2001) korostavat, että haastattelu menetelmänä perustuu kielelliseen vuorovaikutukseen. Haastattelussa kaksi henkilöä tapaa toisensa, joten se on

sosiaalinen vuorovaikutustilanne. (Mt. 41.) Näin myös itse tärkeänä ottaa huomioon tämän haastattelun vuorovaikutuksellisuuden. Tavoitteenani ei ollut lähestyä työntekijöitä itsenäisinä, ympäristöstään erillisinä tiedon tuottajina, jotka välittäisivät neutraaleja kysymyksiä esittävälle haastattelijalle totuudenmukaista tietoa. Ennemmin tavoitteenani oli saavuttaa dialoginen haastattelutilanne, jossa haastattelija ja haastateltava toimivat yhteistyössä tiedon tuottamiseksi. (Vrt. Törrönen 2005, 23.) Myös Ruusuvuori ja Tiittula (2005) korostavat, että haastattelu on haastattelijan ja haastateltavan välistä keskustelua ja vuorovaikutusta, jolloin haastattelu syntyy osallistujien yhteisen toiminnan tuloksena.

Ajattelin haastatteluni olevan myös enemmän aktiivisen ja osallistuvan haastattelun tyypistä (vrt. Holstein & Gubrium 1995), jossa tietoa on sekä tutkijalla että haastateltavilla. Minä tutkijana ja työntekijä haastateltavana olemme molemmat sosiaalityöntekijöitä, joilla on kokemuksia läheisneuvonpidosta, sosiaalityöstä ja lastensuojelusta. Pyrkimyksenäni oli, että haastattelu olisi avoin ja dialoginen, jossa tutkija ja haastateltava pohtivat yhdessä sosiaalityön asiantuntijuutta ja rakentavat yhteistä todellisuutta. (vrt. Alasuutari 2005, 162). Haastattelutilanteet tuntuivat itsestäni luontevilta. Olin suurimmalle osalle haastateltavista tuttu työni kautta ja haastattelu lähti mielestäni liikkeelle rennosti ja ehkä vapaamuotoisestikin, mutta etukäteen ennakoimani tavoite aktiivisesta haastattelusta ja yhteisestä tiedon tuotannosta ei sellaisenaan toteutunut. Selvästi haastateltavilla oli sellaista tietoa, mitä minulla ei ollut ja olin enemmän kysyjän roolissa. Haastattelunauhoja kuunnellessa tämä jopa hieman yllätti. Toisaalta kuitenkin koin, että haastateltavat pitivät minua kollegana, jonka kanssa he asiasta keskustelivat ja tämä näkyi muun muassa siinä, että he eivät avanneet kaikkia ammattitermejä tai kuntien sisäisiä käytäntöjä, koska olettivat minun jo tietävän niistä. Oletin tuottavani yhdessä haastateltavan kanssa enemmän tietoa ja käsityksiä, mutta jälkikäteen pohdittuna, koen kuitenkin hyvänä sen, että annoin haastateltavalle tilaa muodostaa omaa tarinaa kokemuksistaan.

Tutkimusmenetelmänä haastattelu oli itselleni luonteva vaihtoehto. Kun tavoitteenani oli saada esille tutkittavien käsityksiä ja kokemuksia, haastattelu tuntui parhaimmalta ratkaisulta. Laadullinen haastattelu on tapa selvittää mitä toiset tuntevat ja ajattelevat maailmasta ja haastattelujen kautta voi ymmärtää kokemuksia ja uudelleen rakentaa tapahtumia, joihin ei itse ole osallistunut (Rubin ja Rubin 1995, 1). Patton (2002, 340) korostaa, että haastattelemme ihmisiä selvittääksemme asioita, joita emme voi suoraan

havainnoida. Laadullinen haastattelu toimii hyvänä tutkimuksen välineenä, kun tavoitteena on ymmärtää ja dokumentoida muiden ymmärrystä ympäröivästä sosiaalisesta maailmasta (Miller ja Glassner 2004, 127). Tavoitteenani oli saada esiin tutkittavieni ajatuksia ja ymmärrystä sosiaalityöntekijän roolistaan ja asiantuntijuudestaan.

Haastattelun erottaa tavallisesta keskustelusta se, että ne ovat tutkimuksen välineitä, tarkoituksellinen tapa oppia ihmisten tunteista, ajatuksista ja kokemuksista. Toinen erottava tekijä on, että laadullisia haastatteluja pidetään niin tuntemattomien kuin tuttujenkin kesken. Kolmanneksi laadullisia haastatteluja johtaa tutkija, joka esittää kysymykset ja kannustaa haastateltavaa vastaamaan näihin syvällisesti. (Rubin ja Rubin 1995, 2.) Olen tutkimusprosessini aikana pohtinut, että haastattelu on myös sosiaalityön väline, jolla kerätään tietoa ja luodaan suhdetta asiakkaaseen. Käsittääkseni tämän vuoksi haastattelutilanteesta tuli luonteva ja vuorovaikutuksellinen.

Fokusryhmähaastattelu

Halusin palata aineiston osalta vielä kertaalleen kontaktiin haastattelemini sosiaalityöntekijöiden kanssa syventääkseni asiantuntijuusteemaa lisää, joten kutsuin heidät fokusryhmähaastatteluun syyskuussa 2011. Fokusryhmähaastattelu nähdään tapana kerätä laadullista aineistoa, missä pieni joukko ihmisiä kerääntyy epämuodolliseen ryhmäkeskusteluun tiettyjen teemojen ympärille. Haastattelijat toimii tilanteessa niin sanottuna moderaattorina esittämällä kysymyksiä, pitämällä keskustelua yllä ja edesauttamalla ryhmän jäseniä osallistumaan keskusteluun. Tutkija ei niinkään kysy vuorotellen kysymyksiä haastateltavilta vaan helpottaa ryhmän yhteistä keskustelua. (Wilkinson 2004, 177 – 178.) Tyypillisin osallistujamäärä fokusryhmähaastatteluissa on neljästä kahdeksaan henkilöä (Wilkinson 2004, 178). Tavoitteenani fokusryhmähaastattelussa oli saada täydentävää tietoa yksilöhaastatteluista nousseille teemoille, eikä kerätä erillistä uutta aineistoa. Fokusryhmähaastattelu menetelmänä syvensi esiin nousseita teemoja ja kolmen keskeisen teeman nostaminen haastatteluun oli onnistunut ratkaisu (liite 3). Tutkijana alustin kutakin teemaa ja kerroin lyhyesti tulkintojani ja poimintojani yksilöhaastatteluista. Tämän jälkeen keskustelimme yhdessä teemasta ja esitin paikoin tarkentavia kysymyksiä. Kyseessä ei ollut kahdenkeskinen keskustelu tutkijan kanssa, vaan ryhmän osallistujat saivat kysyä ja olla eri tai samaa mieltä. Koska ryhmä oli

melko iso, osallistujilla oli mahdollisuus kirjata ajatuksiaan myös paperille. Tätä mahdollisuutta ei juurikaan käytetty.

Fokusryhmähaastattelun kautta pääsin myös tutkijana keskusteltamaan aineistoani haastateltavien kanssa ja antamaan heille analysoimaani tietoa jo tässä vaiheessa tutkimusta. Alla on yhden osallistujan kokemus fokusryhmähaastattelusta.

”H6: Tämmösii keskustelupiirei pitäis olla aina, niinku kaikille työntekijöille.

Mmm. Aivan.

H6: Niinku ett vähän lähtis pohtimaan ett niinku ett miten onkaan tätä työtä tullut tehneeksi viimeiset viis vuotta ett voisko vähän ottaa uutta suuntaa.

Niin, niin.

H6: välillä ja jotain miettii.”

Tavassani tehdä tutkimusta oli tiettyjä käytäntötutkimuksen elementtejä (mm. Satka 2005), jossa aineisto ja analyysi kommunikoivat tutkijan ja käytännön välillä tutkimuksen eri vaiheissa. Kokemukseni mukaan fokusryhmähaastattelu antoi haastateltaville itselleen enemmän kuin yksilöhaastattelut.

4.4 Aineiston analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa analyysi ei ole sen erillinen osa, vaan se tapahtuu usein jo samanaikaisesti aineiston keruun, tulkinnan ja raportoinnin kanssa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 136). Aineiston analyysi voidaan jakaa eri vaiheisiin, vaikka käytännössä ne limittyvät tiiviisti toisiinsa ja tapahtuvat osittain päällekkäin. Vaihteita ovat 1) tutkimusongelman asettaminen ja tutkimuskysymysten tarkentaminen, 2) aineiston keruutavan valinta ja aineiston keruu, 3) aineistoon tutustuminen, järjestäminen ja rajaaminen, 4) aineiston luokittelu sekä teemojen ja ilmiöiden löytäminen, 5) aineiston analyysi, teemojen/ilmiöiden vertailu sekä tulkintasäännön muodostaminen, 6) tulosten koonti, tulkinta sekä koettelu suhteessa aineistoon ja sen ulkopuolelle, 7) teoreettinen dialogi, uudelleen hahmottaminen, käytännön vaikutusten ja jatkotutkimustarpeen identifiointi. (Ruusuvuori ym. 2011, 9.)

Katson aloittaneeni analyysin heti haastattelutilanteissa ja tämän jälkeen analyysi jatkui haastattelujen litteroinnilla. Analyysimenetelmäkseni valitsin sisällönanalyysin, jossa tavoitteena on keskittyä erityisesti asiantuntijuusteemaan. Sisällönanalyysillä

tavoitteenani oli pystyä nostamaan aineistosta keskeiset teemat, ei kuitenkaan lähtökohtaisesti samoja, kuin teemahaastattelun etukäteen muokatut teemat. Teemojen kautta tavoitteenani oli tulkita sosiaalityöntekijöiden käsityksiä asiantuntijuuden muotoutumisesta läheisneuvonpidossa.

Sosiaalityöntekijöiden kertomuksiin työstään, käsityksistään ja arvoistaan vaikutti ensinnäkin heidän oma ammatillinen kehitys, kuten koulutus ja elämänhistoria. Toiseksi niihin vaikutti konteksti eli ympäröivä yhteiskunta ja työntekijöiden omat työyhteisöt. En usko, että vastaukset heijastavat sellaisenaan totuutta, vaan ne kertovat haastateltavien haastattelutilanteessa tuottamista käsityksistä, joita tutkin Alasuutarin (2001a, 114) sanoin näytteenä, tutkittavan todellisuuden osana.

Aineisto tarjoaa harvoin suoria vastauksia alkuperäiseen tutkimusongelmaan. Tarvitaan analyttisiä kysymyksiä, jotka muotoutuvat ja tarkentuvat aineistoon tutustuttaessa. Jotta päästäisiin dialogiin aineiston kanssa, se on opittava tuntemaan. (Ruusuvuori ym. 2011, 13.) Itselleni haastattelujen huolellinen litterointi tekstimuotoon oli hyvä tapa tutustua aineistoon perusteellisesti. Tämän jälkeen luin haastatteluja useampaan kertaan tekstimuodossa, jolloin aineistosta löytyi jälleen monta uutta näkökulmaa tutkimukseeni. Ruusuvuori ym. (2011, 15) korostavat, että aineistosta ei koskaan itsestään nouse mitään, eikä aineisto puhu, vaan tutkimuskysymys sekä tutkijan lukemisen tapa, tulkinta ja valinnat ohjaavat ja jäsentävät aineiston käsittelyä. Koin tärkeänä ennen aineiston lukemisen aloittamista, pysähtymisen tutkimuskysymysteni äärelle ja sen pohtimisen, mitä itse asiassa haluan kysyä aineistolta. Ruusuvuoren ym. (2011, 16) mukaan tutkimusongelmasta ja aineistoon tutustumisesta nousevat analyttiset kysymykset on syytä muotoilla avoimiksi, mitä ja miten – kysymyksiksi. Alasuutarin (1999, 217) mukaan myös yksilöidymät miksi–kysymykset ja vastaukset niihin muotoutuvat vasta aineiston erittelyn kautta.

Sosiaalityöntekijöiden yksilöhaastatteluja läpi käydessä luokittelin aineistoani keskeisiksi nouseviin teemoihin. Luokittelun tehtävänä oli aineiston järjestelmällinen läpikäynti tutkimusongelman, keskeisten käsitteiden ja lähtökohtien määrittämällä tavalla (Ruusuvuori ym. 2011, 18). Luokittelustrategiaani suunnitelmassa oli hyödyllistä pitää mielessä tutkimuksen laajemmat analyttiset lähtökohdat ja selittämisen logiikka (mt. 2011, 20). Keskeisimpänä haasteenani oli, miten edetä luokittelusta varsinaiseen analyysiin eli suurempaan tulkintaan. Ruusuvuoren ym. (2011) mukaan analyysiksi ei

riitä pelkkä luokittelu, jonka jälkeen kerrotaan, mitä mihinkin lokeroon ja alalokeroon on kertynyt. Aineiston taakse ei voi piiloutua, eikä aineistoa voi jättää puhumaan puolestaan, vaan analyysivaiheen tehtävä on saada aineistosta systemaattisesti läpikäyden irti jotain, joka suorissa lainauksissa ei sellaisenaan ole läsnä. (Mt. 18–19.)

Taulukko 4. *Aineiston kaksivaiheinen analyysi.*

Ensimmäinen vaihe	Toinen vaihe
Sosiaalityöntekijöiden yksilöhaastattelujen litterointi ja teemojen nostaminen fokusryhmähaastatteluun.	Fokusryhmähaastattelun litterointi ja koko aineiston läpikäyminen ja koodaaminen Atlas ti –ohjelmalla.

Aineiston analyysi jakaantui käytännössä kahteen osaan. Ensimmäisessä vaiheessa litteroin sosiaalityöntekijöiden kymmenen yksilöhaastattelua sanasta sanaan. Tässä vaiheessa aineistoa lukiessani tein Word-ohjelmalla karkeaa luokittelua tutkimuskysymysteni ohjaamiin teemoihin ja nostin näistä pääkohdat fokusryhmähaastatteluun (ks. liite 3, fokusryhmähaastattelu). Fokusryhmähaastattelun jälkeen seurasi toinen analyysivaihe.. Litteroin fokusryhmähaastattelun sanasta sanaan ja tämän jälkeen kävin koko aineiston (yksilö- ja fokusryhmähaastattelut) läpi Atlas ti –ohjelmalla. Analyysiohjelman avulla erottelin aineisto-otteet, jotka olivat keskustelupätkiä samasta aiheesta. Samasta aineisto-otteesta löytyi usein monta eri koodia. Alla on näyte aineisto-otteesta, josta löytyivät koodit aika, asiantuntijuus, työntekijä, oma osaaminen ja onnistuminen. Koodit ovat siinä järjestyksessä, missä olen aineisto-otteesta koodeja löytänyt.

P 4: 3.haast_081210.txt - 4:13 [H3: On pitkiä prosesseja ja ih..] (45:47)
(Super)

Codes: [aika] [asiantuntijuus työntekijä] [oma osaaminen]
[onnistuminen]

No memos

H3: On pitkiä prosesseja ja ihan siis ensimmäisessä läheisneuvonpidossa mitä mä pidin niin se oli vaan se yks läheisneuvonpitokokous ett siinä asiat meni sit semmoseen pisteeseen että ett me saatiin läheisverkosto ja lapsen oma hyväksyntä sit sille sijoitukselle ja löydettiin hyvä sijoituspaikkaki tälle lapselle ja se oli sinänsä niin kun ison työn tulos ja mä ajattelen, ett sil läheisneuvonpidol oli merkitystä. Sit tää lapsi kuoli huumeisiin niin siinä kohti sitten ei seurantakokouksia järjestetty, mut mentiin toki toki työparin kanssa sen lapsen kotiin sitten esittää suruvalittelut ja siellä nähtiin koko suku, että siinä mielessä

niinku tuttuja ihmisiä, että siitä ei voi nyt seurantakokoukses sanoo, mutta tota siinä niin kun äiti 00:17:54-4

AP: Sellanen jatkumo sille niin

H3: äiti niin kun toi esiin esiin sitä että, ett ett niinkun hän oli kiitollinen siitä että työntekijät ei luovuttanu vaan niin kun yritti auttaa ja niinku ja mitä ne läheiset toi esiin, että kun tää kokouskin järjestettiin sit ilta-aikaan, se ensimmäisen läheisneuvonpitokokous niin siitä että, ett miten te vaivaudutte meidän vuoks oleen täällä iltayhdeksältä ett se oli niinku heille jotenkin merkityksellistä että työntekijät menee pois siitä virka-aikaroolista ja tulee heidän vuokseen sinne illalla, niin se oli jotenkin, se tuli siellä käytävillä sanomaan ne läheiset sitä että ett te todella yritätte auttaa [naurahdus], ett se oli niin kun niille semmonen iso juttu, iso juttu. Ja samoten kun muut läheisneuvonpidot, ett melkein ne on ollu niinku lauantaipäivänä tai joskus että ja siel ollaan sitten sitten kuitenkin niinku semmoses tilanteessa että niitä asioita yrittää selittää ehkä sillä tavalla enemmän arkikielellä vielä, että kun ne läheiset kysyy, ett mä en nyt ymmärrä, ett miks te haluutte huostaanottaa, miks ku, tähän on ihan kiva poika, ett miks se pitää huostaanottaa. Ett niille pitää osata kertoa silleen ymmärrettävällä tavalla ett miks se on välttämätöntä niin siinä jotenkin se tavallaan arkikielistyy se oma puhe ja sit kun siinä ollaan vaikka kokonainen päivä niin se ei oo mikään tunnin tapaaminen vaan siin pitää niin kun osata tietty taval olla ja seurustella ja syödään ja juodaan kahvia ja sit on se aika kun käytetään se oma ammatillinen puheenvuoro ja sit on sitä muuta vapaata aikaa ja seurustelua myös että, ett siin ehkä enemmän pääsee tutustuun niihin läheisiin ihan ihmisinä ja näkee, näkee niin kun lapsen suhdetta miten hän toimii siinä läheistensä kanssa ja. 00:20:10-9

Jaettuani aineistoni yhteensä 45:ään eri koodiin ryhmittelin koodit takaisin tutkimuskysymysteni alle taulukon 5 mukaisesti. Taulukossa näkyy myös kuinka monta aineisto-otetta kunkin koodin alle sisältyi. Tämän jälkeen lähdin kirjoittamaan kutakin koodia auki, ja riippuen koodin koosta se jakautui vielä pienempiin alakoodeihin. Jotkut koodit menivät toistensa kanssa päällekkäin, kuten läheisneuvonpidon tarkoitus ja tavoite. Lopullisessa tutkimusraportissa nämä ovatkin kirjoitettuna samaan lukuun. Viimeistä teemaa ja koodeja läpikäydessäni ne alkoivat yhä enemmän tuntua “loppuun käytetyiltä”. Kyse oli aineistoni kylläntymisestä ja siitä, että se oli käyty huolellisesti läpi.

Taulukko 5. Aineiston koodit ryhmiteltynä tutkimuskysymysten alle.

Tausta	Millaista on sosiaalityön asiantuntijuus läheisneuvonpidossa?	Mitä sosiaalityöntekijät tavoittelevat läheisneuvonpidolla?	Millaisia asenteita ja arvoja sosiaalityöntekijöillä on suhteessa perhelähtöiseen työskentelytapaan?
<i>Haastateltavien koulutus- ja työtausta:</i> tausta (31) koulutus (10) työkokemus (13) <i>Läheisneuvonpi totausta:</i> lnp kokemus (24) lnp koulutus (6) viimeisin (7) <i>Työyhteisö:</i> työyhteisö (28) <i>erillinen koodi:</i> Fokus taustoitus (4)	<i>Asiantuntijuuden määrittelyä:</i> asiantuntijuus työntekijä (85) asiantuntijuus läheiset (10) oma osaaminen (32) vaikutus omaan työhön (21) <i>Kohdattuja haasteita:</i> haasteita (26) <i>Sosiaalityöntekijän valta ja vastuu:</i> valta (47) vastuu (19)	<i>Läheisneuvonpidon tarkoitus:</i> lnp tarkoitus (23) tavoite (22) tieto (27) <i>Milloin?</i> milloin lnp (50) ensimmäinen lnp (27) <i>Tavoitteita suhteessa asiakkaaseen:</i> onnistuminen (45) osallisuus (47) suhde (24) <i>Esteitä tai tukevia tekijöitä:</i> aika (25) asenteet (7) este työntekijälle (23) esteitä asiakkaille (15) työhyvinvointi (13) organisaatio (23) raha (3) yhteistyötahojen rooli (13)	<i>Keskeiset arvot:</i> avoimuus (37) kunnioitus (12) luottamus (19) tasa-arvo (13) voimaantuminen (8) välittäminen (5) yhteisöllisyys (9) <i>Suhde huostaanottoon:</i> huostaanotto (17) <i>Juurtuminen:</i> juurtuminen eka vastaus (11) juurtuminen muu (10) juurtuminen resurssi (6) <i>Läheisen määrittelyä:</i> läheinen (22) <i>Selkeästi ilmaistu oma kanta:</i> oma kanta (23) <i>Läheisneuvonpito suhteessa muuhun lastensuojeluun:</i> Työtapa (68)

5 Sosiaalityön asiantuntijuus läheisneuvonpidossa

Tarkastelen luvussa 5.1, miksi läheisneuvonpitoja järjestetään. Kiinnitän huomiota siihen, millaisia tavoitteita haastateltavat asettavat läheisneuvonpidolle, milloin heidän mielestään läheisneuvonpito on tarkoituksellista järjestää, miten he määrittelevät onnistunutta läheisneuvonpitoa, miten osallisuus toteutuu läheisneuvonpidossa, millaisia vaikutuksia haastateltavat näkevät läheisneuvonpidolla olevan sosiaalityöntekijän ja asiakkaan väliselle suhteelle sekä millaisia esteitä ja tukevia tekijöitä löytyy läheisneuvonpitojen järjestämiselle.

Luvussa 5.2 syvennyn sosiaalityön asiantuntijuuden teemaan. Aineistostani nousi esille määritelmiä niin avoimesta, jaetusta kuin riittämättömästä asiantuntijuudesta. Haastateltavat pohtivat omaa ja muiden sosiaalityöntekijöiden osaamista suhteessa läheisneuvonpitoon. Lopuksi liitän asiantuntijuuden teemaan myös haastatteluissa voimakkaasti nousseet vallan ja vastuun näkökulmat.

Lopuksi luvussa 5.3 nostan esille, millaisia arvoja ja asenteita haastateltavat liittävät läheisneuvonpitoon. Lähestyn teemaa neljästä eri näkökulmasta. Haastateltavat sosiaalityöntekijät tuovat esille läheisneuvonpitoon liittyviä keskeisiä arvoja. Läheisneuvonpidon juurtumiseen löytyy monta eri näkökulmaa. Haastateltavat ottavat kantaa läheisneuvonpitoon ja suhteesta huostaanottoon. Viimeisenä teemana on läheisneuvonpidon suhde muuhun lastensuojelun työskentelyyn.

5.1 Miksi läheisneuvonpito?

5.1.1 Läheisneuvonpidon tarkoitus

Sosiaalityöntekijät näkivät läheisneuvonpidon tarkoituksena ja tavoitteena läheisten mukaan saamisen perheen tueksi, perheen ja oman verkoston aktiivisuuden lisääminen, tuen saaminen sosiaalityöntekijän omalle työskentelylle sekä tiedonkulku suhteessa verkostoon. Lisäksi tarkoituksena oli saada aikaan hyvä suunnitelma lapselle ja lapsen kannalta paras mahdollinen lopputulos. Kahden haastateltavan mielestä läheisneuvonpidon tavoitteena oli välttää huostaanotto.

Taulukko 6. *Läheisneuvonpidon tarkoitus*

Läheisten saaminen mukaan työskentelyyn	Verkoston hyödyntäminen, saada läheiset mukaan suunnitellusti
Perheen ja verkoston aktiivisuuden lisääminen	Luonnollinen vs. viranomaisverkosto, viranomaisten roolin pienentyminen, tehdä itse omat ratkaisut
Tuen saaminen sosiaalityöntekijälle	Tuki työntekijän auttamispyrkimyksille, ymmärrys työntekijän huolelle
Tiedon antaminen läheisille	Kokonaiskuva läheisille, läheisten käsitysten muuttaminen, lastensuojelun reunaehtojen avaaminen
Tiedon saaminen läheisiltä	Sosiaalityöntekijälle ymmärrys ympärillä olevasta verkostosta, verkoston näkemykset, uutta tietoa
Hyvä suunnitelma	Yhdessä tehty kirjallinen suunnitelma
Yksittäiset maininnat	Lapsen suojele, demokraattinen työskentely, asiantuntijuuden jakaminen, dialogisuus, muutos, moniammatillisuus

Läheisneuvonpito työmuotona tarjosi mahdollisuuden saada läheiset mukaan työskentelyyn suunnitellusti. Puolet haastateltavista piti tätä tärkeänä tavoitteena läheisneuvonpidolle. Keskeistä oli hyödyntää lapsen ja perheen ympärillä olevaa verkostoa kokonaisuudessaan ja päästä näin auttamaan perhettä.

”AP: [m]ikä on se keskeisin juttu siin läheisneuvonpidossa?

H7: no mun mielest keskeisintä siinä on se että ... hyödynnetään sitä mitä on jo eli sitä verkostoo jota on niinku perheellä, ihan eri tavalla kun ett jos vaan niinku, siis ei voi olettaa, ett ihmiset niinku auttaa ja se että ne pääsee tavallaan kartalle kaikki läheiset ja omaiset siitä mikä sen perheen tilanne on, niin ne pystyy ihan ... eri tavalla tota olemaan siin tukena, sille perheelle ja sitte vielä se, ett ku siit tehdään kirjallinen suunnitelma niin kyllä ne yleensä ottaen ... sitoutuu ihan eri tavalla, kun se on kirjallinen suunnitelma, ku ett jos vaan ... soittas ja pyytäs, välillä vähän auttasit tai muuta, ett sillloin ne helposti vähän lipsuu pois, ja eikä ... omaisil tai ... läheisille voi soittaakaan ja puhua semmosia asioita jotka on, ku meil on kuitenkin vaitiolovelvollisuus ett se vaatii sen, että on ... tältä perheeltä ja asianosasilta se lupa ett tavallaan toi on kauheen selkeetä ett kun siinä tulee ne asiat ilmi ja perhekin tietää mitkä asiat ja miten ne otetaan puheeks kun on kaikki lausunnot sinne etukäteen toimitettu, niin se on silleen kauheen mm avointa.

...

H7: Ett ehkä se avoimuus justinsa ja sitten tää ett pystytään sitouttamaan eri tavalla läheisiä,

...

*H7: Ja just se läheisverkoston hyödyntäminen, nää on ... pähkinän kuoressa niitä olennaisia asioita
[...]"*

Perheen ja verkoston oman aktiivisuuden lisäämisen mainitsi selvä enemmistö haastateltavista. Useassa haastattelussa nostetaan esille viranomais- ja niin sanotun luomuverkoston vastakkainasettelu. Lapsia ei tulisi sitoa liikaa viranomaisten vaihtuvaan turvaverkostoon vaan sinne pysyvämpään luomuverkostoon, joka kantaa paremmin ja pidemmälle. Moni haastateltava näki erikoisena käytäntönä, että perheen ympärille rakennetaan monia eri viranomaispalveluja, kun sama tuki olisi joskus löydettävissä myös omasta verkostosta.

*"AP: [M]itä sä ajattelet, ett vois olla sit sellanen keskeisin anti nyt yleisesti niinku läheisneuvonpidosta sosiaalityölle, että tähän sosiaalityöntekijälle? [...]
ett mitä voi ottaa niin kun jos ajattelee kokonaisuutena sitä omaa työkuvaansa?*

H5: ... keskeinen anti ... jos niin kun miettii näitten omien prosessien kautta niin kyl se anti on tietyllä tapaa tullu siit, tietenkin kun ne perheet on tehny aika hyviä suunnitelmia ja toimivia suunnitelmia ja selkeesti ne suunnitelmat on vastuuttanu niitä läheisverkostoja, ett onhan se sit tietyllä tapaa niin kun vähentänyt ehkä sitä meidän työpanosta.

...

H5: Ett se nyt on tietysti yhdenlainen anti, että ett tavallaan niin kun sosiaalityöntekijä voi päästä ehkä vähän vähemmällä siinä kun läheisverkosto ... ottaa isompaa roolia, mut kaiken kaikkiaan niin mun mielestä meidän pitäis muutenkin pyrkiä tässä meidän työskentelyssä siihen että ett tavallaan niinku lähtee enemmän liikkeelle ... perheestä ja perheen tarpeista ja just se ottaa laajemmin tää verkosto mukaan siihen työskentelyyn ja just ajatus siitä, ett jos tän tekis vaikka kaikille, olik se tää Norjan malli missä he tekevät niin kun kaikille asiakuuteen tuleville tai kun he aloittavat työskentelyä niin he ottaa heti verkoston mukaan ja se on itseasias kyl aika kiehtova ajatus sinällänsä että ett ett tavallaan kartottaa heti se ja verkoston mahdollisuudet ja voimavarat ja sit tavallaan täydentää sitä sillä viranomaistuella, ett se olis jotenkin paljon luonnollisempaa kun se, että lähetään valtavalla viranomaiskoneistolla liikkeelle, vaikka perheellä ois kenties niinku valmiina jotain omia rakenteita korjata tilannetta ja ... muuttaa suuntaa, saada sitä muutosta aikaan.

...

H5: Ett [...] onhan se toisaalta aika hullunkurinen ajatus että ... puututaan kenties massiivisellakin viranomaiskoneistolla, jos se ois mahdollista ratkaista jotenkin toisin.”

Keskeisenä läheisneuvonpidossa nähtiin ennen kaikkea se, että annetaan ihmisille mahdollisuus tehdä itse ratkaisuja omassa elämässään. Tässä sosiaalityöntekijän tehtävänä oli jäsentää huolenaiheet riittävän selkeästi ja kutsua läheiset pohtimaan, miten he voisivat auttaa niiden vähentämisessä.

”AP: [m]ikä on se läheisneuvonpidon juttu, miks niitä järjestetään? Mikä on se keskeisin, mitä sul tulee siitä mieleen?

H3: No se ett antaa ihmisille mahdollisuuden olla oman elämänsä subjekti. Se ett he saa etsiä niitä ratkasuja, ett sosiaalityöntekijän rooli on tärkeä siinä että jäsentää ne huolet ett minkä takia lastensuojelua tarvitaan, ett miks me ollaan puututtu perheen elämään ja miks me ei siitä voida poistua ett sanoo riittävän selkeästi ja konkreettisesti ett nää on ne huolet miks lapsi on lastensuojelun asiakas ja sit tavallaan jakaa sen huolen ja ja esittää läheisille se kutsu että ett miten te voitte auttaa näissä asioissa ett nää huolet, huolet vähenis, vähenis tai jollakin tavalla se lapsen elämä menis silleen parempaan suuntaan ettei tarvis niinku ainakaan turhaan käynnistää semmosia niinku viranomaisten tukitoimia jos läheiset pystyy, pystyy niinku niissä asioissa auttaa mitkä nyt onkin, onkin sitten pulmina että”

Perheen ja verkoston oman aktiivisuuden lisäämisellä nähtiin olevan vaikutusta siihen, että viranomaisten rooli voisi pienentyä. Tavoitteena oli saada perhe itse voimaantumaan ja verkostosta lisää luonnollisia toimijoita korvaamaan viranomaisia.

”AP: [m]ikä sun mielest on ... se keskeisin juttu läheisneuvonpidos, jos sä kerrot jollekin muulle läheisneuvonpidosta, että?

H10: Mmm, no kyllä se varmaan se keskesin juttu on siinä se perheen ja suvun ja verkoston oman, omien voimavarojen ja aktiivisuuden, voimavarojen löytäminen ja aktiivisuuden lisääminen ja se, ett se saadaan käyttöön siin perheen tueks jolloin sitten ... tällöinen viranomasrooli vois, vois niinku olla siinä enemmänkin tukemassa ja mukana seuraamassa että ja ehkä sitten sen, että saadaan käännettyä se, se jotenkin se kelkka, että ei oo kysymys siitä nyt että viranomaiset tässä nyt laatii niitä sääntöjä ja suunnitelmia, vaan että he ite olis aktiivisia ja lähtis toimimaan sen hyväks että tilanne jollain taval muuttus parempaan suuntaan.”

Yksi haastateltava määritteli tavoitteeksi, ettei sosiaalityöntekijän tarvitsisi olla mukana läheisneuvonpitokokouksissa, mikäli kaikki sujuu hyvin. Osa haastateltavista korosti, ettei toimiva verkosto sulje pois viranomaistukea. Osa perheistä vaati lisäksi ammatillista tukea, esimerkiksi perhe- tai päihdekuntoutusta. Joskus viranomaistuki saattoi olla perheille ainoa tuki. Läheisneuvonpidossa perheiden verkostot tulivat näkyviksi samoin kuin niistä saatava konkreettinen tuki.

Enemmistö haastateltavista näki läheisneuvonpidon tavoitteena tuen saamisen sosiaalityöntekijän omalle työskentelylle. Tämä tarkoitti sitä, että sosiaalityöntekijä toivoi saavansa läheisverkoston tuen auttamispyrkimyksilleen ja ymmärryksen syntyneestä huolesta. Ennen kaikkea toivottiin keskustelua läheisten kanssa lapsen tilanteesta, koska pelkästään vanhempien kanssa työskentely ei ollut tuottanut tulosta. Tuen saaminen omalle työskentelylle liitettiin myös siihen, että tätä kautta sosiaalityön rooli voisi vähentyä ja oma työtaakkaa pienentyä.

”AP: ... No jos sä, tota vähän sanoitki tossa ett mikä on ydin [...] mut jos sä kerrot sun kollegoille tai muille niin läheisneuvonpidosta niin mikä sun mielestä, mikä on se keskeisin ... juttu on läheisneuvonpidossa?

H9: Eliikkä mietiksä ett he tuntee sen ett niinku mun kanta vai?

AP: Niin ... eiku tavallaan jos sä ehdotat, kerrot uudelleki niinku vaik, joo

H9: Joo, tota kyl mä luulen ett se keskeisin on tavallaan se että siitä on hyötyä omalle työlle, että se tavallaan helpottaa jatkossa omaa työpanosta, ett siinä heikessä se vaatii pienen ja enemmän sitoutumista siihen tilanteeseen mut mun mielest sen jälkeen se helpottaa omaa työpanosta.

AP: Joo, millä tavalla tai miksi?

H9: Siks ett ku sielt tulee se hyvä suunnitelma niin tavallaan siin tulee niinku se ensimmäinen esimerkki ett ku sit jatkuvasti muhun oltiin yhteydessä ja joka asiaa soitettiin niin se loppu se, koska siel ku oli se hyvä suunnitelma myös sit niihin tilanteisiin ett jos jotain menee pieleen niin miten toimitaan niin se helpotti niinku sitä mun työtaakkaa ett niit puheluit ei jatkuvasti tullu, ett kyl se niinku helpottaa sitä omaa työtä.

AP: Joo, onk se niinku tavallaan ett se selkeyttää sit myös?

H9: Kyllä, joo, joo.”

Toisaalta yksi haastateltava esitti, ettei sosiaalityön panos vähene läheisneuvonpidon jälkeen. Päinvastoin verkostojen sitoutuessa johonkin, ne odottivat myös

sosiaalityöntekijän sitoutuvan.

Tiedon merkitys korostui läheisneuvonpidon järjestämisessä: sen saaminen ja ennen kaikkea tiedon antaminen ja jakaminen läheisille. Yhtä lukuun ottamatta haastateltavat mainitsivat tiedon antamisen keskeisenä tavoitteena läheisneuvonpidolle. Tiedon antamisen uskottiin vaikuttavan siihen, että läheisten käsitykset muuttuvat koskien perheen tilannetta. Yksi haastateltava muotoili asian näin: ”tietää mikä on totuus, lapsen todellisuus ja näin osaavat laittaa asiat oikeisiin mittasuhteisiin”. Haastateltavien mukaan läheisillä ei ole useinkaan kokonaiskuvaa lasten ja perheen tilanteesta. Heillä saattaa olla jopa väärä käsitys asioista kuultuaan niitä yksipuolisesti vain lasten vanhemmilta. Läheisten saaman kokonaiskuvan täsmentymistä perheen tilanteesta pidettiin tärkeänä. Haastateltavat uskoivat asiaan vaikuttavan myös sen, että ammattilaisten näkemys lapsen arjen tilanteesta tuotetaan kirjallisesti ja tarkkaan eriteltynä. Tiedon antaminen myös rauhoittaa sosiaalityöntekijää, kun useampi ihminen lapsen arjessa on tietoinen huolesta.

”AP: Tuleek sun mielest tavallaan läheiset, kutsutaank heit tavallaan jakamaan niinku vastuuta vai? Vanhempien, viranomaisten kanssa tai?”

H3: Niin tai ottamaan ainakin jotakin roolia siinä, siinä niin kun lapsen hyvinvoinnin tukemisessa, ett ylipäättään ... läheiset saa tietoo sen lapsen elämästä, siitä näkökulmasta miten niin kun sosiaalityöntekijä on nähnyt ett minkälaisia pulmia täl lapsen elämäs on ett ett miks lastensuojelu on, on perheen elämässä ett se mahdollisuus ensinnäkin sen niinku tiedon saamisen kautta niin mahdollisuus vaikuttaa ett oisko jotain mitä läheiset vois tehdä, ett ... niin kun periaatteessa ... nyt on semmonen oletus että sukulaiset ja läheiset haluaa auttaa lapsia jos he vaan tietää missä asioissa pitäis auttaa, ett välttämät sitä tietoo ei oo vaik äiti tai isä oli voinu sanoa ett joo kyl me ollaan puhuttu ... ja kyl kaikki meiän tutut tietää, ... se on semmosta tietoa missä ei kuitenkaan näy se näy se työntekijän ääni, ... ett jotenkin sen tiedon ja huolen jakaminen ja antaa se mahdollisuus niin ett lapsi voi sitten saada ensisijaisesti tukee ... sieltä omasta toimintaympäristöstään ett eikä niin ett rakentaa ... joku toinen tukiverkosto sille lapselle, ehkä mahdollisesti turhaan ja jos se sama tuki olis löydettäväs sieltä omasta verkostosta.”

Keskeistä on, että sosiaalityöntekijä avaa lastensuojelun lähtökohdat, reunaehdot ja vaatimukset verkostolle. Sosiaalityöntekijä perustelee lastensuojelun asiakkuuden, mitä

huolet ovat konkreettisesti, mitä siihen asti on tehty, mitä perheelle on tarjottu ja miksi nyt ollaan tässä tilanteessa. Tällöin läheiset pystyvät miettimään, miten he voisivat olla eri tavalla tukena perheelle. Haastateltavien mukaan läheisten saadessa tietoa lapsen tilanteesta, he osallistuvat mielellään lasten asioihin ja myös sitoutuvat perheen tukemiseen paremmin. Yksi haastateltava näki riskinä sen, että läheiset ajattelevat perheen kanssa samalla tavalla näkemättä lapsen kannalta parasta vaihtoehtoa.

Tiedon osalta haastateltavat kertoivat saavansa läheisneuvonpidon kautta tietoa perheiden läheisverkostojen todellisista toimijoista sekä heidän käsityksistään koskien perhetilannetta ja omista mahdollisuuksistaan tukea sitä.

”AP: [o]nk se sit myös ett tulee tavallaan laajempi tietoisuus sillä verkostolla ehkä siitä kokonaisuudesta ett ei tuu vaan yhtä näkökulmaa ... mut ootko kokenu että ... onko ollu myös toiste päin että onko myös tullu työntekijälle ... enemmän tietoisuuteen ... siitä perheen tilanteesta tai?

H7: On siis nimenomaan, ett ... sen on nähny ett kuinka paljon on oikeesti toimijoita siinä läheisverkostossa

...

H7: [...] myös sitä niitten näkemystä siit perheen tilanteesta on tullu kanssa ja sitten myöskin sitä ..., ett kyl sitä saa jonkin näköistä kuvaa siitä ett minkälaista sen verkoston elämä on kanssa eli ... onks niillä mahiksii tukee vai ei,

...

H7: siis tarkoitan onk niillä samat, just niinku selitin tätä näkemyseroa ett kuljetaan ihan eri aaltopituudella asiakasperheen kanssa ett ... ne ajattelee ett kaikki on hyvin ja viranomaiset ajattelee, ett kaikki on huonosti niin sitä että kuinka paljon se läheisverkosto on sit semmosta joka ... on kans, ajattelee ett on tyyliin normii, viis päivää viikos ryypätä tai mitä nyt voi olla näit esimerkkejä

...

H7: Ett mikä on niinku normaalii ja ... mikä on hyväks lapselle ja mikä ei oo hyväks lapselle niin ... on mun mielest läheisneuvonpidon kautta saa sitä tietoo

...

H7: Eri tavalla ku, tai mä en usko, ett sitä muuten pystyy oikeen saamaankaan”

Myös yhteistyötahot voivat tuoda uutta tietoa tilanteeseen, joka jaetaan kaikkien viranomaisten ja läheisten kesken. Työntekijällä on perheistä läheisneuvonpidon jälkeen paljon enemmän tietoa, kuin mahdollisesti muista lastensuojelun perheistä.

Tiedon antaminen nähtiin tärkeämpänä kuin uuden tiedon saaminen. Yksi haastateltava

jopa totesi, ettei kokenut saaneensa läheisneuvonpidossa sellaista tietoa, jota hänellä ei jo olisi ollut. Toisaalta tuli esiin yllättävää tunne- tai reagoititason tietoa, mitä ei ehkä muuten tulisi verkostosta esille. Fokusryhmähaastattelussa tuli esiin, että läheisneuvonpidossa ei saada juuri uutta tietoa perheestä, mutta läheisten näkeminen tuo sosiaalityöntekijälle paljon ymmärrystä perheen verkostosta ja siltä saatavasta tuesta. Läheisneuvonpitoa ei tulisi nähdä tiedon saamisen välineenä esimerkiksi lapsen huostaanoton valmistelua varten.

Tiedonvaihdoilla tavoiteltiin ennen kaikkea sitä, että kaikki osalliset jakaisivat yhteisen tiedon neuvonpidossa saman pöydän äärellä.

”AP: Joo, joo. No mitä sä ajattelet ett työntekijänä itse tähän työhön, mitä sä oot saanut ... näistä läheisneuvonpitokokouksista?

H10: Työntekijänä?

...

H10: Tota. Joistakin on saanut tietysti ihan tämmösii onnistumisen kokemuksia. Mun mielest on, ainaki se on ollut mun mielestä hyvä kokemus, ett joskus on huomannu, että suvul on saattanu olla myöskin hirveen negatiivinen kuva niinku etukäteen ja vääriä käsityksiä ja niil on saattanu, totta kai, ku niil on vaan se perheen joidenkin tietyn perheen jäsenten ehkä kertoma, ett mitä on tapahtunu, se saattaa olla just, että toisella suvulla on erilainen käsitys ku toisella, ja ... sitten kun ... tavallaan ... puhkotaan niitä kuplia ja päästäänki sit enemmän ... sen objektiivisen totuuden äärelle niin sitten tulee semmonen niinku hyvä tunne siitä, ... ett asia on ehkä jollain tavalla nytte menny eteenpäin tai täs vois olla joku uus alku johonkin.”

Herää ajatus, että haetaanko läheisistä sosiaalityöntekijän liittolaisia, kun painotus oli tiedon antamisen puolella. Läheiset saivat ”oikeaa tietoa” sosiaalityöntekijältä ja puuttuivat työntekijän sijaan perheen tilanteeseen.

Läheisneuvonpidolle nähtiin selkeänä tavoitteena myös hyvän suunnitelman aikaansaaminen lapselle. Suunnitelma on tarkoitus laatia yhteistyössä ja lapsilähtöisesti. Yhdessä tehdyn kirjallisen suunnitelman nähtiin myös sitouttavan läheisiä uudella tavalla. Tässä haluttiin korostaa sitä, että läheisneuvonpito ei ole vain läheisverkoston kartoittamista, vaan tavoitteena on tehdä suunnitelma, jossa määritellään kuka läheinen on missäkin apuna ja sitoutuu työskentelyyn.

*”AP: [o]nk sul jotain sellasii tullu kokemuksii milloin, mihin sun mielest läheisneuvonpito ei sovi? Onk jotain sellasia ett milloin sä et tarjoais sitä tai? Vähän tost verkoston kartoittamisest sä vähän puhuitki ett tavallaan
H9: Joo se on ehkä se mitä mä ajattelen ett se ei oo mun mielest ensisijainen ett kartotetaan vaan verkosto läheisneuvonpidolla ett sit mä mietin niinku ett mikä olis lainsäätäjän tarkoitus siinä ett se ois se menetelmä koska sitä pystytään tekee [...] mä kuitenkin koen että se on tavallaan se, että siel tehdään se suunnitelma, että kuka, mistä taholta tukee sieltä läheisistä ja jos ei oo läheisiä nii, mun mielest se on niinku se ydin siin läheisneuvonpidos nimenomaan ett he itse tekee sen suunnitelman ja itse sitoutuu siihen työskentelyyn jatkossa ja määrittelee kuka on missäkin osassa apuna ja jos ei niit oo niin miks lähteä pitää läheisneuvonpitoa mutta [...]”*

Lisäksi läheisneuvonpidon perusteluissa mainittiin yksittäisiä seikkoja liittyen lapsen suojeluun, demokraattisuuteen työskentelyssä, asiantuntijuuden jakamiseen ja dialogisuuden lisäämiseen, muutoksen aikaansaamiseen sekä moniammatillisuuteen.

5.1.2 Milloin läheisneuvonpito?

Haastateltavat kertoivat järjestäneensä läheisneuvonpidon pääsääntöisesti silloin kun asiakkuus oli kestänyt pidempään. Moni toivoi pystyvänsä järjestämään läheisneuvonpidon varhaisemmassa vaiheessa, vaikka tähän liittyi haasteita. Läheisneuvonpito oli usein myös viimeinen keino ennen huostaanottoa. Osittain läheisneuvonpidon järjestämiseen vaikutti verkostosta tulevat toiveet ja työntekijän kokema oma avun tarve. Haastateltavat eivät nimenneet erityistä asiakasryhmää, jolle läheisneuvonpito ei sopisi, mutta joitain kriittisiä tilanteita mainittiin. Haastateltavilta kysyttiin myös ensimmäisestä läheisneuvonpitokokemuksesta, josta oli useimman kohdalla kulunut verrattain pitkä aika.

Taulukko 7. Läheisneuvonpidon järjestämisen paikat

Silloin, kun asiakkuutta takana jo useampi vuosi	Usein puhuttu kodin ulkopuolisesta sijoituksesta, tarjotaan viimeisenä avohuollon tukitoimena, tavoitteena huostaanoton estäminen
Varhaisemmassa vaiheessa	Toiveena tarjota neuvonpitoa heti lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen. Usein tällöinkin kyseessä kriisitilanne
Työntekijän avun tarpeessa	Kun sosiaalityöntekijä ei tiedä mitä tehdä
Verkoston aloitteesta	Laaja ja aktiivinen verkosto, joka paljon yhteydessä sosiaalityöntekijään
Milloin ei?	Ei verkostoa, riittäisät suvut, kriisitilanne
Tietyt asiakasryhmät	Sopii mihin vain, yhteneväisiä mainintoja koskien erityisesti nuoria

Osa haastateltavista oli pitänyt läheisneuvonpidon lapsen sijoittamisen yhteydessä ja osalla läheisneuvonpidot olivat olleet pääosin silloin, kun asiakkuutta oli takana jo useampi vuosi. Yhdellä haastateltavista oli ollut myös läheisneuvonpitoja, joissa ei vielä ollut puhuttu huostaanotosta, mutta tilanne oli ollut muulla tavoin vaikea ja siihen haluttiin helpotusta. Muutkin haastateltavat toivat esiin, että kaikissa läheisneuvonpitoprosesseissa oli ollut menossa haastava vaihe tai jonkinlainen kriisivaihe lastensuojeluprosessissa. Yhdessä tapauksessa kaksi lasta oli otettu kiireellisesti huostaan ja he olivat yhden kuukauden ajan sijoitettuina. Tänä aikana työntekijät yhdessä perheen ja läheisten kanssa olivat saaneet laadittua hyvän suunnitelman ja lapset palasivat kotiin. Yhtenä suunnitelman osana oli läheisneuvonpito. Läheisneuvonpitoa pidettiin myös viimesijaisena avohuollon tukitoimena kun muut keinot eivät olleet auttaneet.

Selkeästi eriäviä näkemyksiä esiintyi myös. Niiden mukaan läheisneuvonpito ei saisi sijoittua lähelle huostaanottoa. Yksi haastateltavista kuvaa, että hänellä ei ole ollut prosesseja, joissa olisi ollut sijoittamisen uhkaa. Hänen mielestään läheisneuvonpito tulisi järjestää siinä vaiheessa, kun ei olla vielä viimeisessä vaihtoehdossa. Hänen mielestään läheisneuvonpidon tarjoaminen huostaanottovaiheessa on liian myöhään.

”H9: Mut sitte, mä oon miettiny sitäki, ett must se on aika hupaisaa, ett jos me asiantuntijaryhmään mennään silleen, ett ollaan valmisteles huostaanottoa tai ollaan siinä hollilla, niin sit aletaan tarjoon siinä vaihees sitä läheisneuvonpitoa, niin mun mielestä se on kyl se aika menny jo ohi, ett se ois pitäny aiemmin.

...

H9: Ett kyl mä koen sen hyödyn niinku oikea-aikaisuuden, ett se on tarpeeks ajois eikä siä viime metreillä.

...

H9: Ett must siit tulee vähä sellanen armopala sitte perheelle, että nyt jos te ja läheiset hoidatte tän niin okei sit ei tarviikaa lähtee, ett

...

H9: Niin, must se ei oo ihan niinku ammattieettisesti ihan reiluu, että tää on nyt se viimenen, se on teistä kii, jos ette onnistu, suurin piirtein sit lähtee valmistelut.

AP: Joo, sit on aika kovat reunaehdot niin paineet.

H9: Joo, on, mun mielest niinku kyl se pitää hyvis ajoin sit olla.

... ”

Perheestä itsestään johtuvat tekijät nähtiin pääasiassa syyksi sille, että läheisneuvonpito järjestettiin vasta asiakkuuden jatkuessa pidempään. Haastateltavien mukaan perheet eivät ole olleet erityisen halukkaita lähtemään läheisneuvonpitoon heti lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen. Yhden haastateltavan mukaan sana ”sijoitus” motivoi perheet lähtemään mukaan, jolloin perheen oma verkosto aktivoitui tehokkaasti. Toisen haastateltavan mukaan perheen oli helpompi ottaa omaiset mukaan työskentelyyn, kun oli menty tietyn rajan yli.

”AP: [o]nko niis lähteny sit se prosessi, jos on ehdotettu kevyemmäs tilanteis, vai onk se sitte?

H7: No yhes, yks näis mikä on toteutunu niin on ollu semmonen [...] kevyemmäs tilantees tehty

...

H7: Mut siin ehkä sit enemmän painaa just ne, jos ei haluu muitten tietävän tai mut ett sit ku on jo niinku menty tavallaan tietyn rajan yli ja mietitään jo kodin ulkopuolista sijoitusta niin siinä vaiheessa perhekin on sitte helpommin valmis siihen että omaiset otetaan mukaan ja läheiset, jossa sovitaan suunnitelmaa.

[...]”

Sopivana vaiheena läheisneuvonpidolle tuli esiin, kun lapsi on kotiutumassa sijoituksesta. Osalla oli kokemusta läheisneuvonpidosta lapsen kotiutuessa huostaanoton jälkeen ja osa oli suunnitellut kokeilevansa sitä tässä vaiheessa. Osa haastateltavista näki läheisneuvonpidon sopivan erityisen hyvin tilanteessa, kun aletaan miettiä huostaanottoa. Läheisneuvonpitoa ei tule kuitenkaan haastateltavien mukaan lykätä liian myöhäiseen vaiheeseen. Läheisneuvonpidon avulla selvitetään verkoston

mahdollisuudet perheen tukemiseen sekä lapsen sijoittamisedellytykset omaan verkostoon. Tässä oli riskinä, että läheisneuvonpito toteutuu liian myöhään perhetilanteen kriisiytyttyä, jolloin asioita ei saada enää ratkaistua. Tässä yhteydessä läheisneuvonpito nähtiin viimeisenä keinona saada tilanteeseen myönteinen muutos.

”AP: [m]illoin järjestät läheisneuvonpitoa, ett tuleek siihen sellasta tuntumaa että kenen asiakkaiden kaa ... sopii paremmin niin sä tässä toit ainakin tän yhden esimerkin siitä ensimmäisestä ku oli tunne ... ett siinä läheiset jo ovat olleet mukana ja yrittäneet ettei ... sama työ niin sanotusti uudestaan mutta tuleeko sul muuten ... tähän?”

H1: No kyl mä nyt itseasiassa sanoisin että nää kaks viimesintä kokemusta, jotka mul on niin, niin mä kyl oikeesti ajattelisin että silloin ku ruvetaan miettimään huostaanottoa...

...

H1: Kyl se, mun mielestä siihen tää on, kunhan sen ajoittaa oikein eli

...

H1: Mun mielest se voi olla vähän hankalaa, ett jos sen ajoittaa liian myöhäseen vaiheeseen elikkä tilanne on jo aika pahasti kriisiytynyt ja ikään kuin viimesessä hädässä siis läheiset yrittää sit löytää jonkun ratkaisun ... millä se huostaanotto vältetään ... ett tota se on hirveen vaikeeta tietää mihin kohtaan sen pitäis ajoittaa sen.”

Haastateltavan mukaan läheisneuvonpidon näkeminen huostaanoton vaihtoehtona ei vastaa menetelmän vapaaehtoisuutta eikä sen perusarvoja.

Läheisneuvonpito olisi haastateltavien mielestä hyvä järjestää asiakkuuden alussa, kuten lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen, mutta tämä toteutui harvassa tapauksessa. Muutamia neuvonpitoja oli pidetty niin sanotuissa kevyemmissä tilanteissa tai asiakkuuden alkuvaiheessa, jos kyseessä oli kriisitilanne. Yhden haastateltavan mukaan paremmin resurssoidussa lastensuojelussa pystyttäisiin puuttumaan ongelmiin varhaisemmassa vaiheessa. Tällöin läheisneuvonpitoa voisi käyttää ehkäisemään perhetilanteiden kriisiytyminen. Osa haastateltavista korosti, että läheisneuvonpito voidaan järjestää missä vaiheessa tahansa. Tässä ei tarvitse olla hätätilanne, vaan neuvonpitoa voi ehdottaa lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen lähes kaikille asiakkaille.

Läheisneuvonpidon järjestäminen varhaisemmassa vaiheessa voisi vähentää

viranomaispanostusta, kun verkosto ja heidän resurssit otetaan heti mukaan. Jos myöhemmin asiakkuudessa tulisi haasteellisempia tilanteita, olisi tukiverkosto jo valmiina. Toisaalta haastateltavista osa pohti läheisneuvonpidon olevan liian raskas kevyemmissä tilanteissa. Tällöin voisi riittää esimerkiksi ulkopuolisen vetämä verkostoneuvottelu.

Läheisneuvonpitoa oli tarjottu myös silloin, kun sosiaalityöntekijä koki olevansa ”ihan pulassa” eikä tiennyt, mitä tehdä. Tämä nähtiin hyvänä lähtökohtana läheisten avun pyytämiseksi. Läheisneuvonpitoa oli käytetty myös silloin, kun lastensuojelulta oli puuttunut sopivia keinoja ja menetelmiä tukea perhettä.

Osa haastateltavista kertoi läheisneuvonpidon alkaneen verkoston oman aktiivisuuden takia. Läheisneuvonpitoa oli tarjottu herkemmin perheille, joiden suku oli laaja ja aktiivisesti mukana. Läheisneuvonpidossa kaikki asiat pystyi käsittelemään kerralla ja yhdessä. Osa haastateltavista kertoi saaneensa verkostolta soittoja viikoittain ja läheisneuvonpito oli tähän oikea ratkaisu. Kun perheellä oli paljon toimijoita jo valmiiksi, ei tällöin tarvitse haalia viranomaisia korvaamaan läheisiä.

Haastateltavien mielestä läheisneuvonpito voitiin järjestää periaatteessa milloin vain. Tiettyjä kohtia kuitenkin löytyi, jolloin läheisneuvonpitoa ei kannattanut haastateltavien mielestä suunnitella. Jos perheellä ei oikeasti ollut verkostoa tai sitä oli hyvin vähän, niin silloin ei kannattanut laittaa läheisneuvonpidon tyyppistä isoa ja työlästä prosessia liikkeelle. Tällöin kannattaisi järjestää kevyempi verkostopalaveri. Huonoja kokemuksia oli läheisneuvonpidoista, joissa oli erittäin riitaiset suvut ja he tulivat läheisneuvonpitoon kuin oikeudenkäyntiin. Yksi haastateltava kertoi huonosta kokemuksestaan, kun neuvonpidossa oli ollut liian traumatisoituneita ihmisiä. Haastateltavan mielestä ajankohta oli neuvonpidolle väärä, kun kyseessä oli iso kriisitilanne. Useampi haastateltavista ei ollut käyttänyt läheisneuvonpitoa kriisitilanteessa. Haastateltavien mielestä ei ollut erikseen mitään asiakkuuden vaihetta, mihin läheisneuvonpito ei sopisi.

”AP: Niin ett ... milloin ei kannata järjestää tai milloin kannattaa [...]

H6: Mä en oo huomannu, meil on ollu siis vaikeesti päihdeongelmaisia, huumeongelmaisia vanhempia, on ollu sijoitustilanteita, on ollu perus tämmöst osaamattomuutta ja jaksamattomuutta vanhemmuudessa, ihan kaiken näkösii,

itseasias on ollu mielenterveysongelmaa, ett en mä niinku siinä sit enää, ... ett se olis jotenkin niinku siitä ett missä tilanteessa se perhe on.”

Yhden haastateltavan mielestä läheisneuvonpito ei sovi kaikkiin tilanteisiin. Läheisneuvonpito ei sovi, jos kaikki verkostosta ovat esimerkiksi sairaita tai jos ei ole läheisiä, jotka voisivat auttaa perhettä. Haastateltavan mielestä joidenkin verkostosta tulisi ymmärtää kokonaisuus lapsen edun näkökulmasta.

Haastateltavilla oli kokemuksia asiakastilanteista, joissa läheisneuvonpito oli toiminut erittäin hyvin. Yhdellä haastateltavalla oli asiakkaina paljon päihdeongelmaisia vanhempia, joiden lapset olivat ajoittain kiireellisesti sijoitettuina. Läheisneuvonpito oli hyvä keino löytää pysyvä ratkaisu tilanteeseen, kun perheeltä löytyi läheisverkostoa. Toisen haastateltavan mielestä yhteisökuultuureista tuleville asiakasryhmille läheisneuvonpito voisi sopia hyvin, kun heille ongelmien selvittäminen yhteisöllisesti on hänen mielestään usein luonnollinen tapa toimia. Kolmannen mielestä yksi esimerkkitalanne on mielenterveysongelmaiset vanhemmat. Läheisneuvonpidossa voidaan sopia kuka tulee apuun, jos vanhempi ei jaksaa. Useampia vastauksia löytyi koskien lapsen ikää. Lapsi voi haastateltavien mielestä olla minkäikäinen tahansa, mutta yli kymmenenvuotias pystyy osallistumaan paremmin ja käyttämään itse puheenvuoroja. Läheisneuvonpito sopii hyvin esimerkiksi yhteisten sääntöjen sopimiseen teinien kanssa, jotka asuvat vuoroviikoin isän ja äidin luona. Yhden haastateltavan mielestä läheisneuvonpito oli helpompi järjestää nuoren oireiluun, jossa pohditaan miten verkosto voi auttaa rajaamisessa. Vanhempien päihteidenkäytön ollessa ongelma, oli haastateltavan mielestä ollut vaikeampi hyväksyä, että läheisneuvonpidossa tehdään suunnitelmaa ja toimenpiteistä vanhemman juodessa. Toisaalta toisen haastateltavan mukaan verkostot haluavat ehkä tukea perheitä enemmän pikkulapsivaiheessa, kuin enää kouluiässä.

5.1.3 Läheisneuvonpidon onnistuminen

Onnistuneen läheisneuvonpidon merkinä pidettiin hyvää ja konkreettista suunnitelmaa. Lisäksi onnistumista kuvattiin läheisverkoston luovuudella, osallistujien riittävällä määrällä, yhteisen tiedon saavuttamisella ja tuen saamisella lastensuojeluprosessiin. Läheisneuvonpidon epäonnistumiset liittyivät yleensä verkoston vähäisyyteen tai riittaisuuteen.

Taulukko 8. *Läheisneuvonpidon onnistuminen*

Konkreettinen ja hyvä suunnitelma	Konkreettinen suunnitelma, jossa on selkeästi sovittu mitä kukin tekee ja siitä on konkreettista apua perheille
Läheisverkoston luovuus	Läheisverkoston luovat ja yllättävät ratkaisut, läheisverkoston sitoutuneisuus ja verkoston tiivistyminen
Osallistujien määrä	Riittävä määrä lapselle tärkeitä ihmisiä paikalla
Yhteinen tieto	Saadaan selvyyttä asioihin ja löydetään yhteinen sävel työntekijän ja asiakasperheen välillä
Tuki lastensuojelun työskentelylle	Tukee asiakkaan lastensuojeluprosessia
Epäonnistuminen	Verkoston vähäisyys ja riittävyys

Onnistuneen läheisneuvonpidon tunnusmerkkinä oli mahdollisimman konkreettinen ja jäsennelty suunnitelma: mitä tehdään, kuka tekee ja kuka maksaa. Tärkeää oli myös seurantakokous, jossa arvioidaan tehdyn suunnitelman tavoitteiden toteutumista ja muutetaan tarvittaessa suunnitelmaa. Hyvän suunnitelman avulla verkostosta saadaan perheille konkreettista apua. Suunnitelman konkreettisuudella tarkoitettiin sitä, että siinä oli sovittu selkeästi miten läheiset toimivat eri tilanteissa työntekijän esille tuomien huolten suhteen.

Yksi haastateltava kuvasi onnistuneita läheisneuvonpitoja sellaisiksi, joissa omaiset olivat ottaneet ison roolin perheen asioissa ja tehneet erittäin hyvän ja konkreettisen suunnitelman. Alla olevassa otteessa haastateltava kuvaa, mitä hän tarkoittaa hyvällä ja konkreettisella suunnitelmalla. Keskeistä oli läheisten sitoutuneisuus. Onnistuneet läheisneuvonpidot olivat haastateltavan mielestä lapselle myönteisiä kokemuksia.

”AP: [m]illasii suunnitelmii näis neuvonpidois mis sä oot ollu, on tullu ja onk niihin ollu niinku luottaa tavallaan?”

H7: No ne pari, jotka on siis tosi hyvin onnistuneita niin niissä on tullu semmoset suunnitelmat, [...] itekin ollu niinku ihmeissään, ett kuinka hyvin ne on paneutunu siihen ne läheiset ja miettiny niinku ihan yksityiskohtii ett silleen, ne oli tosi pikkutarkkoja ja tota silleen niihin suunnitelmiin oli helppo luottaakki, ett ... ne toteuski sitte koska ne oli niin kauheen konkreettisia, tyyliin just ett kerta viikkoon tää henkilö tekee ton kanssa tätä

AP: Joo, joo.

H7: Ett ett ne oli kauheen tota konkreettisia ja selkeitä, ja [...] mun mielest ne toteutuki sitte, mitä konkreettisempi suunnitelma niin sitä parempi tilanne ollu

[...]

AP: Niin mikä sä luulet ett vaikutti siihen, että oliksii jotain sellasii mitä ett minkä takii juuri niis tuli niin hyviä tai mitä tekijöitä siihen vaikutti sit?

H7: No sielt löyty niit läheisiä hyvin, jotka oli valmiit niinku sitoutumaan ett se, välil on taas niin ett ei sit vaikka tuleeki läheisneuvonpitoon mukaan niin ei sitten oo niin kauheen sitoutunu koko suunnitelmaan tai siis ottamaan minkään näköistä semmosta vastuuta, ett niissä on ollu niinku vastuuntuntosia läheisiä sanotaanko näin.

AP: Joo, joo.

H7: Ja must tuntuu, ett esimerkiks just näissä paremmissa niin se lapsi tai nuori, joka siin on ollu niinku keskiössä on kans kokenu ne läheisneuvonpidot semmosina, ... positiivisina sillä tavalla, ett hänen asioihin keskitytään ja kaikki on erittäin kiinnostuneita siit ett miten hän voi

AP: Niis justiin elikkä se lapsen tai lapsen kautta nuoren rooli

H7: Joo.

[...]”

Epäonnistumista oli muun muassa näennäinen suunnitelma, johon verkosto ei ole sitoutunut. Haastateltavilla oli erilaisia kokemuksia. Useimmat suunnitelmat olivat olleet hyviä ja tarkkoja, mutta osa epämääräisiä. Yksi haastateltava kertoi, kuinka hänen ensimmäisessä läheisneuvonpidossa suunnitelma oli ollut toivomuslista lastensuojelulle. Välillä suunnitelmat eivät olleet onnistuneet verkoston ja työntekijän yrityksistä huolimatta. Suunnitelman konkretisointia pidettiin sosiaalityöntekijän tehtävänä. Tästä keskusteltiin myös fokusryhmähaastattelussa.

”H4: [M]ua kiinnostaa, ett onks teil ollu sitte sellasii kokemuksia, ett on joutunu hirveesti rukkaamaan sitä verkoston tekemää suunnitelmaa, ett ei oo voinu hyväksyä?

H1: No tota, mul on ainakin semmonen kokemus, joka oli oikeestaan aika onnistunut eli se ett kun oli verkosto joka ajatteli, ett se pääsee mahdollisimman helpolla ja nopeesti pois tästä paikasta niin tota tekivät semmosen mahdollisimman yleisluonteisen suunnitelman, joka sisälsi semmosii termejä joita ei oltu avattu mitenkään elikkä ja tota sit tehtiinkin sillä tavalla että sanottiin että jääkääpäs miettimään tätä näitä ja näitä kysymyksiä, sit esitettiin suoria kysymyksiä, jääkääs miettimään näitä kysymyksiä vielä niin kun uudestaan hetken verran niin sieltähän sitten rupes tulemaan siis oikeesti semmosta konkreettista suunnitelmaa elikkä että ett toisaalta mun mielestä

verkostoo ei pidä päästää liian helpollakaan.

AP: Joo, se tulee teil tää suunnitelmien konkretisointi ja sitte se tulee tossa ku käydään myöhemmin vielä niistä onnistumisista, mikä on oikeestaan sellasen onnistuneen läheisneuvonpidon niin, se on oikeestaan kaikkien teidän tää näin konkreettinen, hyvä suunnitelma, ... se on se tavoitekin mitä siin tavoitellaan ...

H2: Mä luulen myöskin, ett jos ei konkretisoida niin tota, ett ne on ehkä just ne jotka niinku koetaan epäonnistuneeks, ku kukaan ei oikeestaan tiedä mitä siel seurataan, kun se on niinku niin hirveen löysästi sanottu siinä suunnitelmassa.”

Läheisneuvonpidon onnistumisena nähtiin läheisverkoston tekemät luovat ja työntekijää yllättävät ratkaisut. Yksi haastateltava kertoi läheisneuvonpidosta, jossa läheisverkosto oli keksinyt yksinkertaisen, mutta luovan ratkaisun lapsen tilanteen turvaamiseksi. Tilanteessa verkosto oli ehdottanut kännykän hankkimista pienelle kouluikäiselle lapselle, jotta tämä voisi hädän tullen soittaa läheisilleen.

Yllättäviä tilanteita olivat myös ne, kun läheisverkosto toimi ratkaisussaan vanhempia vastaan. Haastateltavat kertoivat suunnitelmista, jotka eivät olleet miellyttäneet vanhempia. Kun vanhemmat eivät itse olleet pystyneet päättämään lapsensa asioista, läheiset olivat ottaneet tämän vastuun. Yksi haastateltava kertoi yllättyneensä, kun läheisverkosto teki päätöksen vastoin vanhempien tahtoa.

”AP: Mikä on, pystyksä yhtään tarkentaa tavallaan, ett mikä se on se sellanen, mitkä asiat ... hämmästyttää?

H5: Mmm. No yks konkreettinen esimerkki on ... tytön läheisneuvonpito, missä oli tää pieni tyttö, jouduttiin sen kesken sen läheisneuvonpitoprosessin ottamaan, tehtiin kiireellinen sijoitus hänelle, niin se verkosto itse päätti ett sitä lasta ei voi kotiuttaa, ja se oli mun mielestä aika hämmästyttävä päätös siltä verkostolta, ett mä olin jotenkin valmistautunut, ett se on asia mitä mun pitää nostaa esille ja niinkun jotenkin perustella ja pohjustaa ja puolustaa sitä näkökulmaa, mut he olivat, he tekivät sen päätöksen [...] osittain vastoin vanhempien ajatuksia että, ett se oli sellainen kyl aika hämmästyttävä suunnitelma minkä he tekivät silloin ihan oma-aloitteisesti ja tällasia niinku isoja, isoja ratkaisuja.”

Onnistumista olivat myös läheisten myönteiset kokemukset läheisneuvonpidosta. Haastateltava kertoi, että yhden perheen kohdalla prosessi oli ollut jopa niin onnistunut, että perhe ja läheiset jatkoivat omatoimisesti isompien perhekokousten pitämistä

läheisneuvonpitoprosessin päätyttyä.

Onnistuneessa läheisneuvonpidossa oli yleensä ollut paljon tai ainakin riittävästi osallistujia lapsen kannalta. Ne läheisneuvonpidot, joissa oli vähän verkostoa, eivät olleet kovin onnistuneita. Erityisesti, jos ihmiset eivät sitoutuneet suunnitelmaan ja jos läheisten määrä väheni seurantalavereihin.

*”H6: [S]iin oli varmaan lähtökohtasesti näin jälkikäteen ku ajattelee niin se läheisneuvonpito jotenki markkinoitiin sellasena menetelmänä perheille joil ei oo verkostoja tai ... ei jotenkin riittävästi saa tukea ja aikalailla mietittiin niitä, sit oltiin vaan, ett riittää, ett on ... ykski toimiva tai läheinen henkilö, niin sit ehkä niinku haett-, se perhe oli kauheen ehkä moniongelmainen ja siel ei ollu sellasii niinku perhe, perhetuttavii tai perheestä kiinnostuneita läheisiä ja mitä enemmän on tehny niitä niin, niin sitä paremmin mun mielestä se läheisneuvonpito kantaa mitä enemmän siel on sukua ja verkostoa ja sit siin ehkä saattaa onnistuu niinku vaikeemmissaki, mut ett tää ensimmäinen, siin oli hirveen pieni verkosto ja hirveen riitasa verkosto
[...]*”

Onnistuneessa neuvonpidossa ajateltiin verkoston tiivistyvän perheen ympärillä ja kun suunnitelma tehdään yhdessä ja kirjallisena, sen nähtiin auttavan perhettä ja läheisiä sitoutumaan siihen.

Onnistumisen kokemukset liittyivät myös siihen, miten läheisneuvonpidossa päästiin yhteisen tiedon ja ymmärryksen äärelle. Yhden haastateltavan mukaan verkostoilla voi olla hyvin erilaiset ja negatiiviset näkemykset ja neuvonpidossa päästiin enemmän objektiivisen totuuden äärelle. Tästä tuli tunne, että asia on mennyt eteenpäin ja kyseessä voisi olla uusi alku johonkin. Onnistumisena pidettiin, kun epäselvät asiat saatiin käytyä kerralla läpi ja sosiaalityöntekijä oli löytänyt perheen kanssa yhteisen sävelen ja päässyt heidän kanssaan avoimempaan keskusteluun, vaikeista tilanteista huolimatta. Yhteistyö perheiden kanssa oli ollut osalla haastateltavista läheisneuvonpidon jälkeen helpompaa.

Onnistumista määriteltiin myös siten, että läheisneuvonpito oli tukenut asiakkaan lastensuojeluprosessia. Yksi haastateltava kertoi tilanteesta, jossa oli päädytty huostaanottoon. Sukulaiset ymmärsivät paremmin läheisneuvonpidon avulla, ettei

tilanteessa ollut muita vaihtoehtoja. Toinen haastateltava kertoi esimerkin siitä kuinka verkostosta oli joku sanonut lapsen vanhemmille suoraan sen, mitä myös sosiaalityöntekijä oli ajatellut.

”H6: ... parhimmillaan verkostosta löytyy ihmisii, ... jotka sanoo vanhemmille, että hei, ... sä teet väärin, mä muistan yks isä sano kerran, ett mä en ymmärrä miks meiän pitää mennä ett ei toi lapsi mitään hoitoa tarvii niin sen isän isä sano, ett no ei se lapsi tarvikaan mut sä tarviit, se oli niin hirveen hauskesti, ett niin kun ei teil tarjota tätä palveluu lapsen takia vaan sun takia, ett semmost niinku, jotenkin kauheen suuraa, ett mitä ehkä viranomaisena ei sit aina

AP: Nii, tuu sanottuu tai ei tai vaikutus on ehkä myös suurempi?

H6: Mmm, niin, niin.”

Läheisneuvonpito saattoi kirkastaa sosiaalityöntekijälle tilannetta perheen verkoston vähäisyydestä. Osalla oli kokemusta yhteydenpidon vähentymisestä sosiaalityöntekijään neuvonpitojen välillä läheisten otettua suuremman vastuun perheen asioissa ja heidän tehtyä hyvän suunnitelman lapsen asiassa.

Haastateltavilla oli kokemusta myös epäonnistuneista läheisneuvonpidoista. Tällaisia olivat muun muassa neuvonpidot, johon läheiset tulivat kuin oikeudenkäyntiin. Suvut kävivät keskenään oikeutta siitä, kumpi vanhempi oli oikeassa. Läheisneuvonpidossa tehty suunnitelma ei ollut aina toiminut. Yhdellä haastateltavalla oli kokemus läheisneuvonpidosta, jossa ei ollut löytynyt perheestä kiinnostuneita läheisiä. Epäonnistumista määriteltiin verkoston vähäisyydellä tai sillä, että neuvonpitoon oli tullut läheinen, joka oli kaikkea vastaan. Yksi haastateltava korosti, että vaikka läheisneuvonpidossa päädyttäisiin huostaanottoon, tämä ei ole epäonnistumista. Tällöin läheisverkosto oli kartoitettu perusteellisesti ja läheiset olivat saaneet miettiä rauhassa, miten he voivat tilanteessa tukea lasta.

“AP: [n]ämä kokemukset mitä sulla tähän mennessä on niin onk ne kaikki sellasii niinku onnistuneita [...] tai onk ollu sellasii jotain mis on jonkinlaisii haasteita jossain että milloin ei olis toiminut niin hyvin joku osa?

H3: Nii-in. No haasteita on siis kaikissa että tietysti se, ett miten on ite valmistautunut ja tavallaan ymmärtää miks haluaa tämmöst työskentelymuotoa käyttää niin silloin se niin kun mun mielestä toimii että ne tilanteet saattaa olla ... tosi raskaita ja jos aattelee, että kahdessa prosessissa sit kuitenkin ollaan niinku päädytty huostaanottoon että, muttet ... että sillonkin kun lapsi on

sijoitettu niin edelleen läheisneuvonpidon seurantakokouksia voidaan pitää koska läheiset olis silti osa elämää, ettei ne hylkää lasta, vaikka lapsi ei enää kotona asu, ett ne läheiset pysyy siinä lapsen elämässä ja voidaan tehdä lomasuunnitelmia läheisten kanssa eli sillä tavalla niin kun ett mä en ajattelis ett sekään on niin kun epäonnistumista, ett siin on kuitenkin sen kartotettu mitä laissaki toivotaan että, ett onk mahdollisuus sijoittaa läheisverkostoon niin se on todella hyvin silloin harkittu ja punnittu ja ne läheiset on ehtinyt sitä miettiä [...]”

Yksittäisiä mainintoja läheisneuvonpidon onnistumisessa annettiin koollekutsujan merkitykselle ja halulle muutokseen. Koollekutsujan koordinoitessa hyvin läheisneuvonpito onnistuu. Toisen haastateltavan mukaan läheisneuvonpidon onnistuminen edellyttää, että jollain neuvonpidossa olisi tarve muutokseen. Yksi haastateltava määritteli läheisneuvonpidon onnistumisen näkyvän vuorovaikutustilanteessa, jossa lapsi, vanhemmat ja läheiset kommunikoivat keskenään.

“AP: [m]itkä on niit elementtei, että ett se on niin kun asiakkaan, lapsen ja vanhempien kannalta ollu niinku onnistunu prosessi se läheisneuvonpito? [...]

H9: Mä luulen, ett se näkyy ... oikeestaan siinä sit ku käydään sitä keskusteluu siit suunnitelman tekemisest, ku he vastaa kysymyksiin, mun mielest se vuorovaikutustilanne, se miten tota niin sitte lapsi, vanhemmat ja se läheinen siel kommunikoi keskenään. Mun mielest se näyttää sen että onk se onnistunut. Se ilmapiiri ... siinä vaiheessa ku he antaa ratkaisuja siinä ku käydään sitä keskusteluu, niin mun mielest se niinku osottaa sen onko ollu onnistunu.”

5.1.4 Osallisuus läheisneuvonpidossa

Läheisneuvonpidolla on todettu aiemmissa tutkimuksissa olevan vaikutusta perheiden osallisuuteen. Haastateltavat määrittelivät osallisuutta sekä lasten että vanhempien osallisuuden kautta. Lisäksi osallisuus liitettiin vahvasti aktiivisuuteen ja vaikuttamismahdollisuuteen. Osallisuudessa pohdittiin läheisneuvonpidon vaikutusta tähän ja osallisuuden muutosta lastensuojelussa.

Taulukko 9. *Osallisuus läheisneuvonpidossa*

Lapsi keskiössä	Lapsella on selkeä rooli, lapsen oma edustaja mahdollistaa osallisuuden, lapsi nostetaan esille
Vanhempien osallisuus	Läheisten tuki, sosiaalityöntekijän yhteen veto, etävanhempien rooli
Oma aktiivisuus	Oman elämänsä subjekti, asiakas työskentelyn keskiössä
Läheisneuvonpidon vaikutus	Lisää osallisuutta tietyissä reunaehdoissa, läheisneuvonpidon rakenne ja neuvonpitoon valmistautuminen
Osallisuuden muutos lastensuojelussa	Osallisuutta korostetaan, lastensuojelulaki, lapsen osallisuus kasvanut
Vaikuttamismahdollisuus	Verkoston valitseminen, käsiteltäviin asioihin vaikuttaminen ennen neuvonpitoa, suunnitelman tekoon vaikuttaminen, asioista päättäminen

Haastateltavat näkivät suurimmaksi osaksi, että lapsi on läheisneuvonpidossa selvästi esillä. Alla olevassa sitaatissa haastateltava kuvaa, kuinka lapsi nostetaan läheisneuvonpidossa esille. Lapselta kysytään mielipidettä ja hänellä on kokouksessa oma avustaja.

”AP: [p]aljon puhutaan tällä hetkellä ... valtakunnallisesti muutenkin ja myös lastensuojelussa niinku lapsen ja asiakkaan osallisuudesta, niin millanen vaikutus, sä ajattelet, ett täl läheisneuvonpidolla [...] lapsen ja vanhempien kannalta? Ett onks tällä jotain merkitystä sille?

H5: ... kyllä mun mielest lapsi nostetaan tässä tosi hienolla ja kivalla tavalla esille, ett lapselta kysytään suoraan mielipidettä, hänellä on oma avustaja siellä kokouksessa, jonka kans lapsi on valmistautunut siihen kokoukseen ja saanu tavallaan rauhallisessa ympäristössä jo valmiiksi miettiä ne asiat, ett mitä kenties haluaa nostaa esille ja on sit se aikuinen, kun tukee häntä ... siinä tilanteessa että, ... niin kun lapsen näkökulmasta ... tavallaan varmistettu se, ett se lapsen ääni varmasti tulee kuuluviin, vaikka sitä tietysti meidän tehtävä on ... muutenkin varmistaa, mut se on tavallaan niin siellä läheisneuvonpidon rakenteessa, ett sitä ei voi ohittaa ... kuitenkin niin, niin kyl siinä on [...] se lapsen niin kun äänen kuuluviin tuleminen turvattu.

... ”

Lapsen osallisuuteen läheisneuvonpidossa oli eniten vaikutusta sillä, että hänet on selkeästi huomioitu läheisneuvonpidon rakenteessa. Hänellä on selkeä rooli ja hän tietää

miten kokous etenee ja milloin on hänen puheenvuoronsa. Tärkeä rooli lapsen osallisuuden vahvistamisessa nähtiin olevan lapsen omalla avustajalla, joka on neuvonpidossa lapsen tukena ja auttaa lasta tuomaan äänensä esille.

”AP: Mikä vois olla niin kun asiakkaan kannalta se tavoite?”

H4: Niin must se on tärkeit ne mitä se lapsi niinku tuo siinä esiin ett ku ei välttämättä lapset uskalla niin kun jos on joku ihan perusneuvottelu tai kotikäyntikin tai mikä vaan niin ei ne uskalla niin suoraan siin tuoda niit asioit ehkä esiin, mut sitku ne käy niitten tukihenkilöitten kans niitä ja sit voi sopia ett se tukihenkilö niinku puhuu ne asiat sitten, ettei sen lapsen tarvi siin koko porukan edessä puhua, toki nyt niin voi sosiaalityöntekijäkin tehdä.”

Yhden haastateltavan mielestä lapsen osallisuudesta läheisneuvonpidossa on annettu liian positiivinen kuva. Lapsen osallisuus oli hänen mielestään toistaiseksi heikko lenkki läheisneuvonpidossa. Hän pohti lapsen edustajan merkitystä ja koki, että aina edustaja ei ollut osallistanut lasta riittävästi

”H1: [M]ä olen paljon miettinyt tota lapsen osallisuutta ja ... mä luulen, että vielä toistaseks täs läheisneuvonpidossa aika heikko lenkki siis sillä tavalllla että okei lapsellahan on [...] jonkunlainen asiamies läheisneuvonpidon

...

H1: aikana, ... ne voi olla hyvin erilaisia siis näiden käyttö ett välillä on varmaan ... aika paljonki ... lapsen edustaja on keskustellu lapsen kanssa että joskus tuntuu vähän siltä että ... lapsen edustaja ei niin kun puhu omalla suullaan eikä niinkään lapsen suulla asioista että ett erityisesti mua askarruttaa nää pienempien lasten edustajat ... koska ... kyllä pienempien lastenki kanssa voi oikeesti käydä keskustelua ... ikätasoisesti ... siit ett minkälaisii esimerkiks tarpeita ja mahdollisia ... ilon aiheita ja huolen aiheita ja tällaisia heil on. En mä tiedä mitä voidaan odottaa, edellyttää läheisverkostoon kuuluvilta ihmisiltä ett mitä niiden taitoja pitäis olla ... lasten osallistamisessa että muttet jotenkin must tuntuu että siit on ehkä vähän liian ruusunen kuva tällä hetkellä siitä mikä se oikeesti se lasten osallistaminen on että, sit jos ruvetaan puhumaan siitä viistoist-kuustoist-seittemäntoist ikäsestä niin kyllähän ne voi avata itsekin suunsa jos sattuvat olemaan sen tyyppisiä lapsia elikkä osa niistä avaakin suunsa mutta tota osa istuu hiljaa koko sen ajan eli ett siin on sit se toinenkin puoli että vaikka mä puhun siitä että tota että lapsi kokee välittämistä niin mul on joskus tullu semmonen kummallinen tunne että lapsi on istunut ikään kuin kuulemassa vaan

sitä että mitä muut puhuu hänestä elikkä että, ett mä en oo aina niin vakuuttunu [...]"

Lapsen iällä oli merkitystä lapsen osallisuuteen. Yhden haastateltavan mielestä yli kymmenen-vuotias lapsi voi käyttää enemmän itse puheenvuoroja ja saada äänensä kuuluviin. Toisen haastateltavan mukaan lapsen osallisuuteen vaikutti iän lisäksi läheisneuvonpidossa olevien lasten määrä. Yhden lapsen asiassa neuvonpidossa oli keskitytty lapsen asioihin. Useamman lapsen asioiden ollessa käsittelyssä lapsen oma ääni ei ollut päässyt samalla tavalla kuuluviin.

Haastateltavien mielestä vanhempien osallisuus oli läheisneuvonpidossa jonkin verran merkittävämpää kuin muussa lastensuojelun työskentelyssä. Vanhempien osallisuuteen läheisneuvonpidossa vaikutti haastateltavien mukaan läheisten antama tuki vanhemmille. Yhden haastateltavan mukaan vanhemmilla oli parempi mahdollisuus tuoda esille vanhemman omaa näkökulmaa läheisten ollessa mukana. Läheiset tuntevat koko perheen historian, kun sosiaalityöntekijä tuntee perheen usein tietyn ongelmatilanteen kautta. Toisen haastateltavan mukaan vanhemmat uskalsivat kertoa asioistaan ja kysyä enemmän läheisten läsnä ollessa.

"AP: ... miten sä ajattelet ... vanhemman osallisuutta niin onk se läheisneuvonpidos jollain toisel taval läsnä ... tai mahdollista kun muuten lastensuojelutyössä, pystyyk vertaamaan?"

H9: No ehkä se on vähän merkittävämpi siinä tai enemmän tulee esille ku muuten, ett enemmän ehkä se on, että meiltä päin enemmän määritellään ja arvioidaan, mut ett siinä he pääsee enemmän niinku

AP: Joo. Tuleek se sitte myös jollai tavalla niinku tasavertasempana vai onks heil tukee siinä enemmän vai?

H9: Mä luulen, ett siin varmaan on osittain se, että välil varmaan ku on niit tilanteita että ollaan niinku työntekijä vastaan asiakas, kauhee termi, mut ... näin mää ajattelen, ett he kokee. Niin tavallaan he uskaltaa sit tuottaa ja kysyä enemmän, ku heil on tavallaan se turvaverkko siin lähellä, heiän on helpompi sit tuottaaki ... omaa näkemystä ku siel on ja sit joku voi, jos on niinku vähän arempi niin sieltä sit taas läheisistä, joka on hyvin perillä niin pystyy vähän niinku vähän tukee ja auttamaan siinä ..., ett se on helpompaa sitte heil kertoa."

Vanhempien osallisuutta lisäsi sosiaalityöntekijän tekemä yhteenveto, jonka vanhemmat

saavat luettavaksi ennen läheisneuvonpitoa. Vanhemmilla oli tällöin mahdollisuus vaikuttaa yhteenvedoon ja tuoda esille omia näkökulmiaan koollekutsujien välityksellä. Yhden haastateltavan mukaan yksikään vanhemmista ei ollut kokenut, ettei olisi tullut kuulluksi riittävällä tavalla. Läheisneuvonpito oli ollut hyvä keino osallistaa lapsen etävanhempi mukaan työskentelyyn.

Osallisuutta määriteltiin yksilön oman aktiivisuuden kautta. Haastateltavat halusivat nähdä asiakkaat aktiivisina toimijoina ja toivoivat läheisneuvonpidon lisäävän tätä aktiivisuutta. Haastateltavat korostivat, että tavoitteena oli saada perhe työskentelyn keskiöön, ei vain kuulemaan työntekijän mielipiteitä. Vain yhden haastateltavan mukaan läheisneuvonpito ei ollut lisännyt perheiden tai verkostojen aktiivisuutta. Alla olevassa sitaatissa haastateltava taas määritteli läheisneuvonpidon antavan ihmisille mahdollisuuden olla oman elämänsä subjekti. He saivat itse etsiä ratkaisuja ja sosiaalityöntekijän tehtävänä oli jäsentää huolensa lastensuojelun tarpeesta.

”AP: [m]ikä on se läheisneuvonpidon juttu, miks niitä järjestetään? Mikä on se keskeisin, mitä sul tulee siitä mieleen?”

H3: No se ett antaa ihmisille mahdollisuuden olla oman elämänsä subjekti. Se ett he saa etsiä niitä ratkasuja, ett sosiaalityöntekijän rooli on tärkeä siinä että jäsentää ne huolet ett minkä takia lastensuojelua tarvitaan, ett miks me ollaan puututtu perheen elämään ja miks me ei siitä voida poistua ett sanoo riittävän selkeästi ja konkreettisesti ett nää on ne huolet miks lapsi on lastensuojelun asiakas ja sit tavallaan jakaa sen huolen ja ja esittää läheisille se kutsu ett ett miten te voitte auttaa näissä asioissa ett nää huolet, huolet ... vähenis tai jollakin tavalla se lapsen elämä menis silleen parempaan suuntaan ettei tarvis ... turhaan käynnistää semmosia niinku viranomaisten tukitoimia jos läheiset pystyy ... niissä asioissa auttaa mitkä nyt ... onkin sitten pulmina että”

Läheisneuvonpidon tavoitteena on edistää perheiden ja läheisten osallisuutta omassa asiassaan. Tämä oli haastateltavien mielestä osittain toteutunut. Osa koki, että läheisneuvonpito oli lisännyt lapsen ja vanhemman osallisuutta melkein kaikissa neuvonpidoissa. Yhden haastateltavan mukaan perheiden kanssa käydään aina läpi eri vaihtoehtoja, mutta läheisneuvonpidossa ajatus tulee enemmän perheeltä ja läheisiltä itseltään. Läheisneuvonpidossa osallisuutta lisäsi läheisten ja verkoston esiin nostaminen ja niiden voimavarojen etsiminen. Asiakkaat olivat antaneet palautetta, että heidät oli otettu paremmin mukaan. Heille oli järjestetty mahdollisuus eri tavalla miettiä

asioita ja lastensuojelu ei tehnyt päätöksiä yksipuolisesti. Läheisneuvonpidossa verkostolla nähtiin olevan enemmän puhevaltaa ja he pääsevät enemmän tuottamaan todellisuutta ja miettimään ratkaisuja. Tämä nähtiin oleellisena erona muihin lastensuojelun työtapoihin.

Kaikki haastateltavat eivät olleet varmoja, oliko osallisuus lisääntynyt käytännössä, vaikka se läheisneuvonpidossa perimmäisenä tavoitteena onkin. Osa totesi, että vaikka läheisneuvonpidon teoriassa kuuluisi edistää läsnäoloa ja osallisuutta, niin todellisuudessa aikuiset alistavat lapsensa tapaamisissa. Tälle työntekijät eivät usein mahda mitään. Läheisneuvonpidossa joudutaan samalla tavalla kuin lastensuojelussa muutenkin menemään tietyillä reunaehdoilla. Läheisneuvonpidossa pystyi haastateltavien mukaan antamaan liikkumavaraa perheille tehdä omia ratkaisuja sosiaalityöntekijän asettamissa raameissa.

Työskentelytapana läheisneuvonpito oli haastateltavien mielestä hyvin jäsenneily ja antoi yhtä paljon roolia sekä työntekijälle että perheelle ja läheisille. Prosessina se tarjosi rakenteen, missä kaikki ovat enemmän tasa-arvoisia toimijoita. Näiden lisäksi koollekutsujalla oli keskeinen merkitys kaikkien osapuolten kuulluksi tulemisen mahdollistajana. Koollekutsuja turvasi työrauhan niin, että kaikki saavat käyttää puheenvuoronsa ja toisia ei keskeytetä. Näiden lisäksi osallisuutta lisäsi se, että perhe oli paremmin valmistautunut. He olivat nähneet lausunnot etukäteen ja tiesivät mitä asioita läheisneuvonpidossa nostetaan esille. Läheisneuvonpidossa olosuhteet olivat turvalliset, kun perheellä oli ympärillään haluamansa ihmiset.

Osa haastateltavista mainitsi lasten ja vanhempien osallisuuden kasvaneen viimeisen kymmenen vuoden aikana lastensuojelussa. Erityisesti lasten omaa näkökulmaa oli nostettu esille viime vuosina. Vuonna 2008 voimaan tulleella lastensuojelulailla oli ollut vaikutusta asiakkuuden alkuvaiheeseen. Yhden haastateltavan mielestä lapsen osallisuus oli tällä hetkellä itsestään selvyys lastensuojelutarpeenselvitysvaiheessa, kun kymmenen vuotta sitten lapsia ei tavattu juuri lainkaan. Toisaalta osallisuudessa oli nähty muutosta myös toiseen suuntaan, kun sosiaalityöntekijän valta oli vähentynyt. Yksi haastateltava koki ristiriitaa lasten, vanhemman ja sosiaalityöntekijän osallisuudessa.

”H8: Että tää on tosi, enkä mä tajuu ketä tälle asialle aikoo tehdä jotain, en mä todellakaan tiedä, mut niinku ett tämmösist kauniist asiasta ku ett miten vois

osallistua päätöksen tekoon niin miten se on mahdollista ku se työntekijä kenen pitäis olla valtaa päättää tai tarjota palveluita, on ne sit niinku mitä tahansa palveluita, ett jos nekään ei mee läpi niin miten se aikuinen, jolla periaattees ei oo sitä valtaa tehdä niitä niin miten se vois osallistuu, ei millään tavalla, hankkimalla helvetin hyvän lakimiehen, joka ajais niit asioit, tekis niit valituksii, se on ainoo keino pärjätä, tää menee ihan hulluks tää koko systeemi, mut täst mä voisin puhuu tunnin.”

Haastatteluissa osallisuutta määriteltiin varsinkin vaikuttamismahdollisuuksien kautta. Läheisneuvonpidossa lapsi ja vanhemmat valitsevat itse keitä verkostosta neuvonpitoon kutsutaan. Käsiteltävät asiat käydään heidän kanssaan etukäteen läpi ja niihin voi jonkin verran vaikuttaa. He saavat itse vaikuttaa ja käyttää valtaa suunnitelman teossa. Läheisneuvonpidon kautta perhe saadaan päättämään asioista enemmän. Fokusryhmähaastattelussa korostettiin valmistautumisella olevan merkitystä siihen, ettei neuvonpidossa tule yllätyksiä asiakkaalle. Näin varmistettiin, että asiakas on itse mukana suunnittelemassa elämäänsä.

”H4: Ja se valmistautuminen ja se lapsen tukihenkilö on mun mielest tosi tärkeitä jos ajattelee ... vaikka just sijoitustilannetta niin onhan se tosi ahdistavaa sille perheelleki puhuu niin kun ison viranomaisjoukon edessä niin sitku vähän tietäis ett mistä puhutaan ja tota lapsella olis se tukihenkilö.

H2: Niin ja tiedetään tasan tarkkaan mistä puhutaan, se on nimenomaan tää ett näit ylläreitä ei tuu.

H4: Niin, joo, niinpä.

H2: Sehän on niinku tää tosi hyvä. Ja sehän on kyl sellanen ku ajatellaan ett kuka niinku meistä menis semmoseen tilanteeseen

H4: Niin.

H7: Tai ainakaan niinku rentona, eikä silleen ett oo-o.

H2: Niin, niin, ett kaikki ... muut voi niinku suunnitelma sun elämääs, mut sä et voi olla siinä niinku mukana, ett on se niinku aikamoinen”

Yksi haastateltava pohti, halutaanko asiakkaiden vaikuttamismahdollisuuksia todellisuudessa lisätä. Hänen mukaansa poliitikot eivät todellisuudessa halua lastensuojelun asiakaskunnasta aktiivista ja vaativaa, vaan sosiaalityöntekijän tehtävänä on pitää heidät hiljaisina. Haastateltava pohti sosiaalityöntekijän tehtävää suhteessa asiakkaan osallistamiseen ja vaikuttamiseen.

*”H2:[e]tt sosiaalityöntekijöillä itsellään ei ole sitä rohkeutta ja niin kun varmuutta, ett se on niin kun vähän tää nöyrä kansa syndrooma, joka tässä myöskin nyt sitten, ett minä olen nyt vain sosiaalityöntekijä ja virkamies, tämmönen, ettei, onko sit koulutuksessa edelleenkin jotain mätää, ettei saada semmosia rohkeita niin kun vaikuttajia tavallaan, ett voidaan vaikuttaa siihen, että meidän asiakaskunta pääsee nousuun ja ja ainakin pystyy käyttämään kaikkia resursseja mitä heillä on
[...]*

H2: Ja sitten voi, ett johtuuko tämä sitten taas näistä meidän poliitikoista, ettei me oikeestaan, ihan oikeesti me ei halutakaan näitä näitä meidän asiakaskuntaa niinku barrikadeille, ett ehkä sosiaalityöntekijän rooli onkin pitää ne siellä hiljaa, että vaaranahan on tietysti, ett me saadaan hyvin aktiivinen, kyllähän ihmiset on pulassa jo, kun meil on niin aktiiviset nää vanhukset, koulutetut ja hyvät niinkun vahvat ihmiset, jotka niin kun vaativat kaikenlaista. Lastensuojelun asiakaskuntahan ei oo perinteisesti ollut tämmöstä.”

Osallisuuden määrittelyssä korostettiin enemmän lasten ja vanhempien, mutta vähemmän verkoston osallisuutta. Verkoston osallisuutta lisäsi, että läheisneuvonpidon kautta perheen läheiset pääsivät osallisiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijällä olevaan tietoon lasten huonosta tilanteesta. Tämä saattoi avata läheisten silmiä ja he pystyivät osallistumaan enemmän lasten asioihin.

5.1.5 Läheisneuvonpidon vaikutus sosiaalityöntekijän ja asiakkaan suhteeseen

Läheisneuvonpidolla on aiemmissa tutkimuksissa todettu olevan vaikutusta asiakkaan ja sosiaalityöntekijän väliseen suhteeseen, kehittyen parhaimmillaan niin sanotuksi kumppanuussuhteeksi (Juhila 2006, 103 - 149). Haastatteluista löytyi kaksi näkökulmaa tähän teemaan. Ensinnäkin suhde oli erilainen itse neuvonpidossa. Toiseksi läheisneuvonpitoprosessi vaikutti suhteeseen lastensuojeluasiakkuuden jatkuessa.

Taulukko 10. *Läheisneuvonpidon vaikutus sosiaalityöntekijän ja asiakkaan väliseen suhteeseen*

Läheisneuvonpidossa toisen tyyppinen suhde	Läheisneuvonpidon vaikutus suhteeseen
Työntekijän passiivinen rooli	Suhde voi lähentyä
Kumppanuus	Ei aina ole vaikutusta
Roolien tasa-arvoistuminen	Parempi yhteys
Koollekutsujan vaikutus	Avoimuus
Verkoston vaikutus	Luottamuksellisuus
Sosiaalityöntekijä vieraalla maaperällä	Asiakkaan ja verkoston suhde lähentyy
	Yhteistyö helpompaa

Läheisneuvonpidossa työntekijän ja asiakkaan välillä oli toisenlainen suhde kuin yksilötyössä tai tavallisessa ryhmätyöskentelyssä. Työntekijällä ei ollut kaikkea tietoa, mikä johti passiivisuuteen. Yksi haastateltava pohti, että ensimmäinen neuvonpitotapaaminen on usein rankka, mutta seurantalavereissa saattaa tulla kumppanuuden tunnetta. Asiakkaat ja verkosto olivat yhteistyössä työntekijän kanssa eikä vastakkainasettelua esiintynyt.

“AP: ... Millaista palautetta sä oot saanu ... osallistujilta näistä kokouksista tai elikkä asiakkailta ja, tai läheisiltä?”

H10: Mmm, positiivisia mun mielestä, ei ne nyt ehkä suoraan tuu sanomaan ... ehkä se on sieltä rivien välistä luettavissa enemmänkin tai sit se näkyy siinä seurantalavereissa tai, ja sit ehkä tämmösessä niinku elekielessä ja tämmöset, ett ... ensimmäinen palaveri on, voi olla aika rankkakin välillä, mut sitten seurantalaveri niin siin saattaa olla, siin tulee ehkä tämmönen niin kun kumppanuuden tunne jollain tavalla [...] totta kai sossu on aina sossu ja se pitääkin olla sossu siit ei pidäkään päästää irti, mutta ... jos se tunne on jotenkin on siellä asiakkaan ja verkoston taholla, ett me ollaan kuitenkin niin kun sillain yhdessä tekemässä tätä juttua. Ett siin ei oo niin semmosta vastakkain asettelua, joka muuten saattaa ehkä olla.”

Läheisneuvonpidossa työntekijän ja asiakkaan välinen suhde ei näytä menevän henkilöasetelmaksi. Muussa lastensuojelutyössä koettiin asetelman olevan helposti työntekijä vastaan vanhemmat. Läheisneuvonpidolla tavoiteltu asiantuntijuuden horisontaalisuuden saavuttaminen on hankalaa, sillä usein sosiaalityöntekijä ja asiakas asettuvat hierarkkisiin asetelmiin, joita luonnehtivat seuraavankaltaiset asetelmat: asiantuntijatieto – maallikkokokemus, virallinen – epävirallinen, ääni – hiljaisuus,

tutkija – tutkittava, etuoikeutettu – köyhä ja valtaa omaava – vallaton. (Juhila 2006, 138 – 139.) Läheisneuvonpidossa tasa-arvoistuminen näkyi siinä, että osapuolilla oli oma paikkansa ja puheenvuoronsa ja mahdollisuus esittää näkemyksensä. Koollekutsuja puolueettomana toimijana vaikutti siihen, miten prosessi etenee. Näin hän tuo oman lisänsä asiakkaan ja työntekijän väliseen suhteeseen.

Yksi haastateltava toi esille, että verkostot eivät ole samalla tavoin työntekijä-asiakas-valtasuhteessa kuin asiakasperheet. Läheiset olivat enemmän ulkopuolisia ja kommentoivat asioita kärkevämmiin. Läheisneuvonpidossa työntekijä oli vieraalla maaperällä vieraitten ihmisten edessä. Työntekijät yrittivät saada heidät mukaan työskentelyyn. Tämä vaikutti siihen, että suhde oli erilainen.

Haastateltavien enemmistön mukaan läheisneuvonpidolla oli ollut vaikutusta hänen ja asiakkaiden väliseen suhteeseen. Suhteesta oli voinut parhaimmassa tapauksessa tulla kumppanuussuhde viranomaisten ja läheisten välille. Asiakkaaseen oli saanut paremman yhteyden. Läheisneuvonpito oli muokannut suhdetta avoimemmaksi ja luottamuksellisemmaksi.

“AP: [m]illaista merkitystä niinku täl työntekijän ja asiakkaan väliselle suhteelle?”

H5: No itseasias on ollu. Just eilisen jälkeen mä sitä niin kun oikein mietin kun ajelin kotiin päin sieltä, että ett kyl se oli vaan, meil oli eilen tosi pitkä läheisneuvonpito, me istuttiin siel melkein kuus tuntia.

...

H5: Niin tuota, kyllä se oli vaan ja kun oli kuitenkin niinkin kiperät tilanteet taustalla niin kyl se vaan tietyllä tapaa voi sanoa, että meidän näkemykset läheni ihan huomattavasti siellä toisiaan ja jotenkin sellanen niin kun selvästi niin kun avoimempi, syntyi hyvinkin avointa keskustelua siellä ja ja voisin ajatella että luottamus molemmiin puolin on ... nyt vahvemmalla pohjalla kun mitä se oli ... ennen tätä, ett kyllä se varmaan siihen luottamukselliseen suhteeseen ainakin on vaikuttanut, ett näiden asiakkaiden kanssa, no tätä yhtä äitiä lukuun ottamatta niin on kyllä päässy, tuntuu että vähän niinku eri tasolle siinä asiakkuudessa, asiakassuhteessa.”

Läheisneuvonpidolla oli vaikutusta työntekijän ja asiakkaan väliseen suhteeseen lisäten heidän välistä luottamusta. Yksi haastateltava kertoi esimerkin tilanteesta, jossa

läheisneuvonpito oli vaikuttanut yhteistyöhön asiakasperheen äidin kanssa. Yhteistyö toimi vuosien jälkeen avoimesti ja työntekijä pystyi kertomaan suoraan omat huolensa. Haastateltava pohti, että asiakasperheen äiti luotti hänen tekemään asioita perheen parhaaksi. Osa kuvaili, kuinka läheisneuvonpitotilanteen rentous vaikutti suhteen paranemiseen tai muuttumiseen erilaiseksi. Onnistuneissa läheisneuvonpidoissa yhteistyö asiakkaiden kanssa oli neuvonpidon jälkeen ollut helpompaa.

Kaikki haastateltavat eivät kokeneet, että läheisneuvonpito olisi vaikuttanut huomattavasti työntekijän ja asiakkaan väliseen suhteeseen. Yhden haastateltavan mukaan parhaimmassa tapauksessa työntekijän ja asiakkaan välinen suhde oli lähentynyt, mutta ei aina. Toinen haastateltava ei ollut kokenut, että hänellä olisi tullut läheisempi suhde niiden asiakkaiden kanssa, joiden kanssa oli järjestänyt läheisneuvonpidon. Hän koki tietävänsä läheisneuvonpidon avulla laajemmin asiakasperheen taustoja. Läheisneuvonpito ei hänen mielestään syventänyt työntekijä-asiakassuhdetta, vaan enemmänkin se oli syventänyt asiakkaiden ja suvun välejä.

“AP: [m]illan merkitys näissä on ollut tähän työntekijän ja asiakkaan välisel suhteelle? Onk se tuonu siihen jotain?”

H6: En mä oo kyl yhtään koe ett mul olis yhtään läheisempi suhde

AP: Joo

H6: Niitten asiakkaitten kans ku monien muittenkaan tai ett se ois tuonu mitään, ... ehkä tietää laajemmalti sen asiakasperheen taustoja ja niinku tilanteita, mut en mä koet että se sitä niin kun asiakas-työntekijäsuhdetta ois varsinaisesti syventäny.

AP: Joo.

H6: Siel on sit kuitenkin, mä ajattelen ... ett se niinku syventää sitä asiakkaan ja suvun niinku väliä, mikä tietty pitääki olla näin, mut en mä oo kokenu ett varsinaisesti ois.

...

H6: Mut ehkä niit on myös ehdottanu semmosille asiakkaille joitten kaa se työskentelysuhde on ollu melko lailla hyvä, jaa no ei sekään pidä paikkaa, on mul ollu semmosii vähän nihkeämpiäkin mis mä oon aatellu, ett mä en ite pärjää että katotaan jos ne itekseen tai keskenään tai jonkun muun vetämänä pärjäis paremmin tai sais jotain ratkasuu.”

5.1.6 Läheisneuvonpidon edellytykset

Läheisneuvonpidon käyttöä tukevia ja estäviä tekijöitä on koottuna alla olevassa taulukossa. Näitä olivat aika, jossain määrin asenteet, erilaisia työntekijöistä ja asiakkaista johtuvia esteitä, työhyvinvointiin vaikuttavat tekijät ja organisaatio.

Taulukko 11. *Läheisneuvonpitoa estävät ja tukevat tekijät.*

	Tukevat	Estävät
Aika Vaikka läheisneuvonpito vie aikaa, tämän koettiin pitkässä juoksussa säästävän aikaa. Ajankäytöllä on vaikutus lastensuojelun työskentelyyn ja laatuun	• Korvaa yksilötapaamisia • Säästää työntekijän aikaa • Koollekutsujen työpanos vähentää sosiaalityöntekijöiden työmäärää • Vaikutus kestää pitkään • Läheisneuvonpitoon käytetty aika vaikuttaa työn laatuun	• Työaikaa vievä • Ensimmäinen neuvonpito vie aikaa • Ei ole nopea ratkaisu • Kiireen keskellä työ kohdistuu perheen kanssa työskentelyyn • Yhteenvedon kirjoittaminen vie aikaa
Asenteet Sosiaalityöntekijöiden asenteet eivät nousseet haastatteluissa merkittävässä määrin esille.	• Verkostoajattelu • Laajempi katsantokanta • Valmius laittaa itsensä likoon	• Läheisiä ei löydy • Sosiaalityöntekijällä valmis agenda • Päätösvallan antaminen asiakkaille
Este työntekijälle Esteitä työntekijöille ulkoistettiin koskemaan lähinnä muita sosiaalityöntekijöitä.		• Yhteenvedo • Luottamuksen puute asiakkaisiin • Työskentely helpompaa vain asiakasperheen kanssa • Ajankohta • Tiedon puute • Aika ja työläys
Este asiakkaalle		• Ei läheisiä • Ei haluta vaivata läheisiä • Vaatii asiakkaalta avoimuutta
Työhyvinvointi	• Vastuun jakaminen • Työmäärän väheneminen	
Organisaatio	• Johdon ja päättäjien tietoisuus ja tuki	• Tehokkuusvaatimukset • Ylityökorvaukset • Kustannukset

Aika

Yhtä lukuun ottamatta kaikki mainitsivat ajan liittyvän läheisneuvonpidon käyttöön. Joko siitä näkökulmasta, että läheisneuvonpitoa perinteisesti pidetään aikaa vievänä työmenetelmänä tai siitä näkökulmasta, kuinka läheisneuvonpitoon satsattu aika vaikuttaa työn laatuun. Useampi haastateltava halusi kumota käsityksen, että läheisneuvonpito veisi runsaasti työaikaa. Haastateltavat myönsivät, että varsinkin ensimmäinen neuvonpitokokous on kestoaltaan pitkä. Toisaalta koko läheisneuvonpitoprosessilla voitiin haastateltavien mukaan korvata suuri määrä erikseen toteutettavia yksilötapaamisia. Haastateltavat korostivat neuvonpidossa pohdittavien kysymysten olevan isoja. Ratkaisuja ei tällöin voi löytyä nopeasti, vaan se vie aikaa. Alla olevassa sitaatissa fokusryhmähaastattelusta käy hyvin ilmi, miten haastateltavat pohtivat kyseessä olevan työntekijän valinnoista siitä, mihin aikaa laittaa ja millä tavalla työtänsä tekee. Heidän mukaan kyse on sosiaalityöntekijän osaamisesta ja asiantuntijuudesta. Ryhmässä lähdettiin pohtimaan mitä kaikkea työntekijät voivat neuvonpitokokouksessa vapautuvalla ajalla tehdä.

”H1: [i]tseasiassa läheisneuvonpito ei oo niin hirveen aikaa vievää elikkä suurin osa siitä ajasta tarkoittaa sitä kun istutaan ja odotetaan sitä läheisverkoston niin kun työskentelyn tuloksia, mutta siis loppujen lopuks niin kun mun mielestä tää on, siis jos ajatellaan paljonko käytetään siihen yhteenvedon tekemiseen ja kysymysten laatimiseen, niin eihän siihen nyt kulu hirveesti aikaa.

H3: Tää on mun mielestä hyvä pointti, koska mä oon sitä miettinyt kun monesti ku sosiaalityöntekijät sanoo, ett ei oo aikaa tehdä sitä ... ei oo aikaa tehdä suunnitelmaa niin kuinka paljon menee sulla aikaa tehdä yksi yhteenvedo ja kysymykset läheisneuvonpitoon varten, mä ajattelen, ett siinä tulee se sosiaalityöntekijän asiantuntijuus, ett vaik ois pitkä asiakkuushistoria tai sit ois uus asiakas nii mikä täs on oleellista lastensuojelun sosiaalityöntekijän näkökulmasta, miksi tämä lapsi on lastensuojelun tarpeessa ja mitä kysymyksiä haluu esittää sille läheisverkostolle jotta löytäis ratkaisuja siihen ett se sosiaalityöntekijän huoli lapsesta vähenisi, siitähän siin on kysymys, ett osaa ne oleelliset kysymykset esittää, meneeks jollakin siihen vartti siihen yhteenvedon kirjoittamiseen vai meneeks kaks päivää, ett kuitenkin ylempi korkeakoulututkinto kaikilla sosiaalityöntekijöillä, niin sitä mä monesti mietin ett mitä sanotaan kun se aika ei riitä, mihin se aika ei riitä.

...

H4: On se monesti valintakysymys.

H2: [o]nhan tää hirveen niinku tehokas tapa [...] moniammatillisen yhteistyön,

sitä kun koko ajan myöskin niin kun halutaan parantaa ja lisätä niin onhan tää niinku, tietysti tää viranomaisverkosto, sitähan tulee myöskin hyvin laajasti kartoitettua ja heidän asiantuntijuutensa niin kun esille, ihan eri tavalla kun juosta eri kokouksissa ihan sekaisin täällä ja sosiaalityöntekijä yrittää sitten sen perusteella sen suunnitelman kokonaisvaltaisesti niin ku tehdä niin se on hajanaista, ett täällähän kasaantuu nyt sitten kaikki, kyllähän se siinä mielessä, mä oon ihan samaa mieltä sun kanssa, että tää niinku tavallaan säästää aikaa.

H6: Mä oon kans ja sit se ikään kuin odotteluaika ... niin sen voi käyttää työn tekemiseen, sen ku kirjoittaa siinä jotain rästiin jääneitä suunnitelmia ja muistiinpanoja. Näin mä oon ne käyttäny, en mä oo sit vaan odotellu kolmee tuntii ett

H2: Tai sit sä jatkat sitä dialogia niin kun sun niitten moniammatillisten verkostojen kanssa.

H6: Aivan, jos on niitä, mut aina ei oo ollu niitä, sit jos on ollu omaa porukkaa

H2: Ku mä ajattelen ett tääki on aika niin kun hyödyllinen aika jos on tätä moniammatillista siellä.

H4: Siihen keskusteluun mä oon sen ajan käyttänyt.

H2: Joo, joo, aivan, että siellä monet väärinkäsitykset voivat saada jonkunlaisii selityksiä.”

Läheisneuvonpidossa hyvin valmisteltu prosessi säästää aikaa. Jos jotain tapahtui asiakkaan prosessissa, ei työntekijän tarvinnut saada ”paniikkikohtausta”, kun neuvonpidossa oli sovittu työnjaosta. Koollekutsujien tekemällä työllä oli iso merkitys. Yksi haastateltava pohti, että hän olisi myös itse saanut valmistelutyön tehtyä, mutta se olisi vaatinut monta kokoontumista. Läheisneuvonpidossa asia oli työntekijän näkökulmasta hoitunut yhdessä kokoontumisessa, kun koollekutsijat sekä valmistelivat että kokosivat verkoston ja lisäksi vetivät neuvottelut.

Läheisneuvonpidossa menee aikaa työntekijän valmistautumiseen. Yhteenvedon kirjoittamiseen kului työntekijältä usein yksi työpäivä. Yksi haastateltava kuvasi ymmärtävänsä läheisneuvonpidon järjestämisen myöhemmin auttavan työntekijän näkökulmasta tilannetta, säästävän aikaa ja prosessin etenevän sujuvammin. Silti siinä vaiheessa, kun läheisneuvonpitoa lähti miettimään ja järjestämään, se tuntui työläältä. Kirjallisten töiden lisäksi työntekijän tulee varata yksi kokonainen päivä neuvonpidolle. Läheisneuvonpidon järjestäminen vaati haastateltavan mielestä kynnyksen ylittämisen omassa päässä. Prosessin lähdettyä käyntiin, se ei enää paljon vaadi työntekijältä.

Aika asetti myös rajansa. Läheisneuvonpito on iso prosessi eikä se ole nopea ratkaisu. Kiireen keskellä työskentely kohdistui helposti pieneen verkostoon tai yksinomaan perheen kanssa työskentelyyn. Läheisneuvonpidon järjestäminen koettiin valintana panostaa aikaa juuri tiettyyn asiakasperheeseen.

”H7: [E]hkä se teoriassa ainakin, en tiä onk se käytännössä, ett kyl aina sitku läheisneuvonpidon, pidossa on mukana niin silloin miettii sitä ett kuinka paljon niit voimavaroja oikeesti on siinä verkostossa, tai ei kaikilla oo, mut ett voi löytyä verkostosta ja ehkä se siihen on vaikuttanu ett ... sitä pyrkii ... kartottaan [...] mitä on läheisiä, mut ett se työtilanne ja muut tämmöset asiat, kiire ja muut ... vaikuttaa siihen, ett ei välttämättä pysty ... sillä tavalla huomioimaan sitä verkoston potentiaalia ku mitä mitä toivois että vois

...

H7: ... se vaatis niitä neuvottelui jossa olis mukana sitte niinku ja sitä aikaa miettiä ett ketä on järkevä pyytää mihinkin neuvotteluun ja ett se helposti kiireen keskellä menee sit vähän siihen pienmuotosempaan tai pieneen verkostoon tai sitten vaan perheen kans työskentelyyn ... se on ehkä semmonen asia jota aina läheisneuvonpidos ku on niin ... muistuu mieleen tai mitä haluais tehdä vähän eri tavalla ehkä
[...]”

”AP: [m]itä se on vaatinut sulta, tän sä sanoit ajan satsaaminen ja tän tiedon kerääminen elikkä valmistautuminen siihen

H8: Niin, kylhän se vaatii aikaa ku tääl on hirvee kiire, tääl on ihan liikaa asiakkaita, se vaatii panostamista johonkin siihen työtehtävään jonka ajattelee hoitaa, niinhän tää on muutenkin sitä ett sä valitset casen ... mitä sä alat hoitaa niin sehän, sehän on tosi iso panostus siihen perheeseen.
[...]”

Toinen näkökulma aikaan oli ajan vaikutus työskentelyyn ja laatuun. Haastateltavat kuvasivat, kuinka läheisneuvonpidossa satsataan paljon tilaan, tunnelmaan ja ajankäyttöön, millä oli merkitystä kohtaamiselle. Neuvonpidossa käytettävissä oli pidempi aika, jossa oli myös vapaata seurustelua, mikä vaikutti myönteisesti työntekijän ja asiakkaan väliseen suhteeseen.

”H3: [k]un siinä ollaan vaikka kokonainen päivä niin se ei oo mikään tunnin tapaaminen vaan siin pitää ... osata tietyl taval olla ja seurustella ja syödään ja

juodaan kahvia ja sit on se aika kun käytetään se oma ammatillinen puheenvuoro ja sit on sitä muuta vapaata aikaa ja seurustelua myös ... ett siin ehkä enemmän pääsee tutustuun niihin läheisiin ihan ihmisinä ja näkee ... lapsen suhdetta miten hän toimii siinä läheistensä kanssa ja.”

Haastateltavat vertasivat ajan käyttöä muuhun lastensuojelutyöhön, jossa asiakasmäärät ovat suuret ja tämä vaikuttaa automaattisesti laatuun. Kohtaamistilanteet ovat aikataulutettuja rajallisen ajan takia ja tässä koettiin ristiriitaa luottamuksellisen asiakasprosessin syntymiseen. Ajan antaminen on yksi tärkeimpiä hyvän kohtaamisen elementtejä. Tämä on muun muassa sitä, että ollaan oikeasti läsnä, kuunnellaan aktiivisesti, ei vilkuilla kelloa ja kuunnellaan tarinat ja asiat loppuun asti. (Pyhäjoki & Koskimies 2015, 165.) Moni korosti, että oli eri asia pitää tunnin tapaaminen toimistolla, kuin läheisneuvonpidossa pidetty kuuden tunnin neuvottelu toimiston ulkopuolella. Alla olevassa sitaatissa haastateltava tuo esille, kuinka neuvonpidon valmisteluun käytettiin enemmän aikaa ja vaivaa ja tämä vaikutti työn laatuun. Normaalisti lastensuojelutyössä ei hänen mielestään pystytä valmistautumaan yhtä paljon tapaamisiin.

”AP: [e]roaaks läheisneuvonpito tapana ... tavallaan se koko prosessi miten siin menee alkuvalmisteluista ja on mukana koolle kutsuja ja neuvonpidot ja sen rakenne niin, eroaaks se joltain perustaltaan ... muusta lastensuojelutyöstä? Muista neuvotteluista, muista tapaamisista?

H4: No ainakin siihen valmisteluun käytetään huomattavast enemmän aikaa ja vaivaa, ja tota, niin, kyllähän sen huomaa, ett ne on hyvin järjestettyjä, ku niit on ollu aikaa järjestää.

AP: Eli tavallaan se ajan käyttö on ainakin yks.

H4: Niin ja sitä kautta laatuun ... ett eihän normaalis palaveris, ... ei sul yleensä oo aikaa niinku se viis minuuttii niin nopeesti jotakin tos jutella, no mitäs täs nyt pitikään, ketä tuli ja mikä oli nyt ajatus kelläkin.”

Asenteet

Asenteet eivät nousseet keskeiseen asemaan läheisneuvonpitoon vaikuttavina tekijöinä. Asenteet, jotka mainittiin, liittyivät kaikki sosiaalityöntekijöihin ja ne ulkoistettiin koskemaan muita sosiaalityöntekijöitä kuin itseään. Asenteet nähtiin pääosin jonkinlaisena esteenä tai kynnyksenä läheisneuvonpidon järjestämiselle. Yhden haastateltavan mukaan kollegat ajattelivat helposti, että neuvonpito ei onnistu eikä

läheisiä löydy osallistumaan neuvonpitoon. Toisen haastateltavan mielestä kyse oli siitä, haluaako työntekijä katsoa asioita laajemmin ja olla mukana kokonaisvaltaisesti.

“H10: [s]itte asennekysymys, niinhän se oli. Asenne, ett varmaan kyllä se yks se asennekin vaikuttaa että että kun tietää tätä ykstoista vuotta tehneenä ett kylhän tää semmosta rumbaa täällä ... ett jaksaksä välittää hirveesti semmosta ylimääräistä, teet sä vaan just sen mikä nyt tohon eteen tulee vai haluuskä vähän niinku vilkasta laajemmin, ett mitä muuta täs vois ehkä tehä ja laitaksä ittes siihen niinku, kyl mä sanon, ett se jollain tavalla itsensä likoon laittamista on, ett sä kohtaat siellä semmosen, saatat isonkin armeijan kohdata ja niillä tosiaan saattaa olla vaikka minkälaisia mielipiteitä, se on varmaan summa noista kaikista.”

Yhden haastateltavan mukaan kollega arvioi usein etukäteen mihin verkosto kykenee, vaikka tämä ei tuntenut tilannetta. Haastateltavan mukaan kollegat usein ajattelivat, että perheet eivät voi päättää itse asioistaan, koska tämän takia perhe oli lastensuojelussa asiakkaana.

Läheisneuvonpidon käyttöä tukevinä asenteina mainittiin verkostoajattelu. Verkostoajattelu nähtiin ennen kaikkea asenteena, että miten tulisi toimia ryhmässä ja ihmisten kanssa. Yksi haastateltava koki, että joissain toimistoissa kollegat ajattelevat olevansa ylempänä asiakkaita ja he eivät ajattele, että myös itselle voi tapahtua mitä tahansa. Haastateltava kuvasi, ettei kenenkään elämästä voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä lyhyissä toimistotapaamisissa. Läheisneuvonpidossa oli haastateltavan mielestä mahdollisuus saada parempi kokonaiskuva perheen tilanteesta.

Esteitä työntekijälle

Läheisneuvonpidon käytön esteitä sosiaalityöntekijöille olivat yhteenvedon kirjoittaminen, luottamuksen puute asiakkaisiin, työskentelyn helppous vain asiakasperheen kanssa, ajankohta, tiedon puute ja työote. Näihin liittyviä tekijöitä olivat läheisneuvonpitoon käytetty aika ja neuvonpidon työläys, joita on avattu ylempänä. Haastateltavat ulkoistivat esteet koskemaan muita sosiaalityöntekijöitä kuin itseään.

Yhteenvedon kirjoittaminen mainittiin kynnyksenä läheisneuvonpidon järjestämiselle. Yhden haastateltavan mukaan sosiaalityöntekijät, jotka eivät ole käyttäneet läheisneuvonpitoa, kritisoiivat enemmän läheisneuvonpidon työläyttä, kuin ne jotka ovat

menetelmää käyttäneet. Työläydessä viitattiin erityisesti yhteenvedon kirjoittamiseen. Haastateltava koki, että tällöin kyse oli muusta kuin kirjoittamisen ongelmasta. Hän pohti, että jos se oli työntekijälle vaikeaa, niin tällöin työntekijälle ei ole kunnolla jäsentynyt hänen omat huolet, lapsen asiakkuuden tarve tai mihin asioihin pitäisi löytää ratkaisuja. Yhteenvedon kirjoittamisessa haaste oli sosiaalityöntekijöille oman ajattelunsa jäsentäminen. Toinen haastateltava piti tärkeänä, että työntekijöillä olisi yhteenvedon kirjoittaessaan mahdollisuus saada tietoa ja konsultaatiota läheisneuvonpidon tuntevalta työntekijältä.

Yksi estävä tekijä läheisneuvonpidon järjestämiselle oli luottamuksen puute asiakkaaseen. Alla olevassa lainauksessa haastateltava kuvasi sitä, kuinka hän ei luottanut riitaisten asiakkaiden pystyvän tekemään ratkaisuja.

“AP: [o]nko asiakkaasta johtuvii esteitä sille, ettei läheisneuvonpitoja pidetä tai?

H4: [v]oi olla ett liikaakin olettaa ett nää ei niinku kykene mihinkään ratkasuun ett on niin riitasaa, ett varmaan itekin vois sitä enempi miettiä, ett voisko sitä nyt kuitenkin yrittää, mut-

AP: Joo, seki voi olla sit niinku, ett se voi enemmän ollaki siis sit niinku työntekijän?

H4: ... niinpä. Ja sit aattelee, ett no ei viitti niitten koolle kutsujienkaan aikaa sit tuhjata siihen, ett ne valmistelee jotakin joka ei kuitenkaan onnistu, mut kyl se voi onnistuu ja ei sekään työ, en usko ett menee hukkaan sit ett yritetään, ett onnistuisko”

Oman haasteensa toivat neuvonpitoon osallistuvat läheiset. Vaatimukset sosiaalityöntekijälle saattoivat olla esteenä läheisneuvonpidon järjestämiselle. Läheisneuvonpidossa koulutetut, osaavat ja kokeneet verkostot haastoivat työntekijää siitä mitä hän oli tehnyt ja miksi hän oli tehnyt niin. Sosiaalityöntekijältä vaaditaan avoimuutta ja perusteluja työlleen. Nämä tilanteet jakoivat viranomaisvaltaa. Yhden haastateltavan mukaan läheisneuvonpito vaati työntekijältä itsensä likoon laittamista ja tietynlaista työtettä. Moni saattoi hänen mielestään ajatella, että työskentely on helpompaa vain asiakasperheen kanssa.

“H10: [k]yl se kuitenkin varmaan ... semmosta itsensä likoon laittamista on, ett vaatiihan se semmosta että, jos nyt ajatellaan ... ett sä ... saatat joutua aika ihmeellisiinkin tilanteisiin ja siel on suku laidasta laitaan, joil on käsityksiä

lastensuojelun sossusta kaiken näköstä, niin kylhän siel saattaa joutuu vaikka minkänäköseen tilanteeseen, ett ei ne kaikki ihan mukaviakaan oo, ett kylhän se ... vaatii, ett varmaan monet ehkä ajattelee, no helpompaa ku se on se asiakas vaan siinä ja turha niitä sukuu ... tuua siihen, että nehän vaan sekottaa sitä pakkaa lisää.”

“H8: [s]e aika, joutus tekee viikonloppuna, laittaa kymmenen tuntii perheelle aikaa [...] jotkut voi tietenkin kokee sen oudoks esittää kahelle kymmenelle tai kolmelle kymmenelle vieraalle ihmiselle näit asioita, ett kylhän siin sillai pitää ite olla aika, se vaatii tietynlaist työtettä, ett sen lähtee tekemään. Ett eihän siis kaikki ihmiset ... missään nimes valitsis läheisneuvonpitoa. Kysyis vaik täskin toimistossa niin ... ei monet lähtis tai monet lähtis mut monet sanois ett ei, ei niinku toimi”

Läheisneuvonpitoja järjestettiin paljon ilta-aikaan ja viikonloppuisin, mikä saattoi olla esteenä läheisneuvonpidon käyttämiselle, koska se vaati joustamista normaalista virkatyöajasta. Haastateltaville itselleen tämä ei ollut este. Yksi haastateltavista kuvasi olleensa tyytyväinen, kun oli saanut ylimääräistä vapaata toiseen ajankohtaan. Osa mainitsi esteeksi tiedon puutteen läheisneuvonpidosta. Osa taas oli sitä mieltä, että työntekijät omassa työyhteisössä olivat tietoisia menetelmästä, mutta joku kynnys työntekijöillä kuitenkin oli. Tiedon puute saattoi näkyä siinäkin, että sosiaalityöntekijät eivät tunteneet hyvin asiakasperheiden verkostoja. Tämä aiheutti epävarmuutta siitä missä prosessin vaiheessa ja millaisen verkoston kanssa läheisneuvonpitoa voi pitää.

“H5: [y]ks on sit ett ei oikein tiedetä ett missä prosessin vaiheessa sitä vois yrittää ja millanen verkosto pitää olla ett sitä kannattaa lähtee ... puhumaan ja käymään läpi ja ... tavallaan sit se sosiaalityöntekijöiden epävarmuus siitä että millanen verkosto on riittävä tai hyvä tai sopiva tähän menetelmään niin johtuu varmaan osittain siitä ett me tiedetään yllättävän vähän niistä ihmisistä ketkä on perheiden elämässä mukana, ett monestihan ne on meille nimiä, ett joku mummo tai täti tai sisko, mut ei välttämättä oo ikinä nähny, eikä sillä tavalla tunne ja tiedä ja oo oikein tietonen heidän tilanteestaan että ett mikä se on, voi olla ett ehkä sit arkaileekin ... sit sosiaalityöntekijät liikaa, ... ett löytyykö sieltä sitä verkostoo ja tällasta, mut ett sinällänsä tää menetelmähän on kuitenkin ... ett jos tavallaan sen perheen saa puhuttua mukaan siihen niin sen jälkeenhän se lähtee sit kyllä rullaamaan niin kun näitten koolle kutsujen toimesta tosi hyvin että ... sen ei pitäis kyl olla esteenä.”

Esteitä asiakkaille

Asiakkaille suurimpia esteitä olivat heidän omat kokemuksensa läheisten vähydestä, työntekijöiden näkemys läheisten pienestä määrästä tai asiakkaiden kokemus, etteivät he halua vaivata läheisiään. Esteeksi haastateltavat määrittelivät neuvonpidon vaativan asiakkailta avoimuutta omien asioiden avaamiseksi koko verkostolle. Alla olevassa sitaatissa tulee hyvin näkyviin kaikki keskeisimmät esteet asiakkaiden osalta.

“AP: [m]itä haasteellista sun mielest on ollu siinä, näis kokemuksissa tai näis prosesseis.

H7: [p]aljon useammin ku ne neljä kertaa niin oon kyllä yrittäny siis läheisneuvonpitoa viritellä

...

H7: Että tota, ett se mihin se tyssää helposti on sitte se, ... miten sen saa markkinoituu niinku perheelle, koska tavallaan miettii, ett se vois olla helppoo, koska siinä niinku keskenään läheisten ihmisten kanssa pystyy ... sitä suunnitelmaa tekemään ja sosiaalityöntekijä ei siihen ... tavallaan koske, paitsi ett sit kommentoi lopuksi ja hyväksyy, mutta ... ett on on perheitä jossa sitten ei oo haluttu että ett lähiympäristö tietää siit perheen tilanteesta niin se on ollu semmonen kynnys kans joka on pitäny niinku ylittää.

AP: Joo.

H7: ... verkoston vähyys on toinen joka, johon huomaat ett on tyssänny joitain kertoja ett ku on kohtuu pitkälleki edetty siinä läheisneuvonpidon järjestämisessä ja sit loppujen lopuks se perhe ilmoittaa ett tyyliin vanhempia, lapsia ja yks isovanhempi tulee niin sit siin vaihees miettii jo, ett onk siin mitään järkee sit pitää niinku

AP: Massiivista

H7: Niin.

AP: Kokoontumista.

H7: Niin.”

Haastateltavien mukaan asiakkaat vastasivat usein aluksi, ettei heillä ole läheisneuvonpitoon kutsuttavia läheisiä. Yksi haastateltava toivoi, että koollekutsuja voisi jo tässä vaiheessa kartoittaa yhdessä asiakkaan kanssa pitääkö tämä paikkansa. Lisäksi asiakasperheet saattoivat kokea, että he eivät halua vaivata läheisiään tai eivät kehtaa pyytää heitä mukaan. Yhden haastateltavan mukaan sosiaalityöntekijä joutuu perustelemaan läheisten merkitystä ja mukanaoloa lasten kannalta.

Puolet haastateltavista mainitsi läheisneuvonpidon vaativan asiakkailta avoimuutta ja rohkeutta kertoa vaikeita asioita oman verkostonsa edessä. Pelko lähiyhteisön reaktioista tai kokemus syyllisyyden tunteista saattoivat olla esteenä joillekin vanhemmille. Vanhemmat eivät aina halunneet läheisten tietävän perheen asioita. Läheisneuvonpidossa voi tulla esille asioita, joita perhe on pitänyt salassa läheisiltään. Läheisneuvonpito vaatii asiakkaalta, että hän pystyy puhumaan vaikeista asioista ja puutteista oman perheen, tuttavien ja ystävien kanssa. Se vaatii valmiutta ottaa vastaan mahdollista kritiikkiä ja arvostelua. Asiakkaan ei ole helppoa kertoa verkostolleen asioiden olevan huonosti. Tämän kertominen voi olla helpompaa viranomaisille.

Yksi haastateltava pohti kolmen asiakastilanteen kautta läheisneuvonpitoon lähtemisen vaikeutta vanhemmille kriisi- tai sijoitustilanteessa. Läheisneuvonpidossa käydään kaikki asiat läpi heidän läheisten edessä ja tämä voi haasteellista vanhemmille.

“AP: [m] ikä siin on niinku suurin syy ett se ei toteudu se laki?

H4: No kyl siihen varmaan vaikuttaa myöski lasten niin kun, vanhempien vastustaminen, ett sit kun on jo kriisitilanne, ett on sijoitus tehty, niin mä luulisin ett siin kohtaa on vähän semmonen häpeäkin ett mä en halua, ett ne kaikki asiat kerrotaan ja mut toisaalt en mäkään tiedä ett jos [...]tässä näitten kolmen lapsen tilanteessa pidettäis läheisneuvonpito niin en mä tiedä ett ... käytäiskö siin ne kaikki asiat läpi, kai sekin on sovittavissa ja toisaalt nyt mä kyl tunnen ... täs kohtaa ne sukulaisetki silleen ja tiedän mitä ketäki ajattelee ja ketä tietää mitäki, mut jollen mä tietäis niin sit se olis kyl vaikee niil vanhemmilleki markkinoida, ne vois helposti aatella, ett nyt niinku retostellaan, kaikki asiat käydään läpi koko suvun kesken, eihän tietenkään ketään semmosta halua, muutenki vaikee paikka.”

Perheet olivat valmiimpia jakamaan asioitaan läheisten kanssa, kun tilanteessa on menty tietyn rajan yli. Tämä tietty raja saattoi olla esimerkiksi, kun tilanteessa mietittiin lasten sijoitusta kodin ulkopuolelle. Perheen saattoi olla vaikeampi hyväksyä läheisten mukaantuloa, kun kyse oli kodin olosuhteista johtuvasta ongelmasta, esimerkiksi vanhemman päihteidenkäytöstä. Läheisneuvonpito oli ollut helpompi järjestää, kun kyse oli nuoren omasta oireilusta ja verkosto oli kutsuttu miettimään sitä, miten he pystyvät auttamaan ja rajaamaan nuorta.

Osa haastateltavista kertoi useamman asiakkaan kieltäytyneen läheisneuvonpidon järjestämisestä. He kertoivat mainostaneensa läheisneuvonpitoa asiakkaille ja osan kanssa he olivat tavanneet koollekutsujatkin. Osa taas koki, että jos työntekijä uskoo asiaansa ja hänellä on vahva kokemus läheisneuvonpidosta itsellään, ei hänellä ole vaikeuksia saada asiakkaita mukaan.

Työhyvinvointi

Läheisneuvonpidolla oli ollut positiivinen vaikutus työhyvinvointiin. Tämän ajateltiin tukevan läheisneuvonpidon käyttöä. Eniten läheisneuvonpidolla oli vaikutusta vastuun jakamisen ja työmäärän näkökulmasta. Osa haastateltavista koki läheisneuvonpidon olevan psyykkisesti vähemmän stressaavan tavan tehdä asiakastyötä. Tämä tuki sosiaalityöntekijän jaksamista.

“H2: [e]tt sillein mä luulen että tää sosiaalityöntekijän jaksamista vois parantaa jakamalla sitä vastuuta ja valtaa vähän, tietää ettei oo ainoa ihminen täällä joka pelastaa ihmisiä.”

Suurin osa haastateltavista oli kokenut läheisneuvonpidon vähentäneen sosiaalityöntekijän työpanosta. Tähän oli vaikuttanut koko verkoston läsnäolo neuvonpidossa, läheisverkoston tekemien suunnitelmien vastuunjako ja verkoston ottama isompi vastuu perheen elämässä. Yksi haastateltava ei ollut kokenut, että läheisneuvonpidon avulla oma työmäärä vähenisi, päinvastoin. Haastateltava oli kokenut, että vaatiessaan verkostoja sitoutumaan, verkostot odottavat myös sosiaalityöntekijän sitoutuvan.

Yksittäisiä mainintoja oli liittyen koollekutsujan rooliin ja vaihteluun työssä. Koollekutsuja turvasi läheisneuvonpidossa rakenteen ja se helpotti työntekijän tilannetta. Sosiaalityöntekijän tarvitsi tuoda vain oma näkökulmansa ja ajattelunsa tilanteeseen. Oli helpottavaa, kun joku muu huolehti rakenteesta. Yksi haastateltava koki, että läheisneuvonpito oli ylipäättään vaihtelua työlle ja työntekijä sai tästä ylityömääräyksellä lisää vapaata.

Organisaatio

Organisaation taholta läheisneuvonpidon käyttöön vaikuttavia tekijöitä olivat työntekijöiden saamat ylityökorvaukset, johdon ja päättäjien tietoisuus ja tuki,

tehokkuusvaatimukset ja kustannukset. Ylityökorvaukset nousivat keskusteluun erityisesti niiden haastateltavien kanssa, jotka kokivat, että näihin oli tehty työnantajan taholta muutoksia huonompaan. Koska neuvonpidot olivat usein iltaisin tai viikonloppuisin, nähtiin organisaation tuen ylityökorvausten muodossa olevan tärkeää työntekijälle. Työnantajan tehdessä muutoksia ilta- ja viikonlopputyön korvaamiseen, oli yhden haastateltavan mukaan heidän työyhteisössä läheisneuvonpitojen määrä vähentynyt. Haastateltava pohti työnantajan antaneen viestin läheisneuvonpidon olevan vähemmän tärkeä tapa tehdä työtä kuin aiemmin.

“H10: [o]nhan sekin signaali ett miten tärkeenä pidetään ja halutaanko siihen panostaa että ajallisesti ja rahallisesti ja halutaanko panostaa näihin.

AP: Ett organisaatiotasolta tavallaan

H10: Kyllä, joo, ett tuolta ylemmältä taholta, ett mitä katotaan tärkeeks, ett katotaanko tätä läheisneuvonpitoa tärkeenä ja onhan sekin semmonen viesti työntekijöille että tähän on tämmöset ja tämmöset resurssit ja tehään näin niin se myös antaa työntekijöille semmosen kuvan, että tää on varmaan hyvä juttu, kun tähän on tällain resurssoitu[...]”

Johdolla nähtiin olevan vaikutusta siihen miten läheisneuvonpitoa käytetään. Läheisimmällä, johtavalla sosiaalityöntekijällä oli iso merkitys, miten hän tuo läheisneuvonpitoa esille vai onko hän esittämässä avohuollon tukitoimia ennen kuin verkoston omat voimavarat on otettu huomioon. Haastateltavien mielestä sillä oli merkitystä, kuinka paljon johto salli innovatiivista toimintaa, kuten läheisneuvonpitoja. Osa kaipasi, että johto ja päättäjät olisivat paremmin tietoisia hyvistä ja tutkituista työmenetelmistä, kuten läheisneuvonpidosta. Osa haastateltavista totesi, että läheisneuvonpitoa ehdotetaan hyvin harvoin missään asiakasohjausryhmissä. Toisaalta neuvonpitoa ei myöskään oltu kielletty.

Yksi haastateltava toi esille, että organisaatiossa tehokkuusvaatimukset olivat viime vuosina lisääntyneet. Nämä estivät läheisneuvonpidon käyttöä. Hän pohti työnantajan vaikutusta siihen, että työntekijä kokee olevansa huono, jos ei tiedä tai osaa kaikkea. Vaatimukset tehokkuudesta sopivat haastateltavan mielestä huonosti sosiaalityöhön. Haastateltavan mielestä silloin ei tehdä laadukasta asiakastyötä, jos pyritään toimimaan ainoastaan tehokkuusmittareilla. Lisäajan ottaminen vaikeissa tilanteissa on järkevämpää kuin ”suin päin soitellen sotaan” lähteminen. Kiireessä nuoret työntekijät esittivät hänen mielestään nopeita ratkaisumalleja tilanteisiin, kun tärkeää olisi tilanteen

rauhoituminen ja yhteinen pohdinta. Toisen haastateltavan mielestä organisaatiosta tuli paljon erilaisia ohjeita, jotka olivat verkostoajattelua vastaan. Esimerkiksi perhehoitoon sijoitettaessa työntekijöillä oli eri näkemyksiä siitä, miten läheisverkostosijoitukset hyväksyttiin. Haastateltava koki, että kokeneemmat työntekijät uskaltavat nuoria enemmän soveltaa ja haastaa systeemiä, mikä oli ongelmallista.

Läheisneuvonpidon kustannukset eivät olleet erityisen merkittävässä roolissa organisaation näkökulmasta. Yhden haastateltavan mielestä läheisneuvonpidosta tuleviin kustannuksiin suhtauduttiin kielteisesti, vaikka läheisneuvonpidolla hänen mielestään säästettiin rahaa esimerkiksi välttämällä huostaanotto. Toinen haastateltava pohti rahan käyttöä ja kunnassa tapahtuvaa säästämistä. Hän koki ristiriitaa siinä, että läheisneuvonpidossa korvattiin matka- ja ruokakuluja ja samaan aikaan hän ei voinut tarjota ensikotipaikkaa vauvaperheelle.

“H8: [j]os pitäis valita täs tilanteessa mikä nyt on, niin kyl mun mielest on muita paikkoja mihin pitäis laittaa, ett jos täs kaupungis nyt raalla kädellä vedetään yli ...

H8: Niin kyl jos yhtenä päivänä vois istuu tos päättäjän penkillä niin ... kyl mä jakaisin niitä ett en mä väheksy tota millään tavalla, mut [...] kyl mul itku meinas tulla ku tänään sano se -, ett kyl me sit maksetaan niit matkakuluja niinku jos tota se on niinku se este tai sit tehdään jotain tällasta ja sit mä mietin, ett mun niinku toiset ei saa paikkaa jonnekin vauva-äiti-kolme päivää viikossa kerhoon ja sit maksetaan jollekin jotain lentokuluja Rovaniemeltä tän takii niin, ... ett kaikki valinnat mitä tässä taloustilanteessa tehdään niin ne ... tuntuu siltä, ett jos pitäis valita, ett mihin ne laittaa niin

AP: Se on aika rankka lista.

H8: Niin, ett tarjotaak me niille evästä, vaik sekään ei oo iso kustannus tai se, ett tarjotaanks me ensikotipaikkaa kuukauden ikäiselle vauvalle ja äidille niin ei se mun päätös oo vaikee mihin se menee, ... väheksymättä sitä, ett toi on tärkeetä, ett se verkosto otetaan mukaan ja se perhe, mut ... kyl se panee miettimään, ... tää aika.

[...]”

5.1.7. Yhteenveto läheisneuvonpidon tavoitteista

Yhteenveto ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni, mitä sosiaalityöntekijät tavoittelevat läheisneuvonpidolla, on koottu taulukkoon 12. Läheisneuvonpidon tarkoituksena oli saada läheiset mukaan työskentelyyn, lisätä perheen ja verkoston aktiivisuutta, saada tukea sosiaalityöntekijälle, antaa ja saada tietoa läheisiltä sekä tehdä hyvä suunnitelma. Läheisneuvonpito järjestettiin usein asiakkuuden loppuvaiheessa, kun oli jo puhuttu kodin ulkopuolisesta sijoituksesta. Haastateltavilla oli toiveena läheisneuvonpidon tarjoaminen jo varhaisemmassa vaiheessa. Läheisneuvonpidon järjestämisen syyksi mainittiin työntekijän tarve avulle ja verkoston aloitteellisuus. Läheisneuvonpito sopi periaatteessa kenelle vain, mutta oli tiettyjä tilanteita jolloin neuvonpitoa ei kannattanut järjestää. Läheisneuvonpitoa pidettiin onnistuneena, kun lopputuloksena oli hyvä ja konkreettinen suunnitelma. Onnistuneissa läheisneuvonpidoissa läheisverkosto keksi luovia ratkaisuja, osallistujia oli tarpeeksi, neuvonpidossa päästiin yhteisen tiedon äärelle ja työntekijä sai tukea lastensuojelu työskentelylle.

Osallisuus oli suuressa roolissa läheisneuvonpidossa niin lapsen kuin vanhempien näkökulmasta. Läheisneuvonpidon tavoitteena oli lisätä asiakkaiden omaa aktiivisuutta. Läheisneuvonpidon rakenne tuki asiakkaiden osallisuutta ja lisäsi vaikuttamismahdollisuuksia. Läheisneuvonpidolla oli vaikutusta asiakkaan ja työntekijän väliseen suhteeseen muun muassa lisäämällä suhteen avoimuutta ja luottamuksellisuutta. Itse läheisneuvonpitokokouksessa suhde näyttäytyi erilaisena, kun asiakkaat ja työntekijät olivat erilaisissa rooleissa.

Läheisneuvonpidon käyttöä estäviä ja tukevia tekijöitä liittyi niin aikaan, asenteisiin ja organisaatioon. Läheisneuvonpidon koettiin toisaalta säästävän työntekijän aikaa ja korvaavan monta yksilötapaamista ja sen vaikutus kesti pitkään. Toisaalta läheisneuvonpito nähtiin aikaa vievänä työtapana. Läheisneuvonpidon käyttöä tukivat laajempi verkostoajattelu ja toisaalta sitä esti sosiaalityöntekijöiden valmiiksi määritellyt agendat neuvonpidolle. Organisaation johdon ja päättäjien tietoisuus tuki läheisneuvonpidon käyttöä, kun taas erilaiset tehokkuusvaatimukset estivät neuvonpidon käyttöä. Tukevia tekijöitä liittyi myös työhyvinvointiin sosiaalityöntekijöiden vastuun jakamisessa ja työmäärän vähenemisessä. Estäviä tekijöitä sosiaalityöntekijöille olivat yhteenvedon kirjoittamisen vaikeus, luottamuksen puute asiakkaisiin ja tiedon puute läheisneuvonpidosta. Asiakkaisiin liittyviä esteitä

olivat, ettei heillä ollut läheisiä tai he eivät halunneet vaivata niitä ja, että neuvonpito vaati asiakkailta suurta avoimuutta.

Taulukko 12. *Sosiaalityöntekijöiden määrittely läheisneuvonpidon tavoitteista*

Läheis-neuvon-pidon tarkoitus	Läheisten saaminen mukaan työskentelyyn	Verkoston hyödyntäminen, Saada läheiset mukaan suunnitellusti
	Perheen ja verkoston aktiivisuuden lisääminen	Luonnollinen vs. viranomaisverkosto, Viranomaisten roolin pienentyminen, Tehdä itse omat ratkaisut
	Tuen saaminen sosiaalityöntekijälle	Tuki työntekijän auttamispyrkimyksille, Ymmärrys työntekijän huolelle
	Tiedon antaminen läheisille	Kokonaiskuva läheisille, Läheisten käsitysten muuttaminen Lastensuojelun reunaehtojen avaaminen
	Tiedon saaminen läheisiltä	Sosiaalityöntekijälle ymmärrys ympärillä olevasta verkostosta, Verkoston näkemykset, Uutta tietoa
	Hyvä suunnitelma	Yhdessä tehty kirjallinen suunnitelma
	Yksittäiset maininnat	Lapsen suojelu, Demokraattinen työskentely, Asiantuntijuuden jakaminen, Dialogisuus, Muutos, Moniammatillisuus
Milloin läheisneuvonpito?	Silloin, kun asiakkuutta takana jo useampi vuosi	Usein puhuttu kodin ulkopuolisesta sijoituksesta, Tarjotaan viimeisenä avohuollon tukitoimena, Tavoitteena huostaanoton estäminen
	Varhaisemmassa vaiheessa	Toiveena tarjota neuvonpitoa heti lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen, Usein kyseessä kriisitilanne
	Työntekijän avun tarpeessa	Kun sosiaalityöntekijä ei tiedä mitä tehdä
	Verkoston aloitteesta	Laaja ja aktiivinen verkosto, joka paljon yhteydessä sosiaalityöntekijään
	Milloin ei?	Ei verkostoa, Riitaisat suvut, Kriisitilanne
	Tietyt asiakasryhmät	Sopii mihin vain, Nuoret
Läheis-neuvon-pidon onnistuminen	Konkreettinen ja hyvä suunnitelma	Konkreettinen suunnitelma, Konkreettinen apu perheille
	Läheisverkoston luovuus	Läheisverkoston luovat ja yllättävät ratkaisut, Läheisverkoston sitoutuneisuus, Verkoston tiivistyminen
	Osallistujien määrä	Riittävä määrä lapselle tärkeitä ihmisiä paikalla
	Yhteinen tieto	Saadaan selvyyttä asioihin, Löydetään yhteinen sävel työntekijän ja asiakasperheen välillä
	Tuki lastensuojelun työskentelylle	Tukee asiakkaan lastensuojeluprosessia
	Epäonnistuminen	Verkoston vähäisyys ja riitaisuus
Osalli-suus läheis-neuvon-pidossa	Lapsi keskiössä	Lapsella on selkeä rooli, Lapsen oma edustaja mahdollistaa osallisuuden, Lapsi nostetaan esille
	Vanhempien osallisuus	Läheisten tuki, Sosiaalityöntekijän yhteenveto, Etävanhempien rooli
	Oma aktiivisuus	Oman elämänsä subjekti, Asiakas työskentelyn keskiössä

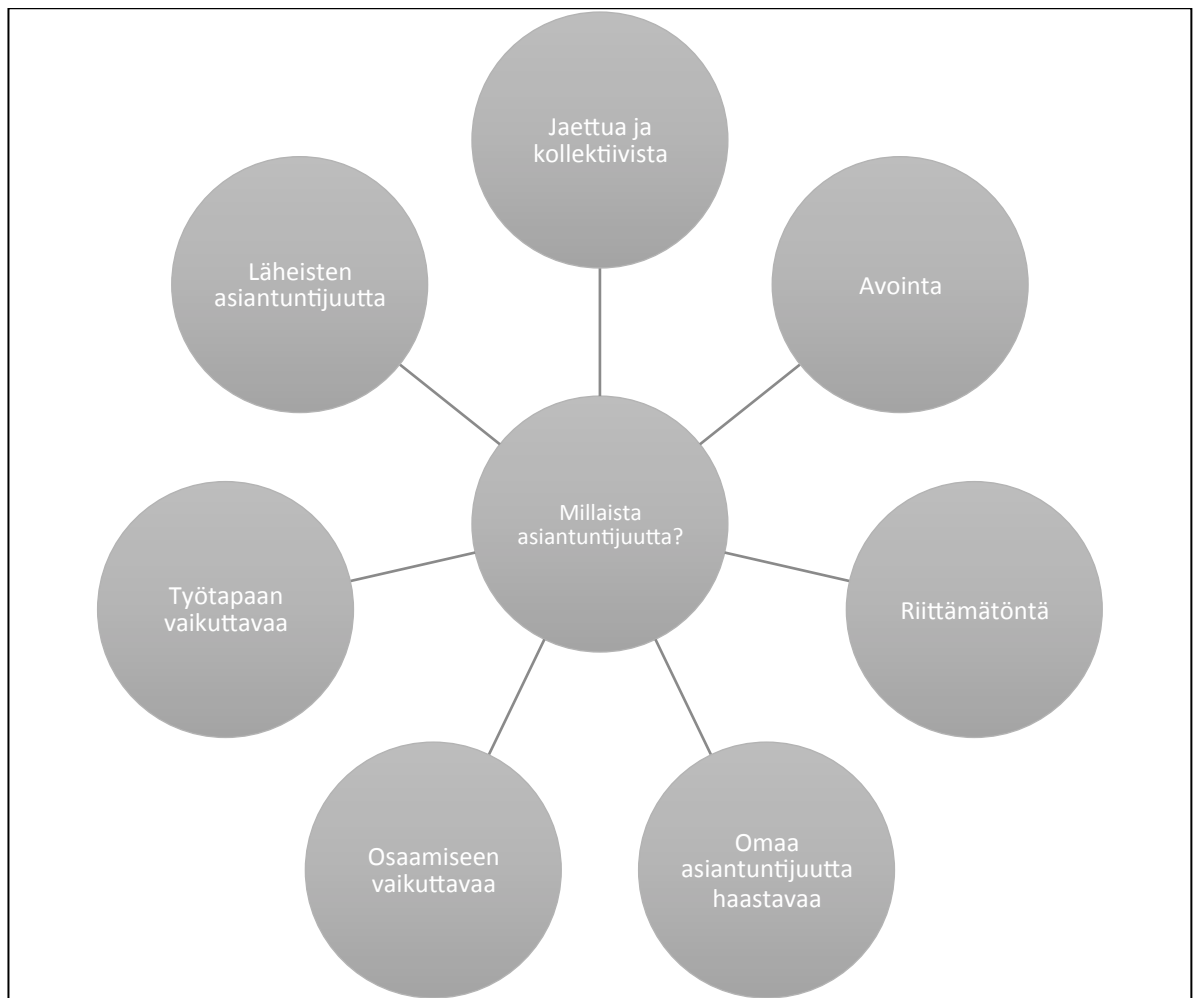
	Läheisneuvonpidon vaikutus	Lisää osallisuutta tietyissä reunaehdoissa, Läheisneuvonpidon rakenne, Neuvonpitoon valmistautuminen
	Osallisuuden muutos lastensuojelussa	Osallisuutta korostetaan, Lastensuojelulaki, Lapsen osallisuus kasvanut
	Vaikuttamismahdollisuus	Verkoston valitseminen, Käsiteltäviin asioihin vaikuttaminen ennen neuvonpitoa, Suunnitelman tekoon vaikuttaminen, Asioista päättäminen
Vaikutus sosiaalityöntekijän ja asiakkaan väliseen suhteeseen	Läheisneuvonpidossa toisen tyyppinen suhde	Työntekijän passiivinen rooli, Kumppanuus, Roolien tasa-arvoistuminen Koollekutsujan vaikutus, Verkoston vaikutus Sosiaalityöntekijä vieraalla maaperällä
	Läheisneuvonpidon vaikutus suhteeseen	Suhde voi lähentyä, Ei aina ole vaikutusta, Parempi yhteys, Avoimuus, Luottamuksellisuus, Asiakkaan ja verkoston suhde lähentyy, Yhteistyö helpompaa
Läheisneuvonpidon käyttöä tukevat tekijät	Aika	Korvaa yksilötapaamisia, Säästää työntekijän aikaa, Koollekutsujien työpanos vähentää sosiaalityöntekijöiden työmäärää, Vaikutus kestää pitkään, Läheisneuvonpitoon käytetty aika vaikuttaa työn laatuun
	Asenteet	Verkostoajattelu, Laajempi katsantokanta, Valmius laittaa itsensä likoon
	Työhyvinvointi	Vastuun jakaminen, Työmäärän väheneminen
	Organisaatio	Johdon ja päättäjien tietoisuus ja tuki
Läheisneuvonpidon käyttöä estävät tekijät	Aika	Työaikaa vievä, Ensimmäinen neuvonpito vie aikaa, Ei ole nopea ratkaisu, Kiireen keskellä työ kohdistuu perheen kanssa työskentelyyn, Yhteenvedon kirjoittaminen vie aikaa
	Asenteet	Läheisiä ei löydy, Sosiaalityöntekijällä valmis agenda, Päätösvallan antaminen asiakkaille
	Este työntekijälle	Yhteenvedo, Luottamuksen puute asiakkaisiin, Työskentely helpompaa vain asiakasperheen kanssa, Ajankohta, Tiedon puute, Aika ja työläys
	Este asiakkaalle	Ei läheisiä, Ei halua vaivata läheisiä, Vaatii asiakkaalta avoimuutta
	Organisaatio	Tehokkuusvaatimukset, Ylityökorvaukset, Kustannukset

5.2 Millaista asiantuntijuutta vaaditaan?

Toista tutkimuskysymystäni, millaiseksi sosiaalityön asiantuntijuus määrittyy suhteessa läheisneuvonpitoon, olen lähestynyt tutkimuksessa asiantuntijuuden määrittelyn, kohdattujen haasteiden sekä sosiaalityöntekijän vallan ja vastuun kautta. Kysyin haastateltavilta millaista asiantuntijuutta läheisneuvonpidossa sosiaalityöntekijältä vaaditaan. Alkuperäisenä ajatuksena oli, että haastattelu olisi suuntautunut siihen, minkälaista asiantuntijuutta läheisneuvonpito oli vaatinut haastateltavilta itseltään. Haastattelutilanteissa keskustelu suuntautui kuitenkin siihen, millaista asiantuntijuutta yleisesti vaaditaan tai minkälaista asiantuntijuuden pitäisi olla. Jonkun verran haastatteluissa tuli esille oman osaamisen ja näkemyksen kautta asiantuntijuusteemaa ja sen vaikutusta omaan työskentelyyn.

5.2.1 Sosiaalityöntekijän asiantuntijuuden määrittelyä

Asiantuntijuus oli pääteema, joten tästä löytyi haastatteluissa paljon mainintoja ja työntekijät määrittelivät sitä paljon. Pohdinnat asiantuntijuudesta usein kohdistettiin yleiseen eli siihen millaista asiantuntijuutta läheisneuvonpidossa työntekijöiden mielestä vaaditaan ja korostetaan. Oman asiantuntijuuden kautta pohtiminen oli haastatteluissa vähäisempää. Jonkin verran työntekijät toivat esille omaa osaamistaan. Haastatteluaineistoa läpikäydessäni teemoittelin ensin karkeasti ja muodostin työntekijän asiantuntijuuden yhdeksi koodiksi. Halusin näin katsoa kerralla kaikkea sitä haastatteluaineistoa, jossa työntekijä oli jollain tavalla määritellyt tai maininnut sosiaalityön asiantuntijuutta.

Kuvio 5. Sosiaalityön asiantuntijuus läheisneuvonpidossa

Jaettu ja kollektiivinen asiantuntijuus

Kaikissa haastatteluissa pohdittiin sitä, millaista on jaettu asiantuntijuus. Osittain kysyin tätä haastateltavilta suoraan, mutta he toivat tätä myös itse esille. Jaetun asiantuntijuuden idea on läheisneuvonpidossa yksi keskeisempiä, siksi oli mielenkiintoista katsoa tuleeko se näkyviin kaikissa haastatteluissa. Puolella haastateltavista tuli selkeästi näkyviin sosiaalityöntekijöiden näkemys asiantuntijuuden jakamisesta ja sen tärkeydestä. Osalla haastateltavalla tätä tuli jonkun verran näkyviin, yhdellä haastateltavalla oli vastauksissa nähtävissä selkeää ristiriitaa (toisaalta tuli näkyviin, mutta toisaalta ei) ja osa haastateltavista ei määritellyt lainkaan jaettua asiantuntijuutta.

Jaettua ja kollektiivista asiantuntijuutta oli se, että työntekijä uskaltautui heittäytyä tietämättömäksi sen suhteen mitkä ovat parhaimmat ratkaisut lapsen ja perheen tilanteeseen. Työntekijä esitti kysymyksiä ja luotti läheisverkoston kykyyn ratkaista

asia.

”AP: [t]än läheisneuvonpidon tavoitteesta ja tarkoituksissa niin tälle niin kun ihan nyt tälle asiakkaan ja työntekijän väliselle suhteelle, mitä merkitystä tällä sille?

H1: No peruskysymys siin on se, että ... työntekijä ei ole se, jossa se kaikki viisaus istuu elikkä työntekijä uskaltautuu heittäytyä tietämättömäksi ... sen suhteen että mitkä on parhaimmat ratkaisut ... lapsen ja perheen tilanteeseen elikkä työntekijä esittää kysymyksiä ja työntekijä voi luottaa siihen että läheisverkostossa voi olla olemassa semmosta tietämystä ja viisautta ... jota voidaan hyödyntää eli ... siin on aivan toisen tyyppinen suhde työntekijän ja asiakkaan välillä kuin tämmösessä yksilötyössä tai tavallisessa ryhmätyöskentelyssä ylipäätään niinkö. Työntekijä heittäytyy niinku passiiviseen rooliin sen läheisverkoston tapaamisen ajaksi, ei ole läsnä ei vaikuta ei pyri ... ei esitä mitään pyrkimyksiä siis sille verkostolle sinä aikana ei yritä, ei kyseenalaista ... sen prosessin aikana kun se läheisverkosto yksikseen ... pohtii. Se on demokraattisempi tapa.”

Asiakkaan näkökulmasta jaettu ja kollektiivinen asiantuntijuus tarkoitti sitä, että sosiaalityöntekijät kuuntelevat enemmän, luottavat läheisverkoston kykyyn löytää ratkaisuja ja esittävät enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Se, että työntekijät eivät väitä tietävänsä kaikkea, voi kohottaa asiakkaan itsetuntoa, että myös heitä arvostetaan asian ratkaisussa. Läheisneuvonpidossa korostui se, että osaa kohdata asiakkaan ja läheiset tavallisina ihmisinä. Työntekijän tulisi mennä maallikkotasolle eli olla yhdessä asiakkaiden ja läheisten kanssa miettimässä asioita. Sosiaalityöntekijä ei saa olla mikään ”herra Jumala”, joka sanoo miten asiat ovat ja mikä on totuus. Läheisneuvonpidossa sosiaalityöntekijän on pitänyt perehtyä asiaan hyvin, ettei hän tule tietäjänä kertomaan asioita. Yksi haastateltava kertoi itse lähtevänsä aina hyvin nöyränä neuvotteluihin.

”H8: [k]yl mun mielest ihmisten kannattais kokeilla tätä ja monta muutakin, ett miten sitä tehdään. Koska siis siinä vaihees kun näis jutuis ehkä kuvittelee ett on valmis niin sit kannattais ehkä mennä pois ja miettii jotain muuta, ett ei ainakaan ei munkaan elämästä ketään voi mitään kertoo niinku sen enempää ett miten me voitais kertoa meidän asiakkaitten elämästä, jota me tavataan ehkä kerran kuussa 45 minuuttia ja kirjataan sitä mitä ne meille kertoo plus sit jos se tietenkin näkyy jotenkin tosi pahalta tai ei siltä mitä ne kertoo, sehän on eri asia, mut ethän sä muuten tiedä kenenkään elämästä yhtään sen enempää mitä sulle kerrotaan tai

mitä sä oletat.

...

H8: Että joissain paikoissa olemme ylempänä näitä asiakkaita, tai ei ehkä ajatella, että itelleenkin voi sattua ihan mitä tahansa tai jollekin läheiselle tai jotain semmost ihan käsittämätöntä, ett aika nöyränä sitä lähtis selvittää ihan kenen vaan tilannetta.”

Keskeistä oli arvostaa läheisiä toimijoina eikä ajatella, että vain työntekijät tietävät ja pystyvät huolehtimaan asioista. Haastateltavat korostivat sitä, että läheisille näytetään työntekijöiden luottavan heidän pystyvän huolehtimaan asioista ja tähän annetaan heille mahdollisuus. Sosiaalityöntekijöiden tulisi haastateltavien mielestä ymmärtää, että verkostolla ja perheellä on itsellä voimavaroja ja vahvuuksia, jotka tulisi ottaa käyttöön. Tärkeintä oli se, että luotetaan perheiden ja verkostojen kykyyn selviytyä, ettei viranomaisten tarvitse kertoa ja määritellä kaikkia asioita.

Haastateltavat korostivat tavallisen kohtaamisen merkitystä. Sosiaalityöntekijän pitää osata kertoa asioista ymmärrettävällä tavalla ja ”arkikielistää” ammattipuhettaan. Sosiaalityöntekijä sanoittaa lapsesta ja perheestä tulleita huolia muun muassa yhteenvetotekstiin. Läheisverkostolla olleet huolet voivat tulla yhteisiksi sosiaalityöntekijän kanssa ja näin konkretisoitua. Läheisneuvonpidossa korostui haastateltavien mielestä sosiaalityöntekijän yleiset ihmissuhdetaidot enemmän kuin toimistolla tapahtuvissa tunnin tapaamisissa. Läheisneuvonpidossa tuli puhuttua enemmän ja vapaamuotoisemmin erilaisia tunnelmia ja asiakkaat sekä läheiset saattoivat uskaltaa enemmän kysyä heitä askarruttaneita asioita kuin toimiston kiireisemmässä ilmapiirissä.

”H3: [e]ttä työntekijät menee pois siitä virka-aikaroolista ja tulee heidän vuokseen sinne illalla, niin se oli jotenkin, se tuli siellä käytävillä sanomaan ne läheiset sitä että te todella yritätte auttaa, ett se oli ... niille semmonen iso juttu... Ja samoten kun muut läheisneuvonpidot, ett melkein ne on ollu niinku lauantaipäivänä tai joskus että ja siel ollaan ... tilanteessa että niitä asioita yrittää selittää ehkä sillä tavalla enemmän arkikielellä vielä, että kun ne läheiset kysyy, ett mä en nyt ymmärrä, ett miks te haluutte huostaanottaa, miks ku, tähän on ihan kiva poika, ett miks se pitää huostaanottaa. Ett niille pitää osata kertoa silleen ymmärrettävällä tavalla ett miks se on välttämätöntä niin siinä jotenkin se tavallaan arkikielistyy se oma puhe ja sit kun siinä ollaan vaikka kokonainen

päivä niin se ei oo mikään tunnin tapaaminen vaan siin pitää niin kun osata tietyllä tavalla olla ja seurustella ja syödään ja juodaan kahvia ja sit on se aika kun käytetään se oma ammatillinen puheenvuoro ja sit on sitä muuta vapaata aikaa ja seurustelua myös että, että siin ehkä enemmän pääsee tutustuun niihin läheisiin ihan ihmisinä ja näkee ... lapsen suhdetta miten hän toimii siinä läheistensä kanssa ja.”

Läheisneuvonpidossa sosiaalityöntekijän rooli nähtiin erilaisena. Se oli enemmän asiakkaan tasolla ja se oli vapaampi, kun kokousilmapiiri oli epämuodollisempi kuin toimistolla. Fokusryhmässä sosiaalityön asiantuntijuudesta keskusteltaessa haastateltavat pohtivat sitä, miten sosiaalityöntekijälle voi olla haastavaa läheisneuvonpidossa toimiston kokousrakenteesta poikkeava oleminen ja seurustelu.

”H2: Kyl mä näen että tässä struktuurissa, tässä läheisneuvonpidossa, jos ajatellaan sitä asiantuntijuutta että mikä se sosiaalityöntekijän asiantuntijuus [...] voi olla haastavaa niinku sosiaalityöntekijällä nimenomaan tää että siellä ei oo vaan sitä kokousta [...] sosiaalityöntekijät osaa sitä kokousstruktuuria jotenkin hallita, mut tääl on, sä käyt tupakalla, syödään yhdessä ja semmosta small talkia ja tavallaan tämmöistä normaalia kanssakäymistä niinku asiakkaitten kanssa, se on uutta. Mun mielestä se vaatii myöskin tietynlaista

AP: Joo ja sitä te tuotte myös paljon.

H2: Niin kun asiantuntijuutta.

H6: Ja verkosto tulee, sun pitää tervehtiä ihan eri tavalla

H6: sä et voi niinku sanoa, että no päivää, päivää

H2: Joo, aivan.

H6: Ja vähän pitää niinku kysyä, että mistäs te tunnette ja niinku semmosta

H2: Se on kyllä semmonen erilainen rooli niin kun hirveen vahvasti toi ja se varmasti luo niitä niin kun raameja siihen dialogisuuteen, että siellä joutuu tai sit voi olla ihan outo mut tavallaan jos haluaa sen prosessin eteenpäin niin joutuu olla dialogissa. [...]”

Haastateltavat korostivat sosiaalityöntekijän vastuuta huolehtia kaikkien asioiden käsittelystä, vaikka työntekijä pyrkii asettumaan enemmän samanlaiseen asemaan asiakkaan kanssa.

”H4: [e]ihän sellast rooli voi pitää siin läheisneuvonpidos, että siin on pakko enemmän asettua niinku samanlaiseen asemaan ehkä sen asiakkaan kanssa, [...]”

ethän sä oo yks niinku niistä läheisistä vaan kyllä sä oot sosiaalityöntekijä ja täytyy olla ne tietyt mielessä ne asiat mist on huolissaan ja ett niihin tulee sit joku ratkasu mut se nyt tulee jo siin kysymysten teossa, muttet sit jos se porukka alkaa jotenkin väistellä jotakin tiettyä aihetta, ett ne kaikki tulee käsiteltyy

AP: Ett silti on niinku se vastuu, ett on vastuu siinä

H4: ... Mut kyl varmasti joillekin työntekijöille on vaikeeta, niinku sellaseen asemaan lähteminen, vois kuvitella.”

Verkostotyöskentely ei automaattisesti tuonut esille jaettua asiantuntijuutta. Usein verkostot olivat isoja viranomaisverkostoja, joissa asiakas on enemmän objekti viranomaisten keskustelun kohteena. Keskeistä oli haastateltavien mielestä pohtia miten asiantuntijuus oikeasti verkostossa jaetaan ja miten asiakas kokee, että verkosto on koolla hänen hyväkseen ja tässä on uudenlaisen asiantuntijuuden mahdollisuus. Läheisneuvonpidossa voi syntyä todellinen kumppanuus viranomaisten ja läheisten välille, mutta vaarana oli yhden haastateltavan mielestä, että siitä saattoi tulla suora manipulointikeino ja läheisneuvonpitoa voi käyttää myös väärin. Tämä oli haastateltavan mielestä kiinni sosiaalityöntekijän elämän ja ihmisarvoista.

Konkreettisia tapoja jakaa asiantuntijuutta olivat haastateltavien mielestä muun muassa

- 1) Sosiaalityöntekijä ei yksin aseta kysymyksiä, jonka pohjalta läheisneuvonpidossa työskennellään, vaan muun muassa nuoret voivat itse asettaa keskeiset kysymykset.
- 2) Sosiaalityöntekijä ei yksin seuraa suunnitelman toteutumista, vaan myös läheiset arvioivat miten tehty suunnitelma on toteutunut.
- 3) Myös työntekijä on velvollinen sitoutumaan yhteiseen suunnitelmaan ja tulemaan vastaan asiakkaita sekä läheisiä. Jos esimerkiksi läheiset tekevät ehdotuksen rahallisesta tukemisesta, tulee työntekijä vastaan sen verran kuin pystyy, jottei vesitä läheisten tekemää suunnitelmaa. Työntekijän tulee sitoutua omalta osaltaan suunnitelmaa.
- 4) Jätetään kysymykset avoimiksi, odotetaan ja kuunnellaan mitä läheisverkosto ehdottaa, ei ehdoteta aina työntekijälähtöisesti toimenpiteitä.

Jaetun asiantuntijuuden tarkoitus oli haastateltavien mielestä, että sosiaalityöntekijät ja asiakkaat pääsevät dialogiin keskenään, koollekutsujen avustamana. Osa haastateltavista koki, että on sama minkälaista päätöksentekomenetelmää käyttää, kun oli valmis jakamaan omaa asiantuntijuuttaan ja ottamaan sitä avoimesti vastaan niin

läheisiltä kuin muilta viranomaisilta. Jaetulla asiantuntijuudella oli selkeä yhteys osallisuuteen. Asiakkailla ja läheisillä oli mahdollisuus vaikuttaa prosessiin. Toisaalta, kun vanhemmat ja lapset tekivät ratkaisuja omassa elämässään, voi työntekijä yrittää tuoda niiden ratkaisujen seurauksia näkyväksi.

Vaikka sosiaalityöntekijän rooli nähtiin keskeisenä läheisneuvonpidossa, haetaanhan läheisneuvonpidossa vastauksia juuri sosiaalityöntekijän esittämiin huoliin, sosiaalityöntekijä oli haastateltavien mielestä läheisneuvonpidossa kuitenkin ”vain” yksi kutsutuista. Hän tuo mukanaan oman näkemyksensä tilanteesta yhtenä muiden joukossa. Läheisneuvonpidon rakenne vaikutti siihen, että sosiaalityöntekijällä on neuvonpidossa selkeä paikka. Hän ei ole kuitenkaan yhtä merkittävässä asemassa, kuin toimistolla vetämissään neuvotteluissa. Sosiaalityöntekijän tehtävä koettiin helpoksi läheisneuvonpidossa.

”AP: [m]illanen rooli sun mielest sosiaalityöntekijällä sit on siin läheisneuvonpidossa? [...] mitä sä ajattelet ihan siin neuvonpidossa että, eroaako se rooli ... jos nyt vertaa ... muuhun lastensuojelun sosiaalityöhön nii?

H5: ... No siis eroaa. Ja eroaa itseasias aika paljonkin että, mähän menen sinne yhtenä kutsuttuna, ett siellä voi olla viis, viistoista vaikka läheisverkostoon kuuluvaa kutsuttuna ja neljä viranomaista kutsuttuna ja mä menen sinne yhtenä kutsuttuna viranomaisena sen oman ... lausuntoni kanssa jonka mä esittelen omalla vuorollani, jossa tuon esille omat näkökulmani, josta seuraava jatkaa ... se on niin kun mun ääni ja mun mielipide ja näkemys tilanteesta yksi muiden joukossa.

AP: Joo, okei.

H5: ... kyl sil on eroa aika paljon ja jotenki mä koen että, ku siinä on ne ulkopuoliset, puolueettomat vetäjät jotka vetää itseasias aika taitavastikin niitä kokouksia monesti niin, [...] mää on kokenu ett mun rooli on tehty siel aika helpoksikin

...

H5: ett monesti kun me pidetään täällä, voi olla isojakin verkostoja, [...] minun kutsumana koolla niin mähän itse olen se, kun mä vedän sitä verkostoa ja huolehdin monista eri asioista sen kokouksen aikana, mut siel on helppo istua töröttää ja hoitaa vaan se oma roolinsa siinä alkuvaiheessa. [...] kyl mä nään ett siin on ... vähän ehkä etäämpänäkin siinä hetkessä ja siinä tilanteessa, kun ei oo tavallaan siit kokonaistilanteesta vastuussa, vaikka toisaalta kuitenkin on, onhan se vastuusosiaalityöntekijän rooli kuitenkin siellä merkittävä ja valtavan isossa

roolissa, ... mut että ehkä just se läheisneuvonpidon kulkukin tekee sen, että siel on niin selkee paikka sillä sosiaalityöntekijäll, ... kyl mä koen ett se on erilainen.”

Asiantuntijuuden jakamista ei kukaan haastateltavista nähnyt uhkana vaan päinvastoin mahdollisuutena saada luonnollisia resursseja käyttöön. Oli hyvä, jos läheisneuvonpidossa pystyttiin saavuttamaan yhteinen ymmärrys ja sosiaalityöntekijä sai riittävän selkeästi tuotua kokonaistilanteen omalla asiantuntijuudellaan verkostolle esille.

Jaettu asiantuntijuus oli haastateltavien mielestä sitä, että kukaan ei tiedä paremmin ja jokaisella on oma näkemys. Neuvottelussa ei saisi haastateltavien mielestä kilpailla siitä, kuka tietää eniten vaan, että kaikki tuo oman työorientaationsa ja näkemyksensä ja työntekijänä toimii neuvottelussa asiakkaan parhaaksi. Asiakas ei ole neuvotteluissa vain kuulemassa vaan työskentelyn keskiössä. Parhaimmillaan läheisneuvonpito oli haastateltavien mielestä tätä.

Haastateltavat korostivat, että sosiaalityöntekijä ei vain teknisesti toteuta jotain työtapaa, vaan ymmärtää työskentelyn teoreettiset ja ideologiset lähtökohdat ja osaa soveltaa tietoa erilaisissa konteksteissa. Läheisneuvonpidossa kaikki osapuolet, niin asiakas, läheinen kuin työntekijä, tuottavat yhdessä uutta tietoa ratkaisujen löytämiseksi. Reflektiiviseen, avoimeen asiantuntijuuteen liittyy valmiutta hyväksyä uusia ja innovatiivisia ratkaisuja, joissa pystyy joustamaan byrokratian keskellä.

Sosiaalityöntekijä on riittämätön

Haastatteluissa tuotiin esille, että läheisneuvonpidossa toisaalta vaadittiin selkeää ja vahvaa asiantuntijuutta, mutta kuitenkin kykyä myöntää oma riittämättömyytensä.

”AP: [s]anoit että oot niinkun kannustanutkin työyhteisössä muita käyttämään läheisneuvonpitoa niin mitä sä ajattelisit ett sä kertoisit heille että millaista asiantuntijuutta tai roolia se heiltä vaatii?”

H1: Joo. No kyl se vaatii sen, että pitää osata, pitää olla itsellään aika selkeä käsitys siitä ett mihin, akuutteihin kysymyksiin toivoo vastausta ... koskien lapsen elämän tilannetta ... mikä on epäselvää ja mihin toivoo ... lisävalaistusta ja vastauksia elikkä ett pitää osata esittää kysymyksiä, heittäytyä tyhmäksikin, ... se on varmasti erityisen vaikeeta läheisneuvonpitojen käyttö sellaiselle työntekijälle

ett niiden pitäis olla vähän niin kun kaikkivoipia ... että kyllähän he nyt löytää ne ratkaisut tota kunhan vaan aika kuluu ja eli pitää niinkun myöntää oma riittämättömyytensä ... ei osata välillä sanoa itsellensä sillä tavalla ett nyt mä en kerta kaikkiaan osaa enää löytää tähän asiaan niin kun mitään uutta lisävalaistusta ... ”

Hyvä lähtökohta läheisneuvonpidolle oli pyytää läheiset apuun, kun työntekijä ei itse tiennyt mitä tehdä. Asiantuntijavallan nähtiin vähenevän, kun työntekijä ei ole ainoa, joka tietää miten asia tulisi ratkaista. Tämän ei nähty tarkoittavan vastuun pakoilua, vaan että työntekijän ei tule yksin pitää kaikkia lankoja käsissä. Oman riittämättömyyden myöntäminen ei välttämättä ollut sosiaalityöntekijöille helppoa. Se, että ei osaa tai ei tiedä vastauksia, koettiin nähtävän huonon työntekijän merkinä. Yksi haastateltava pohti, että oliko tämä yhteiskunnalliseen työmoraaliin liittyvä kysymys siitä, kuinka työelämässä pitäisi toimia ja pärjätä. Sosiaalityössä ei ole hänen mielestään mahdollista toimia tehokkuusyhteiskunnan vaatimusten mukaan. Haastateltava yhdisti tähän organisaation ja johdon asettamia paineita sosiaalityön asiantuntijuudelle. Sosiaalityössä tuli haastateltavan mukaan satsata enemmän laatuun, vaikeissa asioissa ottaa lisää aikaa ja huolehtia vähemmän sosiaalityöntekijöille asetetuista määrällisistä tavoitteista.

Oman asiantuntijuuden riittämättömyyden myöntämiseen liitettiin luottamus. Työntekijän ajatellessa ammatillisen pätevyyden tarkoittavan sitä, että kaikki tietämys tulee olla itsellään eikä voi luottaa kuin korkeintaan kollegoihinsa, eikä arvosteta asiakkaiden tietoa, oli tämä este läheisneuvonpidolle. Uusien sosiaalityöntekijöiden koulutuksessa tulisikin kiinnittää enemmän huomiota laajennetun asiantuntijuuden käsitteeseen.

Oman asiantuntijuuden haastamista

Läheisten ottaminen mukaan lastensuojelun työskentelyyn haastaa sosiaalityöntekijää ja vaatii itsensä likoon laittamista.

“AP: [o]nks tää sulta läheisneuvonpito ja näis prosesseis oleminen onk se sult itseltä vaatinu niinku täs sosiaalityöntekijänä jonkinlaist, jotain niinku erilaista tai muutosta johonkin tai?

H10: ... kyl se kuitenkin varmaan ... semmosta itsensä likoon laittamista on, ett vaatiihan se semmosta että, jos nyt ajatellaan että ett sä niin kun saatat joutua

aika ihmeellisiinkin tilanteisiin ja siel on suku laidasta laitaan, joil on käsityksiä lastensuojelun sossusta kaiken näköstä, niin kylhän siel saattaa joutuu vaikka minkänäköseen tilanteeseen, ett ei ne kaikki ihan mukaviakaan oo, ett kylhän se semmosta niinku vaatii, ett varmaan monet ehkä ajattelee, no helpompaa ku se on se asiakas vaan siinä ja turha niitä sukuu että öh tuua siihen, että nehän vaan sekottaa sitä pakkaa lisää.”

Haastateltavat toivat esille, että läheisneuvonpidot eivät aina olleet helppoja sosiaalityöntekijälle. Perheen tilanne oli usein monimutkainen. Läsä olevilla perheen jäsenillä ja läheisillä saattoi olla erilainen näkemys siitä, mitä perheen pitäisi saada ja mikä perheen tilanne oli. Läheisneuvonpito vaatii sosiaalityöntekijältä vahvaa työtettä ja rohkeutta esittää lastensuojelun näkemystä verkostolle, joka saattoi koostua jopa kahdesta kymmenestä vieraasta ihmisestä. Oman ammattitaidon vaade korostui myös suunnitelman hyväksymisessä. Sosiaalityöntekijä on läheisneuvonpidossa kuin muiden joukossa, mutta suunnitelmaa hyväksyessä hänen tehtävä on merkittävä lapsen asioiden huolehtijana.

Avoim asiantuntijuus

Sosiaalityöntekijöiden pyrkiessä kuuntelemaan ja jakamaan asiakkaiden tuottamaa niin sanottua toista tietoa sekä välittämään sitä eteenpäin yhteiskunnan hallinnollisille ja poliittisille toimijoille, on kysymys sosiaalityöstä, joka perustuu kumppanuuteen kuin modernia professiota luonnehtivaan ammatilliseen ”paremmin tietämiseen” (Juhila 2006, 106). Haastateltavat korostivat, että sosiaalityöntekijältä vaaditaan läheisneuvonpidossa rehellistä kohtaamista asiakkaan ja läheisten kanssa. Asioista pitää puhua avoimesti ja ei voi teeskennellä, että kyseessä on vain ”kahvikeskustelu”, kun kyseessä on vakava tilanne.

”AP: Sit mä omalta kohdalta mä oon pohtinut, mulla on itsellä vaan niin kun oikeestaan yks kunnon kokemus

[...]

AP: Ja mä huomasin ainakin siinä ensimmäisessä kokouksessa, ett mä en oikeasti luottanut, että mä oon reflektoinu sitä myöhemmin, että mulla oli päässä sellainen ett me ollaan niinku tehty jo se päätös jostain asiasta.

H2: Niin, joo.

AP: Ja siihen mä oon niinku palannut itse tässä prosessissa, niin tunnistatko sä tästä niinku?

H2: Joo, mutta tää on just siis sitä mitä mä tarkoitin [...] pitäis uskaltaa olla rehellinen koko sen valmisteluprosessin aikana ja sanoa, ... ett tämmönen kohteliaisuus tässä vaiheessa niin, se ei sovi ollenkaan, että tääl pitäis olla niin kun rehellinen, kun me ollaan kuitenkin valta-asemassa siellä, [...] ett kylhän nää nää sosiaalityöntekijät tai siis perheet tietävät ett missä he, minä hetkenä tahansa niin kun laki sallii meidän tekemään näitä päätöksiä mitä päin me tavallaan halutaan vaikka se nyt ihan näin ole, mutta [...] eihän me voida niin kun feikata, ett me istutaan siä ku joku kahvikeskustelu vaan onhan tää niin kun vakava tilanne aina ja vakavan asian ympärillä kokoonnutaan ja tärkeitä päätöksiä tehdään, vaan me tehdään ne niin kun eri lailla, mutta ollaanhan me kuitenkin vastuussa näistä niin kun, että prosessi tavalla tai toisella menee eteenpäin, ett lapsen niin kun tilanne paranee, sehän on tää ydinkysymys edelleen, ett mä ajattelen tää, ett jos sullakin on ollut joku semmonen oma agenda tässä, niin sen pitäis melkeen sanoa tai sen pitää sanoa, ei melkein.”

Läheisneuvonpito vaatii haastateltavien mukaan sosiaalityöntekijältä valmiutta, halua ja uskallusta avata oma työnsä koko verkostolle. Sosiaalityöntekijän pitää perustella omat lähtökohtansa ja ratkaisunsa ja tätä verkosto vaatii ja ansaitsee. Oman asiantuntijuuden avaaminen voi olla hankalaa. Läheisneuvonpidossa voi joutua puolustamaan tehtyjä ratkaisuja. Sosiaalityöntekijän rooli oli tärkeä huolten jäsentäjänä. Sosiaalityöntekijän tulee avata omat huolet perheelle ja verkostolle riittävän selkeästi ja konkreettisesti. Kertomalla huolensa työntekijä kutsuu läheiset työskentelyyn, jotta huolet vähenisivät ja lapsen elämä menisi parempaan suuntaan.

”AP: [o]nk se myös niin että työntekijä niin kun enemmän, on tietyl taval enemmän ... niin kun avoimemmin siinä esillä tai läpinäkyvämpänä tai?

H3: Mmm. Niin kylhän siinä niin kun työntekijänäkin niin ett sun pitää sosiaalityöntekijänä kyetä sanomaan ett miks tää lapsi on asiakkaana ja mikä se sosiaalityöntekijän huoli on ja mikä pitäis muuttua ett tää huoli poistuis, se täytyy osata aika konkreettisesti sanoa, ett jos puhutaan vaik ett kodin olosuhteet vaarantaa lapsen terveyden ja kehityksen niin se ei sano yhtään mitään kenellekään maallikolle, ehkä sosiaalityöntekijälle itsellekään ett sen tavallaan avaaminen just että mitä ne asiat on jotenkin konkreettisesti koska ... asiakkuuden jatkumiselle tai muutostyölle ei ole edellytyksiä jos ei kykene sanomaan ett minkä pitää muuttua.”

Avoimeen asiantuntijuuteen kuului sosiaalityöntekijän kyky dokumentoida oma

ajattelunsa. Yksi haastateltava oli sitä mieltä, että jos läheisneuvonpidolle asetettiin esteeksi yhteenvedon kirjoittaminen, työntekijälle ei ollut jäsentynyt mistä hän oli huolissaan tai minkä takia lapsi oli asiakkaana ja mihin asioihin pitäisi löytyä ratkaisuja. Haastateltava uskoi, että uuden lastensuojelulain ja lastensuojelutarpeen selvityksen yhteenvedon tekemisen myötä oli työntekijöille tullut enemmän valmiuksia arvioida lapsen tilannetta ja perustella lastensuojelun tarvetta.

Kiire ja stressi kapeuttavat sosiaalityön asiantuntijuutta. Yksi haastateltava korosti, että tilanteen ollessa haastava ja stressaava työntekijälle, tulisi hänen päinvastoin laajentaa ajatteluaan. Tällöin käy usein toisin päin ja tämä huolestutti haastateltavaa. Haastateltavan mielestä sosiaalityöntekijät kaipasivat liikaa erilaisia ohjeistuksia siitä miten asioissa tulisi toimia. Haastateltava kuvaili vaarallista kuvaa siitä, jos sosiaalityöntekijän asiantuntijuus kapeutuu pelkkien käskyjen noudattamiseksi.

”AP: Ett miten läsnä tää on niinku tavallaan, kun sä kuvaat täs tätä ett miten jaetaan, miten sä koet täl hetkel tän nykytilanteen niinku teiän tääl työyhteisössä? Ett onko tällasta ajattelua mistä me täs puhutaan niin?

H2: Se riippuu kauheen paljon niinku sosiaalityöntekijöistä [...] mut sen mitä mä oon kiinnittänyt huomioon ennenkin ja sanonutkin jossakin, että [...] mitä stressaavampi niin kun kokonaistilanne työpaikalla on, niin sitä kapeammaks tää menee. Ett se on kauheen surullista, ett toisaalt pitäisi niinku mennä oikeestaan mennä niin kun toisin päin.

AP: Kyllä.

H2: Ett jos tulee hirvee stressi niin pitäis todellakin saada ne muut resurssit mukaan, että saa niinku sitä, jakaa sitä, siis reflektoida useampien kanssa ja saada jotain päätöksiä tehtyä.

AP: Tunnistan tämän.

H2: ... silloinhan itekin, ett ihmiset istuu vaan ja tekee jotain hätäisiä, pahimmassa tapauksessa kauheen hätäisiä ... päätöksiä ja että saadaan vaan niinku nää asiat niinku pois pöydältä ja eihän ne poistu sillä kuitenkaan”.

”H2: Niin sosiaalityöntekijät ilahtuivat ja sanoivat, että se on helppo mennä kertomaan ... nyt kun pitäis tehdä tää pitkä prosessi ja näin, ettei se oo ongelma, se on helppo kertoa asiakkaille, että näin on vain määrätty, [...] ett ei tarvii selittää että mitä mä teen ja miks mä teen, vaan mä teen vaan sen takia, kun mut on käsketty. Ja mun mielestä tämmönen ajattelumalli on kauheen vaarallinen, se on muutenkin vaarallinen ett ku ajatellaan mitä sosiaalityöntekijät tekivät

Saksassa sodan aikana, olivat hyvin aktiivisina siellä niin kun erottamaan sopimattomat ihmiset niin kun keskitysleireihin, että tämmönen, että se ei sovi mun mielestä niin kun sosiaalityöntekijän asemaan tai virkaan tai ammattiin tää tapa toimia, että vaan napataan jotain käskyjä ja sitten tehdään sen mukaan, ... miten sen saa pois, sitä mä en tiedä.”

5.2.2 Läheisten asiantuntijuus

Osa haastateltavista määritteli läheisten asiantuntijuuden olevan asiantuntijuutta omasta elämän tilanteesta. Myös Heino ja Arnkil (2015, 203) toteavat, että läheiset eivät ole asiakkaan asemassa, vaan he ovat arjen asiantuntijoita. Haastateltavien mielestä tätä asiantuntijuutta työntekijöiden tulisi kuunnella ja arvostaa enemmän. Ihmisten pitäisi saada elää omalla tavallaan, kunhan lapsi ei siitä suoraan kärsi. Läheiset keksivät myös luovia ja konkreettisia ratkaisuja, jotka auttoivat lapsen tilannetta. Sosiaalityöntekijöitä tarvittiin siihen, että läheisten asiantuntemus saatiin paremmin käyttöön. Tärkeintä oli, että läheisten voimavarat otettiin käyttöön ja arvostettiin läheisiä toimijoina. Muussa lastensuojelutyössä läheisten resurssia ei oteta huomioon eikä hyödynnetä tarpeeksi.

Fokusryhmähaastattelussa pyysin haastateltavia määrittelemään avointa ja reflektiivistä asiantuntijuutta. Keskustelu käytiin asiakkaiden ja läheisten asiantuntijuuden kautta. Haastateltavien mukaan läheisten asiantuntijuus oli arjen asiantuntijuutta ja jaettu asiantuntijuus oli yhdessä tuotettua tietoa ja konkreettisia ideoita.

AP: [t]äs aika moni nostaa täs haastatteluis, että avointa asiantuntijuutta, asiantuntijuuden jakamista, mut miten jos täs keskusteltais yhdes viel vähän enemmän sitä, että mitä se käytännössä niin kun sitten on? [...] että itsellä selkeä käsitys millasii huolii ja millä päätöksellä on siihen tullut, mutta miten te määrittelisitte niinku tällasta avointa ja reflektiivistä tällasta asiantuntijuutta?

H1: Asiakkaiden osalta ... heidän oma asiantuntijuutensa on arjen asiantuntijuutta elikkä läheisverkosto on siellä paikan päällä avaamassa sitä arjen asiantuntijuutta elikkä sielt tulee valtavasti semmosta lisätietoo ... työntekijällekin jota ei varmasti muilla konsteilla edes sais esiin eli jos mummi kertoo, että tapahtuu sitä ja tätä ja tota ku lapsen äiti sairastuu niin se konkretisoi sitä ... millä tavalla läheisverkosto itse oikeesti niinku toimii lapsen hyväksi.

[...]

H9: Niin mul tulee aina tästä asiantuntijuudesta just se semmonen kliseinen mutta totta tavallaan just se jaettu asiantuntijuus, ett kuitenkin me halutaan molemmat siinä tavallaan tuottaa uutta tietoa siin yhdessä ja se on ... ett löytyis ne ratkaisut, ett molemmat saa sitä uutta tietoa siit tilanteesta ett ei oo vaan, ett se kauhee ruma sana, ett kerätään vaan tietoa puolin ja toisin

H2: Mmm.

H9: must se kuulostaa niin järkyttävältä, ett mielumminkin niin päin että molemmat tuottaa toisilleen uutta tietoo mitä voidaan hyödyntää ja minkä myötä voidaan sitten miettii niitä ratkaisuja ja miten saadaan tilanteeseen tarvittavaa muutosta

H3: Semmosta konstruktivistista ett se tavallaan se tieto rakentuu sen-

H2: Näinhän se on, mut tää reflektiivinen, avoin ja reflektiivinen asiantuntijuus niin kylhän mä ajattelen siihen liittyy paljon sitä myöskin niin kun valmiutta, niin kun sä lupasit sen kännykän, mut voihan olla niin kun muitakin ja siis uusia ratkaisuja, ettei sosiaalityöntekijät ampuu alas kaikki mitä nää hienot hyvät ideat mikä perheestä tulee ett joit ei meil oo tapana tehdä [...] vaikka se vaikuttaa ensin kauheen jäykältä mut onhan sitä joustovaraa hyvin paljon loppujen lopuks.

H7: Mun mielest se on läheisneuvonpidon rikkaus justiinsa, ett sielt tulee niitä siis niin yllättäviä ideoita voi tulla

H2: Joo, joo

H7: niiltä läheisiltä, ett itel ei olis tullu pieneen mieleenkään tai ei tietenkään myöskään voinu tietää ett semmosta on mahdollista järjestää, mut ett ... konkreettisia ajatuksia, ett riitelevät sisarukset niin toinen menee kummitätinsä luokse ... kerta viikkoon, ... tämmösii ratkaisuja saa siihen ..., mun mielest loistavia, parhaimmillaan tosi loistavia juttuja nousee.

[...]”

Haastateltavien mukaan läheiset olivat neuvonpidoissa innostuneina mukana ja he olivat sitoutuneita työskentelyyn. Tavoitteena ja motiivina heillä oli lapsesta välittäminen. Yksi haastateltava korosti, että sukulaiset ja läheiset yleensä haluavat auttaa lapsia, jos he vaan tietävät missä asioissa pitäisi auttaa. Haastateltavat kokivat, että valmisteltuun ja hyvin organisoituun läheisneuvonpitoon läheisten oli helpompi tulla, kuin muuhun lastensuojelun tapaamiseen toimistolle.

Osalla haastateltavista oli ollut prosesseja, missä läheiset olivat vetäytyneet eivätkä halunneet yhden kokouksen jälkeen enää osallistua neuvonpitoihin. Yksi haastateltava kertoi yhdessä neuvonpidossa huomanneensa, että asiakasperhe oli verkoston vahvin

toimija. Tällöin verkostosta ei voinut olla tukea perheelle. Välillä oli epäonnistuttu siinä ketä läheisiä oli osallistunut neuvonpitoon. Ongelmallista oli myös ollut, jos oli kovin riitaisat suvut.

Läheisillä oli suuri merkitys lapselle ja heidän mukana pitäminen lapsen elämässä oli välillä oma tavoitteensa läheisneuvonpidossa esimerkiksi sijoituksen jälkeen.

“H3: [k]ahdessa prosessissa sit kuitenkin ollaan niinku päädytty huostaanottoon että, muttet silti niin kun nähdä se että sillinkin kun lapsi on sijoitettu niin edelleen läheisneuvonpidon seurantakokouksia voidaan pitää koska läheiset olis silti osa elämää, ettei ne hylkää lasta, vaikka lapsi ei enää kotona asu, ett ne läheiset pysyy siinä lapsen elämässä ja voidaan tehdä lomasuunnitelmia läheisten kanssa eli sillä tavalla niin kun ett mä en ajattelis ett sekään on niin kun epäonnistumista [...]”

5.2.3 Sosiaalityöntekijän osaaminen läheisneuvonpidossa

Haastateltavien mukaan läheisneuvonpidossa sosiaalityöntekijän osaamiselta vaaditaan ymmärrystä kollektiivisesta osaamisesta, sosiaalisen muutostyön teoriasta, voimaantumisen teoriasta, ihmissuhdeosaamisen merkityksestä, sosiaalityön käsitteellistämisestä, kokonaisvaltaisesta näkemyksestä, omien asiakkaiden tuntemisen tärkeydestä ja verkostotaidoista.

Sosiaalityön osaamisen kollektiivisuus oli esimerkiksi sitä, että yhteisön jokaisella jäsenellä nähtiin olevan asiantuntemusta, joka oli hyvä saada muiden käyttöön. Tässä korostui, että asiantuntijuutta voi olla olemassa ainoastaan yhdessä ihmisessä vaan se muodostui yhdessä muiden kanssa. Asiantuntijuuden kollektiivisuuden hyödyntämisessä läheisneuvonpidossa oli sosiaalityöntekijällä tärkeä tehtävä. Jotta läheisverkoston asiantuntemus saatiin arjen käyttöön, sosiaalityöntekijän tehtävänä oli arvioida läheisverkoston asiantuntemuksen käytännön sovellutusten toimivuus.

Läheisneuvonpidossa tarvittiin perinteistä sosiaalityön asiantuntijuutta, kuten teoreettista ymmärrystä sosiaalisesta muutostyöstä. Lisäksi vaadittiin voimaantumisen näkökulmaa. Tavoitteena oli löytää vahvuudet ja voimavarat asiakkailta ja läheisiltä. Läheisneuvonpidossa tarvittiin haastateltavien mielestä enemmän ihmissuhdeosaamista. Sosiaalityöntekijän tuli olla aidosti kiinnostunut perheen asioista ja, että niihin saatiin

ratkaisu.

”AP: [e]rillaiset tilanteet vaatii niinku erilaist asiantuntemusta, mut sä tuot siihen sen sosiaalityön asiantuntemuksen niin onko, tuleeko, onko läheisneuvonpidossa jotain sellaista, pystyksä paikallistaa jotain sellaista jossakin muussa lastensuojelutyössä, onko se jotain erilaista asiantuntemusta vaaditaanko kun tai tuleekse toisell taval esille kun muussa tota niin?

H4: ... ehkä se vaatii enemmän, niinku kyllähän peruslastensuojelun työtä tavallaan voi tehdä ... ett se voi olla sellasta niinku tilanteitten arviointia, muttet ehkä enemmän läheisneuvonpitos tarvitaan sellasta niin kun ihmissuhdeosaamista kuitenkin vois sanoo, tietenkin sitä täs ihan perustyössäkin tarvitaan, mut sitä voi myös tehdä ilman sitä ja pitää olla semmonen niinku aito kiinnostus kuitenkin sen perheet asioit kohtaan sitte ett niihin saadaan ratkasu, ett ei sinne voi mennä tympeenä, ett no niin, koittakaa nyt keksii joku ratkasu, joo joo.”

Sosiaalityöntekijän tuli haastateltavien mielestä pystyä avaamaan läheisverkostolle lain asettamat reunaehdot, lastensuojelun tukitoimet ja keinot perheen auttamiseksi. Tärkeää oli saattaa sosiaalityön keinot läheisverkoston käyttöön ja tietoisuuteen. Sosiaalityöntekijällä tuli ennen läheisneuvonpitoon ryhtymistä olla käsitys perheen kokonaistilanteesta. Hänen tuli ymmärtää miten läheisneuvonpito voisi hyödyttää perhettä ja mihin hän oli hakemassa ratkaisua. Sosiaalityöntekijän tuli ymmärtää ja sisäistää työntekijän merkitys läheisneuvonpitoprosessissa. Sosiaalityöntekijällä tuli olla selkeä käsitys omista asiakastilanteista, jotta voisi tietää ketä läheisneuvonpito auttaa ja kenelle se kannattaa järjestää. Tähän toi haastateltavien mielestä haasteensa jatkuva työntekijöiden vaihtuminen. Kokemattomalla työntekijällä saattoi olla vaarana neuvonpidon käyttäminen pelkästään tiedon hankintaan. Yhden haastateltavan mielestä sosiaalityö oli yllättävän kaukana perheen arjesta. Perhetyöntekijöiden asiantuntijuus oli hyödyllistä perheen kannalta läheisneuvonpidon kysymyksiä valmisteltaessa.

Sosiaalityöntekijän asiantuntijuudessa oli kyse siitä, että sosiaalityöntekijä osaa arvioida mikä on olennaista asiakkaan tilanteessa lastensuojelun sosiaalityön näkökulmasta ja osaa esittää oleelliset kysymykset läheisverkostolle. Asiantuntijuutta rakennettiin haastateltavien mielestä kysymyksillä, kun sosiaalityöntekijä määritteli lastensuojelun asiakkuuden tarvetta ja ratkaistavan huolen määrää.

Fokusryhmässä keskusteltiin sosiaalityön asiantuntijuuden rakentumisesta koulutuksessa ja aloittelevilla työntekijöillä. Haastateltavat kokivat, että yliopisto-opetuksessa yksilökeskeinen sosiaalityön perinne oli vahva. Yliopistossa pitäisi antaa mahdollisuuksia ottaa haltuun erilaisia tapoja tehdä sosiaalityötä. Haastateltavat pohtivat aloittelevan työntekijän ideologisuutta ja sen hyviä ja huonoja puolia.

”H3: [m]illaista muutosta ajattelutapaan vaaditaan, ett niinku, ett mä mietin sitä ett mitä yliopistossa koulutetaan niin se mikä oma kokemus on [...] ett miten sitten tavallaan siel yliopiston siellä opetussuunnitelmassa tulee esiin erilaiset työmuodot ett ajattelen vaan sitä, ett me eletään hyvin yksilökeskeises kulttuurissa ja casework-perinne on meiän yliopisto-opetuksessa vahva eli sinne mä ajattelin ett pitäis saada ... paljon mahdollisuuksia teoreettisesti ottaa haltuun erilaisia tapoja tehdä sosiaalityötä, muutakin ku vaan tätä vahvasti yksilökeskeistä caseworkkii, mutta ... että nähdä niiden eroja ja yhtäläisyyksiä ett erilaisten työskentelytapojen, mut ... kun on tavannut näit opiskelijoita ja kouluttanut niitä niin, se on jotenkin ihmeellistä ajatella ett missä kohti sosiaalityöntekijän ajattelutapaa muuttuu, koska kaikki alottelevat opiskelijat, nehän on aivan niin kun tietysti niil on paljon eettisiä ihanteita ja ollaan niin valmiita dialogiin ja ollaan ihmisläheisiä, niin missä kohti sosiaalityöntekijöistä muuttuu teknisiä byrokraatteja?

H3: Ett mitä meissä tapahtuu? Meidän niinku ihanteet, kaikki me mitä me siel opitaan siel yliopistos sehän on aivan ihan sosiaalityön teoriat aivan ihanaa ja sitten käytännössä meistä tulee jotain teknisiä toimenpiteiden toteuttajia, ett

H9: Työpaine murtaa!

H2: Ei mut onhan siinä [...] mun mielestä sielt löytyy myöskin paljon semmosta jotenkin ihmis- mitä tää nyt on filantrooppista niin kun, ett rakastetaan niinku ihmisiä noin vaan ja halutaan niinku auttaa ja silloin minä tulen auttamaan, onhan se aika paljon sitten semmosta kuitenkin valtaa mitä siinä tuodaan mukaan vaikka sitä ei huomatakaan, tästä pitäis aina keskustella [...] ett ne ei voi tulla ja muuttaa ihmisiä, tiedäksä, siinähan on tällanen vanha perinteinen tapa kuitenkin, joka niin kun tulee tässä yhteydessä.

H6: Ja sit jotenkin mä nään, ett alottelevat työntekijät ku alottaa sitä työtä, niin se on niin uusien päätösteknisten asioiden opiskeluu ja tavallaan sit se siinä oleva vallan käyttö niin, jotenki ett pääsee takasin siihen verkoston hyödyntämiseen ja näkee, että ett myös se on niin kun tavallaan se ammattitaito kasvaa siihen asti, ett näkee myös se on niinku vallan käyttö ja niinku sitä ammatillisuuden toteuttamista, niin siihen menee aikaa, ett se ei vaan ... tuu

niinku suoraan sieltä ett ekaks ehkä pitää ollakin se, ett teknisesti suoriudutaan työstä.

H2: Joo, mut siinhän tulee just tää mitä mä ajattelin [...] eli meil on niinku tietyt tekniset jutut mitä kuuluis tehdä oikein ja sit tulee, sehän liitetään sit siihen sosiaalityön niinku asiantuntijuuteen, ett on yks oikea tapa tehdä sitä, ja sen kun sä vaan löydät niin sit sä osaat niin sit sä osaat lunastaa”

Haastateltavista suurin osa kertoi oman osaamisensa kautta asioista, mutta osa hyvin vähän tai ei lainkaan. Haastateltavat kokivat oman osaamisensa kehittyneen läheisneuvonpitojen myötä ja tietyn osaamisen myös vaikuttaneen läheisneuvonpidon käyttöön. Yksi haastateltavista koki, että läheisneuvonpidoista tuli sitä parempia, mitä useammin niitä tekee. Useampikin koki kehittyneensä sosiaalityöntekijän yhteenvedon tekemisessä ja siinä olevien kysymysten muotoilemisessa konkreettisemmiksi. Yksi haastateltava koki, että läheisneuvonpito oli vahvistanut hänen dialogista työskentelyä ja osallisuuden huomioimista.

Haastateltavat toivat esille erilaisia tekijöitä omassa osaamisessaan, jotka olivat vaikuttaneet läheisneuvonpidon järjestämiseen. Läheisneuvonpidossa oli saatu koollekutsujien apua järjestelmälliseen kokousten vetämiseen. Läheisneuvonpito koettiin luontevaksi tavaksi työskennellä, kun haastateltava ei pitänyt vallan käytöstä. Läheisneuvonpidon jäsenelty prosessi koettiin sopivan hyvin suunnitelmalliseen työskentelytapaan. Myös haastateltavan koulutustausta vaikutti läheisneuvonpidon käyttöön. Tässä vaikutti kiinnostus perheen merkitykseen, taustaan ja sen vaikutukseen asiakkaaseen. Haastateltavat kertoivat käyttävänsä työssään menetelmiä, joissa aktivoidaan perheen omaa verkostoa ennen viranomaisten apua. Moni haastateltava oli omassa työyhteisössään läheisneuvonpitokonsultin roolissa ja kannusti aktiivisesti muita työntekijöitä kokeilemaan läheisneuvonpitoa. Yksi haastateltava kertoi kokeneensa, että hän oli perinteisessä työyhteisössä ”outo lintu”.

Läheisneuvonpidolla oli ollut vaikutusta haastateltavien tapaan tehdä lastensuojelun työtä. Läheisneuvonpito oli vaikuttanut ennen kaikkea verkostojen huomioimiseen omassa työssään. Verkostot oli helpompi huomioida muussakin työssä ja läheisneuvonpitokokemukset toivat rohkeutta verkostojen kanssa työskentelyyn. Yksi haastateltava koki läheisneuvonpidon vaikuttaneen siihen, että hän huomioi ja ohjasi myös muita työntekijöitä huomioimaan enemmän läheisverkostoa. Toinen haastateltava

koki, että läheisneuvonpito oli herättänyt häntä ymmärtämään eri tavalla verkoston merkityksen.

“H5: [k]yl se siinä mielessä on niinku herättäny mua ymmärtämään ehkä eri tavalla sen verkoston merkityksen, ett miten paljon siellä on kuitenkin niinku mahdollisuuksia ja eri toten nää perheet joista yks näistä mun prosesseista niin siinä on kuitenkin aika lailla ... vasten tahtoset vanhemmat ... suhteessa lastensuojelun työskentelyyn ett he on kritisoinu paljon lastensuojelun työskentelyä ja ovat kieltäytyneet avohuollon tukitoimista ja sen on ollut hetkittäin niinku todellakin hankalaa se meidän yhteistyö niin sit tän menetelmän he kuitenkin sit ottivat omakseen ja lähtivät sitä käyttämään [...] kyl sil on vaan paljon merkitystä että ett onko just heränny huomaamaan sen ett sitä ei pitä sivuuttaa sitä verkostoa, ohittaa, vaan että ottaa se, tietysti kaikillahan sitä ei ole, on niitäkin perheitä kellei oo mutta kuitenkin suurimmalla osalla nyt on jotain mummoja, ukkia, tättä, kavereita, jotain merkityksellisiä ihmisiä elämässään, että ja varmaan toinen on sit se, että ett ku on huomannut ett miten hyviä suunnitelmia ne perheet on tehny ja sellasia mitkä on ollut myös niin kun mun näkökulmasta ... oikeesti hyviä suunnitelmia että ja joskus he ovat tehneet jopa sellasia suunnitelmia mistä on suorastaan hämmästynt, ett he ovat määritelleet asiat niinkin pitkälle niin”

Yksi haastateltava koki, että läheisneuvonpito oli vaikuttanut omaan työtapaan jo ensimmäisestä läheisneuvonpidosta alkaen. Verkoston selvittäminen oli tullut isoksi osaksi perhetilanteen selvittämistä. Omassa asiakastyössä oli paljon verkoston jäseniä mukana. Toisaalta oli tullut enemmän ajatelleeksi verkostojen rajallisuutta, että kaikilla ei ollut verkostoa ympärillään. Yksi haastatelta toi myös esille, että teoriassa läheisneuvonpito oli vaikuttanut hänen ajatteluunsa. Käytännössä kiire ja työtilanne vaikuttivat siihen, ettei hän pystynyt hyödyntämään verkostojen mahdollisuutta sillä tavalla kuin halusi.

5.2.4 Sosiaalityöntekijän valta ja vastuu

Valta nousi keskeisenä koodina esille sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa. Keskusteluissa nousi esille miten läheisneuvonpidossa valta oli läpinäkyvämpää, se oli selkeästi esillä sosiaalityöntekijän etukäteen asettamissa kysymyksissä ja suunnitelman hyväksymistilanteessa, perheellä oli eri tavalla valtaa läheisneuvonpidossa ja valtaa

jaetaan läheisverkoston kanssa. Lisäksi esiin nousi se, miten sosiaalityöntekijät käyttävät valtaa lastensuojelussa. Läheisneuvonpidolla oli vaikutusta vastuun jakautumiseen sosiaalityöntekijöiden, asiakkaiden ja verkoston välillä. Haastateltavien vastauksissa korostui sosiaalityöntekijöiden viimesijainen suuri vastuu lapsen edusta ja reunaehdoista huolehtimisesta läheisneuvonpidossa.

Valta näkyvissä läheisneuvonpidossa

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että valta ei läheisneuvonpidossa vähene, vaan se oli selkeämmin ja näkyvämmän esillä. Tähän vaikutti muun muassa se, että kaikki oli kirjallisessa muodossa ennen neuvonpitoa. Läheisillä ja perheellä oli oikeus tutustua koollekutsujen avustuksella materiaaliin etukäteen ja tehdä siihen tarkennuksia. Läheisneuvonpidossa kerrottiin lastensuojelusta ja lain tuomista reunaehdoista avoimesti ja yleisemmällä tasolla. Sosiaalityöntekijän tuli tuoda ne niin selkeästi esille, että perhe ja läheiset ne ymmärsivät. Haastateltavat korostivat sosiaalityöntekijän asettamien reunaehtojen olevan läheisneuvonpidossa selkeästi esillä ja silti neuvonpidossa annettiin liikkumavaraa perheelle ja verkostolle tehdä ratkaisuja. Yksi haastateltava pohti fokusryhmähaastattelussa vallan olevan läheisneuvonpidossa samaan aikaan näkyvämmän esillä ja samaan aikaan sosiaalityöntekijän näyttäytyvän inhimillisempänä. Tämä oli hänen mielestään yksi sosiaalityön ihanne.

”H3: [M]ä ajattelin, ett jotenkin tää valta on mielenkiintoinen, koska käytetään julkista valtaa ja se miten tää työmuotona mahdollistaa sen, just sen vallan läpinäkyvyyden niin se on must tosi tärkeä, ett se tulee jotenkin niin paljon läpinäkyvämmäks, mut samaan aikaan mun mielest ne läheiset ja perhe antaa sitä palautetta myös sosiaalityöntekijä on enemmän ihminen ja erityisesti silloin kun se toteutetaan vaikka illalla tai viikonloppuna, jotenkin se palaute että sä tulet tänne niinku vapaa-ajalle. Että ne ymmärtää ett sosiaalityöntekijät tekee virka-aikaa, jotenkin samaan aikaan, vaikka se valta on näkyvämpi ja toisaalta suurempi, kun se on kirjattu ne reunaehdot niin tarkkaan, esimerkiks jos on tosi suuri huostaanoton uhka, mut samaan aikaan sosiaalityöntekijä näyttäytyy myös inhimillisempänä. Ett tämmösii palautteit ne läheiset on ainaki antanu, niin se on mielenkiintoista, ett nää kaks on niin niin niinku voimakkaasti läsnä, kummatki yhtä aikaa, ett miten se on mahdollista, koska se on tavallaan se semmonen sosiaalityön ihanne, ett me pystytään tasapainottelee siinä.”

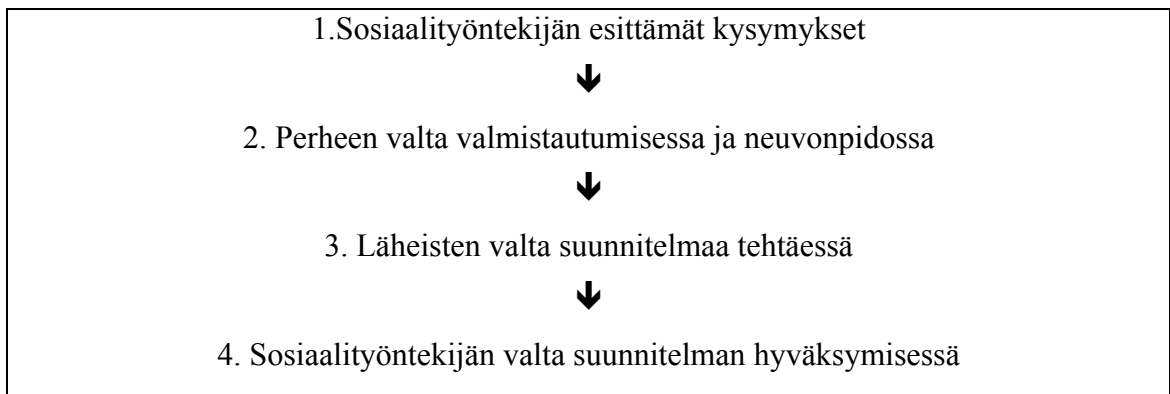
Haastateltavat olivat sitä mieltä, että valta pitää tuoda lastensuojelun sosiaalityössä

näkyväksi. Sosiaalityöntekijällä ei saa olla piilotavoitteita, vaan kaikki reunaehdot tuli keskustella avoimesti asiakkaiden kanssa. Läheisneuvonpitoprosessia ei saanut käyttää niin, että sosiaalityöntekijä siirtäisi vallan kokonaan verkostolle.

” H2: [o]nhan siinä tietysti semmonen uhka ett jos sosiaalityöntekijä ajattelee, että tää läheisneuvonpitoprosessi on sen vallan siirtäminen kokonaan, että sitten suostutaan ihan mihin suunnitelmaan tahansa, eli tämmönen, ett jätetään niinku pulaan tai ... jos sosiaalityöntekijä ei ole ... selkeä ja ... läpinäkyvää ja laittaa ne rajat, jos semmosia pitää laittaa, niin silloinhan tää on todellakin ... vaarallinen tapa työskennellä lapsen näkökulmasta, ett sitä lasta sitten ei kuulla ollenkaan tai sen hätää ei nähdä ollenkaan. Ett tietysti semmonen vaara on, mut sehän on tietysti sitä taas sosiaalityöntekijästä kiinni. [...]”

Heino ja Arnkil (2015, 200) korostavat, että lastensuojelun sosiaalityö tapahtuu viranomaisvastuulla ja sosiaalityöntekijä ei voi luovuttaa pois kunnan hänelle toimeenpantavaksi delegoimaa valtaa, ei oikeuttaan, eikä velvollisuuttaan tukea ja kontrolloida vaaratilanteessa ja suojelun tarpeessa olevaa lasta. Oleellista kuitenkin on, miten sosiaalityöntekijä asennoituu, kääntyykö hän perheen lähiyhteisöjen suuntaan, pyytää sen apua, vai toimiiko hän vain julkisen palvelujen ja ammattilaisten kanssa. (Mt.)

Valta oli haastateltavien mukaan hyvin esillä läheisneuvonpitoprosessin eri vaiheissa (ks. kuvio 6). Ensimmäinen kohta oli läheisneuvonpitoon valmistautuessa sosiaalityöntekijän esittämät kysymykset, joihin perhe ja läheiset pystyivät valmistautumaan etukäteen koollekutsujien avustuksella. Seuraavat kohdat olivat itse neuvonpidossa vallan jakaminen perheen ja läheisten kanssa. Viimeisenä selkeänä kohtana nousi esille suunnitelman hyväksymisvaihe, jossa sosiaalityöntekijä saattoi kysyä tarkentavia kysymyksiä tai pyytää verkostoa konkretisoimaan tehtyä suunnitelmaa.

Kuvio 6. *Läheisneuvonpitoprosessin kohdat, joissa valta näkyvästi esillä.*

Sosiaalityöntekijän valta oli haastateltavien mielestä selkeästi näkyvissä kahdessa kohtaa, sosiaalityöntekijän yhteenvedon kysymysten asettelussa sekä perheen ja läheisten tekemän suunnitelman hyväksymisessä. Sosiaalityöntekijän asettamissa kysymyksissä tuli esille raamit ja reunaehdot neuvonpidolle. Yksi haastateltava alkoi pohtia haastattelun aikana, että valtaa tosiaan käytetään siinä vaiheessa, kun työntekijä kuvaili perheen lähtötilannetta ja esitti kysymyksiä läheisverkostolle. Haastateltava pohti kuinka johdattelevia kysymykset olivat ja missä määrin ne olivat ennakoivia ja paljonko oli avoimia kysymyksiä.

”H1: [v]alta tulee ehkä myös siinä esitettyjen kysymysten kautta elikkä mitä läheisverkostolle esitetään, minkälaisia kysymyksiä siis ylipäättään esitetään läheisverkostolle elikkä ne ehkä osittain voi siis jopa olla sitä että ne jopa johdattelee sitä läheisverkostoa ... sitä varmaan sais oman tutkimuksensa aiheen elikkä että missä määrin ... nää on ennakoivia nää kysymykset, tota että paljonko on niinku tavallaan avoimempia kysymyksiä siis. [...] Vast nyt kun sä kysyit niin mä rupesin kelaamaan sitä ett kylhän valtaa tosiaan käytetään jo siinä vaiheessa kun määritellään sen että miten kuvaillaan sitä lähtötilannetta siinä yhteenvedossa ja minkälaisii kysymyksiä siinä sit todella esitetään sille läheisverkostolle että.”

Haastateltavat näkivät sosiaalityöntekijän roolin suurimpana alussa, kun työntekijä määritteli reunaehdot läheisneuvonpidon pitämiselle. Reunaehdot liittyivät suoraan lakiin, kuten että lapsia ei voi jättää heitteille ja kaikenlaisiin sopimuksiin ei työntekijä voi lähteä. Yhden haastateltavan mukaan kaikkia asioita sosiaalityöntekijän ei kuulu kontrolloida suunnitelmassa. Hänen mielestä sosiaalityöntekijöillä oli usein tarve liikaa kontrolloida ja hallita asioita. Toisen haastateltavan mielestä sosiaalityöntekijän asettamat reunaehdot korostivat sosiaalityöntekijän päätäntävaltaa, erityisesti

kriittisemmässä tilanteessa, kun oli pakko saada ”tietynlainen suunnitelma”. Heino ja Arnkil (2015, 204) korostavat, että mitä selkeämmin sosiaalityöntekijät käsittävät oman valta-asemansa ja kontrollimandaattinsa, sitä paremmat mahdollisuudet heillä on tukea yhteisöllisiä ratkaisuja. Jos he ilmaisevat rajat selvästi, läheiset voivat suunnistaa liikkumavaransa tuntien. Mikäli rajat ilmaistaan epämääräisesti tai ne ovat peräti häilyvät, vahingoitetaan vakavasti läheisten mahdollisuuksia sijoittaa omat toimensa jäsennettävissä olevaan kokonaisuuteen. (Mt.)

Toinen kohta, jossa valta oli selkeästi läsnä, oli sosiaalityöntekijän tekemä hyväksyntä tai hylkääminen läheisten tekemille ratkaisuille suunnitelmassa. Kaikki haastateltavat kertoivat yleensä hyväksyneensä suunnitelman, mutta he olivat usein pyytäneet läheisverkostoa tarkentamaan suunnitelmaa, jos ehdotukset olivat olleet liian epämääräisiä. Haastateltavat kokivat, että mitä ”tiukempi” tilanne oli, sitä enemmän he joutuivat puuttumaan tehtyyn suunnitelmaan. Tavoitteena heillä oli saada suunnitelma konkreettisemmaksi. Haastateltavat kokivat, että he eivät voineet suoraan hylätä suunnitelmaa, vaikka suunnitelmat eivät aina olekaan olleet hyviä. He kokivat, että perhe ja läheiset tekivät ison työn läheisneuvonpidossa ja jos työntekijä ei kaiken työn jälkeen hyväksyisi suunnitelmaa, olisi se erittäin epäkunnioittavaa perhettä ja läheisiä kohtaan. Fokusrhmähaastattelussa yksi haastateltava tiivistä hyvin kuinka hänelle oli kirkastunut läheisneuvonpidossa suunnitelman hyväksymisvaiheessa työntekijän suuri valta.

”H6: Ett se on sil taval ihan loistava foorumi kyllä niin kun käydä keskustelua. Ja just se valta, mä en tiedä minkälaisii kokemuksi teil on siit suunnitelman hyväksymiskohdasta.

AP: Joo, se tulee siel teidän haastatteluis joo.

H6: Mut se on jotain, joskus mä muistan ihan semmosen ihan pelon sekasii tunteita, kun se on voinut olla iso loistava verkosto, mitkä on saanut niin kun hyvin pohdittuu asioita ja sit saattaa olla viel useit seurantakokouksii, joka kerta joku 15 henkilöö voi sen niinku kuuden tunnin pohdinnan jälkeen niinku tapittaa niinku sosiaalityöntekijää ja kattoo niinku, että no kelpaakstää.

H6: Ja sit semmonen niinku ett no joo! Ett niinku ett kylhän sii, ett se on ihan mun mielest valtava se ... valta siinä kohtaa käyttää ja niinku riippumatta siitä ... minkälainen se verkosto on, ett vaikka se olis kuinka loistava tai kuinka niin kun onnettomaan lopputulokseen päässyt, koska on niitäkin ollut, mut ett kyllä siinä se viranomaisvalta niinku ainakin mulle on ... kirkastunut niis suunnitelman

hyväksymiskohdissa.”

Läheisneuvonpidossa julkinen valta tavallaan pysähtyy yhteisöjen kynnykselle ja antaa tilaa ratkaisuille, joita se ei voi omin keinoin saada aikaan. Tässä tilanteessa sosiaalityöntekijä delegoi valtaansa läheisverkostolle, mutta pitää itsellään vallan määrittellä tehtäväksiannon läheisneuvonpitoa varten, eli kysymysten, joihin hän pyytää läheisten suunnitelmaa. Lisäksi sosiaalityöntekijä delegoi valtaansa myös koollekutsujalle. (Heino & Arnkil 2015, 201.) Tämä jälkimmäinen ei noussut esille haastatteluissa vallan näkökulmasta, vaikka muuten koollekutsujien rooli nähtiin merkittävänä.

Läheisillä ja perheellä oli haastateltavien mielestä läheisneuvonpidossa enemmän valtaa omissa asioissaan. He pystyivät valmistautumaan neuvonpitoon ja vaikuttamaan käsiteltäviin asioihin. Osa haastateltavista kertoi muuttaneensa käsiteltäviä asioita perheen pyynnöstä, jos kyse ei ollut kovin merkittävistä asioista. Itse neuvonpidossa perheen ja läheisten valta tuli selkeimmin näkyviin suunnitelmassa, jonka he tekivät ilman työntekijän läsnäoloa. Neuvonpidossa läheisverkosto toimi lapsen ja vanhempien tukena ja auttoi heitä tuomaan vahvemmin esille omia mielipiteitään.

”AP: ... Mikä sun mielest täs on niinku asiakkaan näkökulmasta keskeisintä, täs läheisneuvonpidossa? Tai mitä uutta tai erilaista se tuo asiakkaalle, lapselle tai vanhemmalle?

H7: No mun mielest se että he [...] saavat tukea siitä siitä niiltä ihmisiltä jotka on jo siinä ympärillä.

...

H7: Ja kyl mä uskon, että [...] heil on myös [...] eri tavalla sanan valtaa asioissa että ... sen asiakasperheen tapaaminen läheisneuvonpidossa verrattuna siihen että on joku verkostokokous, jossa he varmaan välillä kokee olevansa niinku altavastaajana

AP: Joo.

H7: niin tavallaan mä uskon että heil on helpompi tuoda sitä omaa näkökulmaa esille.”

Fokusryhmässä haastateltavat toivat esille, että läheisneuvonpidossa työntekijät luovuttavat valtaansa verkostolle ja verkosto saa tehdä päätöksiä, ratkaisuja ja suunnitelmia. Vallan käyttö voi heidän mukaan olla myös vastavuoroista, ”että annetaan

sille verkostolle jonkin verran, ainakin vähäsen, pikkuriikkisen valtaa”. Myös yksilöhaastatteluissa korostettiin läheisille annettavaa valtaa ja toimintaoikeuksia. Yksi haastateltava totesi tavoitteena olevan, että sosiaalityöntekijään oltaisiin yhteydessä ainoastaan silloin, jos kaikki ”menee pieleen” neuvonpidon ja seurantalaverin välillä. Muuten läheiset hoitavat itse asioita. Toinen haastateltava korosti, että sosiaalityöntekijän ei tarvitse tietää kaikkea mitä läheisverkosto pohtii suunnitelmaa tehdessään, kunhan lopputulos on lapsen kannalta järkevä. Vallan ei haastateltavan mielestä tarvitse olla niin ilmeistä. Toimistolla olevissa neuvotteluissa keskustelu on haastateltavan mielestä helposti työntekijäjohtoista.

Haastateltavat kertoivat saaneensa positiivista palautetta läheisneuvonpidoista siitä, että perhe ja läheiset olivat kokeneet olleensa mukana tekemässä päätöksiä ja päässeensä mukaan vaikuttamaan asioihin. Vallan jakamisella nähtiin olevan vaikutusta työntekijöiden työhyvinvointiin parantamalla sosiaalityöntekijän omaa jaksamista.

Osa haastateltavista korosti määritellessään asiakkaiden ja verkoston omaa valtaa, että vaikka verkostolla oli valtaa enemmän, niin viime kädessä sosiaalityöntekijä tekee päätöksen oliko suunnitelma riittävä. Haastateltavien mielestä asiakas ei aina ollut kykenevä tekemään päätöksiä, esimerkiksi oman jaksamisensa takia. Osa haastateltavista koki, että sosiaalityöntekijällä oli hyvin paljon valtaa ja usein työntekijöillä oli kova tarve painottaa päätäntävaltaa perheen asioista. Yhden haastateltavan mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijälle laillisesti annetut vallankäyttöaseet saattoi herättää työntekijöissä ”omituista vallankäyttöä”. Fokusryhmähaastattelussa aihe nousi esille ja siellä pohdittiin sosiaalityöntekijän voivan käyttää valtaansa myös väärin.

”H2: [O]nhan tässä niin kun semmonen vaara tietysti, ett jos ei oo sisäistäny tätä niinku ajattelutapaa ett mikä tää empowerment -ajatus niinku tavallaan tää tausta-ajatus läheisneuvonpidossa on, niin kyllä sitä valtaa voi niinku väärinkäyttää aivan hirveen helposti tässä läheisneuvonpidossa, ett tavallaan ... halutaan vaan ... saada ulos siit verkostosta jotain mut tää niinku avoimuus [...] sosiaalityötä pystyy hirveen hyvin ohjaamaan sen tilanteen ja siit pitäis olla niinku tietoinen jotenkin.

H6: Tarkotaksä, ett niinku ett sosiaalityöntekijä ei välttämättä haluakaan, ett se verkosto tekee itessään niitä muutoksia, vaan se verkosto toimii vain niinku tiedon tuottajana.

H2: Aivan joo.

H6: Joo.

H9: Ja tavallaan se ei niinku vastaa--

H2: Ja sit jos verkosto ei tuota semmosta tietoa mitä sosiaalityöntekijä on olettanu tai halunnut tai ... toivois niin ... sitä ei tarvita tavallaan, että ... hyvin semmonen kylmä suhtautuminen siihen verkostoon jotenkin, että on hyviä verkostoja ja on huonoja ja sitte näitä huonoja, outoja ja niis ei oo niinku voimavaroja, semmonen.

H6: Kuulostaa aika mielenkiintoiselta lähtökohdalt tehdä lähtee läheisneuvonpitoon.

H2: Niin mut näit näkee!

H9: Nii, mä just meinasin kommentoida tota, että toihan kuulostaa aivan järkyttävältä, että miks lähtee tämmöseen juttuun missä me jaetaan sitä asiantuntijuutta ja tavallaan jaetaanhan me sitä valtaaki

H2: Nii-in.

H9: koska me luovutetaan meidän valtaa nyt sille verkostolle

H2: Nii-in.

H9: ja ne saa päättää ja tehdä niitä ratkaisuja ja suunnitelmii niin sit jos ois vaan niin että käytetään niitä tavallaan tiedon tuottajina niin sit lähetään kyl vähän metsään.

H2: Joo, joo.”

Heinon ja Arnkilin (2015, 203) mukaan kysymys on ennen kaikkea siitä, miten sosiaalityöntekijät kanavoivat valtaansa. Viranomaiset pyytävät läheisverkostolta apua ja avunsaanti edellyttää pidättäytymistä saneluratkaisuista. Viisas sosiaalityöntekijä luo tilaa dialogille ja ellei hän voi hyväksyä läheisten laatimaa suunnitelmaa, hän ei sanele mielestään parempaa ratkaisua, vaan pyytää läheisiä laatimaan uuden esityksen. Tämä viisaasti taemmas vetäytyvä sosiaalityöntekijäkin käyttää valtaa – ja niin hän tekee myös silloin, kun hän voi hyväksyä esityksen jo kerrasta. Ja hänhän käyttää valtaa jo ehdottaessaan läheisneuvonpitoa. (Mt.)

Läheisneuvonpidot voivat vahvistaa demokraattista osallisuutta. Se kuitenkin edellyttää vallankäytön selkeyttä. Sosiaalityöntekijä voi saattaa alulle niin sanotun hybridin, jossa lapsi voi saada tuekseen sekä läheisverkoston että ammattilaisverkoston, läheiset voivat saada tuekseen toisiaan ja ammattilaisia, ja ammattilaiset voivat saada tuekseen läheisten ja toistensa voimavaroja. Tämän sosiaalityöntekijä voi saada aikaiseksi, jos

hän käyttää valtaansa tietoisesti ja selkeästi. (Heino & Arnkil 2015, 204.)

Kaarina Mönkkönen (2001, 138) on eritellyt asiakaskeskeisen ja dialogikeskeisen vuorovaikutustietoisuuden eroja. Dialogisessa vuorovaikutustietoisuudessa korostuu se, että vuorovaikutus tapahtuu molempien ehdoilla ja valta on vastuullista. Jos vuorovaikutus on vain asiakaskeskeistä voi tapahtua vallan ignorointia. (Mt.) Tämä tuli esille hyvin haastatteluissa. Vallan nähtiin olevan kaiken kaikkiaan läheisneuvonpidossa ”hienolla” tavalla läsnä.

Sosiaalityöntekijän vastuu

Läheisneuvonpidolla oli vaikutusta vastuun jakautumiseen sosiaalityöntekijöiden, asiakkaiden ja verkoston välillä. Haastateltavien vastauksissa korostui sosiaalityöntekijöiden viimesijainen suuri vastuu lapsen edusta ja reunaehtojen toteutumisen huolehtimisesta läheisneuvonpidossa. Haastateltavien mukaan sosiaalityöntekijä voi läheisneuvonpidossa yrittää vastuuttaa vanhempia ja kutsua läheisiä mukaan yhteistyöhön ja tätä kautta jakamaan vastuuta. Verkostossa vastuu lähti läheisten omasta aloitteesta siitä millä tavalla auttaa lapsia ja perhettä. Sosiaalityöntekijällä ei ole auktoriteettia jakaa vastuuta läheisille, mutta läheisneuvonpidossa sosiaalityöntekijä kutsui heitä ottamaan vastuuta lapsen hyvinvoinnin tukemisessa. Läheisten saadessa lisää tietoa lapsen tilanteesta, heillä oli mahdollisuus vaikuttaa, että olisiko jotain mitä he voisivat tehdä. Yksi haastateltava kuvasi, kuinka sosiaalityöntekijän voi olla vaikea luottaa verkoston ottaessa isompaa vastuuta.

”AP: [o]nk sun mielest helppo luottaa siihen, tavallaan näiden läheisten tuomaan niinku tietoon ja siihen verkoston niin kun?”

H5: ... ei se ehkä aina oo helppoo kuitenkaan, ett kyllähän siinä sille verkostolle siirtyy aika suuri vastuuki, sen heidän tekemänsä suunnitelman pohjalta ... siinä voi jäädä se, tavallaan kahen seurantakouksen välissä niin, sosiaalityöntekijän rooli aika pieneksikin, niin kyllä siinä on huomannu miettivänsä välillä sitä että ... voiko siihen nyt luottaa että se on toimiva suunnitelma ja ett pysyykö ne läheiset roolissaan ja jaksavatko he kantaa nyt sen vastuun minkä he ovat ottaneet ja jos suunnitelma ei toimi niin tuleeko se meille tietoon ja tällasia kysymyksiä, ett kyl niitä on ehkä sit mielessään, varmaan myös kyseenalaistanutkin joissain kohtiin”

Vastuun jakaminen ei ollut yksinkertaista. Osa haastateltavista koki, ettei verkosto ollut aina aktivoitunut. Osa taas koki saaneensa läheiset osallistumaan arviointiin ja seurantaan. Näin sosiaalityöntekijä ei joutunut yksin kantamaan vastuuta asioista. Yksi haastateltava pohti sitä, kenellä oli viime kädessä vastuu lapsista. Oliko ainoastaan vanhemmilla ja yhteiskunnalla vastuu lapsista, vai myös läheisillä?

“AP: [m]ikä tällasen läheisneuvonpidon tarkoitus ... ihan sun omin sanoin tai mikä sun mielipide siihen on?”

H1: No, en mä tiedä onko se arvo, mutta mä nään sen ... nyt sillä tavalla, ... ett kyl se liittyy viime kädessä siihen että ... kenellä siis on se viime käteinen vastuu ... lapsista elikkä onko se oikeesti näin että ... se vastuu on joko lasten vanhemmilla taikka tota yhteiskunnalla ... kyllä mä ajattelen sen sillä tavalla että tota ett semmoset ihmiset jotka on jotekin tärkeitä ... lapselle ja myös lapsen vanhemmille ... niin kyllä heilläkin on edelleenkin tässä tota niin ultraliberaalissa yhteiskunnassa ... jonkunlainen vastuu ett läheisten hyvinvoinnista elikkä se on ehkä vähän semmosta palaamista semmoseen vanhaan yhteiskunnalliseen ajatteluun siis ... eikös vanhaan aikaan maaseudulla niin eiks se ollu vähän sillä tavalla että ku ei ollu sosiaaliturvaa olemassa niin siellä yhteisö kanto vastuuta ihmisistä ... ja must se on sekä taloudellisesti että inhimillisesti järkevää, en mä nää mitään erityisen hyvää siinä että lapsia huostaan otetaan siis sinänsä että tärkeintä on se että lapsilla on mahdollisimman hyvät olosuhteet ja turvalliset kasvuolosuhteet ja tällaset, mitä tahansa muita ratkaisuja pystytään löytämään [...]”

Suurin osa haastateltavista näki hyvin selkeänä, kenellä oli vastuu. Lastensuojelulla oli vastuu siitä, että suunnitelma tehtiin, niin kauan kuin lastensuojelulla oli huolta lapsesta. Jos suunnitelma oli hyvä ja huoli väheni, niin asiakkuus päätettiin. Sosiaalityöntekijän yhteenvedossa tuli olla selkeästi näkyvillä asiat, jotka pitää turvata tietyllä tavalla. Perheelle tuli antaa liikkumavaraa omien ongelmien ratkaisuun. Sosiaalityöntekijällä oli työhön kuuluva seurantavastuu turvatakseen lapsen tilanne. Sosiaalityöntekijä oli vastuussa siitä, että prosessi tavalla tai toisella meni eteenpäin ja, että lapsen tilanne parani. Läheisneuvonpitoa pidettiin vaarallisena tapana työskennellä, jos sosiaalityöntekijä jätti asiakkaan pulaan eli jos lasta ei kuultu tai hänen hätää ei nähty. Sosiaalityöntekijällä täytyi olla mielessä, että mistä hän oli huolissaan ja että niihin asioihin tuli ratkaisut. Verkoston alkaessa väistellä tiettyä aihetta tuli sosiaalityöntekijän varmistaa, että kaikki asiat tuli käsiteltyä ja hänen tuli tuoda myös ikävät asiat esille.

5.2.5 Yhteenveto sosiaalityön asiantuntijuudesta läheisneuvonpidossa

Tutkimuksessa etsittiin vastausta siihen, millaiseksi sosiaalityön asiantuntijuus määrittyi suhteessa läheisneuvonpitoon. Haastateltavat määrittivät asiantuntijuuden olevan läheisneuvonpidossa jaettua ja kollektiivista, avointa, riittämätöntä, omaa asiantuntijuutta haastavaa, osaamiseen ja työtapaan vaikuttavaa sekä läheisten asiantuntijuutta (ks. kuvio 5, s. 79). Jaettu ja kollektiivinen asiantuntijuus tarkoitti sitä, että kaikki tieto ei ollut sosiaalityöntekijöillä, vaan sosiaalityöntekijät kuuntelivat enemmän asiakasperheitä ja luottivat läheisverkoston kykyyn löytää ratkaisuja. Jaetun asiantuntijuuden tavoitteena oli, että sosiaalityöntekijät ja asiakkaat pääsevät dialogiin keskenään. Läheisneuvonpito vaati haastateltavien mielestä sosiaalityöntekijöiltä avointa ja rehellistä kohtaamista asiakkaiden kanssa. Läheisneuvonpito vaati sosiaalityöntekijältä valmiutta avata oma työnsä koko verkostolle. Asiantuntijuuden riittämättömyys liittyi keskeisesti edellä mainittuihin. Haastateltavat näkivät tärkeänä, että sosiaalityöntekijä kykenee myöntämään oman riittämättömyytensä, eikä kuvittele olevansa ”kaikkivoipainen”. Läheisneuvonpito haastoi haastateltavien mielestä sosiaalityön asiantuntijuutta ja vaati työntekijöiltä ”itsensä likoon laittamista”. Läheisten asiantuntijuus nähtiin arjen asiantuntijuutena ja se oli merkittävässä roolissa läheisneuvonpidossa.

Sosiaalityöntekijän osaamiselta vaadittiin ymmärrystä kollektiivisesta osaamisesta, sosiaalisen muutostyön teoriasta, voimaantumisen teoriasta, ihmissuhdeosaamisen merkityksestä, sosiaalityön käsitteellistämisestä, kokonaisvaltaisesta näkemyksestä, omien asiakkaiden tuntemisen tärkeydestä ja verkostotaidoista. Haastateltavat kokivat oman osaamisen kehittyneen läheisneuvonpitojen myötä ja tietyn osaamisen vaikuttaneen läheisneuvonpidon käyttöön. Läheisneuvonpidolla oli ollut vaikutusta haastateltavien tapaan tehdä lastensuojelun työtä. Läheisneuvonpito oli vaikuttanut ennen kaikkea verkostojen huomioimiseen omassa työssään.

Keskeisenä asiantuntijuuteen ja läheisneuvonpitoon liittyvänä tekijänä haastatteluissa nousi esille sosiaalityöntekijän valta ja vastuu. Keskusteluissa nousi esille miten läheisneuvonpidossa valta oli läpinäkyvämpää, se oli selkeästi esillä sosiaalityöntekijän etukäteen asettamissa kysymyksissä ja suunnitelman hyväksymistilanteessa, perheellä oli eri tavalla valtaa läheisneuvonpidossa ja valtaa jaetaan läheisverkoston kanssa.

Lisäksi nousi esiin se, miten sosiaalityöntekijät käyttävät valtaa lastensuojelussa. Läheisneuvonpidolla oli vaikutusta vastuun jakautumiseen sosiaalityöntekijöiden, asiakkaiden ja verkoston välillä. Haastateltavien vastauksissa korostui sosiaalityöntekijöiden viimesijainen suuri vastuu lapsen edusta ja reunaehdoista huolehtimisesta läheisneuvonpidossa.

5.3 Millaisia arvoja ja asenteita?

Kolmantena tutkimuskysymyksenä tutkin sitä, millaisia asenteita ja arvoja sosiaalityöntekijöillä oli suhteessa perhelähtöiseen työskentelytapaan. Tällä hain vastauksia siihen, mitä haastateltavien mielestä läheisneuvonpito tarkoittaa ajattelutapana. Ensimmäisessä luvussa tarkastelen sitä, mitkä olivat haastateltavien mielestä läheisneuvonpidon kannalta keskeisiä arvoja. Tämän jälkeen avaan haastateltavien pohdintaa läheisneuvonpidon juurtumisen problematiikasta. Kolmanneksi olen poiminut erikseen kaikilta haastateltavilta mikä oli heidän oma kantansa läheisneuvonpidon levittämiseen ja juurruttamiseen. Viimeiseksi pohdin läheisneuvonpidon suhdetta muuhun lastensuojelun työskentelyyn.

5.3.1 Keskeiset arvot

Keskeisimpinä arvoina läheisneuvonpidon taustalla nousivat haastatteluista esille avoimuus, kunnioitus, luottamus, tasa-arvo, yhteisöllisyys, voimaantuminen ja välittäminen. Näistä ehdottomasti eniten mainintoja sai avoimuus.

Taulukko 12. *Läheisneuvonpidon taustalla olevat keskeisimmät arvot.*

Avoimuus (37)	Avoimuuden vaatimus perheelle Avoimuuden vaatimus työntekijälle Avoimuus selkeyttää Valta ja Reunaehdot avoimemmin esillä
Kunnioitus (12)	Kunnioitus asiakkaiden mielipiteitä ja ratkaisuja kohtaan Kunnioitus vs. Lapsen etu Sosiaalityöntekijän oma toiminta
Luottamus (19)	Lähtökohtana luottamus asiakkaaseen Läheisneuvonpito lisännyt luottamusta Työntekijän epäluottamus Vaikutus luottamukselliseen suhteeseen
Tasa-arvo (13)	Läheisneuvonpidossa tasa-arvoisuutta lisää koollekutsijat, asiakkaan oma verkosto, valmistautuminen ja neuvonpidon rakenne.
Voimaantuminen (8)	Asiakkaille kokemus, että asioihin voi vaikuttaa Voimaantuminen omassa tilanteessaan Asiakkaista oman elämänsä subjekteja
Yhteisöllisyys ja välittäminen (14)	Paluu yhteisöllisempään ajatteluun Yhteisökulttuurit Välittämisen ilmapiiri Useita aikuisia välittää lapsesta

Avoimuus

Läheisneuvonpidon taustalla oleva keskeisin arvo oli avoimuus. Läheisneuvonpidossa suorastaan vaaditaan avoimuutta, niin työntekijältä kuin asiakkaalta. Haastateltavien mielestä perheet laittoivat itsensä alttiiksi suurelle avoimuudelle ja tämä oli yllättänyt haastateltavat. Avoimuus vaati perheiltä paljon rohkeutta.

“H5: Oon, oon kyllä omalta osaltani hetkittäin myös hämmästellyt sitä, ett miten paljon he on valmiita jakamaan sen koko laajan verkoston kesken, ett tosi isoja, kipeitä asioita puhutaan siellä avoimesti auki kaikkien kuullen. Että kyllä se vaatii niiltä perheeltä myös aika paljon rohkeutta.

...

H5: Lähtee tähän mukaan ja avata tavallaan ne oman perheen ehkä kipeätkin asiat kaikille julki siihen, ett se ehkä on näissä mun perheissä vielä tietyl tapaa korostunut kun ollaan oltu aika vaikeessa vaiheessa menossa niin kyllä sitä on ... tullut aina siellä läheisneuvonpidossa mieleen, ett miten avoimesti ne kuitenkin sitten puhuu.”

Läheisneuvonpito vaati asiakkailta, että he pystyivät puhumaan omista vaikeista asioistaan ja puutteistaan verkostojen, oman perheen ja ystävien kanssa. Samalla se vaati heitä olemaan valmiita vastaanottamaan kritiikkiä ja saamaan kannustusta. Perheiden oli vaikeaa kertoa muille, että asiat olivat huonosti. Haastateltavilla oli kokemuksia läheisneuvonpidoista, jotka eivät olleet toimineet, jos kaikki aikuiset eivät olleet valmiita puhumaan avoimesti asioistaan.

Avoimuuden vaade työntekijälle voi haastateltavien mukaan olla myös vaativa. Läheisneuvonpidossa työntekijältä odotettiin rehellistä ja avointa kohtaamista koko perheen ja läheisten kanssa. Avoimuuden vaade saattoi yhden haastateltavan mielestä olla myös esteenä siihen, ettei sosiaalityöntekijät eivät halua lähteä prosessiin. Sosiaalityöntekijän tuli kertoa oma kantansa avoimesti ja hän ei saanut teeskennellä, koska koko verkosto oli kokoontunut vakavan asian äärelle tekemään tärkeitä päätöksiä. Haastateltavat painottivat, että läheisneuvonpidossa työntekijä laittaa itsensä ”likoon” ja tämä liitettiin erityisesti avoimuuden vaatimukseen. Avoimuudella nähtiin olevan yhteyttä myös siihen, että työntekijä on kohtaamisessa tällöin enemmän läsnä. Hyvänä välineenä oman ajattelun avaamiselle toimi läheisneuvonpidossa kirjoitettava sosiaalityöntekijän yhteenvedo. Sosiaalityöntekijän yhteenvedossa tuli haastateltavien

mielestä konkreettisesti esille avoimuus, kun reunaehdot oli sanoitettu perheelle ja läheisille etukäteen.

“H3: [m]ä ajattelisin että ... semmonen jäsennellyn yhteenvedon kirjoittaminen vois olla niinku helpottavaa sosiaalityöntekijälle ett hän saa jotenkin avattua sen, ett mitä nää asiat nyt on, mistä kaikki on huolissaan ja mistä mä itse itseasias ite oon huolissani, ett se on niinku tavallaan reiluakin ett pystyy sen kirjoittamaan auki ja ehkä aikasemmin se on ollut vaikeeta koska niinku lastensuojelulaki ei edellyttäny dokumentaatiolta juurikaan muuta ku ehkä nimellistä asiakassuunnitelmaa muttet nykyään se on helpompaa siin mieles että ett ku pitää tehdä lastensuojelutarpeen selvitys ja siitä yhteenveto niin myös työntekijöille on tullut enemmän ehkä valmiuksia arvioida sitä lapsen tilannetta ja sitä perustelua lastensuojeluasiakkuudelle niinku sen suojelutarpeen näkökulmasta [...]”

Avoimuuden nähtiin selkeyttävän ja auttavan tuomaan paremmin esille työntekijän vallan ja työskentelyn reunaehdot. Läheisneuvonpitoprosessin rakenne tuki työskentelyn suunnitelmallisuutta ja avoimuutta ja näin asioista tuli selkeästi sovittua. Keskeistä oli myös se, että kaikki olivat samaan aikaan paikalla ja näin asiat tuli selvitettyä avoimesti koko verkoston kanssa.

“AP: [n]äissä läheisneuvonpidoissa, mis sä oot ollu mukana, mikä niis on ollut se paras juttu, mikä niis on ollut parasta?”

H4: No se että ... sen koko verkoston kans on puhuttu ne asiat niin kun auki ja selviksi ja ettei ketään ... kuvittele jotakin kummallista, on kuullu jonku huhun ja sit se muuntuu matkalla ja paisuu suureks riidaks niin se on varmaan se kaikkein paras ja kyllähän se sit sen lapsen tilannet helpottaa sitä kautta.”

Läheisneuvonpidon struktuuri auttoi siinä, että perheet oli valmisteltu hyvin kokouksiin ja he tiesivät mistä asioista tullaan puhumaan ja olivat selkeästi prosessoineet asioita mielessään jo etukäteen. Kaikki osallistujat tiesivät mistä tullaan puhumaan ja neuvonpidossa ei tullut perheelle eikä verkostolle yllätyksiä, joihin he eivät olleet voineet valmistautua. Tämä oli avoimuuden kannalta olennainen asia ja liittyi myös valtaan. Valta oli läheisneuvonpidossa avoimemmin esillä.

Kunnioitus

Suurin osa haastateltavista mainitsi kunnioituksen yhtenä keskeisenä arvona

läheisneuvonpidon taustalla. Haastateltavien mielestä läheisneuvonpito oli perheitä kunnioittava keino. Asiakkaiden omien ratkaisujen ja mielipiteiden kunnioittaminen oli keskeistä läheisneuvonpidossa. Läheisneuvonpito säilytti enemmän perheen päätäntävaltaa asioissa. Kunnioittaminen näkyi myös siinä, että asioita käsiteltiin rennommin ja asiakkaat tulivat kuulluiksi.

“AP: Joo. Mikä sä ajattelet sitten, mikä, mitä, mitä uutta tai erilaista se tuo asiakkaan näkökulmasta?”

H4: No kyl mä luulen, ett jos lapselle tulee semmonen olo, ett hänen asiat on tärkeitä ... myös aikuisille, niil läheisille, ett heiän mielipiteillään ja ehdotuksillaan on arvoa, ett kuitenkin täällä kun ne käy niin mä luulen ... silloin tietysti ku asiakkaat ei oo tyytyväisii niin ne sanoo ett joo ei tääl mitään kuunnella ja vaan niinku ladotaan pöytään, ett miten niinku meiän mielest asiat on, niin jos ylipäättään asiakkaal on semmonen kuva niin kylhän se siin sit vähän muuttuu ainakin, koska kyllähän ne tekee oikeesti ne ratkasut, ei niihin oo paljonkaan joutunu mitää tarkennuksii tai tämmöst tekee”

Yhden haastateltavan mukaan läheisneuvonpidon perusajatuksena oli, että ihmisillä oli arvokasta tietoa ja heitä piti kuulla. Toinen haastateltava korosti kunnioitusta, mutta tähän liittyi työntekijän vastuu lapsen edusta. Mitä tahansa ratkaisuja ei työntekijä voinut hyväksyä pelkästä kunnioituksesta.

“H3: [k]unnioitetaan sitä asiakkaan niinku omaa, omia ratkaisuja myös siin omassa elämässään, mut silti siin on se seuranta, seurantavastuu ja se kontrolli mikä mikä työhön kuuluu, ett pitää turvata se lapsen tilanne, tilanne ett ett ett siinä kohtaa kun kun vanhempi tekee semmosia ratkasuja jotka on sosiaalityöntekijän mielestä niinku lapsen, lapselle vahingoittavia niin sitä valtaa silti pystyy käyttään, muttet jotenkin se on mahdollista rakentaa sitä vuoropuhelua ihan eri tavalla [...]”

Kunnioitus tuli haastateltavien puheissa näkyviin siinä, että sosiaalityöntekijän tuli omalla toiminnalla osoittaa kunnioitusta asiakasperhettä ja läheisiä kohtaan. Sosiaalityöntekijän tuli itse pystyä olemaan avoin, kuulemaan ja kunnioittamaan ihmisiä. Kunnioituksen osoitus oli muun muassa sosiaalityöntekijän yhteenvetoon panostaminen. Kysymykset tuli olla hyvin pohdittuja. Osa haastateltavista toi esille, että verkostojen tekemät suunnitelmat oli työntekijän hyväksyttävä ihan jo kunnioituksesta verkoston tekemää työtä kohtaan. Niihin oli kuitenkin voinut tehdä tarkennuksia

koskien suunnitelman toimivuutta.

Luottamus

Haastateltavat toivat esille, että läheisneuvonpidossa oli ennen kaikkea kyse työntekijän luottamuksesta asiakkaisiin ja heidän verkostoonsa. Työntekijän tuli luottaa asiakkaiden ja läheisten tietoon, viisauteen ja kykyyn ratkaista ongelmia. Läheisneuvonpidossa konkreettinen luottamuksen osoitus oli, kun verkosto teki yhdessä perheen kanssa suunnitelman ilman työntekijän läsnäoloa. Luottamuksen osoitus liitettiin sosiaalityön asiantuntijuuteen ja keskusteluun luonnollisista ja viranomaisverkostoista. Luottamus asiakkaan ja verkostojen omaan kykyyn ratkaista asioita oli ensisijaista ennen kuin sitä korvataan viranomaisverkostoilla. Laajennetussa asiantuntijuudessa työntekijä hyödynsi kaikkia mahdollisia kanavia ja tässä keskeisessä roolissa oli asiakkaan oma tuottama tieto. Luottamus liitettiin työntekijän avoimuuteen uskoa, että oli erilaisia tapoja elää.

“H9: [m]un mielest se arvo on tavallaan siinä että arvostaa [...] läheisiä siin toimijoina, eikä ajattele vaan että me ollaan kaikki tietäviä ja pystytään huolehtii, niin mun mielest siin on niinku semmonen aikamoinen arvo jo niinku ett näyttää niinku niille läheisille ett me luotetaan ett tekin pystytte huolehtii tästä asiasta ja niinku annetaan mahollisuus ett mun mielest se on ehkä

...

H9: Ja luotetaan tavallaan perheiden ja verkostojen omaan kykyynkin selviytyä, ettei kaikkiin tarvii olla joku viranomainen tai joku joka kertoo ja määrittelee asioita niin mun mielestä se on arvona ehkä se tärkein.”

“H1: [r]iippuu paljolti siitä ett miten siinä ajattelee oman ammattiroolinsa elikkä ajatteleeko, että ... kun on ammatillisesti ... pätevä niin se tarkoittaa sitä ... että tietämyksen pitää olla siis itsellensä ... ei voi oikeestaan niin kun luottaa ... muuta ku korkeintaan kollegoihinsa mutta tota asiakkailla ei ainakaan voi olla mitään tietämystä niin kun siitä että mikä niille on parasta että tota ett kyl se liittyy tohon niin kun siis tämmöseen oman ammatillisuuden niin kun tavallaan niin kun näkemiseen että mitä se mitä se on. Ja mä en tiedä mist se sit lähtee että tota että liittykö se koulutukseenkin, mä oon valmistunut niin kauan aikaa sitten että mä en tiedä minkälaista on nykykoulutus, mutta tota muttet jollakin tavalla toivois että uusien sosiaalityöntekijöiden koulutuksessa niinkun kiinnitettäis enemmän huomiota siihen että tähän laajennetun asiantuntijuuden niin kun tota niin kun käsitteeseen ... se että on ammatillisesti orientoitunut ei tarkoita sitä ett sen kaiken tiedon pitäis ... olla itsellä vaan siis vaan pitäis pikemminkin

hyödyntää kaikkea mahdollisia ... kanavia siis tiedon hankintaan, muita ihmisiä siis, kollegoita, asiakkaita itseään ... muutenkin kuin läheisneuvonpidossa ... erityisesti jos tulee vastaan semmosia erityisongelmia ihmisillä niin minä kyselen niiltä ihmisiltä, että tota voisitsä kuvailla vähäsen, että ku mä en tiedä niin kun kauheesti tästä asiasta ja.”

Osa haastateltavista kertoi omien kokemustensa kautta kuinka läheisneuvonpito oli lisännyt heidän luottamustaan asiakkaiden omaan kykyyn ratkaista asioita. Yksi haastateltava kertoi menneensä kokoukseen epäilevästi. Hän oli epäröinyt riitaisassa tilanteessa miten neuvonpito onnistuu ja miten suunnitelma saadaan tehtyä. Läheisneuvonpito oli lisännyt luottamusta perheisiin ja läheisiin, kun haastateltava oli huomannut miten hyviä suunnitelmia perheet olivat tehneet. Haastateltava kertoi, että hänellä oli ollut oppimista siinä, että pystyi luottamaan verkostoon. Toisella haastateltavalla oli kokemus onnistuneista läheisneuvonpidoista, joissa suunnitelmat olivat olleet niin yksityiskohtaisia ja pikkutarkkoja, että haastateltava oli ollut ihmeissään. Niiden toteutumiseen oli ollut helppo luottaa. Osa haastateltavista kertoi myös omasta epäluottamuksestaan läheisneuvonpidossa tehdyn suunnitelman onnistumiseen.

“AP: [o]nk sun mielest helppo luottaa siihen, tavallaan näiden läheisten tuomaan niinku tietoon ja siihen verkoston niin kun?

H5: [e]i se ehkä aina oo helppoo kuitenkaan, että kyllähän siinä sille verkostolle siirtyy aika suuri vastuuki, sen heidän tekemänsä suunnitelman pohjalta ... siinä voi jäädä se, tavallaan kahen seurantakokouksen välissä niin, sosiaalityöntekijän rooli aika pieneksikin, niin kyllä siinä on huomannu miettivänsä välillä sitä että ... voiko siihen nyt luottaa että se on toimiva suunnitelma ja että pysyykö ne läheiset roolissaan ja jaksavatko he kantaa nyt sen vastuun minkä he ovat ottaneet ja jos suunnitelma ei toimi niin tuleeko se meille tietoon ja tällasia kysymyksiä, että kyl niitä on, on ehkä sit mielessään, varmaan myös kyseenalaistanutkin joissain kohtiin”

Läheisneuvonpitoprosessilla nähtiin olleen vaikutusta asiakkaan ja työntekijän väliseen luottamukselliseen suhteeseen. Haastateltavat korostivat, että luottamuksellisen asiakasprosessin syntymiseen tarvittiin aikaa. Luottamus ei ole lähtökohta, vaan prosessin tulos. Haastateltavien mielestä lastensuojelussa liian helposti oletetaan ihmisen pystyvän avaamaan omaa elämäänsä työntekijälle nopeasti. Osa haastateltavista

koki, että työntekijän ja asiakkaan välinen luottamus oli neuvonpidon jälkeen vahvemmallalla pohjalla kuin aiemmin. Yksi haastateltava koki, ettei läheisneuvonpidolla ollut juurikaan vaikutusta tähän.

Tasa-arvo

Läheisneuvonpidossa tasa-arvoisuutta lisäsi koollekutsujien neutraali rooli neuvonpidon valmistelussa ja itse neuvonpidossa, asiakkaan oman verkoston tuoma tuki, etukäteen valmistautuminen neuvonpitoon ja neuvonpidon rakenne, jossa asiakkaan rooli oli suurempi. Tasa-arvo nähtiin tärkeänä tausta-arvona ja tavoitteena läheisneuvonpidolle. Koollekutsujien roolia ei määritelty tarkemmin, mutta se nähtiin olennaisena tilanteen tasapainottajana. Lisäksi asiakkaan oman verkoston mukanaolo tasapainotti vuorovaikutustilannetta, kun asetelma ei ollut vain ”työntekijä vastaan asiakas”. Viranomaiset olivat neuvonpidossa vähemmistönä ja asiakkaan oma verkosto suuremmassa roolissa. Kun asiakkailla oli oma ”tukijoukkueensa” tilanteessa mukana, he pystyivät vahvemmin tuomaan esille omia mielipiteitään ja saivat niihin tukea. Läheisneuvonpidossa kokoonnuttiin tasavertaisemmin, kun perhe ei ollut altavastajana suurta viranomais määrää vastaan.

“AP: [T]uleek se sitte myös jollai tavalla niinku tasavertasempaa vai onks heil tukee siinä enemmän vai?

H9: Mä luulen, ett siin varmaan on osittain se, että välil varmaan ku on niit tilanteita että ollaan niinku työntekijä vastaan asiakas, kauhee termi, mut näinhän on, näin mää ajattelen, ett he kokee. Niin tavallaan he uskaltaa sit tuottaa ja kysyä enemmän, ku heil on tavallaan se turvaverkko siin lähellä, heiän on helpompi sit tuottaaki sit sitä omaa näkemystä ku siel on ja sit joku voi, jos on niinku vähän arempi niin sieltä sit taas läheisistä, joka on hyvin perillä niin pystyy vähän ... tukee ja auttamaan siinä ..., ett se on helpompaa sitte heil kertoa.”

Tasa-arvoisuutta lisäsi se, että läheisneuvonpidossa kysymykset tulivat asiakasperheille etukäteen ja he tiesivät enemmän mitä heiltä vaaditaan. Näin perhe pystyi valmistautumaan ja vastaamaan kysymyksiin tasavertaisemmin. Asiakkaiden tasa-arvoisempi rooli lisäsi asiakkaiden omaa aktiivisuutta ja oman roolin ottamista. Valmistautumisen lisäksi myös muu läheisneuvonpidon rakenne tuki tasa-arvoisuutta. Läheisneuvonpito työskentelytapana antoi yhtä paljon roolia sekä työntekijälle että perheelle ja läheisille. Oikeastaan läheisneuvonpidossa asiakkaat ja perhe tekivät suurimman työn. Läheisneuvonpito prosessina tarjosi rakenteen, missä kaikki olivat

enemmän tasa-arvoisia toimijoita. Läheisneuvonpidossa ei syntynyt yhtä helposti henkilöasetelmaa työntekijä vastaan vanhemmat, mitä oli aikaisemmin ollut enemmän. Läheisneuvonpidossa roolien tasa-arvoistuminen näkyi siinä, että kaikilla oli oma paikkansa ja puheenvuoronsa sekä mahdollisuus esittää omat näkemyksensä. Läheisneuvonpidossa työntekijä ja asiakasperhe olivat enemmän rinnakkain ja samalla tasolla.

“AP: [v]oiko täs olla jotain sellasta, ett sosiaalityöntekijä on siinä neuvonpidossaki vähän toisenlaisessa roolissa, ett on kuitenkin siin on erikseen vetäjä eli koollekutsuja

H9: Mmm, mmm.

AP: Kun sitten täällä neuvottelussahan monesti sosiaalityöntekijä on se tai yksillötapaamisissa on ehkä selkeemminkin sit se asetelma sen tyypisenä niin koeksi, ett siit on jotain uhkaa sille sosiaalityöntekijän asiantuntijuudelle?

H9: Ei, must se on ihana ... ja varmaan se siin onki tavallaan, että myös ne läheiset huomaa, ett toi ei ookaan nyt se pomo, ett se on tavallaan vähän niinku me ollaan rinnakkain sekä perhe että työntekijä ett must se on niinku kiva olo siinä ett me mennäänkin sit ihan elikkä tavallaan seki voi olla mikä vapauttaa sitä ett ne niinku ymmärtää, ett nyt me ei olla yhtään määräämäs, ett ne saa toimii miten vaan ja samalla ett me tullaan kertoo se ja sit se ratkasu löytyy ett me ollaan niinku samalla tasolla.

[...]”

Voimaantumisen

Voimaantumista ei mainittu montaa kertaa haastatteluissa (vain kahdeksan aineistotetta), vaikka voimaantuminen nähdään yhtenä keskeisenä tavoitteena läheisneuvonpidossa. Suurin osa haastateltavista kuitenkin mainitsee voimaantumisen vähintään kerran ja he näkivät läheisneuvonpidossa tärkeänä tavoitteena, että asiakkaat saivat kokemuksen pystyvänsä vaikuttamaan asioihin, voimaantuivat omassa tilanteessaan ja tulivat oman elämänsä subjekteiksi.

Haastateltavien mielestä läheisneuvonpidolla voi olla itsetuntoa kohottava vaikutus, kun asiakkaille tuli kokemus, että heitä arvostettiin. Voimaantumisen ja oman vallan kokemuksen kautta perhe alkoi työskennellä aktiivisesti. Perheen kokemus omasta vaikuttamismahdollisuuksista oli yksi tarkoitus läheisneuvonpidossa. Yksi haastateltava kertoi näkevänsä läheisneuvonpidoissa usein ihmisten voimaantumista. Se sinänsä oli

haastateltavan mielestä riittävää, jos ihminen tunsi olevansa vahvempi ja pärjäävämpi. Lasten voimaantuminen ei haastateltavan mielestä toiminut yhtä hyvin, mutta vanhempien voimaantumista tapahtui usein. Heidän kauttaan voi kuvitella lasten voivan paremmin. Haastateltava suositteli läheisneuvonpitojen aloittamista helpoista asiakastilanteista juuri voimaantumisen näkökulmasta.

“H2: [m]ä kyllä suosittelen, että ihmiset jotka aloittavat tätä, että ne vois aloittaa ... hyvin helpoista caseista ja saada vaan sitä kokemusta ja miten tällöinen osallisuus toimii, empowerment-prosessi että miten kiva se on seurata, kun sen huomaa että jess nyt nää kevyin askelin lähtee siitä tilanteesta pois niin, vaikka vakavasta asiasta on keskusteltu niin se on kiva.”

Asiakkaiden voimaantuminen vaati läheisneuvonpidossa työntekijältä voimaantumisen näkökulmaa. Saadakseen ihmiset oman elämänsä subjekteiksi tuli työntekijän löytää vahvuudet ja voimavarat läheisistä. Läheisneuvonpitoprosessin ollessa voimaannuttava, saattoi se kantaa vuosia eteenpäin. Yhdellä haastateltavalla oli kokemusta, että kun perheestä nousi uudelleen huolta, niin verkosto oli helppo kutsua uudelleen koolle. Kokemus läheisneuvonpidosta antoi perheille uskoa, että asioista selvittää. Parhaimmillaan läheisneuvonpito toi yhteenkuuluvuuden tunnetta. Sitä, ettei ole yksin, asioista voi puhua ja niihin voi saada apua. Yksi haastateltava halusi muistuttaa, että kaikissa perheissä ja suvuissa ei ole voimaannuttavia tekijöitä. Hänen mielestään moni perhe ei olisi lastensuojelun asiakkaina, jos heillä olisi toimivat verkostot tukemassa jaksamista.

Yhteisöllisyys ja välittäminen

Yhteisöllisyys nousi melko vähän haastatteluissa esille. Osa haastateltavista koki, että läheisneuvonpidon taustalla olevissa arvoissa oli paluuta yhteisöllisempään ajatteluun. Tässä ajateltiin perheen lähiverkostolla olevan vastuunsa ja tavoiteltiin yhteisöllisempää vastuunkantoa lapsen hyvinvoinnista. Alla olevassa sitaatissa haastateltava näki erityisesti laitossijoitukset kielteisinä. Hänestä olisi taloudellisesti ja inhimillisesti järkevämpää, että lähiyhteisö kantaisi enemmän vastuuta lapsista.

“H1: [s]e on ehkä vähän semmosta palaamista semmoseen vanhaan yhteiskunnalliseen ajatteluun ... eikös vanhaan aikaan maaseudulla ... ollu vähän sillä tavalla että ku ei ollu sosiaaliturvaa olemassa niin siellä yhteisö kanto vastuuta ihmisistä ... ja must se on sekä taloudellisesti että inhimillisesti järkevää, en mä nää mitään erityisen hyvää siinä että lapsia huostaan otetaan

siis sinänsä että tärkeintä on se että lapsilla on mahdollisimman hyvät olosuhteet ja turvalliset kasvuolosuhteet ja tällaset, mitä tahansa muita ratkaisuja pystytään löytämään ku se ett, tietysti ... nää on sit taas vähän oma asiansa näitten pienten lasten kohdalla nää perhesijoitukset niihin mä suhtaudun niinkun myönteisemmin ku laitossijoituksiin. Harmi ettei ole olemassa oikeestaan perheitä jotka haluis ottaa näitä isompia lapsia, koska kyl se olis, ne olis paljon paremmat olosuhteet lapsilla perheissä.

H1: Kyl se on varmaan arvottamiskysymys niin kun.“

Myös muissa vastauksissa nousi esille, että läheisneuvonpidon taustalla olevana arvona yhteisöllisyys näkyi melko vähän arjessa ja viranomaistoiminnassa. Yhteisöllisyyden hakemisessa keskeistä oli suvun ja muun verkoston tuen esille nostaminen. Yhden haastateltavan mielestä ihmiset eivät ole nykyään sukurakkaita ja heillä on usein hyvin vähän verkostoja.

“H8: [N]iin en mä tiedä, eihän me nykyään olla mitenkään sukurakkaita ketkään

AP: Niin.

H8: Kaikkien elämähän on sellasta läheiset ystävät, tutut, ketä ne nyt sit onkaan ett eihän ihmisil oo sellasii siteitä, ett esimerkiks mä piirrän kaikkien mun asiakkaitten kans melkeen sukupuun ja katon vähän ketä niihin kuuluu siis muutenkin, niin tota tänäänkin tällä perheellä niin sen niinku, mitä se nyt on 38-vuotiaan naisen sukuun ei kuulu mitään muuta kun hänen sisarukset, äiti ja isä. Ketään muut läheisii ei kuulu, mut tähän on hyvin tyypillistä niinku tän ajan pääkaupunkiseudulla

...

H8: Niinku kaikki semmoset asiat on niinku en mä tiedä mitä on tapahtunu, mut niinku se on vaan semmosta.

...

H8: kiireistä ja ei keretä olemaan kun tai halutaan olla niitten kaa tekemisis kenen kans niinku tykätään olla ett ehkä sitä, ett se on niinku semmonen pakollinen

...”

Osa haastateltavista pohti, että läheisneuvonpito voisi sopia yhteisökuulttuureista tuleville. Heille se olisi luonnollinen tapa kommunikoida, selvittää ongelmia yhteisöllisesti ja haluta tehdä ratkaisut suvun sisällä. Fokusryhmässä haastateltavat toivat esille, ettei näin voida kuitenkaan yleistää. Monella ensimmäisen sukupolven

maahanmuuttajalla ei ole paljon omaa verkostoa Suomessa.

Yhteisöllisyyteen liittyvänä arvona nostettiin esille välittäminen. Tällä haastateltavat tarkoittivat, että erityisesti lapsen näkökulmasta keskeinen tavoite läheisneuvonpidossa saattoi olla se, että läsnä oli useita aikuisia, jotka välittivät lapsesta ja halusivat hänelle hyvää. Tämä saattoi toimia lapselle motiivina lähteä prosessiin mukaan. Yksi haastateltava kuvasi, että hänellä oli kaikissa läheisneuvonpidoissa heijastunut välittämisen ilmapiiri.

“AP: Mitä sä ajattelet sit niinku läheisille jotka osallistuu, mikä heille, mitä, mikä heidän tavoitteensa läheisneuvonpidossa on?”

H1: Siis järjestään kaikki niinku ne kokemukset mitä mulla on ollu niin läheiset on olleet hyvin innostuneina mukana ja hyvin sitoutuneet ... kyl kai heidän tavoitteensa ja motiivinsa siinä, se voi olla tietysti se, että jos ne on isovanhempia niin ne välittää siitä omasta lapsestaan, jonka lapsenlapsista on kysymys ja jos ne on ystäviä, tuttavii niin kun niin se on jonkunlaista semmosta ystävän palvelusta toiselle elikkä kyllä se, se välittäminen ilmapiiri ... on heijastunut kaikissa itseasiassa näissä läheisneuvonpidoissa että.”

5.3.2 Juurtuminen

Läheisneuvonpidon juurtumiselle haastateltavat nostivat esille monia eri syitä. Poimin aineistosta jokaiselta haastateltavalta ensimmäisen vastauksen, jonka he vastasivat läheisneuvonpidon juurtumisesta. Näissä vastauksissa vain yksi haastateltava mainitsi juurtumattomuuden syynä olevan työntekijöiden asenteiden ja hankkään ei maininnut tätä ainoana syynä. Haastateltavan mielestä kyse oli sekä asenteesta, työresurssikysymyksestä että työkäytännöistä. Haastateltavan mielestä läheisneuvonpitomenetelmä vaati ensimmäisen kokemuksen ja henkilöitä, jotka pitivät menetelmää yllä. Myös resurssiasiat olivat tärkeitä.

”AP: [m]ikä se isoin juttu sun mielestä tai mikä sun käsitys on, ett miks läheisneuvonpito ei oo juurtunu sen enempää?”

H10: ... nii vaikee nyt sanoo ku mä oon ollu täällä näin ett sitä on käytetty aika paljon, ett miksei se oo sitten muualla juurtunu.

AP: Aivan, se on ihan totta, ei oo kokemusta siitä.

H10: Tää on nyt vaan oletusta [...] onk se niinku asenne vai onko se niinku työresurssikysymys vai mikä, että vai onk se tää käytänteet, ett varmaan nää

kaikki kolme vaikuttaa, ett mitä on totuttu käyttää mitä malleja, miten on perehtyny kyl mäki oisin varmaan niinku ett jos mä nyt, kyl mä nyt tiedänkin joitakin tämmösiä malleja, jotka nyt ei oo ihan vastaavia, mut kuitenkin joita ei oo sit käyttäny kun kyl niist on kuullu, mut ei oo ehkä niin semmosta kokemusta, ett se pitää olla se jonkinlainen alkukokemus joka tulee jostain ja sit lähtee, ja sit ett sitä pidetään jollain tavalla niinku yllä, ett on ainaki jotku henkilöt siin työyhteisössä jotka tuntee sen ja ... kannattelee sit sitä siinä mukana muiden mahdollisten tukitoimien ohella, ett eihän sekään oo semmonen mitä kannattaa just niinku käyttää jokaiseen tai ... harkitusti tiettyihin ja ett se tietotaito pysyis, säilyis, se on yks asia, ett se on varmaan täällä meillä jollain tavalla säilynytkin sitten, että on ollu niitä työntekijöitä, jotka on ehkä pitänyt ehkä sitäkin kautta. Sit on nää työresurssiasiat, että oikeesti miten paljon siihen on resursseja, miten se on järjestetty se läheisneuvonpidon mahdollistaminen, kylhän se näky meilläkin ihan selvästi siinä notkahdus tuli kun näitä muutettiin ja ne oli paljon kireemmät vielä aikaisemmin että [...]"

Fokusryhmähaastattelussa läheisneuvonpidon juurtumisen nähtiin vaativan toimintatavan muutosta arjessa. Toisaalta kyse oli suuremmasta haasteesta, kun läheisneuvonpidossa pitäisi sitoutua pidempään prosessiin ja lähteä oikeasti työskentelemään verkostojen kanssa.

"H6: [M]ä jotenkin ajattelen, ett jos ois joku niinku semmonen, ikään kuin niin kun kevyempi muoto niinku sä toit esiin sitä dialogista verkostotapaamista niin jotenkin jos sen kaltaisen toimintatavan sais niinku työarkeen

H6: Niin sit ehkä ... joittenkin, työntekijöil heräis semmonen niinku ajattelutapa ett mitkä perheet vois hyötyy niinku pidemmästä läheisneuvonpitoprosessista ja niinku sitä kautta saada, ett nyt jotenkin ku on, toki lakiin on tullu se [...] Läheisverkoston kartotus, mut ett täs on monta kertaa tullu esille niin käytännössä se tarkoittaa vaan, ett kysytään ett hei ett onk sul tätä

H2: Onk sul mummoo

H6: tai mummoo, niin, ... ja miten useesti näät. Ja pahimmillaan se läheisverkoston kartottaminen käsitellään siihen, että lapsella on isä, joka asuu muualla ja kysytään, ett kuin useesti sä tapaat isää, niin se on niinku sitä läheisverkoston kartoittamista.

H2: Ja sekin on jo hyvä!

H6: On, on ja tietenkin tyhjää parempi.

H9: Kauheelta kuulostaa

H6: Mut ett mä en tiedä miten paljon te ootte lukenu niit

tilannearvioryhteydet, niin edelleen vaikka niinku toistuvasti puhutaan ja, on siel kauheen suppeesti viittauksia mihinkään muuhun kun siihen ku, ett on olemassa joku ja niin kun ett jotenkin jos olis joku kevyempi semmonen niin kun rakenne mitä vois sil taval siinä niinku toimistotyön arjessa, asiakastyön arjessa vetästä, ehkä sitä kautta niin kun tämmönen ... ikään ku pidempi prosessi, jollain tavalla tää on kuitenkin semmonen niinku, ett tähän pitää työntekijän sitoutua pitkäaikaisesti, ei pelkästään siihen, siihen ... kolmen viikon päästä olevaan niinku tapaamiseen vaan semmosel ajatuksella että sit lähdetään sen verkoston kanssa työskentelemään ja tekemään ja töitä ja ehkä se on ... siinä niinku työn arjessa, ett jää sitte

H4: Joo, nii ehkä enemmän sitä ajattelutapaa ku mitään niinku semmosta menetelmää

H2: Aivan.”

Työntekijöiden asennetta enemmän ensimmäisissä vastauksissa korostui työntekijöiden vaihtuvuus, resurssit ja kiire. Resurssikysymys liittyi koollekutsujaresurssiin, joka koettiin pieneksi ja aiheutti sen, että läheisneuvonpito jäi edelleen marginaaliseksi menetelmäksi. Resurssiin liittyvänä tekijänä mainittiin myös, kuinka työntekijät saivat neuvonpidoista ilta- ja ylityökorvauksia. Tässä nähtiin olevan merkitystä sillä, kuinka työnantaja tuki työntekijöidensä joustavuutta työskennellä iltaisin ja viikonloppuisin. Fokusryhmähaastattelussa tuotiin esille, että jokaiselle lapselle ei ehdi järjestää läheisneuvonpitoa. Fokusryhmähaastattelussa pohdittiin ja visioitiin muita keinoja, jotka voisivat olla läheisneuvonpitoa kevyempiä ja nopeampia, kuten dialoginen verkostokokous tai kriisiläheisneuvonpito.

Kiire aiheutti sen, että läheisneuvonpito, niin kuin muutkin projektit, hukkuivat muiden asioiden sekaan. Työntekijöiden vaihtuessa työmenetelmän pitäisi olla jatkuvasti esillä työyhteisössä, jotta se pysyisi käytössä.

”H4: [M]ust tuntuu ett ylipäättään kaikkii projektei ja ties mitä kaikkee uutta niin tulee koko ajan, ett sit mäkin teen sitä, ett ku sähköpostiin tulee joku mainos, nyt uusi projekti niin jollei se oo se otsikko joku ihan älyttömän mielenkiintoinen, just ... osuu ... munhun niin mä saatan sen suoraan vaan deletoida, ku en mä sitä kuitenkaan kerkee lukemaan, saatikka pitämään mielessäni, vaikka mä sen lukisinki, [...] mut ku tää on kuitenkin erilainen läheisneuvonpito ku joku, joku sellainen yksittäinen projekti, ett joo nyt järjestetään semmonen ja semmonen ryhmä, niin se on kuitenkin täysin erilainen, muttet kyl mä silti luulen, ett se

hukkuu niitten kaikkien muitten juttujen sekaan.

AP: Joo, joo. Tavallaan menetelmien, tai eri projektien ja

H4: Niin ku jatkuvasti tulee jotain uutta. Ja sit sitä pitäis pitää koko aika niinku esillä vaikka meillä lastensuojelun kokouksissa puhua ja varmaan useemman kerran vuodes pitäis tulla jonku kertomaan meille siitä, koska työntekijät vaihtuu ja ylipäättään se vaan unohtuu.”

Läheisneuvonpito nähtiin pitkänä prosessina, jonka tuotokset näkyivät vasta vuosien päässä. Kun työntekijät vaihtuivat usein, oli heidän vaikea nähdä läheisneuvonpidosta tulevaa hyötyä. Työntekijävaihtuvuus vaikutti myös siihen, että työntekijällä kestää tutustua omiin asiakkaisiinsa ja heidän verkostoihinsa, sekä nähdä kenelle neuvonpidosta olisi hyötyä. Kun työntekijä tuntee omat asiakkaansa, hän osaa paremmin muodostaa kokonaiskäsityksen asiakkaiden tilanteesta.

”H9: [y]ks oleellinen este siihen juurtumiseen on, jos mä mietin pelkästään meidän tiimiä, meil on vaihtunut työntekijät ihan tosi vinhaan elikkä jos miettii ett ennen ku ... uus työntekijä pääsee siihen omaan asiakasmassaan, jos sanotaan, käsiks niin se vie aikansa ja sitte kun on niin hektist koko ajan niin jotta pääsis sit asiakkaiden tilanteest niin pitkälle ett huomais ett tähän toimii niin se vie aikansa, niin mun mielest se on varmaan se yks oleellinen, ett työntekijän vaihtuvuus, niin se, että ku ei tuu semmosta stabiilitilannetta ett ... nyt sä tiedät, ett nää on mun asiakkaat ja näiden kaa mennään täs niin sit sä voisit niinku joidenkin kans oikein miettiä, ett okei mitä suunnitelmallista nyt täs tilantees, sä et oikein ehdi kunnolla pysähtyy niihin asiakascaseihin ja kun ne on koko ajan niinku tehään puol vuotta, vois sanoo, selvityksistä käynnistetty vuos sit ja työntekijät vaihtuu niin koko ajan niin se on varmaan se mikä estää juurtumista tai mä luulen, ett se on se suurin syy jos mä mietin täs meidän yhteisössä, koska tota niin sen mä tiedän, ett esimerkiks toises tiimis niin kaikki vanhat [...] siel on tosi vähän ollu vaihtuvuutta niin heilläkin nyt on menossa koko ajan, ett se tarvii sen tavallaan että sul on niinku selkee käsitys asiakascaseista ja missä mennään ja ketä voi auttaa ja sitte ku sä et oo yhtään perillä niistä niin sä et oikein tiedä kelle sä lähtisit tarjoamaan, ett kyl nykypäivänä mä oon huomannu, ett ainakin niinku uudet työntekijät jotka meil on tullu niin tietää kyl läheisneuvonpidon [...] mut jotta sitte tulis se tunne, ett lähenpä kokeilee niin pitäis tavallaan saada niinku ne asiakastilanteet niin hanksaan ett hei tää on se mihin kannattaa [...]

Yksittäisen työyhteisön toimintatavat ja käytännöt vaikuttivat läheisneuvonpidon

juurtumiseen. Jos työyhteisössä ei ole ketään, joka voisi kertoa läheisneuvonpitokokemuksista tai ketään, joka pitäisi asiaa pinnalla, työtapu unohtuu. Yksi haastateltava kertoi heidän tiiminsä käyvän läpi asiakastapauksia ja miettivän mikä kussakin tilanteessa voisi olla hyvä tapa ja joku aina välillä ehdotti läheisneuvonpitoa. Juurtumiselle tarvittiin työyhteisön lisäksi esimiesten ja lähiesimiesten tuki.

Yhden haastateltavan mielestä suurimpana esteenä läheisneuvonpidon juurtumiselle oli iso ja raskas organisaatio. Asioista tuli eri ohjeistuksia ja nämä olivat välillä keskenään ristiriitaisia. Työntekijöihin liittyvänä tekijänä juurtumiselle nähtiin koulutuksen merkitys. Koulutusvaiheessa pitäisi olla yhden haastateltavan mielestä tietoa erilaisista työmuodoista asiakkaiden kanssa, että uusi työntekijäsukupolvi tietäisi jo opiskeluvaiheessa, että on erilaisia työskentelytapoja kuin vain toimistokohtaamisia.

Yksi haastateltava mainitsi suurimpana esteenä läheisneuvonpidon juurtumattomuudelle perheiden oman haluttomuuden lähteä mukaan neuvonpitoon. Haastateltava kertoi puhuneensa useammalle perheelle, mutta yllättävän moni perhe oli kieltäytynyt.

*”H5: [s]uurin este siinä nyt on, on kuitenkin ollut se perheiden oma haluttomuus lähteä tähän mukaan ett kyllähän mäkin oon tästä puhunut useammallekin perheelle, mutta sit yllättävän moni on tyssänyt siihen että ei olla sit edes lähdetty yrittämään sitä toimeksiantosopimusta kun perhe on sanonut suoraan ett he ei halua, ett ei ... yllät- tai onk se nyt yllättävää, mut että monella on perusteluna just se että ett ei kehtaa vaivata niitä läheisiä, tai ajattelee ett siitä koituu heille jotakin niin kun taakka tavallaan, ett he kokevat, ett heistä tulee taakka niille lähiomaisille, jos he tällaseen lähtevät mukaan, ett ett sillä tavalla kuitenkin jos mul nyt on niinku kolme prosessia ... menossa niin, se on kuitenkin, no aika hyvä sekin, mut että pieni osuus siitä kenelle kaikille mä oon tätä yrittänyt kaupata.
[...]*”

5.3.3 Haastateltavien oma kanta läheisneuvonpidon lisäämiseen

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että läheisneuvonpitoa tulisi käyttää enemmän, mutta tietyllä varauksella. Harkintaa piti käyttää muun muassa sen takia, koska läheisneuvonpito nähtiin ajallisesti ja rahallisesti suhteellisen isona panostuksena perheeseen. Yksi haastateltava korosti, että työntekijän piti pystyä myöntämään itselleen joutuvansa valikoimaan kenen asiakkaiden asioihin syventyy. Läheisneuvonpidon järjestäminen nähtiin valintana panostaa tietyn lapsen ja asiakasperheen tilanteeseen.

Yksi haastateltava kertoi, että häntä kiehtoi ajatus siitä, että neuvonpidon pitäisi kaikille. Haastateltava pohti Norjan mallia, jossa he aloittaessaan työskentelyä ottivat heti verkoston mukaan. Hänen mielestä olisi kiehtovaa kartoittaa heti verkoston mahdollisuudet ja voimavarat ja sitten täydentää tätä viranomaistuella. Tämä olisi luonnollisempaa, kuin lähteä valtavalla viranomaiskoneistolla liikkeelle. Perheillä on usein valmiina omia rakenteita korjata tilannetta ja saada muutosta aikaan. Toisenkin haastateltavan mielestä kaikki asiat eivät kuulu lastensuojeluun, vaan tulisi enemmän pohtia luonnollisten verkostojen ja viranomaisten roolia asioissa.

Osalla haastateltavista oli varautuneisuutta läheisneuvonpidon levittämiseen. Yksi haastateltava ei halunnut ottaa kantaa pitäisikö tiettyä menetelmää olla enemmän, mutta yleisesti hän kannatti verkostojen mukaan ottamista työskentelyyn enemmän. Yksi haastateltava toivoi työtilanteen olevan sellainen, että olisi vähemmän asiakkaita ja pystyisi enemmän paneutumaan ja miettimään milloin läheisneuvonpito olisi hyvä vaihtoehto. Yksi haastateltava ei ollut varma laittaisiko läheisneuvonpitoa ykkössijalle, kun monia palveluja ja tukimuotoja oltiin karsimassa. Yksi haastateltava korosti sitä, että läheisneuvonpito ei ole sopiva tapa läheisverkoston kartoittamiseen. Tarkoituksena on eri ja läheisneuvonpito menetelmänä siihen liian raskas. Sijoitustilanteeseen toivottiin jotain läheisverkoston pikakartoitusmenetelmää.

Haastateltavat kertoivat eri tavoin omasta mieltymyksestään tehdä lastensuojelun työtä verkostojen kanssa ja tämä oli tukenut läheisneuvonpidon käyttöä omassa työssään.

“H6: [m]ä oon jotenkin kauheesti tykänny ... ite siitä työskentelymuodosta että, ei välttämättä niinkään sen tuloksellisuuden suhteen vaan ihan se, että ollaan asiakasperheitten ja sukujen kanssa yhdessä ja pohditaan ja ... ehkä siin tulee niinku tietty taval myös asiakasperheille ite avoimemmaks niitä reunaehtoja mitä lastensuojelus on, ett asiat voi olla monel taval, mut ett kunhan nää jutut, niinku toteutuu ja pitää niin muuten ihan hyvä.”

“H9: [m]ä oon niin sen kannalla ja siis niin sitä mieltä, ett se on niin toimiva ja hyvä juttu niin, on helppo niinku siitä puhuukki sen puoleen.”

5.3.4 Läheisneuvonpito suhteessa muuhun lastensuojeluun

Haastateltavien puheissa nousi esille vertailu läheisneuvonpidon ja muun lastensuojelun työskentelyn välillä. Tämä oli mielenkiintoista, kun tutkimuksessani tarkastelen läheisneuvonpitoa työmenetelmänä sosiaalityön asiantuntijuuden kautta. Haastateltavat näkivät pääsääntöisesti läheisneuvonpidon parempana tapana tehdä lastensuojelun asiakastyötä, kuin normaalit yksilö- ja verkostotapaamiset. He kokivat eron muuhun lastensuojelutyöhön suureksi. Suurimpia eroja syntyi asiakkaiden ja työntekijöiden tasavertaisuudesta, asiakkaiden huomioimisesta, oman työtavan muutoksesta, suhteesta yksilötapaamisiin, koollekutsujien merkityksestä, neuvonpitoon valmistautumisesta, perinteisestä verkostokokouksesta, läheisten osallisuudesta, suunnitelmallisuudesta sekä tilan ja ajan käytöstä (ks. taulukko alla).

Taulukko 13. *Läheisneuvonpito suhteessa muuhun lastensuojeluun*

Epätasa-arvoisuus ja asiakkaan huomioiminen	Asiakas altavastaa toimistotapaamisella Läheisneuvonpidossa osallistuminen tasavertaisempaa Asiakkaita on kuultu paremmin läheisneuvonpidossa
Työtavan muutos	Läheisneuvonpito on vaatinut työtavan muutosta
Yksilö- vs. verkostotapaaminen	Yksi läheisneuvonpito vastaa useaa yksilötapaamista Läheisneuvonpidossa kaikki yhtä aikaa paikalla
Koollekutsujien merkitys	Läheisneuvonpidossa ulkopuoliset vetäjät, joka muuttaa sosiaalityöntekijän roolia
Neuvonpitoon valmistautuminen	Läheisneuvonpitoon tehdään enemmän valmistelutyötä Valmistautuminen vaikuttaa työn laatuun Valmistautuminen lisää asiakkaiden osallisuutta
Läheisneuvonpito ja perinteinen verkostokokous	Läheisneuvonpidossa viranomaiset vähemmistönä Lapsen osallisuus vähäistä perinteisessä verkostokokouksessa Vanhempien osallisuus haastavaa perinteisessä verkostokokouksessa
Läheisten osallisuus	Läheisten osallisuus vähäistä muussa lastensuojelutyössä Läheisverkoston kartoitus muodollista
Suunnitelmallisuus	Läheisneuvonpidon rakenne tukee työn suunnitelmallisuutta
Tilan ja ajan merkitys	Läheisneuvonpidossa oleminen on rennompaa ja kokoontuminen on muualla kuin toimistolla

Haastateltavien mielestä yksilötapaamiset toimistolla olivat epätasa-arvoisia asiakkaan kannalta. Yksi haastateltava koki, että yksilötapaamisissa ei ole aitoa dialogista vuorovaikutusta. Asiakas tuli toimistolle altavastaajana ja sosiaalityöntekijä määritteli keskustelun kulun. Toisen haastateltavan mukaan osa asiakkaista koki, ettei heitä kuunnella toimistolla ja työntekijät vain ”latovat pöytään” kaikki asiat. Läheisneuvonpidossa menttiin haastateltavien mielestä enemmän perheen ehdoilla. Perhe itse määritteli keitä he neuvonpitoon halusivat kutsua ja yhdessä mietittiin keskustelun teemat. Perheiden oli helpompi tuoda oma näkökulmansa esille neuvonpidossa, kuin muussa työskentelyssä. Läheisneuvonpitokokouksista läheiset ja asiakkaat lähtivät usein kiittäen ja sillä kokemuksella, että heitä on kuultu kunnolla. Muuten lastensuojelussa haastateltavien mielestä näitä kokemuksia oli vähemmän.

Osa haastateltavista koki läheisneuvonpidon vaativan työtavan muutosta. Siinä vaadittiin erilaista asennoitumista ja näkökulmaa asioihin. Yhden haastateltavan mukaan työntekijät usein kommentoivat, että ”mehän päätämme kuitenkin loppujen lopuksi”. Haastateltava pohti, että miksi työntekijöillä oli niin kova tarve painottaa omaa päätösvaltaa. Hän koki, että vallan jakaminen ja siirtäminen pois itseltään oli iso asia. Hänen mielestä pitäisi opettaa perusarvoja läheisneuvonpidon ja muiden verkostodialogisten menetelmien taustalla, kuin itse menetelmää. Haastateltavan mielestä läheisneuvonpito oli yksi tapa toteuttaa tiettyä ajattelutapaa eikä toisin päin, että yritetään jonkun metodin kautta muuttaa lastensuojelua.

Läheisneuvonpidon koettiin vastaavan useampaa yksilötapaamista ja tuottavan parempaa tulosta.

“H1: Mä niinkun oikeesti uskon siihen, että yhdellä läheisneuvonpidolla voidaan saada paljon ... parempaa tulosta kuin kahdeksalla yksilötapaamisella että.”

Läheisneuvonpidossa kaikki olivat yhtä aikaa paikalla ja siellä pystyi laajemmin jakamaan samaan aikaan asioita. Haastateltavat kokivat, että läheisneuvonpidossa sai jopa nopeammassa ajassa asian selvitettyä, kuin jos toimistolla mietti ja tapasi perhettä erikseen.

Koollekutsujien läsnäolo ja tehtävä toivat suuren eron läheisneuvonpidon työskentelystä muuhun lastensuojelutyöhön. Läheisneuvonpito toi prosessiin mukaan puolueettomat

työntekijät, jotka veivät prosessia eteenpäin strukturoidulla kaavalla ja tekivät hyvän valmistelutyön perheen kanssa. Haastateltavat kokivat koollekutsujien tekevän työtä, joka auttoi sosiaalityöntekijöitä ja asiakkaita pääsemään nopeammin onnistuneeseen lopputulokseen.

“AP: [o]n tällasii hyvinkin kiperii vaiheit ja monimutkasiiki tilanteita niin ja sit sä kuvailit ett on löydetty ja näis muissakin, ett yhteinen sävel ja avoimempaan keskusteluun niin olisko se ollu niinku löydettävissä myös jollain muulla tavalla tai mitä niinku erilaista tää läheisneuvonpito sun mielest toi siihen?”

H5: Mmm. No voi olla, ett se ois ollut löydettävissä jollakin muullakin keinolla mutta se lisä mitä tää läheisneuvonpito tuo siihen prosessiin mukaan niin on kuitenkin ne puolueettomat työntekijät, jotka tulee siihen viemään sitä prosessia kuitenkin hyvin strukturoidun ja hyvän kaavan mukaan eteenpäin [...] he on tehnyt tavallaan sen työn että ovat valmistelleet perhettä ja ehkä myös sitten puolueettomana pystyneet niinkun vähän luovimaankin sitä tietä siellä eteenpäin ett kyl mä pidän sitä aika merkittävänäkin asiana, että siinä jos mä olisin itse perheen sosiaalityöntekijänä, joka on ehkä tehnyt tiukkojakin ratkasuja sen perheen kohdalla niin voi olla ett on ehkä ... helpommin sitten päästy siihen lopputulokseen ku siin on ollu joku puolueeton ihminen joka on ne asiat esittänyt perheelle ja keskustellu

AP: Joo, joo, elikkä koolle kutsujan rooli on niinku tässä tärkeä myös?

H5: [...] jos mietitään tätä mun eilstä perhettä niin tietysti aika kipeessä tilanteessa tätä prosessia lähettiin viemään eteenpäin, mut olin oikeestaan hämmästynyt eilenkin miten valmis se perhe oli siihen, ja kyl sen valmistelutyön oli tehnyt tämä koolle kutsuja ja

[...]

H5: Ett voi olla että sen olis mekin saatu tehtyä mut ett olis se vaatinu aika monta kokoontumista meiltä, ett me oltais päästy siihen, ett nyt se tavallaan meni sit sillä eilisillä kokoontumisella missä päästiin niin kun hyvää, tyydyttävään suunnitelmaan”

Läheisneuvonpidossa etukäteisvalmistautuminen oli suuressa roolissa ja selkeä ero muuhun lastensuojelutyöhön. Sosiaalityöntekijän tuli pohtia verkostolle esitettäviä kysymyksiä kunnolla ja verkosto pystyi valmistautumaan saamalla kysymykset etukäteen. Pyhäjoen ja Koskimiehen (2015, 164 – 165) tutkimuksen aineistossa sosiaalityöntekijät totesivat, että hyvän kohtaamisen tunnusmerkkejä olivat ensimmäisen tapaamisen tärkeyden ja omista työskentelytavoista avoimesti kertomisen

lisäksi hyvät etukäteisvalmistelut. Omassa tutkimuksessani haastateltavat kokivat valmistautumisen vaikuttavan työn laatuun. Alla olevassa sitaatissa haastateltava kuvasi karusti, kuinka vähäistä valmistautuminen lastensuojelun työskentelyssä usein oli verrattuna läheisneuvonpitoon.

“H4: [a]inakin siihen valmisteluun käytetään huomattavast enemmän aikaa ja vaivaa, ja ... kyllähän sen huomaa, ett ne on hyvin järjestettyjä, ku niit on ollu aikaa järjestää.

AP: Eli tavallaan se ajan käyttö on ainakin yks.

H4: Niin ja sitä kautta laatuun siihen niin, ett eihän normaalis palaveris, niin ei sul yleensä oo aikaa niinku se viis minuuttii niin nopeesti jotakin tos jutella, no mitäs täs nyt pitikään, ketä tuli ja mikä oli nyt ajatus kelläkin.”

Valmistautuminen auttoi asiakkaita miettimään tarkemmin mitä mieltä he olivat ja auttoi heitä tuomaan paremmin oman näkemyksensä esille kuin muussa lastensuojelutyössä.

Läheisneuvonpitokokous ja perinteinen verkostokokous erosivat toisistaan. Perinteinen verkostokokous koottiin viranomaisten toimesta asiakkaan ympärille ja se koostui usein isosta määrästä viranomaisia. Läheisneuvonpidossa viranomaiset olivat vähemmistönä ja asiakkaan muuta verkostoa oli enemmän paikalla. Haastateltavien mukaan perinteinen, viranomaisvoittoinen verkostokokous oli asiakkaille usein vaativa tilanne.

Haastateltavat olivat huolissaan sekä lasten että vanhempien osallisuudesta perinteisessä verkostokokouksessa. Yhden haastateltavan mukaan usein perinteisessä verkostokokouksessa lapsen ollessa paikalla, hän ei ymmärrä mistä puhutaan tai kokouksessa käsitellään liian vaikeita asioita. Haastateltavan mielestä tällöin voi kysyä, että kenen kokous on kyseessä. Haastateltavan mielestä kokouksesta tulisi tehdä sellainen, että lapsi voi siellä olla. Sellaiset käytännöt pitäisi rajata pois, jotka rajaa lapsen pois. Sama haastateltava toi esille, että on läheisneuvonpidossa törmännyt viranomaisten taholta tällaisiin käytäntöihin. Haastateltavan mielestä lapsia ei voi kohdella niin, että hänen ympärille kerätään iso ryhmä moittimaan lasta. Tämän hän näki perinteiseksi tavaksi toimia.

“AP: Onk sulla kokemuksia tän tyyppisistä, ei ehkä ääripäistä mutta?

H2: On, kyllä. Kyllä se on hyvinkin loukkaavaa kun joku viranomaisyhteenveto

on ranskalaisilla viivoilla vedetty näitä lapsen kaikenlaisia negatiivisia asioita mitä, ... mä oon joskus koollekutsujana laittanut takaisinkin näitä ja sanonut, ett ... täst ei lähde minkäänlaista ... keskustelua käyntiin, että tähän lamauttaa koko seurueen ja pitäis niinku miettiä millä tavalla, ett eihän aikuinen ihminenkään sellaista kohtelua missään nimessä sietäis tai kestäis ja sitten lapsi, ett lapsia ei voi kohdella sillä tavalla että kerätään iso ryhmä ihmisiä ympäri, pöydän ympäri ja lapsi on läsnä ja sit kaikki haukkuu vuorotellen, kertoo miten huonosti se käyttäytyy ja miten rötökset on tullu ja päläpälä, kaikki nää ja sit sen jälkeen, hmmn, hyviä ehdotuksia, mitä sinä teet asialle? Se on kohtuutonta, tällöinen perinteinen tapa toimia.”

Isoissa verkostoissa käytettiin haastateltavien mukaan paljon asiantuntijapuheenvuoroja. Läheisneuvonpidossa oli taas läsnä lapselle tuttuja läheisiä ja puheen arkikielistyminen oli lapselle merkittävää. Lapsella oli läheisneuvonpidossa selkeä rooli ja kokouksen rakenne tuki hänen osallisuutta. Neuvonpidossa valittu lapsen tukihenkilö lisäsi lapsen osallisuutta.

Perheen ja vanhempien osallisuuteen läheisneuvonpidossa vaikutti se, että he tiesivät mitä asioita neuvonpidossa nostetaan esille. Perinteisessä verkostoneuvottelussa tuli perheelle helpommin yllätyksiä ja he saattoivat vasta siinä tilanteessa kuulla eri viranomaisten näkemyksiä. Verkostoilla oli läheisneuvonpidossa selkeästi enemmän puhevaltaa. Perinteisessä verkostokokouksessa suurin puhevalta oli usein asiantuntijoilla. Alla olevassa sitaatissa haastateltava vertaa dialogisen verkostotyön otetta ja perinteistä verkostokokousta asiakkaan osallisuuden näkökulmasta. Sitaatissa tulee hyvin esille se, että minkä tahansa verkostokokouksen pystyisi muokkaamaan dialogisemmaksi.

“AP: [m]ihin muuhun läheisneuvonpitoon vois niinku vertailla tavallaan tai missä muis työotteis tulee vahvasti tällainen dialogisuus?

H9: Niin, jos ajattelee vaikka dialoginen verkostotyö, niin nimenomaan.

AP: Joo, joo. Mitä tota niin miten, mitä sä tarkotat dialogisella verkostotyöllä?

H9: No, jos mietitään niinku vaikka ett on joku neuvottelu niin usein se kääntyy niin, että siinä tavallaan ne viranomaiset keskenään jakavat tietoutta ja asiakas kuuntelee ett aha kuka on mitäkin mieltä, eikä oteta sitä asiakasta siihen, että asiakas on itse se joka määrittelee ja on siinä keskustelus yhtä lailla mukana, ett hän ei oo se kuuntelija, joka odottais ett suurin piirtein tuomioo ett kuka tekee mitäkin vaan se, ett hän on yhtä lailla siinä osallisena.

AP: Joo, joo. Kuka siinä osallistaa silloin asiakasta?

H9: Tota niin, se riippuu, esimerkiksi mä yleensä mietin sitä, ett silloin jos mä oon kutsunu verkoston koolle niin mä oon silloin puheenjohtaja ja mä haluan niinku huomioda koko aja että asiakas tulee huomioduksi, haluan vaikka, että jos joku esittää näkökulman niin haluan, että asiakas kommentoi sitä, kertoo oman näkemyksen tai täydentää tai muuta, mun mielest se pitää niinku, ett se vuorovaikutus toimii niinku joka suuntaan koko ajan eikä niin vaan, että siel toimijat puhuu ja sitte asiakas kuuntelee ja kyllä tai ei suurin piirtein ett mun mielest se, ett hän tuottaa jotain ja jos hän on eri mieltä, miks on, ett tavallaan ne tyhmät kysymykset tai mitä vaan niin, ne on tärkeitä, ett näin mä nään jos miettii niinku normaalii verkostokokoust ku miettii niin se on vaan se, ett yleensä ne viranomaiset keskenään, asiakas kuuntelee hiljaa mitä muut on hänestä mieltä ja hän ei hirveesti osallistu, ku ehkä sitte lopussa, ett no.”

Pyhäjoen ja Koskimiehen (2015, 169) aineistossa sosiaalityöntekijät kokivat hyvän verkostopalaverin tunnusmerkeiksi oikean ajoituksen, hyvän valmistelun, selkeän rakenteen, palaverin tarkoituksen, tavoitteiden selkeyden, olennaisten tahojen paikallaolon, osallistujien avoimen asenteen, rohkeuden ottaa huolia puheeksi sekä mukavan paikan ja tarjottavien. Tärkeäksi koettiin, että asiakkaat tulevat kuulluiksi ja saavat äänensä kuuluviin. Onnistuneella verkostopalaverilla on ulkopuolinen vetäjä. Ilman ulkopuolisia vetäjiä käydyistä palavereista lähtivät niin sosiaalityöntekijät kuin asiakkaatkin usein ahdistuneempina kuin sinne tultaessa. (Mt.)

Seikkula ja Arnkil (2009, 33 – 34) toteavat monen jo turhautuneen verkostokokouksiin, jotka helposti menevät junnaamiseksi. Verkostokokouksia järjestetään heidän mukaansa usein pohtimatta sen enempää niiden toteutustapaa. Usean ihmisen kokoontuessa käsittelemään sen kaltaisia pulmia kuin psykososiaalisessa työssä kohdataan, tarjolla on vähintään yhtä hyvät mahdollisuudet päätyä ohi- ja päällepuhumiseen kuin avartavaan vuoropuheluun. Kohtaamisissa pyrkimys määritellä yhtä yhteistä ongelmaa on usein mahdotonta. Näissä säädellään omaa kuormitusta ja näin vältellään sitoutumista. Vuorovaikutuskuviot, joiden kautta ammattilaiset ovat asiakastyönsä kautta tekemisissä, pyrkivät toistumaan myös ammattilaisten välissä silloinkin, kun asiakkaat eivät ole läsnä. (Mt.)

Läheisten läsnäolo läheisneuvonpidossa poikkesi oleellisesti muusta lastensuojelutyöstä. Läheisneuvonpidossa läheiset pääsivät osallistumaan työskentelyyn aktiivisesti muun

muussa pohtimalla kysymyksiä ilman työntekijöiden läsnäoloa. Läheisten koettiin olevan muussa lastensuojelutyöskentelyssä mukana hyvin vähän. Työskentely lähti vanhempien toiveiden pohjalta. Tietoja ei voinut jakaa, jos vanhemmat eivät sitä halunneet, eivätkä antaneet siihen lupaa. Toisaalta, jos lupa olikin, niin ei ollut varmaa kuinka paljon työntekijä ehti ottamaan muita mukaan. Haastateltavien mielestä lastensuojelutyön pitäisi tapahtua enemmän läheisten kanssa. Osa haastateltavista koki, että asiakkaita oli vaikea saada tuomaan läheisiä mukaan toimistolle lastensuojelun tapaamisiin. Läheisneuvonpidossa auttoi, että perhe pystyi paremmin vaikuttamaan siihen mitä asioita läheisten kanssa käsiteltiin.

“AP: [o]nk sulla muuten paljon niinku läheisiä mukana näissä tapaamisissa tai?

H4: No kun must tuntuu ett niit on ... jos ehdottaa ett voisko nyt tulla mummo mukaan tapaamiseen niin se on vaikeeta saada niit asiakkait suostumaan ett ne tulee tänne

...

H4: Ett tuntuu ett se on asiakkailleki helpompaa, ett ne on siellä ne tyypit ja ehkä siin on tietty se, ett ku etukäteen käydään läpi ne asiat mitä käsitellään niin sit niihin voi jonkun verran vaikuttaa ett jos on joku mitä ei ehdottomasti halua ett ne läheiset kuulee niin varmaan sellanen. Ett ehkä asiakastakin voi pelottaa, ett tänne tulee joku sukulainen tai muu läheinen ja ett mitä kaikkee heist kerrotaan.

AP: Joo, joo, ett läheisneuvonpidos he sitä valmistellaan

H4: Niin.

AP: Niin siinä pystyy niinku varautumaan siihen.

H4: [...] kun mä kirjoitan sen oman sepustukseni niin senhän ne sit hyväksyy tai ei ja oonhan mä niihin tehnytkin korjauksii [...]”

Haastateltavat toivat esille, että läheisverkoston kartoittamista tapahtuu muussa lastensuojelun työskentelyssä, vaikkei mukaan ottamista juurikaan. He kuitenkin kritisoivat, että läheisverkoston kartoitus on työskentelyssä usein pinnallista, muodollista ja rutiininomaista. Sosiaalityöntekijät arvioivat etukäteen, että perheellä ei ole riittävän hyvää verkostoa ja työntekijät eivät tunne verkostoja riittävän hyvin. Usein työntekijä tietää vain sen, mitä esimerkiksi äiti oli joskus vastannut. Sijoitusvaiheessa verkostoa otettiin haastateltavien mielestä hieman enemmän mukaan työskentelyyn kuin muissa vaiheissa.

Lastensuojelun työskentelyssä pyritään suunnitelmalliseen työskentelyyn, jolle

läheisneuvonpidossa on hyvät rakenteet. Haastateltavien mielestä sekä muussa lastensuojelutyössä että läheisneuvonpidossa pyrittiin samaan päämäärään ja niissä käsiteltiin samoja asioita, mutta läheisneuvonpidossa se tapahtui jäsennellymmin. Lastensuojelutyössä tehtiin harvoin suunnitelmia yhdessä asiakkaiden kanssa. Yleensä sosiaalityöntekijä laati ne jälkikäteen käydyn keskustelun pohjalta. Läheisneuvonpidon rakenne tuki työn suunnitelmallisuutta. Perinteisessä asiakassuunnitelmanneuvottelussa asioista ei sovittu tarpeeksi tarkasti.

“H3: [s]iin on se tietty rakenne ja siin on se koolle kutsuja niin sieltä tapaamisesta ei myöskään lähdetä ennen ku ollaan sovittu ett milloin tätä asiaa seurataan ja silloin sit taas jos sä oot niinku perinteisessä asiakassuunnitelmanneuvottelussa vaikka kahden kesken asiakkaan kanssa niin jääk se ehkä helpommin, ett no tavataan sit jonkun ajan kuluttua, ett ei niinku varmistuta siitä niinku suunnitelmallisuudesta siin prosessitasolla ett nyt tähän sovitaan tää päivämäärä, ett milloin me seuraavan kerran näit asiat tarkastellaan ja mitä täs väliajal pitää tapahtuu, ett ... ku siin on se ulkopuolinen koolle kutsuja niin ... rakenteissa on se ett kuka tekee mitä tästä eteenpäin, mitä täs sovittiin ja milloin tätä seurataan [...]”

Haastateltavat pitivät tunnelmaa läheisneuvonpidossa rennompana kuin virallisissa neuvotteluissa toimistoilla. Läheisneuvonpidoissa tuli puhuttua enemmän ja vapaamuotoisemmin. Se oli erilaista kuin tavata toimistossa tai itselleen tutussa tilassa. Se oli erilaista olemista tilanteessa.

“H9: Aika pian siin mun mielest ... tilantees ... laukee se jännitys ja se yks on ehkä se, ett ku siin heti aletaan niinku kahvistelee ja muuta niin se vähän vie niinku sen jännityksen, ett ... on helppo päästä asiaan, että jos siel vaan istuttais, ku jossain neuvottelus, niin kaikki vähän niinku ois mut ett se on hirveen luontanen ku siin on heti ne kahvit ja muut niin se menee ... semmoseen huomattavasti kevyempään suuntaan.

AP: Nii just, ett vaikutetaan tavallaan ilmapiiriin sillä tavalla.

H9: Kyllä, kyllä, ett siit tulee ... rento hyvin pianki ... siin ku esittäydytään kuitenkin ja muuta niin nopeesti sitte kevenee se.”

Alla olevassa haastatteluotteessa kertoja kokoaa hyvin keskeiset erot läheisneuvonpidosta verrattuna muuhun lastensuojelutyöhön. Näitä ovat koollekutsujat, neuvonpitoon valmistautuminen, läheisten suurempi osuus. Haastateltava oli

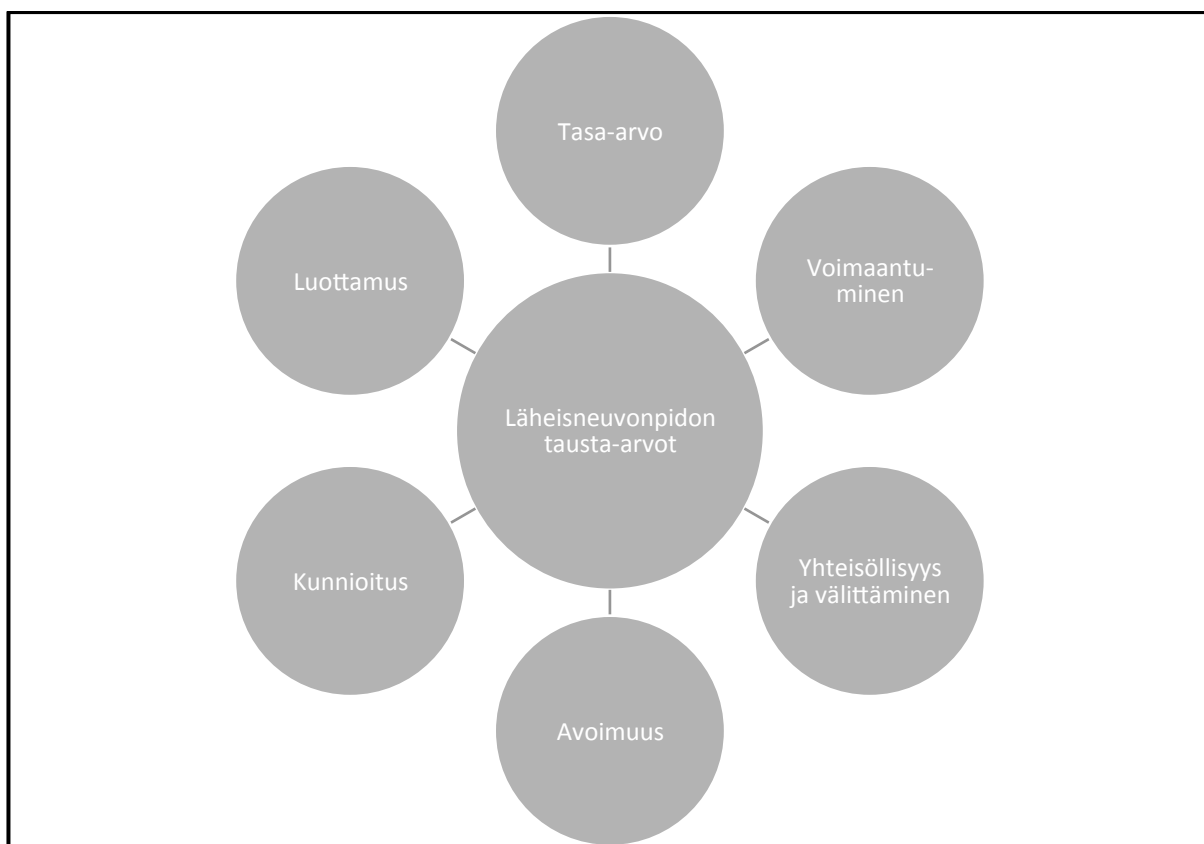
huomannut, että ero ei ollut niin suuri, kuin läheisneuvonpidon alkuvaiheessa 2000-luvun alussa.

“H10: [e]ro näyttäytyi vielä selkeemmin silloin 2000-luvun alkupuolella, että nythän puhutaan aika paljonkin eri näköistä miten verkostotyötä tehdään ja muutki voi esimerkiksi olla aloitteen tekijöitä ku aina sosiaalityöntekijät, mut että kuitenkin onhan siinä yhä se semmoset tietyt erot, [...] että ku siel on ne koollekutsijat niin ne on semmoses roolissa, että ne tavallaan vetää sen ja sossut ei oo siinä niinkun jatkuvasti äänessä ja joskus se voi olla niinku helpompaakin sillä lailla että asiakas saattaa ehkä kokee ne koollekutsijat just niinku neutraaleina niinku ne pitää ollakin niin [...] asiakkaat saattaa kokee sen vähän sillä lailla, että noi ei oo niitä sossuja tai että nyt on joku muu tässä vetämässä tätä että se on se yks ja sit tietysti se verrattuna tavalliseen verkstopalaveriin niin siin on aika paljon tehty sitä pohjatyötä verrattuna ihan tavalliseen verkstopalaveriin johon tullaan ja sinne tulee iso määrä ihmisiä ja aika usein se iso määrä ihmisiä tarkoittaa paljon viranomaisia, ei suinkaan paljon niitä asiakkaan tukihenkilöitä tai muuta, eli se että läheisneuvonpidossa on yleensä ... vähemmistönä ne viranomaistahot ja enemmän siellä on sitä perhettä ja sukua ja muuta verkostoa ... mä voisin kuvitella, että tommoseen isoon verkstokokoukseen niin kyllä se on aika tiukka paikka monelle asiakkaalle mennä sinne yksin tai kaksin ja sitten kokee että siel on hirvee lauma ihmisiä ympärillä että se on sillä tavalla erityyppinen tilanne.”

5.3.5 Yhteenveto läheisneuvonpidon tausta-arvoista ja suhteesta muuhun lastensuojelutyöhön

Kolmas tutkimuskysymykseni oli, millaisia asenteita ja arvoja sosiaalityöntekijöillä on suhteessa perhelähtöiseen ajattelutapaan? Läheisneuvonpidon taustalla (ks. kuvio 7) korostettiin erityisesti avoimuutta. Läheisneuvonpito vaati avoimuutta niin työntekijältä kuin asiakkailta. Avoimuus selkeyttää työskentelyä ja tuo vallan ja reunaehdot esille. Läheisneuvonpidossa tuli näkyviin kunnioitus asiakkaiden mielipiteitä ja ratkaisuja kohtaan. Kunnioituksesta perhettä ja läheisiä kohtaan ei saanut kuitenkaan ohittaa lapsen etua. Läheisneuvonpidon lähtökohtana koettiin olevan luottamus asiakkaiden omaan kykyyn ratkaista asioitaan. Läheisneuvonpito oli myös lisännyt luottamusta ja se oli vaikuttanut työntekijän ja asiakkaan luottamukselliseen suhteeseen. Läheisneuvonpidossa tasa-arvoisuutta oli lisännyt koollekutsijat, asiakkaan oman verkoston osallisuus, valmistautuminen ja neuvonpidon rakenne. Tavoitteena

läheisneuvonpidossa oli saada asiakkaat tuntemaan, että asioihin voi vaikuttaa ja he ovat oman elämänsä subjekteja. Läheisneuvonpidossa oli nähtävissä paluuta yhteisöllisempään ajatteluun ja siinä korostui lapsesta välittämisen ilmapiiri.

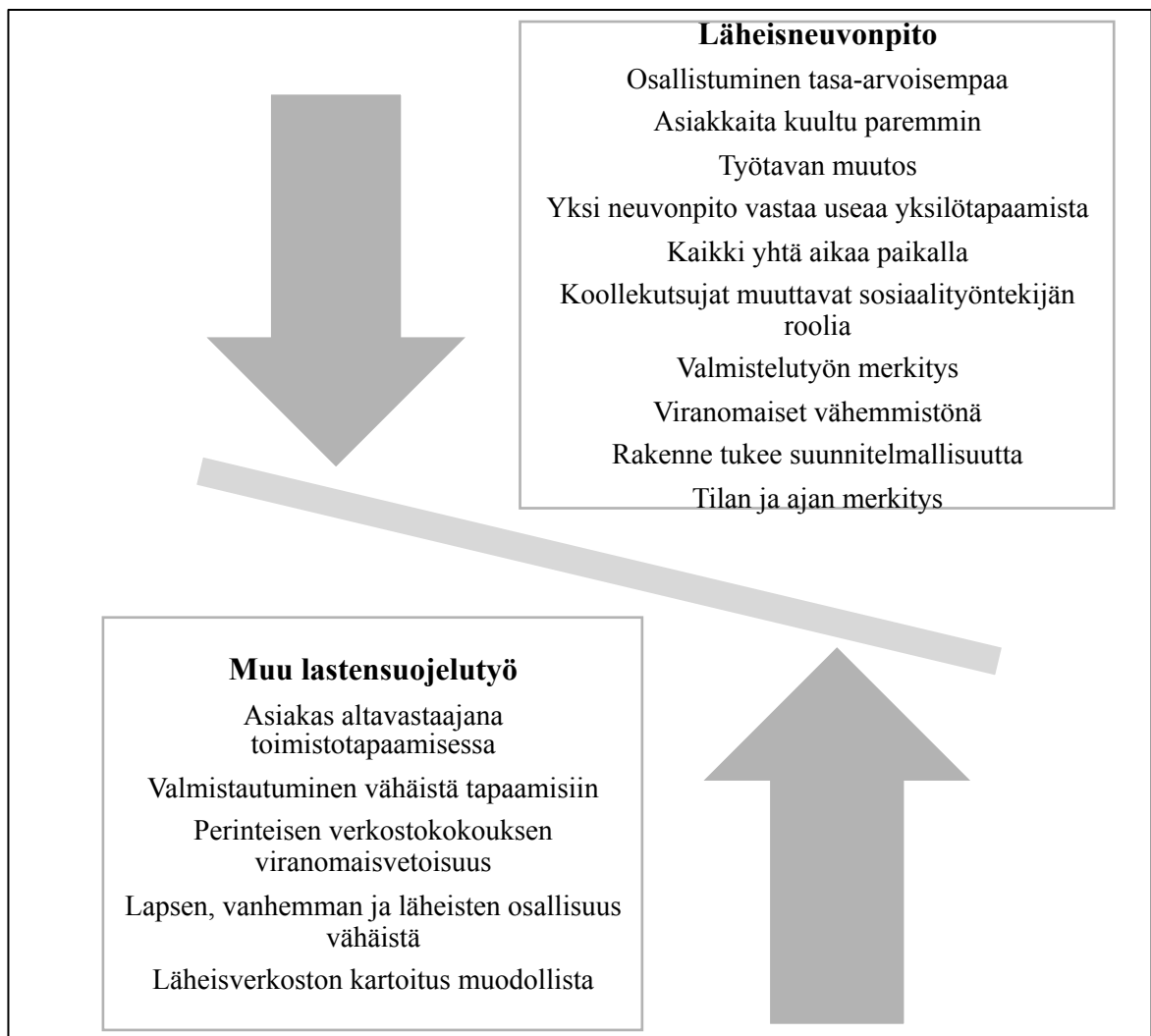

Kuvio 7. *Läheisneuvonpidon tausta-arvot*

Läheisneuvonpidon juurtumiseen vaikuttavina tekijöinä haastateltavat nostivat esille monia eri syitä. Näitä olivat resurssikysymykset, organisaatioon liittyvät tekijät, kiire, työntekijöiden vaihtuvuus ja työntekijöiden asenne.

Läheisneuvonpidon suhdetta muuhun lastensuojelutyöhön on kuvattu kuviossa 8. Haastateltavien vastauksista muodostuva kuva kertoo karusti, kuinka läheisneuvonpidossa hyviksi arvioidut elementit eivät toteudu muussa lastensuojelutyössä. Läheisneuvonpidossa asiakkaiden osallistuminen oli haastateltavien mielestä tasavertaisempaa ja asiakkaita kuultiin paremmin. Tätä verrattiin muussa lastensuojelutyössä toimistotapaamisiin, joissa asiakkaiden koettiin olevan usein altavastaajan asemassa. Yhden läheisneuvonpidon koettiin vastaavan useampaa yksilötapaamista muun muassa sen takia, että läheisneuvonpitokokouksessa kaikki olivat yhtä aikaa paikalla. Läheisneuvonpidossa oli ulkopuolisina vetäjinä ja

organisoiijina koollekutsijat ja tämä asetelma muutti sosiaalityöntekijän roolia tapaamisessa. Läheisneuvonpitoon tehtiin huomattavasti enemmän lastensuojelutyötä, kun muussa lastensuojelutyössä valmistautuminen oli usein niukkaa. Valmistautumisen nähtiin vaikuttavan työn laatuun ja lisäävän asiakkaiden osallisuutta. Läheisneuvonpitoa verrattiin perinteiseen verkostokokoukseen. Perinteinen verkostokokous nähtiin läheisneuvonpitoon verrattuna negatiivisempänä. Perinteisessä verkostokokouksessa viranomaisten rooli oli suurempi, kun he läheisneuvonpidossa olivat vähemmistönä. Perinteisessä verkostokokouksessa lapsen ja vanhemman osallisuus oli vähäistä. Läheisten osallisuus oli muussa lastensuojelutyössä vähäistä ja työhön kuuluva läheisverkoston kartoitus koettiin muodollisena. Läheisneuvonpidon rakenteen nähtiin tukevan työn suunnitelmallisuutta. Läheisneuvonpidossa panostettiin tilaan ja aikaan, jolloin oleminen oli tapaamisessa rennompaa kuin toimistolla.

Kuvio 8. Läheisneuvonpidon ja muun lastensuojelutyön suhde

6 Läheisneuvonpidossa sosiaalityön ydinarvojen äärellä?

Tutkimuksessani esille nousseet läheisneuvonpidon taustalla olevat arvot ja sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet ovat hyvin lähellä toisiaan. Läheisneuvonpidossa keskeisimmäksi määritelty arvo oli avoimuus, joka nähtiin myös keskeisenä vaatimuksena sosiaalityöntekijän asiantuntijuudelle. Avoimuuden vaade haastoi sosiaalityön asiantuntijuutta. Sosiaalityöntekijän tuli myöntää oma riittämättömyytensä ja pystyä avaamaan oma asiantuntemuksensa koko verkostolle. Avoimuus toi näkyviin vallan elementit ja niillä oli läheisneuvonpidossa selkeät kohdat. Luottamus läheisverkoston kykyyn tehdä omia ratkaisuja oli keskeinen arvo jaetun ja kollektiivisen asiantuntijuuden taustalla. Tasa-arvo oli vaikuttanut haastateltavien työtapaan ja osaamiseen. Läheisneuvonpidossa tasa-arvoisuutta lisäsi perheen ja verkoston mahdollisuus valmistautua neuvonpitoon, työntekijän aseman muuttuminen osallistujaksi ja koollekutsujan mukanaolo. Läheisten asiantuntijuuteen liittyivät luottamuksen lisäksi kunnioitus ja yhteisöllisyys.

Läheisneuvonpidon taustalla olevat arvot ovat keskeisiä sosiaalityön arvoja, voisi jopa sanoa ydinarvoja². Mielenkiintoista tutkimuksessani on, että läheisneuvonpito vaikutti monella tavalla olevan haastateltavien mielestä sitä ideaalia, mitä sosiaalityössä ja lastensuojelussa tuli työskentelyssä tavoitella. Kuitenkin läheisneuvonpidon ja muun lastensuojelutyön välillä nähtiin olevan suuri kuilu, myös haastateltavien omassa työssä.

Mielenkiintoni tutkimuksessa kohdistui muutoksessa olevaan sosiaalityön asiantuntijuuteen ja kuinka se näkyy läheisneuvonpidossa. Karvinen-Niinikosken (2004, 2005) mukaan läheisneuvonpito rakentaa uudelleen sosiaalityön asiantuntijuutta ja läheisneuvonpidolla luodaan uudenlaista paradigmaa tiedon tuottamiseen. Lähdin tutkimuksessani tarkastelemaan sitä, löytyykö läheisneuvonpidossa toimintayhteyksissä rakentuvaa ja muutossuuntautunutta asiantuntijuutta sekä uutta luovaa, orientoivaa ja kumppanuutta rakentavaa tiedontuotantoa. Tulosteni perusteella voi vastata, että näitä kaikkia löytyi haastateltavieni vastauksista. Läheisneuvonpito oli muokannut haastateltavien asiantuntijuutta ja vaikuttanut heidän tapaansa tehdä sosiaalityötä.

² Nixonin (2000, 102) mielestä läheisneuvonpito voi osaltaan lunastaa takaisin alkuperäisiä sosiaalityön arvoja perusteenaan kunnioituksen periaate.

Sosiaalityöntekijä ei ollut ”kaikkivoipainen”, vaan hän lähti avoimesti hakemaan ratkaisuja yhdessä perheen ja verkoston kanssa. Muutossuuntautuneisuus näkyi läheisneuvonpidossa erityisesti pyrkimyksessä saada aikaan hyvä ja konkreettinen suunnitelma. Läheisneuvonpidossa keskeistä on suunnitelmallisuus ja ratkaisukeskeisyys. Tiedontuotanto nousi keskeiseksi tavoitteeksi läheisneuvonpidolle. Läheisneuvonpidossa sekä annettiin että saatiin tietoa verkostolta. Onnistuneessa neuvonpidossa muodostettiin yhteistä tietoa ja läheisverkoston kanssa löydettiin luovia ja yllättäviä ratkaisuja. Läheisneuvonpidolla oli ollut vaikutus sosiaalityöntekijän ja asiakkaan väliseen suhteeseen. Verkostolla oli erilainen asema kuin asiakkaalla suhteessa työntekijään ja tämä oli tasa-arvoistanut suhdetta.

Connolly (2004) on jaotellut lastensuojelun käytäntöjä perhejohtoisesta ammattijohtoiseen. Läheisneuvonpito haastateltavien kuvaamana sijoittuu Connollyn kuvaamalla jatkumolla mielestäni ammattilaisvaikutteiseen lastensuojelukäytäntöön. Läheisneuvonpito oli selkeästi perhekeskeinen prosessi. Läheisverkosto ja asiakasperhe saivat valmistautua neuvonpitoon ja itse neuvonpidossa he tekivät suunnitelman ilman työntekijän läsnäoloa. Kuitenkin sosiaalityöntekijä oli osallinen kriittisissä päätöksentekovaiheissa, kuten suunnitelman hyväksymisessä. Sosiaalityöntekijä oli merkittävässä roolissa siinä, kenelle hän läheisneuvonpitoa ehdotti ja mitkä huolenaiheet hän verkostolle toi esille. Haastateltavat kritisoivat, että lastensuojelulakiin kirjoitettu läheisverkoston kartoittaminen oli lastensuojelutyössä helposti muodollista ja pinnallista. Haastateltavien kuvaama lastensuojelutyöskentely antoi kuvan hyvin ammattijohtoisesta tavasta tehdä työtä. Osittain oli löydettävissä viitteitä perhevaikutteisesta tavasta tehdä lastensuojelutyötä. Osa haastateltavista näki eron tämän päivän lastensuojelussa esimerkiksi 2000-luvun alkuun. Connolly (2004, 45) korostaakin, että vaikka merkittävää edistystä on tapahtunut perhettä osallistavien käytäntöjen kehittämisessä, kasvavien työmäärien paine, henkilöstön suuri vaihtuvuus ja ideologisen ajautumisen vaikutus voivat vaarantaa tämän edistyksen.

Läheisneuvonpidossa on suunnitelmallisuutta ja rakennetta työhön. Haastateltavat halusivat viedä näitä elementtejä myös muuhun lastensuojelun työhön. Kaikki haastateltavat kokivat, että läheisneuvonpito eroaa muusta lastensuojelun työstä, vaikka elementit ovat kaikille tuttuja sosiaalityön perusarvoja. Haastateltavien tuottama asiantuntijuus läheisneuvonpidossa on sitä avointa ja toimintayhteyksissään muuntuvaa asiantuntijuutta, josta muun muassa Karvinen-Niinikoski (2004) on kirjoittanut.

Haastateltavilla oli kuitenkin itselläänkin vaikeaa siirtää tätä asiantuntijuutta kiireiseen ja paineiseen lastensuojelun arkeen. Kiireessä ja työpaineessa lastensuojelussa tehdään helposti nopeita ja asiantuntijakeskeisiä ratkaisuja. Perhelähtöiset ja yhdessä tehdyt ratkaisut vaativat enemmän tilaa ja aikaa ympärilleen. Jälkimmäiset ratkaisut voivat pitkällä tähtäimellä olla kantavampia ja näin myös säästää aikaa.

Työntekijöille tulevat paineet ja työmäärä voivat johtaa liian kapeaan ja tekniseen ymmärrykseen tuottavuudesta. Työntekijöille tulisi taata reflektiivisiä rakenteita, jotka tukevat sosiaalityön dynaamista tietoperusteista asiantuntijuutta verkostoissaan. Kustannukset ja yhteiskunnalliset seuraukset epäonnistuneista sosiaalityön palveluista voivat olla arvaamattomia. (Yliruka & Karvinen-Niinikoski 2013, 202 – 203.) Tutkimuksen perusteella herää huoli, että läheisneuvonpidon avulla tehty pitkäjänteinen työ perheiden hyväksi on jotain erityistä ja muusta lastensuojelusta poikkeavaa. Kysymykseksi jääkin, miten mahdollistetaan pitkäjänteinen ja vaikuttava sosiaalityö perheiden kanssa.

Kysymys on myös siitä, millä tavalla uusia työmuotoja kehitetään auttamisjärjestelmissä. Samaan aikaan kun eri sektoreilla kehitetään yhä pidemmälle meneviä uusia työmuotoja erilaisten ongelmien kohtaamiseen, lisääntyy yhteistyön tarve asiakkaiden kokonaistilanteen huomioimisen turvaamiseksi. Etäisyyden ylläpitäminen ammattilaisten ja maallikoiden välillä edesauttaa asiantuntijajärjestelmien työrauhaa ja tuottaa upeita ammatillisia ratkaisuja, toisaalta se hankaloittaa maallikoiden voimavarojen saamista mukaan pulmanratkontaan. (Seikkula & Arnkil 2009, 13.) Pystytäänkö järjestelmissä huomioimaan sekä sujuvan ja tehokkaan asiakasprosessin kehittäminen että asiakaslähtöiseen, ratkaisukeskeiseen työskentelyyn panostaminen?

Läheisneuvonpitoa on markkinoitu Suomessa 1990-luvun loppupuolelta lähtien, mutta se on edelleen jäänyt melko marginaaliseksi. Tutkimuksessani haastateltavat kokivat, että tarvittaisiin erilaisia rakenteita läheisneuvonpidon lisäksi, joissa läheisneuvonpito ajattelutapana olisi osa työn arkea. Myös Heinon (2008, 44) mukaan läheisneuvonpito on maailmalla omaksuttu pääasiassa hyvänä käytäntönä, jolloin se on mielletty työmenetelmäksi. Näin Heinon mukaan kadotetaan läheisneuvonpidon perimmäinen ajatus lapsen ja perheen oikeudesta tulla kuulluksi ja tehdä ehdotuksia läheistensä kanssa heille merkityksellisessä asiassa. Valitessani haastateltavia tutkimukseeni

minulle selvisi, että suurin osa sosiaalityöntekijöistä oli käyttänyt läheisneuvonpitoa vain kerran. Tässä pohdin, vaikuttiko tähän haastateltavienkin esille nostama kuilu läheisneuvonpidon työtavan ja muun lastensuojelutyön välillä, vai oliko kyse enemmän lastensuojelussa olevasta suuresta työntekijävaihtuvuudesta.

Läheisneuvonpidon rakenne tarjoaa pohjan, jossa sosiaalityöntekijä pystyy osallistamaan lapset ja aikuiset oman asiansa käsittelyyn ja samalla tuomaan selkeästi näkyviin oman perustehtävänsä avun ja tuen saamiseksi sekä kontrollin toteuttamiseksi. Läheisneuvonpidon taustalla olevat arvot ovat sosiaalityön ydinarvoja. Läheisneuvonpito ajattelutapana tukee sosiaalityön asiantuntijuuden demokratisoitumista. Läheisneuvonpidossa on paljon elementtejä, joita voisi sellaisenaan hyödyntää kaikessa lastensuojelun ja perheiden kanssa työskentelyssä.

Kaikessa työssä perheiden kanssa voitaisiin kiinnittää enemmän huomioita tapaamisiin ja neuvotteluihin valmistautumiseen, yhteiseen tapaamiseen ja seurantaan (ks. kuvio 8). Keskeistä valmistautumisessa on, että lapsille ja vanhemmille annetaan tasavertainen mahdollisuus tietää mikä tapaamisen aiheena on, keitä tapaamiseen on osallistumassa ja voivatko he myös vaikuttaa tapaamiseen sisältöön ja osallistujiin. Tapaamisessa keskeinen elementti on läheisneuvonpidon ratkaisukeskeisyys. Tapaamiselle on määritelty tavoite ja siinä tehdään suunnitelma yhdessä. Suunnitelma kirjataan heti tapaamisessa ylös. Keskeistä on myös, että ammattilaiset tuovat oman asiantuntijuutensa esille ja mahdollistavat näin avoimen vuorovaikutuksen. Tapaamisissa olisi myös hyvä pohtia esimerkiksi työnjaolla, kuka huolehtii erityisesti lapsen ja kuka vanhemman osallisuudesta. Tapaamisen jälkeen on hyvä sopia konkreettisesta seurannasta, jolloin työskentely on prosessimaista eikä pisteittäistä.

Kuvio 9. Läheisneuvonpidosta siirrettävät elementit lastensuojelutyöhön

Näiden konkreettisten ratkaisujen ja paikkojen luomisella asiakastyöhön voidaan vaikuttaa siihen, miten monimuotoinen asiantuntijuus rakentuu. Tämän lisäksi työpaineisessa lastensuojelussa olisi hyvä pohtia, voitaisiinko sosiaalityöntekijän rinnalla hyödyntää asiakasprosessista ulkopuolella olevaa toista ammattilaista. Läheisneuvonpidossa ulkopuolinen koollekutsuja oli juuri se keskeinen elementti, joka vaikutti työntekijä-asiakasasetelmaan muuttamalla sitä tasavertaisemmaksi.

Kirjallisuus

Alasuutari, Maarit (2005) *Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa?* Teoksessa Ruusu vuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 145 – 162.

Alasuutari, Pertti (2001a) *Johdatus yhteiskuntatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.

Alasuutari, Pertti (2001b) *Laadullinen tutkimus*. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Backe-Hansen, Elisabeth (2006) *Hvordan virker familieråd? Et internasjonalt perspektiv Hva er det med familieråd?* Teoksessa Sturla Falck (toim.) Samlerapport fra prosjektet: «Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge» Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) Rapport 18/2006. 249 – 283 <http://www.nova.no/index.gan?id=12358&subid=0>

Ban, Paul (1996) *Implementing and Evaluating Family Group Conferences with Children and Families in Victoria, Australia* Teoksessa Hudson, Joe; Galaway, Burt; Morris, Allison ja Maxwell, Gabrielle (toim.) Family Group Conferences. Perspectives on policy & practice. Australia: The Federation Press – Criminal Justice Press. 140 – 151.

Brown, Louise (2003). *Mainstream or margin? The current use of family group conferences in child welfare practice in the UK*. Child and Family Social Work, 8, 331–340.

Burford, Gale & Hudson, Joe (toim.) (2000) *Family Group Conferencing. New Directions in Community-Centered Child and Family Practice*. Aldine de Gruyter, New York.

Connolly, Marie (2006) *Fifteen Years on Family Group Conferencing: Coordinators Talk About Their Experiences in Aotearoa New Zealand*. British Journal of Social Work 36. 523 - 540.

Connolly, Marie (2004) *Child and Family Welfare. Statutory responses to children at risk*. New Zealand: Te Awatea Press.

Doolan, Mike (2002) *Establishing an Effective Mandate for Family Group Conferences* Teoksessa Faureholm, J. & Pedersen, K. (toim.) Demokratisering af det sociale arbejde med familier. Rapport fra nordisk konference om familierådslagning 15. – 16. marts 2002 i København. 9 – 17.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2001) *Teemahaastattelu: opit ja opetukset* Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 24 – 42.

Fook, Jan & Askeland, Gurid Aga (2006) *The 'Critical' in Critical Reflection* Teoksessa White, S., Fook, J. & Gardner, F. (toim.) Critical Reflection in Health and Social Care. England: Open University Press, McGraw – Hill Education.

Fraser, Sarah & Norton, Jenni (1996) *Family Group Conferencing in New Zealand Child Protection Work*. Teoksessa Hudson, Joe; Galaway, Burt; Morris, Allison ja Maxwell, Gabrielle (toim.) *Family Group Conferences. Perspectives on policy & practice*. Australia: The Federation Press – Criminal Justice Press. 37 – 48.

Heino, Tarja & Arnkil, Tom Erik (2015) *Yhteisöllisyyden tueksi: tapaus läheisneuvonpito*. Teoksessa Väyrynen Sanna, Kostamo-Pääkkö, Kaisa & Ojaniemi, Pekka (toim.) *Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä*. EU: United Press Global. 195 – 216.

Heino, Tarja & Johnson, Marianne (2010) *Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina*. Teoksessa Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (toim.) *Perhepiirissä*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. 266 - 290.

Heino, Tarja (2009) *Lasten osallisuus ja yhteisön merkitys - tutkimustuloksia läheisneuvonpidosta* teoksessa Heino, Tarja (toim.) *Erityinen lapsuus – erityinen yhteiskunnallinen vastuu. Mitä lastensuojelusta tiedetään ja mitä päätöksentekijän pitäisi siitä tietää? Taustamateriaalia sektoritutkimuksen neuvottelukunnalle*. Stakes/Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. s. 35 – 40.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77377/THL_selvitys1.pdf?sequence=1 (vii tattu 1.11.2015)

Heino, Tarja (2008) *Läheisneuvonpito – tutkittu juttu* teoksessa Vuorio, J-P., Saurama, E. & Hänninen, S. (toim.) *Verkostojen voimaa vai seittien satimia. Kokemuksia läheisneuvonpidosta*. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja nro 18, 2008. 37 – 51.

Heino, Tarja (2006) *Tiedon tuottamisen tilat läheisneuvonpitoprojektissa*. Teoksessa Seppänen-Järvelä, R. & Karjalainen, V. (toim.) *Kehittämistyön risteyksiä*. Helsinki: Stakes. 166 – 194.

Heino, Tarja; Reinikainen, Sarianna & Bergman, Marina (2003) (toim.) *Familjerådslag i Norden. Erfarenheter, forskningsresultat, reflektioner*. Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, nr 66.

Heino, Tarja (2003) *Kokemuksia läheisneuvonpidosta. Päiväkirja-aineiston raportointi*. Stakes Aiheita 4/2003.

Heino, Tarja (2002) *Forskningsresultat och erfarenheter av familjerådslagsprojektet i Finland*. Teoksessa Faureholm, J. & Pedersen, K. (toim.) *Demokratisering af det sociale arbejde med familier. Rapport fra nordisk konference om familjerådslagning 15. – 16. marts 2002 i København*. 82 – 91.

Heino, Tarja (2002) *Forskningsresultat och erfarenheter av familjerådslagsprojektet i Finland*. Teoksessa Faureholm, J. & Pedersen, K. (toim.) *Demokratisering af det sociale arbejde med familier. Rapport fra nordisk konference om familjerådslagning 15. – 16. marts 2002 i København*. 82 – 91.

Heino, Tarja (toim.) (2000) *Läheisneuvonpito – uusi sosiaalityön menetelmä*. Oppaita 40. Helsinki: Stakes

Hessle, Sven (1997) *Den sociala barnvården inför 2000-talet - några lärdomar från 1900-talet*. Janus, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti. Vol. 5 (3) 1997. 243 - 260.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Helsinki University Press.

Holstein James A. & Gubrium Jaber F. (2004) *The active interview*. Teoksessa Silverman, David (toim.) *Qualitative Research. Theory, Method and Practice*. Second edition. London: Sage Publications. 140 – 161.

Holstein James A. & Gubrium Jaber F. (1995) *The Active Interview*. Qualitative research methods series 37. Thousand Oaks: Sage Publications.

Hudson, Joe; Galaway, Burt; Morris, Allison ja Maxwell, Gabrielle (1996) *Family Group Conferences. Perspectives on policy & practice*. Australia: The Federation Press – Criminal Justice Press.

Huntsman, Leone (2006) *Family group conferencing in a child welfare context. Literature review*. Centre for Parenting & Research.

Immarigeon, Russ (1996) *Family Group Conferences in Canada and United States: An Overview*. Teoksessa Hudson, Joe; Galaway, Burt; Morris, Allison ja Maxwell, Gabrielle (toim.) *Family Group Conferences. Perspectives on policy & practice*. Australia: The Federation Press – Criminal Justice Press. 167 – 179.

Juhila, Kirsi (2006) *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Jyväskylä: Vastapaino.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2005) *Sosiaalityön opetus, tutkimus ja kehittyvä asiantuntijuus* teoksessa Satka, M., Karvinen-Niinikoski, S., Nylund, M. & Hoikkala, S. (toim.) *Sosiaalityön käytäntötutkimus*. Helsinki: Palmenia-kustannus. 73 – 96.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2004) *Developing expertise in social work – Family Group Conference – Approach as innovative knowledge production*. Kolmas pohjoismainen läheisneuvonpitokonferenssi Suomessa 27.8.2004.

http://www.powershow.com/view/231165-NmUwN/Developing_expertise_in_social_work_-_Family_Group_Conference_powerpoint_ppt_presentation (viitattu 10.1.2016)

Karvinen, Synnöve (1996) *Sosiaalityön ammatillisuus modernista professionaalisuudesta refleksiiviseen asiantuntijuuteen*. Kuopio: Sosiaalitieteiden laitos, Kuopion yliopisto.

Korhonen, Liisa & Possauner, Monika (2001) *Läheisneuvonpito opetti avautumaan*. Stakes, Sosiaali- ja terveystieteen aikakauslehti Dialogi 4/2001. 11.

von Kraemer, Bettina (2008) *Varför inte familjerådslag? En fråga om metod eller ontologi? En analys av arbetsgruppers samtal om brukarperspektiv och delaktighet i barnskyddsarbete*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.

Lupton, Carol & Nixon, Paul (1999) *Empowering Practice. A critical appraisal of the family group conference approach*. Bristol: The Policy Press, University of Bristol.

Marsh, Peter & Crow, Gill (1998) *Family Group Conferences in Child Welfare*. Oxford: Blackwell Science Ltd.

Merkel-Holguin, Lisa; Nixon, Paul; Burford, Gale (2003) *Learning with Families: A Synopsis of FGDM Research and Evaluation in Child Welfare*. Protecting Children, A Professional Publication on American Humane. Promising Results, Potential New Directions: International FGDM Research and Evaluation in Child Welfare. Volume 18, Number 1&2, 2003. 2 – 11.

Miller, Jody & Glassner, Barry (2004) *The “inside” and the “outside”. Finding realities in interviews*. Teoksessa Silverman, David (toim.) *Qualitative Research. Theory, Method and Practice*. Second edition. London: Sage, 125 – 139.

Mönkkönen, Kaarina (2002) *Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa*. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Mönkkönen, Kaarina (2001) *Ammatillinen vuorovaikutustietoisuus asiakaskeskeisyyden ja dialogisuuden jännitteissä*. Janus 9(2). 122 – 140.

Nixon, Paul (2000) *Family Group Conference Connections. Shared Problems and Solutions*. Teoksessa Burford, Gale & Hudson, Joe (toim.) *Family Group Conferencing. New Directions in Community-Centered Child and Family Practice*. New York: Aldine de Gruyter. 93 – 104.

Nousiainen, Kirsi (2010) *Läheisneuvonpito pääkaupunkiseudulla*. Teoksessa Heino, Tarja; Heinonen, Hanna; Koskimies, Mimosa; Nousiainen, Kirsi; Paasivirta, Annukka; Pitkänen, Sari; Pyhäjoki, Jukka; Tarvainen, Tom & Vehviläinen, Jukka: Moniammatilliset ohjaus- ja palveluverkostot lasten ja nuorten suojelussa. Väliraportti Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan Osaaminen, työ ja hyvinvointi - jaostolle 30. elokuuta 2010. 23 - 30.

http://www.hare.vn.fi/upload/Julkaisut/15733/4365_Setu_4-2010.pdf

(viitattu 22.11.2015)

Nyberg, Eva (2003) *Family Group Conferencing in Sweden*. Protecting Children, A Professional Publication on American Humane. Promising Results, Potential New Directions: International FGDM Research and Evaluation in Child Welfare. Volume 18, Number 1&2, 2003. 119 – 120.

Patton, Michael Quinn (2002) *Qualitative Research & Evaluation Methods. 3. edition*. London: Sage Publications, Thousand Oaks.

Pennel, Joan & Weil, Marie (2000) *Initiating Conferencing*. Teoksessa Burford, Gale & Hudson, Joe (toim.) *Family Group Conferencing. New Directions in Community-Centered Child and Family Practice*. New York: Aldine de Gruyter. 253 – 261.

Pohjola, Anneli (2007) *Merkintöjä sosiaalityön asiantuntijuudesta*. Teoksessa Vesterinen, Kerttu (toim.) *Kiitos kysymyksestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan*

osaamiskeskuksen julkaisusarja 27. Rovaniemi: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. 6 - 18.

Possauner, Monika; Korhonen, Liisa & Vartio, Riitta (2002) *Uuden Seelannin malli Helsingissä. Kaakkoisen suurpiirin läheisneuvonpitoprojektin (1998-2001) loppuraportti*. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto/Selvityksiä 2002:10.

Pyhäjoki, Jukka & Koskimies, Mimosa (2015) *Hyvien käytäntöjen dialogit sosiaalityön osaamisen kehittämisen välineenä*. Teoksessa Väyrynen Sanna, Kostamo-Pääkkö, Kaisa & Ojaniemi, Pekka (toim.) *Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä*. United Press Global, EU. 155 – 174.

Raitakari, Suvi (2002) *Sosiaalityön marginaalistatus. Asiakkuus ja asiantuntijuus modernin ja postmodernin tulkintakehyksessä*. Teoksessa Juhila, Kirsi; Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 44 – 62.

Reinikainen, Sarianna (2007) *Läheisneuvonpito lapsinäkökulmasta*. Helsinki: Stakes, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, raportteja 7/2007.

Roivainen, Irene (2002) *Marginaalisuus ja sosiaalityö yhteisöissä*. Teoksessa Juhila, Kirsi; Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 217 – 232.

Rubin, Herbert J. & Rubin, Irene S. (1995) *Qualitative Interviewing. The Art of Hearing Data*. London: Sage Publications, Thousand Oaks.

Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2011) *Haastattelun analyysin vaiheet* Teoksessa Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino. 9 – 36.

Satka, Mirja; Karvinen-Niinikoski, Synnöve ja Nylund, Marianne (2005) *Mitä sosiaalityön käytäntötutkimus on?* teoksessa Satka, M., Karvinen-Niinikoski, S., Nylund, M. & Hoikkala, S. (toim.) *Sosiaalityön käytäntötutkimus*. Helsinki: Palmenia-kustannus. 9 – 19.

Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom Erik (2009) *Dialoginen verkostotyö*. Helsinki: THL.

Silverman, David (toim.) (2004) *Qualitative Research. Theory, Method and Practice. Second edition*. London: Sage Publications.

Sjöblom, Yvonne (1999) *Familjerådslag i Botkyrka kommun. ”Inte som vi tänkt, men bra ändå”*. Stockholms stad: FoU-rapport 1999:2.

Sundell, Knut, Vinnerljung, Bo, & Ryburn, Murray (2001). *Social workers' attitudes towards family group conferences*. Child and Family Social Work, 6, 327-336.

Sundell, Knut & Hæggman, Ullalena (1999) *Familjerådslag I Sverige. En utvärdering av Svenska Kommunförbundets försöksverksamhet*. Forsknings- och Utvecklingsheten, Stocholms stad: FoU-rapport 1999:1.

Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

Törrönen, Jukka (2005) *Toisen ääni, näkökulma ja kohteena oleminen* Teoksessa Hänninen, Sakari; Karjalainen, Jouko & Lahti, Tuukka (toim.) Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki: Stakes, 15 – 37.

Vaininen, Satu (2011) *Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammattilaisina. Sosiaalityöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden käsitykset sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta toiminnasta 2000-luvun alussa.* Tampere: Tampereen yliopisto. <http://uta32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/66803/978-951-44-8591-6.pdf?sequence=1> [viitattu 8.6.2015]

Vuorio, Juha-Pekka (2008) *Läheisneuvonpito ja lastensuojelu* teoksessa Vuorio, J-P., Saurama, E. & Hänninen, S. (toim.) Verkostojen voimaa vai seittien satimia. Kokemuksia läheisneuvonpidosta. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja nro 18, 2008. 9 –36.

Vuorio, Juha-Pekka, Saurama, Erja & Hänninen, Salla (toim.) (2008) *Verkostojen voimaa vai seittien satimia. Kokemuksia läheisneuvonpidosta.* Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja nro 18, 2008. <http://www.socca.fi/julkaisusarja.htm#2008>

Walls, Georg (2005) *Sosiaalityön käytäntötutkimus – koordinaatteja ja paikannuksia* teoksessa Satka, M., Karvinen-Niinikoski, S., Nylund, M. & Hoikkala, S. (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia 23 – 72.

Wilkinson, Sue (2004) *Focus group research* Teoksessa Silverman, David (toim.) Qualitative Research. Theory, Method and Practice. Second edition. London: Sage. 177 – 199.

Yliruka, Laura & Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2013) *How can we enhance productivity in social work? Dynamically reflective structures, dialogic leadership and the development of transformative expertise.* Journal of Social Work Practice, Vol. 27, No. 2, 191 – 206.

Liitteet

Liite 1

HAASTATTELURUNKO SOSIAALITYÖNTEKIJÖILLE TUTKIMUS: SOSIAALITYÖN MUUTTUVA ASiantuntijuus JA LÄHEISNEUVONPITO

TAUSTATIEDOT

- koulutus- ja työhistoria

LÄHEISNEUVONPITO JA OMA KOKEMUS

- omat kokemukset läheisneuvonpidoista, joihin on osallistunut

LÄHEISNEUVONPITO JA TAUSTA-ARVOT

- läheisneuvonpitojen tarkoitus, tavoitteet ja taustalla olevat arvot

LÄHEISNEUVONPITO JA SOSIAALITYÖN ROOLI

- sosiaalityöntekijän rooli läheisneuvonpidossa
- läheisneuvonpidon vaikutus sosiaalityöhön

OMA ASiantuntijuus JA LÄHEISNEUVONPITO

- oma sosiaalityön asiantuntijuus
- läheisneuvonpidossa vaadittava asiantuntijuus
- läheisneuvonpidon vaikutus omaan asiantuntijuuteen

LÄHEISNEUVONPITO ASIAKKAAN NÄKÖKULMASTA

- mitä uutta/erilaista tuo asiakkaalle
- perheiden vaikutusvalta läheisneuvonpidossa, lastensuojelussa yleensä
- merkitys työntekijän ja asiakkaan suhteelle

LÄHEISNEUVONPIDON JUURTUMINEN

- eri tekijöistä johtuvat esteet
- mikä tukee läheisneuvonpidon käyttöä
- mitä tarvittaisiin juurtuakseen

Liite 2
2.11.2010

Hyvä lastensuojelun sosiaalityöntekijä

Olen tekemässä sosiaalityön ammatillista lisensiaattitutkintoa Turun yliopistossa ja lisensiaattitutkimukseni aiheena on sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus ja läheisneuvonpito.

Tutkimustani varten haluaisin haastatella sosiaalityöntekijöitä, jotka ovat käyttäneet läheisneuvonpitoa lastensuojelun työssään.

Olen saanut tutkimusluvan kunnaltasi ja olen perehtynyt vuosien 2002 – 2009 aikana tehtyihin läheisneuvonpidon toimeksiantosopimuksiin Espoossa, Helsingissä ja Vantaalla. Asiakkaiden ja työntekijöiden välillä tehdyistä sopimuksista läheisneuvonpidon järjestämisestä olen poiminut työntekijöiden nimet ja yhteystiedot. Olen valinnut tehtyjen toimeksiantosopimusten perusteella työntekijöitä, jotka ovat osallistuneet useampaan kuin yhteen läheisneuvonpitoon ja viimeisimmästä läheisneuvonpidosta on aikaa alle 2 vuotta.

Haluaisin siis haastatella juuri sinua! Haastattelussa keskustelisimme yhdessä sosiaalityön asiantuntijuudesta ja sen suhteesta läheisneuvonpitoon ja menetelmän juurtumiseen. Haastattelun arvioitu kesto on noin 1 – 1,5 tuntia.

Haastattelupaikkana voi toimia työpaikkasi tai sitten haastattelu voidaan tehdä Soccan tiloissa (Käenkuja 3a B, - 1 krs.). Tärkeintä on varmistaa haastattelulle rauhallinen tila, jossa ei olisi turhia häiriötekijöitä.

Lopullisessa tutkimusraportissa yksittäiset työntekijät ja heidän vastauksensa eivät ole tunnistettavissa.

Tavoitteenani on saada tutkimus valmiiksi vuoden 2012 loppuun mennessä ja tulen lähettämään lopullisen version jokaiselle haastateltavalleni.

Lisätietoja tutkimuksesta ja haastattelusta antaa,

Annikka Paasivirta

VTM

Liite 3

FOKUSRYHMÄHAASTATTELU 2.9.2011

Tutkimus: sosiaalityön asiantuntijuus ja läheisneuvonpito

Teema 1

Millaista asiantuntijuutta?

➔ Millaista on mielestäsi avoin ja reflektiinen asiantuntijuus?

ASiantuntijuus

- avointa
 - kykyä uskaltaa avata oma asiantuntijuus
 - itsellä selkeä käsitys mitä haluaa
 - asiantuntijuuden vastaanottaminen
- jaettua, kollektiivista
 - asiantuntijuutta on sekä työntekijöissä että asiakkaissa
 - vuoropuhelu olennaista
 - luottamus läheisten kykyyn ratkaista ongelmia
- riittämätöntä
 - voi myöntää oman tietämättömyytensä
 - emme ole kaiken tietäjiä, kaikkivoipia
 - asiantuntijavallan vähentämistä
- uudenlaista, erilaista
 - eri asemaan asettumista
 - vallan jakamista
- aitoa
 - aitoa kiinnostusta asiakasta kohtaan
- epämuodollista, rentoa
 - puheen arkikielistyminen
- kohtaavaa
 - ihmissuhdeosaamista
- itsensä likoon laittavaa
- oman asiantuntijuuden vaikutus läheisneuvonpidon käyttöön
 - oma osaaminen
 - oma kiinnostus
 - itselle sopiva työtapa
 - oma työorientaatio, tapa työskennellä
 - esim. muutosorientaatio, suunnitelmallisuus
 - oma näkemys
 - läheisiltä löytyy voimavaroja
 - luomuverkostot ennen massiivisia viranomaistukitoimia
 - huostaanotto viimesijainen
- asiantuntijuuden muutos läheisneuvonpidossa
 - vaikuttanut omaan työtapaan
 - läheiset mukana työskentelyssä
 - verkostojen merkitys

- viranomaistyön rajallisuus
- vaikutus lastensuojelutyöhön
 - laajempi näkemys

VASTUU

- työntekijän vastuu
 - niin kauan kunnes huolet poistuu
 - pitää turvata lapsen tilanne
- läheisten vastuu
 - inhimillinen vastuu omista läheisistään
 - työntekijänä voidaan vastuuttaa lähinnä vanhempia
- vastuun jakaminen
 - ei joudu kantamaan vastuuta yksin → myös työhyvinvointiulottuvuus

VALTA

- Työntekijän valta
 - ei poistu
 - paremmin ja läpinäkyvämmiin esillä
 - näkyy reunaehtoina yhteenvedoon tehdyissä kysymyksissä, suunnitelman hyväksymisenä
- Asiakkaan valta
 - ”asiakas on oman elämänsä subjekti”
 - valta vaikuttaa mitä asioita käsitellään
 - mahdollisuus valmistautua
- Läheisten valta
 - mahdollisuus vaikuttaa

TIETO

- tietoa annetaan
 - läheiset saavat kokonaisemman käsityksen perheen ongelmista
 - useampi ihminen on tietoinen, läheiset ylipäättään saa tietoa
 - tietoa annetaan perheen käyttöön
- tietoa saadaan
 - työntekijät saavat kokonaisemman käsityksen perheestä

Teema 2

Miksi läheisneuvonpito?

➔ Mitä sosiaalityössä tulisi kehittää läheisneuvonpitokokemustesi perusteella?

TAVOITE

- asiakkaalle kokemus, että usea ihminen välittää hänestä
- läheisverkoston vahvistaminen
- perheen voimavarojen esille nostaminen

- Tehdä suunnitelma
- Löytää ratkaisuja huoliin
- Tulla työntekijänä ymmärretyksi
 - läheisverkoston tuki omalle työskentelylle
- Toimenpiteen lempeämpi toteutus, hellävaraisempi tapa
- Työntekijälle kokonais kuvan saaminen asiakkaan tilanteesta
- Lapsen suojelu
- Yhteinen todellisuus
- Työntekijän työtaakan vähentäminen

ONNISTUMINEN

- Saavutettu konkreettinen suunnitelma
- Löydetty yhteinen sävel, näkemykset lähentyneet
- Läheiset tehneet luovia, jopa yllättävän hyviä ratkaisuja
- Vaatii työntekijän ja läheisten sitoutumisen
- Iso verkosto parempi
- Avoimuus edellytyksenä
- Tuloksena aito välittäminen
- Asiakkaiden voimaantuminen

LÄHEISNEUVONPITO JA MUU LASTENSUOJELUTYÖ

- vaihtoehtoinen tapa
 - toimistotyölle, yksilötyölle, viranomaiskeskeisille verkostoille
- osallisuus
 - läheiset mukana laajemmin
 - perheellä parempi mahdollisuus tulla kuulluksi
 - mennään perheen ehdoilla
- tyytyväisyys
 - kuva lastensuojelusta muuttuu
 - miellyttävä tapa
- tila
 - vapaamuotoisuus, rentous
- aika
 - panostus asiakkaaseen
- lastensuojelukontekstin muutos
 - lastensuojelulaki
 - läheisverkoston kartoitus
 - lastensuojelutarpeen selvitys

ASIAKKAAN JA TYÖNTEKIJÄN VÄLINEN SUHDE

- vapaamuotoinen, erilainen oleminen
- luonnollisemmat välit
- tutustuu paremmin
- luottamus lisääntyy
- työntekijän suhde verkostoon erilainen, ei valta-asetelmaa

MILLOIN LÄHEISNEUVONPITO

- periaatteessa milloin vaan, ei mitään tyyppitapausta
- kun meidän keinot eivät riitä, kun en tiedä mitä tehdä
- painottuneet lastensuojeluprosessin loppuvaiheeseen
 - sijoitus liittyy usein
 - jonkinlainen kriittisempi vaihe
- Ei sovi: riitaisat suvut, iso trauma
- ei ole vain verkoston kartoittamiseen

ESTEITÄ LÄHEISNEUVONPIDON KÄYTÖLLE

- työntekijästä johtuvia
 - läheisneuvonpito nähdään työläänä prosessina
 - kirjallinen tuottaminen
 - kiire ja aika
 - useimmilla kokemus, että oikeasti säästää aikaa
 - oletus, että asiakkaalla ei ole verkostoa
 - oletus, että asiakkaat ja läheiset eivät kykene ratkaisuun
 - työntekijä joutuu perustelemaan ja puolustelemaan
 - läheisneuvonpidosta ei tiedetä tarpeeksi
- asiakkaasta johtuvia
 - asiakkaalla ei ole verkostoa
 - asiakas ei halua vaivata läheisiään
 - asiakas ei halua kertoa omista ongelmistaan läheisilleen

TUKEVIA TEKIJÖITÄ

- organisaation merkitys
- pysyvät työntekijät
- työyhteisön, tiimin ja johtavat merkitys
 - läheisneuvonpito on koko ajan puheissa ja vaihtoehtona

Teema 3

Läheisneuvonpito ajattelutapana

➔ Millaista muutosta ajattelutapaan vaaditaan?

AVOIMUUS

- läpinäkyvyys, selkeys
 - kaikki kirjallisessa muodossa
- lähtökohtaisesti vaatii työntekijän avoimuutta
 - miksi tehdään tietyllä tavalla ja mihin haetaan muutosta
 - rohkeus sanoa ääneen
 - avoin uusille ideoille
- avoimuus vaatii myös perheeltä paljon itsensä alttiiksi laittamista
- avoimuus edellytys onnistuneelle prosessille

YHTEISÖLLISYYS

- välitetään läheisistä
- paluuta vanhaan
- yhteisöllinen vastuunkanto
- yhteisökuulttuurit

OSALLISUUS

- lisää lapsen ja vanhemman osallisuutta omassa asiassaan
- osan mielestä lapsen osallisuus edelleen heikko lenkki, vaikka periaatteessa pitäisi olla hyvin mahdollista
 - lapsen osallisuutta lisää lapselle nimetty avustaja

TASA-ARVO

- valmistautuminen neuvonpitoon
- tasavertaisempi kokoontuminen
 - muussa lastensuojelutyössä enemmän altavastaaajana
- demokraattinen tapa

KUNNIOITUS

- ihmisarvon kunnioitus
- tiedon tasa-arvoisuus ja arvokkuus
- perhettä kunnioittava työtap
- läheisten tekemän suunnitelman kunnioittaminen
- työntekijän sitoutuminen ja hyvä valmistautuminen